LEOPOLDO ALAS-CLARÍN

fiul flautistului

roman

Coperta de ELISABETA-VERONICA DUMITRACHE

Această carte s-a tradus după Leopoldo Alas (Clarín), SU UNICO HIJO, Ediciones Huracán, Editorial Arte y Literatura, La Habana, Cuba, 1977.

LEOPOLDO ALAS-CLARÍN

FIUL FLAUTISTULUI

— Roman —

Traducere din limba spaniolă de ESDRA ALHASID

OPERA ROMÂNĂ DIN BUCUREȘTI
ÎN COLABORARE CU
EDITURA MUZICALĂ ● București, 1988

I

Emma Valcárcel era singura fată la părinți și ca întotdeauna era cît se poate de răsfățată.

La cincisprezece ani se îndrăgosti de copistul care lucra în biroul de avocatură al tatălui său, un anume Bonifacio Reyes, vlăstar al unei familii respectate și destul de cunoscută cu un secol în urmă, dar care de două sau trei generații s-a pierdut vizibil. Bonifacio era liniștit, delicat, stîngaci, foarte sentimental, afectuos, pasionat de muzică și povestiri fantastice și abonat permanent la biblioteca de împrumut din localitate. Avea o frumusețe romantică, de statură potrivită, obrazul oval și palid, cu un bogat păr castaniu, buclat și mătăsos, picior mic și gambe atrăgătoare, zvelt, subțirel, se îmbrăca destul de bine, fără stridențe, hainele lui de stofă ieftină nefiind totuși prost croite. Dar nu era făcut pentru vreo treabă mai serioasă și de durată; avea un scris frumos, foarte delicat în trăsături, însă numai cu mare efort ajungea să transcrie o pagină întreagă, iar ortografia lui era extrem de capricioasă și de fantezistă, cu alte cuvinte, nu era ortografie.

Scria cu majusculă cuvintele cărora le dădea o deosebită importanță, cum erau: dragoste, caritate, blîndețe, iertare, epocă, toamnă, erudit, gingaș, muzică, logodnică, poftă și multe altele.

În ziua în care tatăl Emmei, don Diego Valcárcel, de spiță nobilă și avocat renumit, hotărîse să-l concedieze pe bietul Reyes, deoarece „pe scurt, nu știa să scrie și-l făcea de rușine în fața instanțelor de judecată", Emma a fost cît pe ce să fugă de acasă cu logodnicul ei. Dar în zadar! Bonifacio, care se lăsase iubit, n-a acceptat să se lase și răpit; Emma însă, cu forța dragostei, îl convinse la acest act nesăbuit și jandarmeria, care, în sfîrșit, se dovedea și ea folositoare la ceva, îi surprinse pe fugari chiar la primul lor popas. Emma fu închisă într-o mănăstire, iar func-

ționarul dispăru din orășelul care era o reședință de mîna a treia, și plicticoasă, și vremea trecu fără să se mai știe nimic despre el timp îndelungat. Emma rămăsese cîțiva ani claustrată în mănăstire și se întoarse în lume după moartea tatălui ei, ca și cum nu se întîmplase nimic, dar de această dată bogată, și arogantă, sub protecția unui unchi care-i administra averea cu iscusința unui intendent de curte nobiliară. Sigură de posibilitățile ei financiare, își concentră cu înverșunare întregul său orgoliu, do-rind să arate că este imaculată și să oblige astfel întreaga so-cietate a urbei să creadă în nevinovăția ei.

Dorea să moară sau să se căsătorească spre a-și dovedi onoarea cea nepătată.

Pretendenți acceptabili însă nu apăreau.

Fata lui Valcárcel continua să fie îndrăgostită de ochii tînărului pe care-l iubise la cincisprezece ani; însă nu se strădui să-l găsească pe Bonifacio din ascunzișul lui, nu ar fi făcut-o nici chiar dacă ar fi venit să-i ceară mîna, deoarece gestul ar fi dat confirmare tuturor bîrfelilor.

Mai întîi dorea un alt bărbat.

Și Emma gîndea fără să-și dea prea bine seama de ceea ce face: „Întîi un alt bărbat". Următorul pas pe care în mod vag îl aștepta și-l întrevedea, nu era vîrsta pasională, era... poate moartea primului soț, apoi o a doua nuntă, la care credea că are tot dreptul.

Primul soț apăru după doi ani din viața adolescentină a Emmei. Era un american deloc tînăr, mitocan, bolnăvicios, taciturn, habotnic. Se căsătorise cu Emma din egoism, gîndind că fata avea mîini bune să-i îngrijească beteșugurile. Emma deveni pentru el o excelentă infirmieră; și se și vedea devenită o călugăriță a *Carității*[1]. Soțul n-a trăit mai mult de un an după căsătorie. După cele cuvenite, Emma își aruncă doliul, și unchiul său, administratorul, și o mulțime de veri, toți Valcárcel, cei mai mulți dintre ei îndrăgostiți de Emma, avuseseră drept singură ocupație, în virtutea unui *ukaz* al tiranei din familie, să-l caute peste mări și țări pe fugar, pe bietul Bonifacio Reyes. În fine el fu găsit în Mexic, la Puebla, un oraș unde acesta se rătăcise în căutarea norocului pe care nu-l întîlnise și unde își cîștiga existența din administrarea proastă a unui ziar care nu avea altă preocupare decît de a acuza întreaga lume de minciuni și ne-ghiobie. Trăia amărît și sărac, dar tăcut, liniștit, resemnat cu soarta, mai exact, fără să se mai gîndească la destinul lui deli-

[1] Ordin religios din Spania, din care se recrutau și surorile de Caritate din spitale. (N.tr.).

rant. Prin corespondență cu un agent al unui negustor prieten cu familia Valcárcel, aceștia îl descoperă pe Bonifacio. Cum să fie adus în țară? Cum să se procedeze cu el în mod cît mai delicat? I se oferi un plasament într-un orășel de provincie, la trei leghe de capitală; o situație modestă, însă cu mult mai bună decît cea oferită de administrarea foii mexicane. Bonifacio acceptă ideea; reveni în Spania și dori să știe cui îi datorează această favoare; la succesul acestei reîntoarceri contribui și un văr al Emmei, rival pe vremuri al familiei Reyes. În săptămîna care urmă, Emma și Bonifacio avură o primă revedere și după trei luni se celebră căsătoria. După opt zile de la căsătorie, Emma s-a convins că Bonifacio nu era cel pe care îl visase. Cu toate că era foarte la locul lui, Bonifacio era mai plictisitor decît unchiul-administrator și mai puțin visător decît vărul Sebastian, care o iubea deznădăjduit și fără nici o șansă, încă de cînd avea douăzeci de ani.

Două luni după nuntă, Emma simți că se ivește în sufletul ei un intens și puternic sentiment de afecțiune față de tot neamul Valcárcel, viu sau dispărut; se înconjură cu tot felul de rude, porunci să fie restaurate, cu multă cheltuială, o mulțime de tablouri vechi, cu portrete ale strămoșilor, și, fără a mărturisi nimănui ceva, se îndrăgosti, la rîndul ei, în secret și bineînțeles fără speranță, de don Antonio Diego Valcárcel, ilustrul întemeietor al casei de Valcárcel, războinic de frunte care jucase un rol de seamă în războiul din Las Alpujarras[2]! Înarmat pînă-n dinți, uscățiv și cu sprîncenele împreunate, cu o privire pătrunzătoare, și strălucind ca un soare, din cauza uleiului proaspăt aplicat pe pînză, misteriosul personaj se oferea ochilor visători ai Emmei ca tipul ideal al măreției dispărute și iremplasabile. Să fii îndrăgostită de unul dintre bunici — cel care întruchipa simbolul unei întregi vieți cavalerești pe care Emma și-o imagina în felul ei — iată o pasiune demnă de femeia care nu știa ce să mai facă și își dădea toată silința pentru a nu semăna cu niciuna dintre celelalte doamne. Această arzătoare dorință de a o lua de fapt razna, de a călca orice opreliște, de a sfida clevetirile, de a face lucruri inimaginabile și de a da loc la scandaluri, nu pulsa ca o mîndrie rece, vanitoasă și pedantă, de femeie debusolată prin cărți nerecomandabile; era o depreciere bruscă și spontană a eului ei intim marcat de aspirații exaltate de ființă maladivă.

Vărul Sebastian avu de suportat o pierdere destul de substanțială cu ocazia restaurării galeriei de artă a familiei

[2] Regiune cuprinsă între provinciile spaniole Granada și Almería, ultimul refugiu al maurilor și centru al răscoalei lor (1568—1571) (N. tr.).

Valcárcel. Că Emma se găsea la marginea prăpastiei, era un lucru încă secret. Dragostea ei tainică și pur ideală o eliberase de spectrul oricărui pericol. Dar între Sebastian și Emma apăru disputa unui vechi tablou. Într-o după amiază, pe înserate, pe cînd cei doi străbăteau împreună salonul cu portrete, și pe cînd Sebastian pregătea o frază care în puține cuvinte să-i explice marile sale merite de a o iubi de atîta amar de vreme fără a scoate un cuvînt și nici măcar să poată spera ceva, Emma se opri pe neașteptate, îi ceru vărului îndrăgostit să aprindă o lumînare, și apropiindu-se de portretul ilustrului său străbunic spuse :

— Da, semănați puțin ; însă se vede destul de bine că neamul nostru a degenerat. El era mult mai chipeș și mai voinic decît tine. Acum, toți cei din familia Valcárcel sînteți delicați și sensibili ; dacă tu te-ai împodobi cu această armură, ai fi ridicol.

Dar Sebastian continuă să iubească în secret și fără nici o speranță, iar războinicul din Las Alpujarras veghea pe mai departe la onoarea neamului său.

Bonifacio nu putea bănui nimic, nici din partea vărului și nici din partea străbunicului. Cît despre nevastă-sa, el consideră că luna de miere luă sfîrșit, ceea ce fusese un lucru la locul lui, și cum el se afla complet lipsit de ocupații, deoarece toate grijile cădeau în sarcina unchiului administrator care continua să alerge prin toate părțile din ordinul Emmei, și Bonifacio începu să viseze o ființă pe care totuși s-o iubească, și care să-i umple viața.

Trebuie notat că Bonifacio nu dovedea prea mari pretenții nici în exprimare și nici în purtări ; rece în aparență, posomorît și prozaic în gesturi, acțiuni și cuvinte, în pofida frumuseții sale, cea lăuntrică, așa cum spune el, era un visător, un visător leneș, și vorbindu-și sieși întrebuința un stil rafinat și sentimental despre natura căruia nici el nu-și prea putea da seama.

Printre hîrtiile și obiectele socrului său, găsi un flaut de abanos cu clape de argint.

Avocatul ilustrului Colegiu, în clipele lui de singurătate, era de asemeni un romantic, cu toată vîrsta lui destul de înaintată, și cînta din flaut cu multă efuziune, dar niciodată în public.

Emma, după ce medită puțin, nu găsi nici un inconvenient ca flautul tatălui său să treacă în mîinile soțului. Care flaut, după ce fu uns bine cu undelemn și lustruit bine deveni ca nou, fapt care îl determină pe Bonifacio să se consacre trup și suflet muzicii. Își descoperi unele aptitudini, o gură potrivită, și mai ales, mult sentiment.

Timbrul plăcut, nazal se poate spune, monoton și blajin al melancolicului instrument, care mirosea a ulei de migdale la

fel ca și frizura sa, respira în armonie cu caracterul lui Bonifacio Reyes, pînă și prin înclinarea capului cînd cînta din instrument, înclinare pe care Reyes o exagera, contribuia în a-i da un anume aer de om fericit. Reyes, cîntînd din flaut, reamintea chipul unui muzicant din tabloul unui pictor prerafaelit. De sub mustața de mătase de un castaniu deschis, se vădea din cînd în cînd vîrful limbii, curată și sănătoasă ; ochii, de un albastru deschis, mari și blînzi, căutau, la fel ca la orice inspirat, mereu spre mai sus decît orizontul lor imaginar ; dar ochii lui Bonifacio nu din această cauză priveau spre cer, ci spre peretele din față, deoarece Reyes avea capul aplecat, ca și cum ar fi fost gata de atac. Obișnuia să bată măsura cu vîrful unui pantof, lovind cu putere dușumeaua, iar în pasagiile de mare expresivitate, prin ondulații mlădioase din tot corpul, lua centura drept axă. Cînd dădea de un *allegro*, se scutura cu putere și însuflețire, lucru straniu la un om care părea atît de apatic ; ochii, care înainte erau lipsiți de viață și atenți doar la muzică, ca și cum făceau parte integrantă din flaut, sau depindeau de el din cauza unui resort ascuns, se însuflețeau, deveneau calzi și strălucitori și arătau suferința de nespus, la fel ca ochii unui animal inteligent care cere ajutor. Bonifacio, în clipe ca acestea, părea un naufragiat care caută zadarnic o scîndură salvatoare ; Reyes, prin încordarea mușchilor feței, prin roșeața care îi incendie obrajii și prin acea dorință aprinsă a privirii, credea cu siguranță că exprima intensitatea impresiilor sale, marea lui dragoste pentru melodie ; acestea însă mai degrabă păreau semnele unei asfixii iremediabile, care făceau să te gîndești la apoplexie, la o criză fiziologică teribilă, însă toate aveau loc doar în frumoasa inimă a inocentului meloman.

Pentru a nu supăra pe nimeni și a nu risipi banii nevestii-si, dat fiind că bani proprii nu avea, pentru a cumpăra note muzicale, cerea cu împrumut de la cunoscuți polci și partituri întregi de operă italiană, care erau slăbiciunea lui și copia el însuși toate acele torente de armonie și melodie, reprezentată de îndrăgitele semne ale portativului. Emma nu-i cerea socoteală de aceste slăbiciuni și nici de timpul pe care și-l pierdea cu ele, care de fapt îi ocupau cea mai mare parte din zi. Îi cerea doar să fie gata și bine îmbrăcat la anumite ore pentru a ieși la plimbare sau a face vizite. Bonifacio al său nu reprezenta altceva pentru ea decît un ornament ; pe dinăuntru nu avea nimic, era un stupid ; fizic însă, se prezenta onorabil și putea stîrni invidia multor doamne de familie bună din orășel. Își dichisea soțul, căruia îi cumpăra haine de preț, care îi veneau bine, și își rezervă dreptul

de a-l considera drept pîinea lui Dumnezeu. El, la început, părea să se fi împăcat cu soarta. Nu se amesteca de fel în treburile casei; pentru ce-i trebuia lui, nu cheltuia nici măcar cît un student sărac, iar hainele lui de lux nu erau, la drept vorbind, o cheltuială personală, ci doar o ambiţie a Emmei; lui îi plăcea să arate bine, însă s-ar fi putut lipsi de această opulenţă vestimentară, fără nici cea mai mică părere de rău; afară de aceasta, i se părea inutil şi o cheltuială inutilă să-şi comande pantalonii şi redingotele tocmai la Madrid, un exces de dandysm neauzit, pe vremea aceea, în orăşel. El ştia un croitor sărac, care cînta de asemenea la flaut, şi care pentru o plată modestă era în stare să croiască tot atît de bine ca şi artiştii cei mai la modă din Capitală.

Lucrul acesta îl gîndea, însă nu-l spunea.

Se lăsa îmbrăcat.

Hotărîrea lui era să-i judece cît mai puţin posibil pe cei din familia Valcárcel, să tacă şi să treacă totul cu vederea.

II

Cum s-a mai spus, Emma era capul familiei, mai mult, tiranul ei. Unchi, veri şi nepoţi ascultau de ordinele ei şi-i acceptau capriciile. Această supremaţie domnitoare peste sufletele din neamul Valcárcel nu se explica doar prin averea Emmei, cu toate că, fără îndoială, şi aceasta avea importanţa ei. Întreaga seminţie Valcárcel era săracă şi sărăcită în totul. Dar prolificitatea ei era renumită în toată provincia; femeile năşteau pe ruptele şi nu rămîneau mai prejos nici noile venite, cărora bărbaţii le dădeau numele familiei, prin căsătorii legitime. A face amor şi a nu munci, aceasta părea să fie deviza acestui neam. Printre toţi Valcárcel nu existase, într-un secol întreg, un alt bărbat mai muncitor decît tatăl Emmei, avocatul, care, în plus, fusese cel doar cu un singur copil, printre toate rudele sale. Emma era fiică unică şi, ca atare, moştenitoarea universală a avocatului care, pe lîngă că avusese o fire romantică, îi plăcea să cînte şi din flaut. Însă economiile sîrguinciosului jurisconsult ajunseseră la fiica sa puţin cam ştirbite. Pare-se, castitatea lui don Diego Valcárcel nu era chiar aşa de pură cum se crezuse; adevărata lui

virtute constase, întotdeauna, în a fi prudent şi secretos; ştia că exemplul rău şi scandalul sînt cei mai formidabili duşmani ai societăţilor bine organizate. Şi cum nu era posibil să se păstreze într-o castă văduvie, între a seduce servitoarele din casă şi subretele fiicei sale, şi chiar pe respectabilele cliente — cum poate de multe ori ispita îi şoptise la ureche, doamne lăsate fără ocrotire care veneau în biroul său pentru a cere, aşa cum spunea el, sfaturi juridico-morale — între asta şi a reglementa viciul, optase pentru ultimul, organizînd cu multă înţelepciune şi cu multă prudenţă, serviciul Afroditei, aşa cum de asemenea îi zicea el. Şi acolo, în afara orăşelului, prin comunele învecinate, pe unde îl duceau interesele personale şi chiar cele ale clienţilor săi, ajunsese să fie, merită spus adevărul, un Abraham — Pater Orchamus — inconştient, al unui mare număr de copii naturali, cu toţii bastarzi. Nici conştiinţa lui, şi nici cea a preotului căruia i se spovedi, şi care de multe ori îl ajută să evite scandaluri; nici anumite ameninţări cu declaraţii de sinceritate excesivă din partea unor femei plăcut ultragiate n-au putut să-l convingă, în clipa supremă, să facă un testament mai generos şi lăsă în completă uitare anumite obligaţii colaterale. Pentru a păstra unele aparenţe, după caz, s-au lăsat unele înscrisuri care, pe ici pe colo, au micşorat în mare parte averea Emmei. Dar nu aceasta a fost cea mai mare nenorocire ci, după o prealabilă consultare a aceluiaşi confesor spiritual, don Diego făcu mai înainte, în mod tăinuit, cu toată părerea lui de rău, multe înstrăinări *inter vivos*, obligat de teama de scandal, pe care, precum s-a spus, voia s-o evite cu orice preţ. Într-un cuvînt, Emma se văzuse cu o avere mult mai mică decît cea a tatălui său; dar ea de-abia reuşise să observe acest lucru, deoarece toate hîrtiile îi produceau dureri de cap, cifrele sincope şi spaimă, ca şi toate adresele şi scrisorile funcţionarilor judecătoreşti. „Nu mă interesează, ştie unchiul", spunea mereu cînd era vorba despre această afacere. Ea nu ştia decît să cheltuiască. Cît de mult ar fi dorit don Juan Nepomuceno, unchiul şi administratorul averii Emmei, să pună pe fugă toate insectele care, sub pretenţiile de neamuri, bîzîiau în jurul fagurelui demolat al moştenirii Valcárcel; dar aceasta nu era posibil, deoarece dragostea pe care nepoata sa o avea faţă de toţi Valcárcelii din trecut, prezent şi viitor, cerea ca ospitalitatea cea mai generoasă să se manifeste fără oprelişti. Don Juan acceptă să se mulţumească cu funcţia de unic administrator al averii ce mai rămăsese; însă cu toată autoritatea lui nu reuşi să evite risipa şi nici măcar să obţină

ca o parte din această generozitate excesivă a fostei sale pupile să devină și un profit propriu.

Emma, care avusese o naștere grea, scăpă din această criză cu măruntaiele bolnave, cu stomacul sensibilizat, cu pierdere ponderală, cu fața care de-abea îi mai disimula unele zbîrcituri premature. Nu putea tăinui însă o strălucire rece și sinistră a ochilor, antipatică prin ea însăși; la o asemenea strălucire și expresie respingătoare, ce o însoțeau mereu, ajunse cu acea sclipire tainică pe care o cîntaseră la ghitară diferite rude ale acestei femei bolnăvicioase, nervoase și irascibile. Dintre aceste rude, care odinioară se îndrăgostiseră în taină de ea, fiecare după temperamentul său, își alcătuise Emma curtea, disprețuindu-și, zi de zi, și tot mai mult bărbatul, pe care îl stima doar pentru ținuta lui, Emma resimțind o dragoste din ce în ce mai puternică pentru toți cei din neamul ei.

Reyes înțelegea bine că, fără a fi vinovat cîtuși de puțin, deveni un dușman al rudelor ei, un adevărat învins și umilit pe care nevasta sa îl dăruia fără scrupule, legat de mîini și de picioare, oricăreia dintre neamuri care ar fi vrut să facă din el o paiață.

Cei din familia Valcárcel erau originari din regiunile muntoase și coborîseră cu vremea în comunele de pe lunci și de pe cîmpie, pentru a-și aranja o viață mai ușoară și mai plăcută, și drept mijloc de a reuși urmăreau căsătorii avantajoase, ademenind pe bogătașii tîrgului cu titluri de noblețe și cu scuturi din piatră cioplită de pe undeva de prin coclaurile munților, iar pe fragedele fecioare cu chipurile lor plăcute, cu forța arogantă și de nobila impetuozitate ce abunda în familie. Aproape toți din neamul Valcárcel erau băieți frumoși, cu toate că nu chiar la fel ca eroicul lor străbunic; cu talie subțire, însă greoi la vorbă, înfățișare severă, glas răgușit, raporturi reci, și orgolioși fără complexe, ei se distingeau, de asemenea, prin exagerata lor dragoste pentru portul pelerinei a cărei întrebuințare era motivată, în cea mai mare parte a anului, în localitățile joase, temperate și umede, de unde porneau în căutare de logodnice. Unii dintre ei merseră atît de departe cu îndrăzneala, fără a renunța la pelerină, încît își extinseră incursiunile lor de cavaleri săraci, pînă sub porțile capitalei de provincie, și, în sfîrșit, don Diego, tatăl Emmei, fără îndoială cel mai mare geniu Valcárcel, pătruns în oraș fără nici un repros, se văzu student întreprinzător și plin de energie, și la o vîrstă mai săltată căpătă un titlu și apoi își schimbă dintr-odată firea: deveni sobru, deschise biroul său de avocatură, acapară clientela numeroasă de la munte, lingușì nobili mai scăpătați, precum și magistrații importanți și integri. Reuși în căsătorie, scăpă de sărăcie, străluci în fața instanței cu sclipiri de inteligență, și fără teamă de a fi romantic, scria rondele în climatul familiei sale, iar pentru plutirea sentimentalismului său folosi drept supape de siguranță clapele flautului, la care cînta cu ochii plini de lacrimi. Cu toate acestea, ca avocat s-a remarcat drept cel mai perfect interpret al legii și adversar al oricărei interpretări riscante și necuviincioase a scrierilor sacrosancte. Și nu se cunoaște nici măcar ca fie și o singură dată din sala de ședințe să i se fi adresat cea mai nevinovată punere la punct, iar despre eleganța limbajului său în instanță, magistratura nu avusese, întotdeauna, decît laude, astfel că don Diego a ajuns în acest fel pînă acolo unde — merită spus adevărul — el căzu într-un fel de autoelogiu, lucru scuzabil, deoarece urmărea ca prin elocință să iasă de acolo alb ca o hermină din apele mocirloase pe unde era tîrît, în diferite ocazii, de necesitățile profesiunii sale.

Odată fusese nevoit să acuze, împotriva voinței sale, pe un preot pasional, de delicte împotriva pudoarei; și dacă, în fond, a căutat să fie neiertător și implacabil, în pledoaria sa nu s-au auzit epitete tari, nici măcar mai energice sau picante, ajungînd în momentul de maximă încordare al monologului său să-l definească pe adversar ca „preot cel rău sfătuit, dacă mi se permite să-l calific astfel”. „Rău sfătuit”, spunea apoi don Diego, explicînd adjectivul „asta înseamnă, că eu presupun că preotul s-a prăbușit în asemenea prăpastie numai datorită sfatului cuiva, al Diavolului însuși, probabil”.

Avocatul Valcárcel se mai simțea obligat să lupte, în pledoariile sale, și contra limbajului necultivat și prea direct ce se folosește în sate, și care era cît pe ce să se impună chiar în instanțe; el însă, triumfător, știa să găsească echivalențe fine și neașteptate la vorbele cele mai vulgare și de prost gust; astfel, cu un prilej, fiind nevoit să vorbească despre țărușii unui hambar sau de picioarele unui coș de pîine, dintre cele care la sate se numesc *pegollos*, în loc de a exprima o asemenea necuviință, preferă să zică „sprijinul aparatului, excelența sa”. La calitățile acestea, care i-au cîștigat simpatiile și respectul întregii magistraturi, se adăuga și darul, nu mai puțin prețios, al unei fericite memorii care îl ajută să-și reamintească diverse întîmplări cu o exactitate infailibilă; și astfel, în mintea lui se găseau cifre mai numeroase decît într-o tablă de logaritmi. În acest mod, numele de Valcárcel ajunse, da, da, ajunse, mulțumită lui don Diego, să fie foarte cunoscut, grație de care nu se mai bucurase de multe

secole în urmă, de pe vremea cînd strălucea datorită sabiei. Ilustrul jurisconsult se bucura de un mare prestigiu, şi de multiplele avantaje pe care le dobîndise în urma acestei poziţii sociale doreau să profite şi rudele, care, din cauza prolificităţii femeilor, lor şi a rudelor prin alianţă, deveniseră un clan foarte numeros şi care ameninţa să umple lumea cu Valcárceli. Nu erau tot atît de numeroase căsătoriile avantajoase faţă de uriaşa capacitate reproductivă încît să alunge spaima foarte raţională a neamului că va sfîrşi în mizerie. Acea mişcare de expansiune în căutarea prosperităţii care se observase în direcţia vîntului *vendamont*, vînt care bate de la munte spre ţărm, începea să indice acum o reacţiune inversă şi anume în direcţia vîntului *vendaval*, azvîrlind din nou în coclaurile munţilor progeniturile numeroase ale Valcárcelilor, înmulţite fără măsură, incapabile de muncă, deoarece nu se putea numi muncă propriu-zisă, cel puţin în sens economic, timpul petrecut în jurul meselor de joc, pe care şi-l pierdeau rudele Emmei, aproape toţi cartofori, şi mulţi dintre ei victime ale vîrtejului norocului care explodează sub formă de anevrism.

Odată mort don Diego, Valcárcelii îşi pierdură unicul lor sprijin, iar tendinţa de înapoiere în căutarea muntelui pierdut se acceleră în întregul clan. Cînd Valcárcelii coborau spre cîmpie, deveneau de fiecare dată mai nesociabili, mai orgolioşi; aversiunea lor faţă de politeţe, faţă de formulele şi ritualurile complicate ale societăţii nobile şi alese de provincie se accentua imperturbabil. Cu cît se sărăceau, cu atît se umflau mai vanitoşi şi dispreţuiau viaţa de oraş şi cea de la cîmpie. La ţărm, aşa cum numeau ei, de acolo, de sus, regiunile joase, un singur lucru merita respect şi era recunoscut de toţi Valcárcelii de la munte, şi acesta era masa de joc. Se mergea la bîlciuri pentru a juca, a pierde, a se umple de datorii... şi a se căsători.

Pe drumul de întoarcere pe care se pornise acest neam, se revenea la hoardă; acesta era atavismul întregii seminţii.

Pentru un timp oarecare spiritul exaltat al Emmei stăpîni în mare parte tendinţa aceasta atît de îngrijorătoare. Afecţiunea faţă de neamul său, care se trezi în ea cu o atît de exagerată pasiune, a ajutat-o ca să împace pe multe dintre rudele sale, cu civilizaţia şi cu cîmpia. Vizitele în Capitală fuseseră mai frecvente, poate pentru că erau mai ieftine şi mai comode. Doar se ştia că locuinţa faimosului şi acum defunctul avocat don Diego Valcárcel era aşa cum el ar fi denumit-o dacă ar fi trăit, *jenodokia, jenones*, sau pe creştineşte, han de străini. Emma care într-o vreme dispreţui, nu fără oarecare cochetărie, admiraţia deo-

sebită a verilor şi unchilor săi — căci avea de asemenea şi unchi pasionaţi — acum, după ce pierduse floarea frumuseţii, în primul rînd vigoarea, din cauza acelei naşteri nenorocite, avea plăcerea să-şi reamintească de vechile şi discreditatele triumfuri ale dragostei, şi dorea să mediteze la impresiile delicioase ale acelei adoraţii din trecut. Se înconjura cu voluptoasă plăcere, la fel cu aceea care ţi-o produce un climat călduţ şi parfumat, de prezenţa acelor Valcárceli care odinioară ar fi dat orice numai să se bucure de un zîmbet de-al ei.

Acum această dragoste la unii dintre ei părea căznită, fiind chiar ridicolă; deoarece anii şi creşterea ponderală, şi îngrozitorul prozaism al existenţei sărmane şi sălbatice din munţi eliminau orice bază de adevăr oricărei tentative de statornicie amoroasă; lucrul acesta acum nu avea importanţă însă: Emma se complăcea în a-i avea alături pe toţi aceştia care îi reaminteau cu respect şi afecţiune dragostea trecută, şi consacrau obiectului unui asemenea cult toate serviciile compatibile cu fireasca sălbăticie şi brutalitate a rudelor sale. Acei curtezani de dragoste trecută, cînd aduceau omagii se gîndeau poate, înainte de toate, la generozitatea actuală a moştenitoarei lui don Diego, singura persoană care încă mai avea ceva bani din întreaga familie; ea însă, capricioasa consoartă a nefericitului Bonifacio, nu se oprea în a cerceta motivele tăinuite care făceau să fie respectată indiscutabila sa domnie asupra alor săi.

Este foarte probabil că aproape nici una dintre rude nu mai vedea în verişoara lor frumuseţea care, în adevăr, dispăruse; unii însă simulau admiraţia şi se prefăceau cu multă fineţe dorind să arate că ascund încă un foc în inimă. Emmei îi făcea plăcere lucrul acesta, fără să-şi dea prea bine seama de realitate şi în mod confuz se lasă convinsă; savura acest sacrificiu de amor îndoielnic cu nesiguranţa pe care o ai asupra unei muzici îndepărtate care nu ştii dacă sună într-un sentiment vag de nelinişte sau în auz. Ceea ce era o dogmă obişnuită, şi care-şi avea formula sa neschimbată, era aceasta: pentru Emma timpul stătea pe loc, cele întîmplate cu stomacul nu erau nimic, şi că, după ce născu în modul acela nenorocit, ea era şi mai proaspătă şi mai viguroasă ca oricînd. Nimeni nu credea nimic din povestea asta, dar cu toţii îi dădeau asigurări de mare adoraţie. Curtezanii acestei sultane capricioase, violente şi versatile se răzbunau de umilirea de care aveau parte dispreţuindu-l pe Bonifacio Reyes fără nici un fel de limită. Emma ajunse să simtă pentru soţul său o afecţiune oarecum asemănătoare aceleia inspirate împăratului roman de calul său făcut senator. O altă credinţă a familiei,

aceasta însă secretă, era că *„fetița își pricinuise* nefericirea unindu-se cu acest bărbat". Vărul Sebastian se destăinuia printre suspine că singurul act din viața sa pe care îl regreta (și era unul care își jucase moștenirea lăsată de maică-sa la jocul de cărți), fusese dragostea sa nebună pentru Emma, pasiune care îl făcuse să cadă în slăbiciunea de a consimți să facă tot ce este posibil pentru a-l căuta, a-l întîlni, a-l angaja, și a-l căsători pe stupidul secretar al lui don Diego. Slăbiciunea aceea, orbirea aceea a pasiunii, nu și-o va ierta niciodată. Sebastian suspina, și suspinau cele mai multe rude, și de asemeni, Emma; Emma suspina uneori, bucurîndu-se melancolic cu acea afecțiune de victimă resemnată care suferă întreaga viață consecințele dezastruoase ale unei nebunii de tinerețe.

III

Mai multă vreme, Bonifacio soț bun nu dădu nici o atenție ofenselor și jignirilor. În sufletul său, și, în ciuda vestimentației sale elegante, din stofă englezească, pe care era obligat să o arboreze, el se considera în continuare doar vechiul secretar al lui don Diego, față de care se achitase ca un ingrat de toate favorurile de care beneficiase.

Astfel toți Valcárcelii erau pentru el, niște flușturatici. În luna de miere pe care Emma o aranjase să fie atît de scurtă, soția îi ceru în zadar mai multă demnitate și mîndrie față de numeroșii ei veri și unchi; pentru el, pentru Bonifacio, era clar că nu putea să-i considere pe toți din toată această liotă decît mult superiori lui ca sînge nobil din cauza privilegiilor aristocratice în care credea în mod cu totul confuz. Don Juan Nepomuceno îl înspăimînta pe Bonifacio cu favoriții lui mari și cenușii, cu ochii lui reci de culoarea ciocolatei în nuanță mai deschisă, și cu gușa lui dublă, rasă rafinat după maniera nobilă; pe Bonifacio îl înspăimîntau mai ales socotelile încîlcite pe care don Juan le considera o esență de speciozitate. De cîte ori don Juan prezenta zăpăcitei sale nepoate un bilanț despre pierderile suferite de gospodărie, el pretindea ca și Bonifacio să fie de față și în zadar Emma, și chiar el, Reyes, se eschivau de la această formalitate.

— Sub nici un motiv! — striga unchiul; vreau să fiți de față la toate, pentru ca mîine să nu spună acesta (adică Bonifacio) că v-am ruinat din nepricepere sau din alte motive și mai rele.

Acest „la toate", la care trebuia să fie de față în mod obligatoriu „acesta", nu reprezenta nimic, deoarece din prezentarea actelor nu se mai înțelegea nimic, și chiar dacă s-ar fi înțeles, Reyes n-ar fi observat pur și simplu pentru că în această direcție nu avea nici o preocupare. Dacă pentru Emma această întîlnire în trei era o scenă plictisitoare, iritantă, pentru Bonifacio, faptul de a fi tîrît la aceste socoteli ale unchiului, fără a le urmări cu atenție, fără a distinge clar decît că „lucrul acesta merge foarte prost", era supliciul cel mai insuportabil.

În loc să fie atent la calcule, se gîndea la ceea ce spunea în sinea lui administratorul care era în același timp și rudă.

Își închipuia că don Juan îl apostrofează, zicîndu-i: „Cine ești tu ca să-mi ceri socoteală, să-mi verifici dosarele mele? Pentru ce te-ai strecurat în familie, plebeu mizerabil?" „Da, plebeu", se gîndea nefericitul, deoarece chiar dacă nu știa prea bine amănuntele acum destul de obscure în sensul că strămoșii lui fuseseră de familie nobilă, aproape că dăduse totul uitării, și înțelegea că ceilalți, acest Valcárcel mai ales, nu doreau să-și reamintească, nici măcar să accepte cîtuși de puțin noblețea originii sale.

Dezgustul pe care îl resimțea după aceste reuniuni supărătoare era atît de puternic încît Bonifacio, pentru prima dată în viața lui, se hotărî să facă ceva din proprie voință, și astfel se împotrivi, cum spuse el, să mai asiste la aceste scene întru totul penibile. A rămas de-a dreptul mirat și resimți o mare plăcere cînd se văzu victorios în această problemă și fără o prea mare obstrucție din partea unchiului. În ceea ce o privește pe Emma, nici ea nu insistă prea mult. Și asta, pentru că-i trecuse prin minte să-i vină și ei rîndul la o libertate de facto față de registrele casei. Într-adevăr: la trei luni după ce Bonifacio încetă să se mai complice în discuțiile privind situația conturilor, Emma fu și ea scutită de orice indispoziție și astfel unchiul, fără ca lucrul să mai fie știut și de altcineva, decît de el și nepoata sa, nu mai dădu nimănui socoteală despre venituri și cheltuieli, drept care Emma și Bonifacio semnau ce aveau de semnat, fără a se osteni să citească vreun rînd sau vreo cifră, și subiectul dispăru complet din orice discuție.

Sufletul sfios al lui Bonifacio fu cuprins apoi de două mari sfîrșeli: una dintre ele era o mare tristețe; cealaltă, un permanent

necaz. Ambele mocneau de la momentul nașterii chinuite de care avu șansă Emma. Tristețea venea din deziluzia de a nu avea un băiat; necazul veșnic, copleșitor, dominant, provenea de la beteșugurile acum iremediabile ale soției sale. Astfel Emma își pierdu confortul gastric, iar Bonifacio liniștea și inspirația. Cu toate acestea, caracterul capricios, schimbător, al fiicei lui don Diego, căpătă anumite trăsături de fermitate care pînă atunci în zadar i s-ar fi putut pretinde; sufletul Emmei încetă de a mai fi versatil, voința ei dominatoare nu mai oscila haotic într-o permanentă nehotărîre, și Emma, cu o nouă seriozitate, stranie la ea, se hotărî să aparțină soțului său. Dacă pentru toată lumea ea nu înceta să fie aspră și nesociabilă, scenele principale și le rezerva pentru alcov. Își cicălea soțul, parcă la un ordin venit dintr-o sentință de sus. În această persecuție fără de sfîrșit ele apăreau insistente ca la îndeplinirea unui ritual religios. Tot ce se petrecea cu ea însăși: pierderea vioiciunii și slăbirea carnației, zbîrciturile, îngroșarea pomeților obrazului de care se îngrozea, făcînd-o să se gîndească la hîrca pe care o purta sub pielea palidă și întunecată, dezgustul tenace, insomniile, amețelile, iregularitățile înspăimîntătoare ale fenomenelor periodice ale feminității, erau tot atîtea crime care trebuiau să tortureze cu remușcări feroce conștiința bietului Bonifacio. „Nu putea înțelege el toate astea?" Nu. Imaginația lui Bonifacio nu mergea atît de departe așa cum dorea Emma, și Bonifacio nu înceta să se confeseze sieși că fusese un ingrat față de don Diego, lăsîndu-se răpit de fiică-sa. De toate cele întîmplate nu avea cum să fie vinovat, ci Emma, sau diavolul, care voia ca el să nu aibe copii, iar soția sa să nu fie născătoare la fel ca toate femeile. Rămîneau cît rămîneau singuri în odaie, apoi ea închidea ușa zgomotos și, încontinuu i se auzea glasul țipător și strident, care îi epuiza anemicele forțe într-o discuție animată, de a cărei ton peremptoriu și limbuție nu era posibil să te îndoiești. Disputa, dacă aceste zbierete puteau fi astfel denumite, obișnuia să înceapă la enunțarea unui subiect oarecare.

— Mi s-a întîmplat asta — spunea ea, și vorbea despre fenomenele ei acum obsedante. Ce crezi că poate să fie? Ce trebuie să fac? Să continui cu acest medicament, sau să renunț la el?

Bonifacio devenea palid; saliva i se transforma în clei de lipit... Ce știa el? Își compătimea nevasta (de bună seamă, mult mai puțin decît pe sine însuși), dar nu știa și nici nu putea să știe ce îi putea fi de folos; ceva mai mult nici măcar nu avea o idee exactă despre suferințele de care Emma se plîngea; înțelegea că erau de o anumită gravitate și că aveau drept cauză

propria disperare, deoarece îi răpeau speranța de a fi tată, de a avea copii legitimi; însă despre medicamente și previziuni, ce-ar fi putut să-i spună? Nimic; și Bonifacio începea să tremure, gîndindu-se la abisalele fenomene patologice despre care vorbea Emma, și presimțind furtuna ce sosea gata pregătită de ignoranța lui în materie.

— Femeie, eu nu-ți pot spune nimic..., eu nu mă pricep..., să chemăm un medic...

— Asta-i bună, medicul! Pentru asemenea lucruri, medicul! Dacă tu ești lipsit de pudoare, atunci lasă-mă pe mine să o am. Acestea sînt intimități matrimoniale; medicul nu trebuie chemat decît atunci cînd nu mai ai încotro... Tu ești dator să știi, tu trebuie să-ți dai silința să verifici ceea ce e potrivit pentru mine; chiar dacă nu din dragoste, măcar din pudoare, din rușine; și dacă ești lipsit de rușine, din remușcări, din...

S-a mai spus că limbuția Emmei în asemenea clipe nu avea margini.

Într-o zi, cînd ei i se păru că avea ficatul inflamat, dacă nu ficatul cel puțin splina, Emma se îndreptă spre Bonifacio, pe care îl întîlni în dormitor cîntînd la flaut. Indignarea ei nu avu margini, și era mută de supărare; aici nu era posibilă elocința, ci, mai degrabă, tăcerea... și faptele. „Ea aflîndu-se pe moarte, dintr-o *criză de ficat*, și el... cîntînd din flaut!" Lucrul acesta merita martori, și îi avu. La chemările Emmei sosiră în grabă don Juan Nepomuceno, Sebastián și alți doi veri. Indignarea îi cuprinse pe toți cei reuniți acolo. Vinovăția era flagrantă: flautul se afla acolo, pe masă, și ficatul Emmei la locul lui, însă în mare suferință; Bonifacio, care în ciuda supărărilor își iubea nevasta mai mult decît toți unchii și decît toți verii ei la un loc, uită de propria lui crimă, și dori să afle răul de care suferea Emma. Cu mari eforturi, putu să obțină ca Emma, întinsă pe o sofa și înecîndu-se în hohote de plîns, să-i arate cu o mînă în partea stîngă a pîntecului regiunea splinei.

— Dar, fetiță dragă... — îndrăzni să spună — ce-mi arăți tu nu este ficatul! Ficatul se află de partea cealaltă.

— Nenorocitule! — strigă ea. Îndrăznești să mai vorbești? Nu spui tu într-una că nu ești medic? Că tu nu te pricepi la nimic? Și acum mă mai și contrazici...

Don Juan Nepomuceno, iubitor al adevărului, nu și pe cel de ordin aritmetic, în locul căruia prefera elucubrații fanteziste, declară, cu mîna pe conștiință, că în cazul de față, *rara avis!* (spuse), Bonifacio avea dreptate, că ficatul se află, într-adevăr, de cealaltă parte.

— N-are importanţă — spuse Sebastian — poate să fie o durere reflexă.

— Şi ce mai e asta ?

— Nu ştiu, este însă sigur că există şi aşa ceva.

Nu era acest lucru ; era o durere reumatică neînsemnată şi trecătoare ; cîteva clipe mai tîrziu Emma simţi aceeaşi durere la spate. În fine, rezultă că totul nu era nimic ; un lucru însă, va fi totdeauna cert : Bonifacio a fost găsit cîntînd la flaut în clipa în care nevasta lui se şi credea la doi paşi de mormînt.

Ei nu dormeau împreună, ci în camere separate ; soţul însă, în clipa în care se trezea, şi nu tîrziu dimineaţa, avea obligaţia să alerge la dormitorul Emmei, s-o îngrijească, să-i pregătească totul, deoarece camerista suferea în mod iremediabil de cea mai incontestabilă neîndemînare ; şi în această privinţă Emma îi dădea lui Bonifacio dreptate, recunoscîndu-i o îndemînare deosebită, cît şi un mod delicat de a-şi folosi mîinile. Bonifacio, spărgea uneori multă faianţă şi cristale, ceea ce se solda cu mari mustrări ; calităţi de infirmier şi de fecior în casă avea, însă. De asemenea, mai recunoştea Emma pe larg, lăsîndu-se purtată de fumul iluziilor, că, în ciuda faptului că Bonifacio era atît de îndemînatic în felul cum o îngrijea, el nu era totuşi un afemeiat, nici ca înfăţişare, şi nici în gesturi ; era gingaş, puţin felin, se putea spune grăsuţ, dar totul cu aspect viril. Această supunere la toate servituţile intime ale dormitorului, la toate complicaţiile ivite din cauza capriciilor Emmei, şi la voluptăţile triste şi duioase ale repetatelor convalescenţe, dovedea la Bonifacio, în ceea ce priveşte aspectul strict fizic, nu comportamentul firesc al unui hermafrodit bigot sau al unui bărbat care este bun pentru toate fleacurile, ci exacerbarea romantică a unui amor donquijotesc, aplicat la mărunţişurile de fiecare zi ale intimităţii matrimoniale.

Emma continua să se simtă mîndră de fizicul lui Bonifacio, şi văzîndu-l venind şi plecînd prin dormitor, întotdeauna binevoitor şi cu înfăţişare nobilă, în ciuda treburilor mărunte şi umilitoare ce le îndeplinea, simţea bucuria profundă a vanităţii pe deplin satisfăcute. Dar mai degrabă s-ar fi lăsat tăiată în bucăţi decît să lase să se întrevadă ceva în acest sens şi cu cît era mai frumos, cu atît ea îl dorea mai supus pe nenorocitul secretar al lui don Diego, şi cu cît se simţea mai bine cu el în umilinţa lui, cu atît mai mult îl dorea. A-l dojeni pe Bonifacio ajunsese să fie unica ei consolare ; nu se putea lipsi de îngrijirile lui şi nici de a nu i le plăti cu ţipete şi cu comportări înnebunitoare. Mai exista oare vreo îndoială că Bonifacio al ei se născuse pentru a o suporta şi a o îngriji ?

Rarele ei clipe de relativă bună dispoziţie, Emma şi le dedica revigorării unor năravuri ale trecutei sale cochetării ; îşi dădea de asemenea silinţa să se arate plăcută faţă de neamurile din casă pe care, într-o zi, le va dispreţui ; puţin romantism de esenţă pur fantastică, alambicat bolnăvicios, era singurul lucru care, în prezenţa acestor Valcárceli, şi nu numai atunci, trăda fulguranţa unui suflet înlăuntrul acestei creaturi slabe, palide şi zbîrcite ; dar în cea mai mare parte a timpului, aproape ziua întreagă, Emma acţiona ca o fiară turbată, şi care prin instinct muşca mereu din acelaşi loc, în sufletul umilit şi liniştit al blîndului consort.

Bonifacio nu era laş, însă iubea serenitatea înainte de toate şi ceea ce îi provoca cel mai mare chin în aceste fantasmagorii bolnăvicioase ale Emmei, era zgomotul.

„Dacă toate acestea mi le-ar spune în scris, aşa cum făcea don Diego atunci cînd insulta partea adversă sau pe un inferior printr-o adresă cu timbru fiscal, eu însumi aş fi de acord fără nici o împotrivire".

Strigătele, ţipetele, erau cele care îi ajungeau la suflet, şi nu conceptele, aşa cum spunea el.

Erau perioade în care — după terminarea obişnuitelor obligaţii şi servituţi în dormitorul Emmei, pentru care Bonifacio devenise de neînlocuit — tot Emma era aceea care declara că nu mai suportă să-şi vadă soţul în faţă, că cea mai mare favoare pe care putea Bonifacio să i-o facă era să dispară total şi să nu se mai întoarcă, decît la ora cînd trebuia să îndeplinească din nou obligaţiile şi servituţile care îi reveneau în exclusivitate lui Bonifacio. In aceste clipe, pornind pe poarta deschisă a străzii, Bonifacio vedea cu satisfacţie lumina cerului.

IV

Se ducea la o prăvălie unde avea trei sau patru locuri preferate de stat la taifas în jurul tejghelei. Îşi petrecea timpul liber între farmacia din piaţă, librăria *Nueva*, care împrumuta cărţi, şi magazinul de stofe *Porches*, proprietatea văduvei lui Cascos. Bonifacio se simţea cel mai bine în magazinul de stofe unde găsea adevărata desfătare într-o linişte absolută care-l

făcea să retrăiască aievea amintiri duioase. Întreg romantismul provincial al perioadei anilor optsutepatruzeci și optsutecincizeci trecuse prin magazinul lui Cascos. Trebuie să se știe că în orășelul lui Bonifacio, ca în multe altele de aceeași atmosferă patriarhală, prin romantism se înțelegea lectura multor romane, indiferent de autor, și declamarea versurilor de Zorrilla [3], ale ducelui de Rivas [4], ale lui Larrañaga și ale lui don Heriberto García de Quevedo [5] (în afară de greșeli și omisiuni) și prin spectacole cu *Trubadurul și pajul*, cu *Zoraida* și cu alte drame unde apărea în mod frecvent maurul căzut într-un lirism melodramatic și rostind endecasilabice cu un efect cît mai lacrimogen.

Este adevărat, Almanzor! Drăgăstoasele mele brațe
te strîng din nou? Slavă cerului! (etc.),

cum spunea și Bonifacio și cum spuneau și toți cei de pe vremea lui într-o melopee dulceagă și simpatică asemeni unui cîntec de leagăn. Și cei de pe atunci mai spuneau cu multă energie și stanțe ca aceasta:

Boabdil, Boabdil, scoală-te și trezește-te! (etc.).

Asta era cea mai bună și cea mai sănătoasă parte din ceea ce se înțelegea pe atunci prin romantism. În plus trebuie să spunem că romantismul se aplica și la moravuri, ca reflex la lecturile în vogă, și se căutau pasiuni puternice, capabile să susțină proiectele cele mai nesăbuite. Și toate pasiunile se reduceau la o predilecție unică: dragostea, deoarece celelalte pasiuni cum ar fi ambiția, aspirația către necunoscut, sau profunda mizantropie, erau sau lucruri neclare care deveneau plictisitoare cu timpul, sau nu aveau în popor o arie relevantă de aplicare, astfel că romantismul se rezolva practic în dragoste, cu acompaniament de chitară și cu diverse foi periodice umplute de versuri sentimentale și care circulau din mînă-n mînă. Dar aceste sincere efuziuni lirice erau însoțite de cele mai multe ori de satire declasate, pe care unii dintre poeți și le îndreptau unii împotriva altora, lăsînd să se vadă că invidia este cu totul compatibilă, celui mai exagerat

[3] *José Zorrilla y del Moral* (1817—1893), poet spaniol, autor al unei bogate opere literare, în care sînt cuprinse și memorii și legende inspirate din tradițiile iberice. A fost un poet romantic foarte popular, versurile sale, de o mare culoare și muzicalitate povestind fapte și figuri de mari personalități ale Spaniei (N. tr.).

[4] *Angel Saavedra, duce de Rivas* (1791—1865), poet și dramaturg spaniol, una dintre figurile cele mai reprezentative ale romantismului spaniol (N. tr.).

[5] *Heriberto García de Quevedo* (1819—1871); poet, romancier și actor dramatic venezuelian, stabilit la Madrid. Prieten și colaborator al lui Zorrilla. (N. tr.).

idealism! În ceea ce privește dragostea romantică, deși sentimentul începea în forma lui cea mai pură și afectată, totul degenera faptic din amoruri de alcov, deoarece, trebuie spus adevărul, imaginația acelor visători era mult mai limitată și mult mai puțin constantă decît firească pasiune a temperamentelor, care în mod obișnuit debordează cu patimă; și spaniolii, care niciodată nu fuseseră romantici, își făceau de cap la fel ca în timpurile Renașterii și chiar ale clasicismului, și la fel ca în toate timpurile; pe scurt, conform părerilor tuturor celor care tăifăsuiau la magazinul de stofe al văduvei lui Cascos, moralitatea publică nu lăsase niciodată atît de mult de dorit ca în binecuvîntații ani ai romantismului; pe vremea aceea, scenele pasionale sau mai puțin pasionale abundau; tenorii ale căror voci începeau să se voaleze, și în consecință rămîneau pe vremea aceea în oraș, făceau afaceri bune; iar în ceea ce privește domnișoarele de familie nobilă, se știe despre ele că fugiseră prin balcon, sau pe ușă, cu amanții sau, fără a fugi, se pomeniră viitoare mame, fără a fi intervenit între timp nici o cununie. Vorbăria de la Cascos și magazinul *Porches* au constituit respectiv prilej și teatru multora din acele aventuri ce se derulau într-un mister picant și apoi deveneau hrană pentru bîrfă, la rîndul ei nu mai puțin picantă. Cu toate că în numele religiei și al moralei asemenea acte se condamnau, nu se poate nega că atît la bîrfitori cît și la cenzori (poate complici, de amorul artei, al unor asemenea extreme), se ghicea o admirație ascunsă, ceva asemănător cu sentimentele pe care le inspirau poeții celebri, artiștii dramatici renumiți, cîntăreții de operă italieni — buni sau răi — sau marii ghitariști. Romantismul acela reprezentat în societate (pe atunci nu se inventase încă lucrul acesta, de a se vorbi atît de mult despre realitate) era totuși oarecum superior cutumelor estetice comune. În schimb, dacă vechii pasionați de *clair de lune* din magazinul de stofe aveau motive să fie împotriva acestor acte de moralitate referitoare la cea de a șaptea poruncă și nu altele din acele timpuri, se păstra pentru ei cel puțin meritul expresiilor alese, al eufemismelor performante; și astfel, totul se spunea pe ocolite, cu fraze lipsite de contur distinct, și cînd se vorbea despre amoruri tăinuite, se spunea bunăoară: „Cutare a fost în dar Cutărei doamne". Oricum, viața era mult mai amuzantă atunci, tinerețea mai năvalnică, femeile mai senzuale. Și gîndindu-se la vremurile acestea, cei din magazinul văduvei lui Cascos suspinau; patronul care murise, lăsase moștenire stofele, clientela și grupurile de vorbăreți ex romantici, aproape toți în vîrstă și cuprinși de griji, și mulți dintre ei prea grași, pentru a se mai putea gîndi la lucruri cumva

mai sensibile și importante. Asta însă nu avea însemnătate; se continua cu suspine în alternanță cu tăceri prelungi care dădeau un aer solemn impunătoarei obscurități a magazinului cu aspect de peșteră. Și multe din acele perioade de tăcere care plăceau atît de mult lui Reyes, erau amintirile anilor patruzeci și ceva. Văduva, doamnă respectabilă de cincizeci de toamne, poate că iubise și se lăsase iubită de vreunul dintre acești neobosiți împătimiți de discuții, ca de pildă acest don Crespo, referent, funcționar integru, activ și inteligent, dar foarte supărăcios, cu care doamna patroană se iubise, chiar dacă lui Cascos nu i se adusese o jignire prea deosebită și, după părerea prietenilor, cei doi continuau să se iubească; însă toți respectau acest amor tăinuit și îmbătrînit; rareori se făcea aluzie la această comuniune care era ținută ca singură amintire vie a timpurilor frumoase; și amintirea acestor momente atît de romantice la timpul lor se mai perpetua doar prin rezervarea, în mod sacrosanct a unui loc privilegiat, în spatele tejghelei, pentru don Crespo.

Bonifacio — care făcea parte dintre cei mai distinși epigoni ai acelei perioade de romantism debordant, dar acum pe moarte — se simțea în largul lui la aceste discuții interminabile și se refugia aici ca în sînul gingaș al unei mame.

Intr-o după amiază, cînd Emma îl goni din dormitorul ei pentru că încurcase ingredientele unei cataplasme — lucru rar! — Bonifacio intră în magazinul de stofe mai predispus ca oricînd la voluptatea aducerilor aminte. Don Crespo se afla la locul său privilegiat. Văduva împletea cu andrele în fața referentului. Ambii tăceau. Toți ceilalți ex romantici, între o tuse și largi intervale de tăcere ce păreau că fac parte dintr-un ceremonial al unui ritual misterios, somnolent, vorbeau în semiobscuritatea cenușie, dincolo de tejghea, și-și reîmprospătau reciproc amintiri comune. Cine trăia în piața pe care o aveau în față în anul patruzeci? Împuternicitul clerului, aflat acolo de față, un bărbat cu memorie prodigioasă, reamintea unul cîte unul pe toți chiriașii acelor edificii sumbre, mari și murdare, adevărate hardughii cu două etaje. Surorile Gumía muriseră la Havana unde în patruzeci și șase soțul celei mari era magistrat; la etajul al doilea al casei celei mari a familiei Gumía, locuia secretarul Autorităților Civile, cu numele de Escandón; era galician, poet destul de bun, care avea să se sinucidă în localitatea Zamora cîțiva ani mai tîrziu, deoarece, fiind casier, fusese făcut răspunzător de o delapidare făcută de contabil. La numărul cinci locuiau frații Castrillo, cinci frați și cinci surori, care organizau întîlniri și jucau piese; casa fraților Castrillo era unul dintre focarele romantismului din orășel; acolo se redacta ziarul anonim și clandestin, care apoi era introdus pe sub ușile locuințelor. Perico Castrillo fusese un talent deosebit, numai că ducîndu-și viața între femei și băutură, muri nebun într-un spital din Valladolid. Antonio Castrillo era imparabil la jocul de cărți *ombru* din întreaga provincie, apoi se duse să joace la Madrid, și acolo se aranjă în așa fel încît, jucînd mereu *ombru*, se afirmă în politică, și urcă pînă la funcția de subsecretar de stat pe timpul lui Istúriz[6]. Acesta însă, precum și cei mai mulți dintre frații Castrillo muriseră ftizici. În ceea ce privește surorile, ele se împrăștiară, trei dintre ele încurcate în căsătorii nefericite, una călugăriță iar cealaltă rămasă fată bătrînă părăsită de un seducător din provincia Logroño, căpitanul Suero.

Ajungînd la casa cu numărul nouă, împuternicitul clerului, suspină puternic.

— Aici... dumneavoastră cu toții vă reamintiți cine trăia în anul patruzeci...

— *Tiplona* — spuseră unii.

— *Merlatti* — exclamară alții.

Tiplona, Merlatti, alcătuiseră odinioară micul univers al romantismului muzical al orășelului. Merlatti, o soprană italiană pentru care acei provinciali ar fi în stare să nege cu îndîrjire pe Grisi[7], pe La Malibran[8], chiar și fără ca ei să le fi auzit vreodată cîntînd. Domnii aceștia serioși nu admiteau ca în lumea aceasta să se fi auzit ceva mai bun decît Merlatti... Și ce trup avea! Și ce grație! Era mai înaltă decît toți cei de față, albă ca zăpada, gingașă și fină, și cu niște forme aproape la perfecțiune; călărea în stil englezesc, trăgea cu pistolul, și pălmuise în plină stradă, în timpul unei promenade, pe Tiplona, rivala sa, care avea și ea admiratorii ei. Tiplona era slăbuță, mlădioasă ca o trestie și strălucea mai mult decît Merlatti cînd cînta în *fioriluri*; însă ca voce, ca trup și prestanță, nu putea fi vorba de comparație. Tiplona reușise în operă și revenise în oraș, în diferite stagiuni, și, pînă la urmă se căsătorise cu un colonel pensionar, stăpîn al acelei case din piața teatrului, colonelul Cerecedo; și acolo, în casa aceea, dăduse, ani de-a rîndul, concerte, admirată și iubită de lumea muzicală recunoscătoare și îndrăgostită

[6] *Francisco Javier Istúriz* (1790—1871), om politic spaniol. Șef de guvern (1838, 1846 și 1858). (N. tr.).

[7] *Giuditta Grisi* (1805—1840), celebră cîntăreață italiană, născută la Milano. (N. tr.).

[8] *Maria Felicia Garcia, La Malibran* (1808—1836), celebră cîntăreață franceză, de origine spaniolă. (N. tr.).

de farmecul, din ce în ce mai deosebit, al fostei soprane. Şi cine ar fi spus-o! Şi ea murise tuberculoasă, după o naştere nenorocită. Tiplona! Toţi acei domni o iubiseră mai mult sau mai puţin în secret sau de-a lungul timpului şi chiar Bonifacio, foarte tînăr pe vremea aceea, se simţea dator să recunoască că dragostea lui pentru muzica de operă bună crescuse ascultînd-o pe fata aceea superbă, care îşi arăta pieptul atît de alb, piciorul mic, încălţat cu atîta fineţe, şi dinţii strălucitori ca perlele.

Împuternicitul clerului continuă să treacă în revistă chiriaşii anului patruzeci; din această enumerare tristă a morţilor şi a absenţilor, se degaja un miros de ruină şi de cimitir; auzindu-l, părea că se mestecă în dinţi praful unei clădiri dărîmate şi că oasele se zvîrcolesc în groapa comună, toate în acelaşi timp. Sinucideri, ftizie, prăbuşiri, evadări, morţi îngropaţi de vii, treceau ca prin dinţii putrezi şi distanţaţi a unei roţi a supliciilor ce suna a mort cu o nepăsare de ţîrcovnic care producea groază. Bătrînelul îşi termină povestirea de-a fir-a păr cu ochii strălucindu-i de orgoliu.

— Ce memorie straşnică! gîndea el.

— Ce mai e şi viaţa asta! gîndeau ceilalţi.

Lui Bonifacio, această istorisire îi reaminti spectacolul extrem de trist al ruinelor casei unde se născuse; da, el văzuse cum se desprindeau pereţii, unii zugrăviţi în galben, iar alţii îmbrăcaţi în tapet verde; el văzuse ca pe un plan vertical căminul făcut bucăţi, la căldura cărui foc mama lui îl adormise cu minunate poveşti; colo sus, într-un etaj trei... fără duşumea, din toată acea căldură de vatră rămăsese scorbura unei plite într-un zid crăpat, murdar şi fărîmiţat. Cu zidul căzut, şi sub cerul liber, expus mereu privirilor indiferente ale publicului, se afla dormitorul în care murise tatăl său. Da; el văzuse de sus, rămăşiţele mizerabile, peretele pătat de expectoraţiile bolnavului, urmele lăsate de fierul acelui pat umil în petele de unsoare ale peretelui... Ce rămăsese din întreaga locuinţă, din acea familie săracă, dar fericită prin dragostea cu care era legată? Rămăsese el, un îndrăgostit al flautului, sub stăpînirea Emmei, o femeie rea, da, o femeie rea, nu avea rost să şi-o nege sieşi. Casa dispăruse; ruinele acelea ale locuinţei sale erau subiect de scandal şi de comentarii diverse în orăşel. „Cînd oare se va dărîma faţada aceea murdară din colţul insalubru al străzii Mercado?" Lucrul acesta fusese cerut cu multă înfocare de presa locală timp de luni de zile, şi, în sfîrşit, Consiliul comunal lovi cu tîrnăcopul lui *madame Primărie*, aşa cum spunea ziarul, în ultimele rămăşiţe ale atîtor amintiri sfinte. Şi el însuşi, gîndea Bonifacio, ce altceva era decît un colţ murdar de stradă, o ruină dispreţuită ce deranja o întreagă familie veche cu încăpăţînarea lui de a trăi, şi de a fi, printr-o aberaţie lamentabilă, bărbatul soţiei sale? Toate aceste gînduri triste şi umilitoare i le trezise în sufletul său diavolul acelui împuternicit al clerului cu evocarea lui retrospectivă. Istoria! O! Istoria în opere era un lucru foarte amuzant... *Semiramida, Nabuccodonosor, Cruciadele, Atila*... totul magnific..., însă neamul Gumía, neamul Castrillo... atîta moarte, atîta ruşine, atîta răvăşire şi putregai... asta te seca la inimă! Din fericire, discuţia reveni la Tiplona, şi, cu ocazia aceasta, se reamintiră operele ce se cîntau atunci şi cele ce se cîntau acum în comparaţie cu acelea. Adevărul este că acum nu se cîntau opere în orăşel, şi de aproape opt ani nu mai venise să dea vreun recital nici măcar vreun cvartet de proastă calitate. Atunci împuternicitul, care-i întristase atît de mult auditoriul, şi-a permis, împotriva obiceiului său, să aducă o ştire la zi. În obiceiul lui era să compromită în cel mai înalt grad toate evenimentele apropiate, trecute sau viitoare care nu cereau pentru a fi povestite prea mare ţinere de minte, aşa cum zicea el memoriei. Şi bunul om spuse cu un aer de nemulţumire:

— Ei bine, veţi avea acum operă, şi încă bună; mi-a adus-o la cunoştinţă primarul; din oraşul León faimosul Mochi şi cîntăreaţa Gorgheggi şi-au anunţat sosirea.

— Gorgheggi! strigară toţi într-un glas.

Şi împuternicitul făcu o mişcare de surpriză pe scaunul său, stînd de o parte, în timp ce văduva lui Cascos îi aruncă o privire şi suspină discret.

Opt zile mai tîrziu se aflau în orăşel tenorul Mochi, faimos în toate teatrele muzicale de provincie, şi protejata şi discipola sa, cîntăreaţa Gorgheggi. În prima seară cei doi au cîntat *Străina*, şi cu toate că cel mai important ziar muzical din Capitală „nu s-a încumetat să emită vreo părere doar după o singură audiţie", publicul, mai puţin circumspect (este adevărat, de asemenea, ei avînd o răspundere mai mică faţă de istoria artei), se entuziasmă de la bun început, şi jură, în unanimitate, că de la Tiplona încoace nu se auzise minune asemănătoare. Gorgheggi era o privighetoare, şi, afară de aceasta, cît de frumos, cît de amabil, cît de atent se prezenta în faţa publicului, cu cîtă recunoştinţă răspundea la aplauze! Într-adevăr, era frumoasă; în fond o englezoaică transformată — datorită prietenului său, Mochi — în italiancă, dulce şi cu mişcări mlădioase, cu ochii limpezi şi senini, albă şi bine formată; Gorgheggi avea o frunte cu trăsături regulate, o pieptănătură originală, în care părul, de un castaniu des-

chis și ondulat, servea drept simplu cadru la acel chip palid, care, pînă și în plină zi, așa cum gîndea Bonifacio, părea să aibă reflexe ale lunii. Bonifacio văzu două acte din *Străina* în seara premierei, și, cu un efort suprem de voință, se rupse din ghiarele ispitei și se înapoie alături de soția sa, alături de Emma sa, care, îngălbenită, cu ochi holbați și păr ciufulit, țipa în dormitorul ei că soțul o abandonase, deoarece sosise acasă tîrziu, foarte tîrziu, cu o jumătate de oră peste cea convenită, cînd trebuia să-i facă niște fricțiuni fără de care, credea ea, ar fi murit în cîteva minute. Reyes sosi, îi aplică fricțiunile cu mult zel, în deplină tăcere, ascultînd resemnat țipetele amestecate cu insulte și gîndindu-se la fruntea și la glasul lui Gorgheggi și la finalul din *Străina*, ce se cînta în clipele acelea.

Și Bonifacio se culcă, chibzuind: „Da, este foarte frumoasă, dar ceea ce are ea mai frumos este fruntea; nu știu ce transmite inimii mele această ondulație blîndă, această undă afabilă!... Și vocea este o voce... maternă; cîntă cu cochetăria pe care o mamă ar fi putut-o întrebuința pentru a-și adormi copilul, parcă ne-ar încînta pe toți cu vorbe dulci ce ne adorm...; este... cu toate că ar părea o nerozie, o voce corectă de stăpînă a casei, care cîntă foarte bine; această dulceață, așa cum spune referentul, trebuie să fie, ceea ce cred eu, un timbru de blîndețe; în acest fel ar trebui să cînte femeile harnice în timp ce cos hainele sau îngrijesc un convalescent. Ce știu eu! vocea aceasta îmi reamintește vocea mamei mele..., care nu cînta niciodată. Ce nerozii! Da, nerozii cînd le spui, nu cînd le gîndești... În sfîrșit, ce mă interesează pe mine persoana ei? Deloc! cred că Emma nu mă va lăsa să mă reîntorc la teatru..." Și Bonifacio adormi, gîndindu-se la fruntea și la vocea lui Gorgheggi.

În ziua următoare, la ora douăsprezece, avu loc o repetiție, la care asistă și Bonifacio, mai mult mort decît viu, presimțind scena pe care i-o pregătea nevastă-sa la înapoiere. Bonifacio fugise de acasă. Și mărturisea că plăcerea de a se afla acolo era mai mare, și tocmai din acest motiv prezența lui în asemenea loc era un act de revoltă.

Repetițiile fuseseră întotdeauna pentru Reyes o mare încîntare. El nu-și putea explica de ce le prefera reprezentațiilor propriu-zise, solemne și fastuoase. Și Bonifacio gîndea că „teatrul adevărat, teatrul văzut pe dinăuntru, este numai cel al repetițiilor. Lui Bonifacio nu-i plăcea ficțiunea în nici o privință, nici chiar în artă; el spunea că tenorii și sopranele nu trebuie să cînte în fața rampelor, printre copaci de pînză și îmbrăcați în satin, în fața unui public distrat și într-o sală strîmtă unde aerul

este otrăvit cu totul: tenorii și sopranele, la fel ca privighetorile și sirenele, ar trebui să fie răspîndiți prin păduri inaccesibile, sau prin insule misterioase, unde să slobozească trilurile și ciripiturile în nopți cu lună plină, în ritmul valurilor melancolice ce se sparg pe plajă, și a frunzișului agitat de briză al pădurii..." Cum acest lucru nu se putea realiza, Bonifacio prefera să-i audă pe cîntăreți la repetiție. Deoarece aici reușea să vadă pe artist așa cum era el în realitate, și nu așa cum simula că este. Dintr-un real instinct estetic, de care el nu-și putea da seama, ceea ce îi displăcea în reprezentațiile de operă era sistemul incorect de declamație, falsitatea în atitudini, îmbrăcămintea, gesturile etc., ale tuturor artiștilor care se perindau prin acest sărman teatru de provincie. La repetiție nu vedea un Nabuccodonosor ce semăna cu un rege ca din cărțile de joc, nici un Atila asemănător unui cioban de capre, ci un domn deosebit ce cînta frumos și era preocupat cu adevărat de grijile lui, de exemplu onorariile mici, sau vremea nefavorabilă care îi deranja vocea, sau poștașul care îi aducea știri proaste. Bonifacio iubea arta prin artist, admira oamenii aceștia care străbăteau lumea fără a fi niciodată siguri de pîinea lor de a doua zi, preocupați nu numai de trilurile proprii cît și de cele ale altora.

— Cum poate să existe cineva atît de curajos — gîndea el — încît să se hotărască să-și încredințeze propria existență unui fagot sau unui corn sau unui violoncel de pildă, sau unei voci de bas profund, pentru douăzeci de reali zilnic, cînd știut este că acestea sînt notele cele mai joase ce se pot scoate! Eu, de exemplu, aș fi un flautist bunicel; însă, cu toate cele ce mi se întîmplă, nu aș îndrăzni să fug de acasă și să pornesc în lume, pînă în Rusia, ca să ocup un locșor într-o orchestră! Poate că demnității și independenței mele i-ar sta mai bine să îmbrățișez această profesiune; însă, mai degrabă m-aș sinucide! Întîmplarea... neprevăzutul... pîinea cea nesigură, ce îngrozitor!

Și tocmai pentru că se credea incapabil de a fi artist în sensul de a porni în necunoscut doar cu flautul, îi admira tot mai mult pe acești oameni, care erau, fără îndoială, din altă plămadă.

În sfîrșit, calitatea de străin, și chiar aceea mai puțin extraordinară de a fi din altă localitate, erau pentru Bonifacio un lucru foarte recomandabil: a nu aparține orășelului tău, acestui orășel mizerabil unde se născuse el și soția sa, constituia un avantaj; iar a fi mai de departe constituia un lucru minunat... Lumea... restul lumii trebuie să fie atît de frumos! Ceea ce cunoștea el era atît de urît, atît de meschin, încît frumusețile pe

care le visa și despre care vorbeau versurile și cărțile de aventuri, trebuiau să se afle, de bună seamă, în toate locurile acelea necunoscute... În Mexic nu văzuse lucruri prea bune; dar, la urma urmei, Mexicul fusese colonie spaniolă și moștenise meschinăria Iberiei. Adevărata străinătate era alta. Și de aici veneau artiștii, cîntăreții... A fi italian, a fi artist... a fi muzician, iată un ideal maxim pe care și-l poate dori un om. Și atunci cînd străinul, artistul, muzicianul... era femeie, atunci respectul și admirația lui Bonifacio deveneau religie, idolatrie... Pentru toate acestea, cel mai mult îi plăcea ca pe artiști să-i vadă așa cum erau în realitate, în loc să-i admire îmbrăcați pestriț ca regi sau, respectiv, ca pe niște preotese. La repetiție, acolo la repetiție, era locul unde putea fi cunoscut artistul...

Pătrunse în avanscenă, acolo unde erau locurile pentru abonați — de cînd se știau — pentru prietenii săi de la magazinul Cascos; aici era partea cea mai coborîtă a sălii, căreia mai tîrziu i s-a zis parter, și avea porecla vulgară de „buzunar", pentru că era în avanscenă și pe jumătate ascunsă printr-un perete ce avea rol de stîlp de susținere. În lojă nu se afla nimeni. Reyes deschise ușa, căutînd să evite cel mai neînsemnat zgomot. Pentru el, teatrul era templul artei, și muzica o religie. Se așeză cu mișcări feline, liniștit și flegmatic; își sprijini coatele pe balustradă și căută să distingă siluetele care, ca niște stafii în penumbră, se încrucișau pe scena întunecoasă. Pe vremea aceea nu existau lămpi cu gaz și lumina nu putea fi transportată prin tuburi subțiri, așa cum cu ani mai tîrziu s-au putut vedea chiar acolo, și la înălțimea dorită; bietele lumînărele luminau și ele cît puteau, de pe scenă, ca niște stele... prăbușite. La dreapta actorului (așa gîndea Reyes), în jurul unei mese abia luminată de flacăra tristă a unei lămpi cu petrol, se afla un grup de umbre pe care, cu încetul, începea să le distingă. Erau regizorul, sufleurul, un regizor de culise și un bărbat gras și scund, cu un pîntece extraordinar, îmbrăcat foarte corect, foarte decent, foarte distins în purtări; era domnul Mochi, impresar și prim tenor... singurul tenor al companiei. Alte grupuri tăcute se agitau prin fundul scenei: erau coriștii; corpul de femei se afla așezat în grup la stînga. Indiferent în ce loc se adunau acele doamne palid și prost îmbrăcate, aveau tendința, prin puterea obișnuinței, să formeze arcuri de cerc, semicercuri și cercuri, după împrejurări.

Reyes citise *Odiseea*, în spaniolă, și-și reamintea de interesanta vizită a lui Ulise în infern; viața aceea posomorîtă, subterană, din Erebo, unde lui i se părea că sufletele ce se aflau

acolo se plictisesc atît de mult, i se înfățișa acum înaintea ochilor văzînd pe acești actori triști, tăcuți și vagabonzi, traversînd scena întunecoasă, ca niște spectre. El știa prea bine că alteori domnea aici veselia, că ceea ce vede acum va începe să se însuflețească; la repetiții existau însă întotdeauna momente de tristețe. Cînd artistul nu este însuflețit de alcoolul spiritual al entuziasmului estetic, se observă la el o prăbușire într-un marasm asemănător celui cu care sînt copleșiți nenorociții de sclavi ai hașișului și ai opiumului... Reyes făcuse în felul său un studiu psihologic profund asupra bieților tenori, foste celebrități, acum epave în tranzit prin orășelul său, corăbii vechi în căutarea unui liman unde să moară liniștite, eșuate pe nisip; Bonifacio știa de asemenea multe lucruri despre soprane de categoria a treia ce pretindeau să fie considerate drept „stele", cu toate că era încă tînăr atunci cînd avusese ocazia să facă aceste constatări, datorită unei reflexii senine, cînd observase destul de multe lucruri. Observa compătimind și compătimea admirînd, în așa fel încît analiza lui ajungea într-adevăr la miezul lucrurilor. Ceea ce nu vedea el, era partea supărătoare a artiștilor. El poetiza totul. Contrastele puternice și picante ale viselor lor de glorie și ale vieții lor de culise cu cele ale prozei meschine a unei existențe grele, plină de izbituri aspre cu nevoile și mizeria, i se păreau lui Reyes motive de poetică cucernicie și dădeau o aureolă de martiriu idolilor săi.

În ziua aceea, la fel ca întotdeauna, căută să atragă asupra sa atenția actorilor (tenorul, soprana, baritonul, basul și contrabasistul), și lucrul acesta reușea să-l obțină zîmbind cu discreție atunci cînd vreun cîntăreț îl privea din întîmplare după ce ataca cu bărbăție o notă, sau cînd izbutea să ia o notă deosebită, sau după ce spunea vreo glumă.

Mochi, tenorul cel scund și gras, se agita ca o veveriță și vorbea mai mult decît un vraci, însă într-o italienească cu neputință de înțeles, și cu o eleganță deosebită în maniere. Vorbea cu dirijorul, care rîdea în permanență, și Reyes, care nu-l înțelegea pe Mochi, crezînd însă că-i ghicește gîndurile, zîmbea și el. Cum de față nu exista nimeni altul decît el, în calitate de simplu spectator la repetiție, tenorul nu întîrzia să observe prezența sa și a zîmbetelor sale, și după puțin timp îi și consacră lui, lui Reyes, toate acutele. Bonifacio îi fu recunoscător, încît la sosirea clipei de a se ridica și de a părăsi loja, se consultă cu sine însuși dacă era cazul să-l salute pe tenor cu o ușoară înclinare din cap. Mochi îl privi pe Reyes... și acesta, înroșindu-se,

își agită cu mișcări de manechin, frumoasa lui chică și porni spre casă... îmbătat de ideal.

V

Seara, Emma îl izgoni din nou pentru cîteva ore, și Bonifacio se grăbi să revină la repetiție. Acum nu mai era singurul spectator; lojile erau ticsite de abonați, iar în loja în care se găseau toți acei vorbă lungă de la întîlnirile de la Cascos se evidenția respectabila personalitate a guvernatorului militar, care-i onora pe acei domni, acceptînd un loc în întuneric. Reyes se așeză în rîndul întîi, și în clipa în care Mochi privi spre loji, îl salută ridicîndu-și pălăria. Tenorul nu-i dădu atenție, ceea ce-l indispuse pe Bonifacio, care gîndi mai ales la ce vor mai spune ceilalți după asta; însă, o!, fericire veșnică!, o!, clipă de neuitat! alături de Mochi, în fața cuștei sufleurului, se afla o femeie, o doamnă cu o pălărioară de catifea, de sub care apăreau valuri de păr castaniu deschis și mătăsos; și femeia aceea, doamna aceea care observase salutul lui Reyes, atinse, în mod familiar, cu o mînă înmănușată, umărul tenorului, și probabil că-i spuse:

— Te-a salutat cineva din lojă.

Mochi se întoarse cu o mișcare rapidă, îl văzu pe Reyes și se întrecu în reverențe...

Toți cei din lojă l-au invidiat pe Bonifacio pentru onoarea aceasta, chiar și generalul guvernator militar al provinciei; l-au invidiat mai mult însă pentru zîmbetul cu care doamna cu pălărioară se încumetă să însoțească salutul lui Mochi, foarte satisfăcută, pe cît se pare, pentru că regizase atît de bine scena.

Reyes întîlni în ochii ei — privirea lui Gorgheggi — căci ea era doamna cu pălărioară de catifea, și de multe ori, foarte de multe ori, gîndindu-se mai apoi la această împrejurare fericită, trebui să recunoască că o impresie mai plăcută și mai puternică nu avusese niciodată cît fusese tînăr în sufletul său atît de romantic.

„O astfel de privire — își spuse în clipa aceea — poate s-o aibă numai o străină, care pe deasupra mai este și artistă. Cîtă modestie în gestul ei, cîtă nevinovăție în cutezanță! Cîtă nevinovată necuviință, cîtă naivă cochetărie!..."

Nu trecu mult și de la zîmbete și saluturi se trecu la cuvinte omagiale. Bonifacio, precum și alți domni din loja sa, rîdeau discret la glumele prin care Mochi, perfid, își bătea joc de orchestra care era de prin partea locului și care cînta fals așa cum numai ea era în stare; un fante care avea faimă că face mari și foarte prețioase cuceriri prin culisele teatrului, îndrăzni să facă pe translatorul, în felul său, între tenor și un trompetist căruia artistul îi adresă pe italienește o curtenitoare luare aminte. Nu doar că filfizonul ar fi știut prea mult din graiul lui Dante, însă destul ca să se înțeleagă că, vorbind de *missure*, Mochi se referea la cadență; însă cunoștințele muzicale ale trompetistului nu ajungeau pînă aici. Puțin mai tîrziu, Bonifacio riscă, înroșindu-se foarte mult, să traducă o altă observație neînsemnată — de data aceasta a lui Gorgheggi — în limba îndărătnicului trompetist, care era un bărbat tot atît de susceptibil pe cît era de surd; soprana vorbea în spaniolă, și spusese „cadență" la fel cum, dacă ar fi putut vorbi, s-ar fi auzit un canar; dar trompetistul nici măcar nu-și dădu osteneala să înțeleagă și traducerea lui Bonifacio nu era decît repetarea strictă a cuvintelor cîntăreței, dublată cu înclinarea, din lojă, peste capul chel al muzicantului.

— Foarte mulțumesc!... O..., vă foarte mulțumesc! — spusese artista, împrăștiind, printre priviri și zîmbete, timp de un sfert de oră, scîntei de fericire pentru sufletul lui Reyes. Urechile îi țiuiau, și se gîndea că dacă în clipa aceea femeia i-ar fi propus să fugă împreună pînă la capătul lumii, ar fi fost în stare să plece imediat, fără bagaje, fără nimic, fără măcar fie și fără papuci; și trebuie să se țină în seamă că el nu putea concepe ca un bărbat în toată firea ar putea dimineața, cînd se cobora din pat, să-și încalțe de-a dreptul ghetele. De cîte ori citea aventuri despre călătorii îndepărtate, despre suferințe îndurate de naufragiați, misionari, conchistadori etc., ceea ce compătimea Bonifacio mai mult la ei era probabila lipsă a papucilor.

Nelipsind de la nici o repetiție, și mergînd de asemenea la teatru în toate serile cînd se dădeau reprezentații și cînd reușea să se sustragă cîteva ore de la îndatoririle sale matrimoniale, Bonifacio ajunse să devină intim cu părțile în cauză, după cum se exprima el, în așa măsură, încît prietenii de la întrunirile de la Cascos ajunseră să-l bănuiască că se află în relații *de amore* cu Gorgheggi.

C-da 135 coala 3

— Să știi de la mine că-i face curte — dădea asigurări împuternicitul clerului.

— Eu susțin că nu-i face curte — spunea invidios filfizonul.

Adevărul este că simpatia și, după cîteva zile, prietenia cea mai cordială, ajunseseră la un asemenea punct între Mochi și Bonifacio, încît tenorul, după ce într-o după amiază luară împreună o cafea, nu șovăi să ceară *al suo nuovo ma già carissimo amico, duecente liri*, sau patruzeci de *duros*, în limbajul pe care Reyes îl înțelegea. Italianul, îi ceru cu o atîta modestie și naturalețe acești opt sute de reali, imediat ce povestise o aventură napolitană ce îl costase aproape două mii de *duros*, încît Bonifacio își zise: „Pentru omul acesta, patruzeci de *duros* sînt ca și cum ar fi pentru mine o țigară; mi-a cerut acești bani ca și cum ar cere cineva un foc pentru țigară; ceea ce îi prisosea artistului, de bună seamă, erau banii; însă nu-i avea aici, în clipa aceasta; nenorocirea este că nici eu nu-i am. Dar trebuie să-i găsesc de urgență, nu există altă soluție. Dacă îi dau, nu-mi va mulțumi pentru gestul acesta, cu toate că Dumnezeu mi-e martor că nu știu de unde să-i iau; dar pentru el, ce importanță are? Ce sînt opt sute de reali pentru omul acesta? În schimb, dacă nu-i găsesc imediat, mă va disprețui, mă va ține drept un nenorocit... Mai degrabă moartea!"

Roșu ca para, declară în spaniolă că, dintr-o întîmplare de care-i pare rău, nu avea la el această sumă neînsemnată de bani; dar că într-o clipă se va repezi pînă acasă... care era foarte aproape, și se va înapoia cu arginții.

Și o porni la goană; fără să mai audă cuvintele lui Mochi, care, pentru a nu-l deranja, aproape renunțase la împrumut.

Într-adevăr, casa Emmei nu se afla departe; însă a ajunge acolo și a intra înlăuntru era mult mai lesne decît drumul invers, spre teatru și în cabina tenorului, cu cei patruzeci de *duros*. De unde avea să facă rost de bani nefericitul de sclav al nevestei-si? Vai! Cu cîtă amărăciune și-a privit atunci, pentru întîia oară, trista sa dependență, și sărăcia sa absolută! Nu era stăpîn nici măcar pe pantalonii pe care-i purta, care dădeau impresia că fuseseră croiți, de la bun început, pe coapsele sale; atît de bine îi stăteau! Nu avea nici doi reali despre care să poată spune că-i aparțin. Ce era de făcut? Să renunțe pentru totdeauna la visul său? Mochi îl aștepta cu ochii aceia pătrunzători, surîzători și malițioși; fără bani nu se putea înapoia; în spatele lui Mochi se afla Gorgheggi, discipola și protejata sa. Bine; avînd în vedere că nu avea acești patruzeci de *duros* și nici de unde să-i procure, și cum nu putea fura candelabrele de argint pe

care le avea în fața ochilor, aflate pe masa din birou (biroul lui don Diego, care continua să fie *cabinet*, fără a mai fi rezervat unei persoane și anume lui don Juan Nepomuceno, lui Emma, sau tuturor); cum nu avea patruzeci de *duros*, și nici de unde să-i procure, asta e; va renunța la fericirea sa, nu se va mai duce la iubiții săi prieteni italieni, în fața minunaților artiști și se va sacrifica în tăcere; și totuși ar face orice, să nu se înapoieze acolo cu mîinile goale.

În clipa aceea, don Juan Nepomuceno intră în birou cu o pungulița de bani în mînă; îl salută pe Reyes cu gravitate și începu să numere monezi grele pe masă; era vorba de renta unor contracte de arendă de la o fermă care achita pentru casa Valcárcel în fiecare an, patru mii de reali. În timp ce don Juan, fără a da vreo importanță prezenței lui Bonifacio, continua să înalțe fișicuri de monezi într-o formație perfectă — care sugera bietului *dilettante* asemănarea cu coloanele de templu grec — Reyes gîndea:

— Coloanele acestea argintii ar fi trebuit să le formez eu; eu ar fi trebuit să fiu administratorul bunurilor soției mele!

Un val de demnitate renăscută îi reapăru pe obraz și îi dădu destulă îndrăzneală pentru a spune:

— Don Juan, am nevoie de o mie de reali.

După ani, amintindu-și de acest moment de curaj, pentru care numai dragostea putuse să-i dea atîta forță, ceea ce admira mai mult în acest temerar gest a fost modestia pretenției sale, și anume cei două sute de reali, ceruți în plus, cînd în realitate avea nevoie de opt sute de reali și nu de o mie, lucru pe care nu și l-a putut explica niciodată.

Don Juan Nepomuceno își privi, fără să răspundă, pe Bonifacio. O mie de reali! Neghiobul a înnebunit.

— Da, domnule, o mie de reali; și ar fi bine ca nevasta mea să nu afle nimic; îi voi înapoia chiar mîine dimineață. Este vorba să scap de la un necaz pe un prieten al meu din copilărie... Plată sigură.

— Prieten din copilărie... Plată sigură... Nu înțeleg nimic.

Asta a fost tot ce a spus atunci unchiul administrator. Cum putea fi plată sigură un prieten din copilărie al acestui sărăntoc? Bonifacio dîndu-și seama ce gîndea unchiul, rectifică:

— Din copilărie... exact... nu...! Este unul dintre prietenii văduvei lui Cascos...

Și din nou se înroși vizibil. Don Juan fixă o privire ascuțită în ochii luminoși... și tulburați ai lui Bonifacio; dibui el

ceva, îşi făcu socoteala într-o secundă, şi luînd două grămezi de argint, le puse în palma uluitului de Reyes, fără a spune decît:

— I-ai; sînt exact o mie.

— Bine, mulţumesc. Chiar mîine dimineaţă.

— Fii liniştit.

— Şi Emma să nu afle nimic...

— Pentru moment, fii sigur că nu va şti nimic.

— Cum adică, pentru moment?

— Şi dacă dumneata verşi la casă (aşa vorbea unchiul) această sumă de bani cît se poate de repede, atunci Emma nu va afla nimic.

— Bine, mîine; chiar pînă la amiază.

Dar nici a doua zi, nici peste trei zile, nici în zilele următoare, Mochi, după ce primi cele două sute de lire (aşa cum le numea el) cu gesturi de gratitudine chiar mai afectuoase decît se aştepta *il nuovo suo amico*, nu mai găsi momentul să mai pomenească despre restituirea lor. În zilele acelea cîte emoţii nu s-or fi îngrămădit în sufletul bietului flautist care, în unele dintre ele, nici măcar nu se mai gîndea la datorie, la promisiunea de a „vărsa la casă" banii aceia, la pericolul de a fi deconspirat la Emma, după cum nu s-a mai gîndit nici la existenţa lui Nepomuceno!

Odată cu generozitatea lui Reyes a avut loc (pură coincidenţă) şi o mare amabilitate din partea Serafinei Gorgheggi. Printr-o favoare, de care se bucurau foarte puţini, impresarul îi permitea lui Bonifacio să rămînă printre culise în timpul spectacolului. Bunul flautist obişnuia să ocupe un loc potrivit, ca şi cum ar fi fost din întîmplare, la intrările şi ieşirile pe care le ştia — mulţumită repetiţiilor la care lua parte şi a regizorului — pe unde trecea soprana. Serafina cînd intra pe scenă era întotdeauna tulburată; el o încuraja cu un zîmbet pentru care ea părea că-i mulţumeşte cu ochii drăgăstoşi, *materna1i*, aşa cum îşi închipuia soţul Emmei. Cînd părăsea scena printre aplauze, oricît de anemice ar fi fost ele, ea îl vedea pe Reyes bătînd entuziasmat din palme; atunci Serafina îi zîmbea, înclinînd capul, salutînd, şi trecea discret pe lîngă nefericitul îndrăgostit. Ce urmă de parfum lăsa această femeie? Era un parfum spiritual, aşa precum gîndea el; care nu trebuia simţit cu nările lipsite de delicateţe, ci cu sufletul.

În seara zilei cu împrumutul, Serafina primi ovaţii numeroase în actul al doilea şi părăsi scena pe o uşă laterală, tăiată într-un decor, şi care nu dădea nicăieri, în aşa fel încît culisele îl lăsau pe Bonifacio într-un fel de vestibul, de asemenea închis

în toate părţile, unde aştepta aşa cum îi era obiceiul; pentru a putea ieşi din acea mică încăpere de pînză Serafina era nevoită să ridice o draperie grea, dintre cele care erau întrebuinţate în fundul scenei, pentru alte decoruri. Gorgheggi şi Bonifacio s-au văzut o clipă singuri în acea ascunzătoare; ea, după ce a salutat şi a zîmbit adoratorului, aşa cum obişnuia, încîntată de succes şi de aplauzele care încă mai răsunau în depărtare, se zăpăci o clipă căutînd cu stîngăcie o ieşire, dar fără rezultat, ca şi cum ar fi fost oarbă.

Bonifacio nu era omul capabil să profite de împrejurări stupide, dar ca şi cum ar fi profitat deja şi ar fi fost peste măsură chinuit de remuşcări începu să caute ieşirea; dar nici el nu ştiu cum să ridice de la prima încercare, greaua draperie. În aceste momente, degetele lor se întîlniră din întîmplare; dar cum el nu ştia ce să spună şi ea înţelese situaţia, pentru a ieşi din încurcătură, soprana zise:

— *Il Mochi m'a detto... Ah! siete un galantuomo...*

Şi făcu vag aluzie, cu multă delicateţe, la împrumut.

Serafina, fiind englezoaică de origine, vorbea italieneşte în clipele importante, cînd dorea să dea o expresie de seriozitate spuselor sale; în mod obişnuit vorbea strict spanioleşte, cu unele greşeli care o făceau delicioasă. În englezeşte nu vorbea decît cu Mochi.

— Domnişoară... lucrul acesta nu are nici o importanţă... Între prieteni... Aţi fost sublimă... ca întotdeauna... Sînteţi un înger, Serafina.

Cuvintele Serafinei l-au înduioşat pe Bonifacio şi acesta le-a preţuit ca o mărturisire; afară de aceasta, îşi aminti de soţia sa şi de felul urît în care era tratat, iar drept rezultat, două lacrimi cît pumnul foarte transparente şi întîrziind a aluneca, îi izbucniră din frumoşii lui ochi luminoşi; deveni palid şi clănţănea din dinţi.

— *Oh, amico caro!* spuse ea cu glas plăcut şi tremurat; *come siete buono...*

Şi îi prinse mîna, care continua să se împiedice de draperie, şi i-o strînse cu sinceră cordialitate.

— Serafina... nu ştiu... nu ştiu ce fac... Trebuie să mă crezi...

Ea nu-i răspunse; nimeri ieşirea, ridică draperia, şi, cu o privire adîncă, plină de bunătate şi de protecţie, îi ceru s-o urmeze. Bonifacio însă nu îndrăzni să dea curs invitaţiei şi nu se duse după soprană. În clipa în care a rămas singur în ascunzătoare, simţi că i se înmoaie picioarele, se aşeză jos, căzînd

aproape, pe scenă, simțind că-și pierde cunoștința și, ca între vise, auzi o bufnitură urmată de glasuri și înjurături; o cortină căzu la o palmă de capul lui Bonifacio, cîteva culise dispărură, tîrîte de cineva, și Reyes se văzu în mijlocul unui cerc de mașiniști și domnișoare care strigau: „Un rănit... un rănit!... O cortină a trîntit pe un domn!"

— Ah, domnul Reyes!...

— Reyes, rănit!...

— Ce nenorocire!...

Mai înainte ca el să poată dezminți ceva, știrea ajunse în camera lui Mochi și a lui Gorgheggi.

Ambii, speriați, au venit în fugă. Serafina se afla acolo printre primii; și cum Reyes nu izbutea să vorbească din cauza spaimei provocate de cei din jur, la care se mai adăugau și emoțiile anterioare accidentului, și, fiindu-i rușine de cele întîmplate și de a spune adevărul, ei l-au considerat că este rănit, victimă a unei amețeli, căci era foarte palid, și atunci micuțele mîini ale căror contact cu puțin timp mai în urmă îl mai simțise, acelea ale lui Gorgheggi, i-au dat să miroasă unele esențe înviorătoare, și i-au umezit tîmplele cu comprese. Un minut mai tîrziu se văzu așezat pe canapeluța de atlas albastru ce se afla în cabina sopranei. Reyes se lăsă compătimit, îngrijit, răsfățat s-ar putea spune, și nu avea nici un rost să nege accidentul. Cum să spună că se prăbușise pe dușumea din plăcere, din dragoste, și nu doborît de acel decor greu și complicat?

Serafina părea să ghicească adevărul în ochii acestui Bonifacio al ei. Curioșii i-au lăsat o clipă singuri; Mochi intra și ieșea, felicitîndu-se că nu se întîmplase o nenorocire mai mare, și, pînă la urmă, plecă, deoarece îl chemase regizorul. Subreta lui Gorgheggi, care avea și rol de dublură, trebuia să fie prezentă și ea pe scenă; pînă la finalul actului soprana nu mai intra în spectacol.

Pentru a-i putea face declarația de dragoste pe care înfocata englezoaică o aștepta din partea lui Reyes, ea fusese nevoită să-l subjuge cu priviri îndrăznețe la care se adăuga și parfumul trupului său, care era aproape lipit de cel al lui Bonifacio. Reyes, într-adevăr puțin amețit, se lăsă să i se desfacă pieptul și vorbea fără să știe ce zice, zăpăcit, cu chipul inundat de lacrimi. Gorgheggi, dacă ar fi fost mai atentă, ar fi putut înțelege din mărturisirea adoratorului ei, cine erau Valcárcelii și la ce situație puteau duce căsătoriile nepotrivite. Bonifacio, în starea în care se afla, nu era răspunzător de spusele sale și nici de faptele sale, astfel că nu putea fi considerat un nerecunoscător față de cei care îl întrețineau; chiar dacă a vorbit de Emma, a pomenit-o pe numele său și s-a plîns de viața infernală pe care i-o făcea această femeie; și chiar amețit și aproape pe jumătate nebun cum era, nu-și ponegri consoarta, ci a descris faptele așa cum erau ele. Dar concluziile au fost favorabile Emmei; Serafina a putut să audă că doamna aceea poseda un mare talent, imaginație, și era expresia unui caracter energic, de bărbat superior, care ar fi putut fi un mare conducător, un dictator, dar soarta a vrut să nu aibă cui dicta, în afara soțului său, bietul secretar al lui don Diego Valcárcel.

Trecu o săptămînă fără ca Mochi să restituie vreun ban lui Reyes. Timp de o săptămînă acesta s-a simțit omul cel mai fericit din lume, în ciuda faptului că niciodată nu îndurase pînă atunci necazuri atît de mari, urmate de remușcări de nesuportat în anumite clipe. Se întîmplă în una din zilele acestea furtunoase cînd pentru prima oară în viața sa se gîndi că o pasiune puternică robește totul — așa precum citise și auzise de mii de ori fără să fi înțeles la vremea aceea prea mult — ca uneori să se creadă nenorocit, cel mai nenorocit dintre toți bărbații care în mod obișnuit erau ascultători, iar din cînd în cînd se considera drept un erou, drept un bărbat demn de a figura într-un roman în calitate, în postura unui personaj principal.

Despre cei patruzeci de *duros*, Mochi nu-și mai aminti, și nici Reyes nu îndrăzni să-i ceară; în toate nopțile însă, după trecerea cîtorva zile de orbirea totală față de tot ce nu era dragoste față de englezoaică, întorcîndu-se acasă, tremurînd din diferite motive, se gîndea la cei o mie de reali din renta contractelor de arendă.

„Dar cum poți pretinde oare banii aceia dați cu împrumut și pentru care idolul său îl denumise *galantuomo*?" Este adevărat că atunci cînd putea să se gîndească în liniște, lui Bonifacio i se păreau curioase cel puțin două lucruri: întîi, se gîndea că Serafina știa despre mica favoare făcută lui Mochi, lui Julio, cum își zicea el; al doilea, faptului că ea dăduse o importanță atît de mare unui serviciu atît de neînsemnat. „Fusese oare vreun pretext pentru a provoca declarația mea? Asta trebuie să fi fost." Gîndurile lui Reyes nu mergeau mai departe.

După o săptămînă de la declarație, cînd Julio îndrăzni să-i ceară din nou bani lui Bonifacio, dragostea acestuia cu Gorgheggi nu depășise plăcerile începutului, din vina caracterului tenorului care avea interes față de cei doi, și aceste începuturi amenințau să se prelungească la infinit.

În ceea ce privește al doilea împrumut, Bonifacio a trebuit să recunoască în sinea sa că l-a considerat drept o surpriză neplăcută; aceasta era definiția pe care o imaginase în adîncul sufletului său.

Julio ceru cinci mii de reali pentru a plăti pe un bas profund, care era în raporturi rele cu publicul, deoarece acesta îl aplauda mai mult pe basul liric decît pe el, drept care acesta părăsea trupa din mari ambiții... și, fie spus în secret, și la cererea abonaților. Ceea ce trebuia să-i plătească basului care pleca, nu se urca nici pe departe la cinci mii... însă... trebuia să dea un avans notabilității care venea să-l înlocuiască... ; în sfîrșit, suma cerută era de cinci mii de reali; Societatea de impresariat nu-i avea pentru moment... ; însă o dată cu reînnoirea abonamentelor situația se va îmbunătăți, și... ca și cum banii se aflau în buzunar, el, Mochi, zîmbea cu acea liniște comunicativă cu care zîmbește un panglicar sănătos și voinic care silește un biet copil slab la minte să lucreze la înălțimea unei prăjini și înscriindu-l să figureze în program drept fiul lui. „Zîmbetul acesta, gîndea Reyes, echivalează cu o ipotecă... ; dar ceea ce îmi lipsește mie este nu încrederea, ci banii."

Nu-i trecu nici o clipă prin cap că a refuza tenorului acest nou împrumut însemna a o disprețui pe soprană: o remușcare ascunsă, despre care nu voia să facă caz, îi spunea mereu că între interesele lui Gorgheggi și cele ale maestrului său exista o legătură misterioasă. „A-i refuza lui banii aceștia însemna a-i refuza ei", își spunea fără să poată găsi o soluție. „Și eu... în aceste împrejurări, nu-i pot refuza nimic ei, nici măcar ceea ce nu am."

Se gîndi la don Juan Nepomuceno, și într-o noapte întorcîndu-se acasă, era ferm preocupat să-i ceară cinci mii de reali. Da, era în afară de orice îndoială, ar fi fost culmea curajului. Eu v-am promis să vă restitui o mie de reali la douăzeci și patru de ore după ce i-am primit, nu-i așa? Ei bine: mă aflu în fața dumitale după o săptămînă, nu pentru a vă restitui acești cincizeci de *duros*, ci pentru a vă cere de cinci ori atît". Absurd! Culmea eroismului, da; totuși absurd.

Se culcă și stinse lumina, lăsîndu-se în prada remușcărilor, care deveniseră acum un obicei aproape necesar pentru a aduce somnul. Înainte de a adormi, hotărî că orice s-ar întîmpla, el, Bonifacio Reyes, nu va cere nici un ban în plus unchiului soției sale. Dar, cum el promisese că va aduce a doua zi, la teatru, cei cinci mii de reali, pentru care se oferise cu un entuziasm, pe care nu și-l va ierta niciodată și fără a sta la îndoială — ca

și cum ceea ce avea el de prisos erau miile de reali, și cum trebuia întîi să-i caute, fără a mai spune să-i și găsească — se sculă dis-de-dimineață și se îndreptă... spre piața Constituției, loc de întîlnire a tuturor comisionarilor din tîrg.

— Ce caut eu aici? își spuse. Nu pare ca vreunul din acești spanioli să-mi împrumute cinci mii de reali de dragul ochilor mei frumoși.

Măturătorii ridicau nori de praf, pe care un soare portocaliu îi colora cu aceeași nuanță ca ceața care se tîra peste acoperișuri.

— Avînd în vedere ceea ce reprezintă acești domni cu mătura, cu atît mai puțin îmi pot oferi ei ceea ce doresc eu. Ce caut eu aici?

Și în clipa aceea observă că pe o stradă îngustă, cu numele de Santiago, urca don Benito cel Mare, grefier, un bărbat slab și foarte mic, ce venea cu un aer arogant, purtînd un sul de hîrtie sub brațul stîng. I se spunea don Benito cel Mare pentru a-l deosebi de don Benito cel Mic, un alt grefier, acesta în schimb un băiat foarte frumos, care avea drept nume de familie la fel ca cel Mare, adică García y García. Pe cel mic de statură îl numeau cel Mare deoarece era cel mai vechi sau pentru că era cel mai bogat. Împrumuta bani persoanelor deosebite, nu era prea tiran în materie de dobînzi și termene de plată, iar înțelepciunea și secretul ce-l păstra în asemenea ocazii deveniseră proverbiale în întreaga provincie.

În clipa în care Bonifacio îl recunoscu pe cel Mare simți o bucurie subită, în felul celei pe care conștiința i-o provoca întotdeauna în fața unei hotărîri irevocabile, lucru rar la el.

— Acesta-i omul care îmi trebuie — își spuse: Providența m-a făcut să mă scol astăzi cu noaptea în cap; pentru ceva am venit totuși în piață.

Jumătate de oră mai tîrziu, Reyes primea trei sute de *duros* în aur din mîinile lui don Benito, în biroul acestuia, fără alți martori decît registrele de procese-verbale, care întotdeauna îi inspirau lui Bonifacio un fel de teroare împletită cu superstiție.

Don Benito cel Mare avea obiceiul de a trage de limbă toți clienții săi care îi prezentau mai puțină încredere.

— Vom vedea — spuse, pipăindu-i auricula urechii stîngi lui Bonifacio; acum că dumneata ai în mînă acești bani, fără o altă garanție decît o simplă chitanță..., acum că nu mă poți acuza că vorbesc pentru a-ți refuza acest neînsemnat serviciu, îmi permiți dumneata ca, fără nici o intenție din partea mea de a te jigni, să îndrăznesc să mă crucesc, de un milion de ori să

mă crucesc, văzînd pe stăpînul casei Valcárcel că vine la mine și-mi cere împrumut șase mii de reali ?

— Eu nu sînt stăpînul casei Valcárcel.

— Dumneata ești soțul singurei moștenitoare a lui Valcárcel... și nu au trecut nici patru zile de cînd eu am înregistrat actele de vînzare al faimoasei mori din Valdiniello; și dumneata știi, doar dumneata ai semnat, așa cum este legal, toate documentele pe care le-a prezentat aici don Juan, unchiul dumitale...

— Nici don Juan nu este unchiul meu...

— Bine, al soției dumitale; al dumitale prin rudenie, prin alianță...

Nici nu am semnat nimic, era să adauge Bonifacio; se opri însă amintindu-și că într-adevăr semnase ceva asemănător; însă semnase fără să citească, fără să se intereseze, așa cum se întîmpla întotdeauna, și această umilire nu o putea destăinui grefierului.

Fără a termina fraza, și fără a da alte explicații, plecă rușinat de acolo, zăpăcit, ca și cum i-ar fi furat banii aceia lui don Benito, și porni drept spre teatru.

Notarul, văzîndu-l ieșind în acest fel și, meditînd mai adînc, se căi de faptul de a fi dat bani, cu atîta ușurință, unui asemenea personaj. Don Benito știa ceva, și chiar ceva mai multe, de rolul pe care-l juca Reyes în casa sa; însă din ceea ce auzise și din ceea ce bănuia, văzu lucrurile mai clare decît lumina zilei; și drept rezultat al acestei perspicacități, începu să-i fie teamă că ar putea să piardă banii. Însă se liniști îndată venindu-i ideia de a cere garanții mai serioase lui don Juan Nepomuceno care, pe cît se pare, comanda în casă.

În ziua aceea, Bonifacio odată cu fericirea își pierdu și memoria; predă cinci mii de reali lui Mochi, păstră însă, din prevedere, cei o mie ce-i mai rămăseseră, căci nu se știe niciodată ce cheltuieli neprevăzute mai survin, și se lăsă copleșit moralicește, așa cum spunea el, de lingușirile imediate aduse de tenor, generozității și cavalerismului său.

În seara aceea se cînta *Don Juan*, executat ca vai de lume, și totuși la ora douăsprezece, după aplauze, tenorul care încă se mai afla sub influența reușitei și entuziasmului, închis în cabina sa împreună cu Reyes, îmbrăcat în cămașă și cu un pantalon cu broderie de mătase de culoarea liliacului, foarte pe corp, și în șosete, strîngea la piept pe *salvatorul* său, și-i umplea fața și părul cu praf de orez, fără ca nici unul și nici celălalt să dea importanță acestui amănunt.

La ora douăsprezece și jumătate, la lumina lunii, în centrul pieții din fața teatrului, stăteau de vorbă pe un ton confidențial și misterios Serafina, Julio și Bonifacio. Julio jura că Reyes are un suflet de artist, că dacă *le vicende* ar fi fost altele, fără nici o îndoială că s-ar fi consacrat întru totul artei și astăzi ar fi fost un muzician celebru, un compozitor, un mare instrumentist, Dumnezeu mai știe ce...

— *Non e vero, mia figlia ? con quel cuore ch'a questo uomo... chi sa cosa sarebbe diventato !...*

Gorgheggi spunea cu un entuziasm reținut :

— *Ma si babbo, ma si !*

Și călca cu putere piciorul lui Bonifacio, pe care îl avea sub talpa sa.

Babbo, figlia ! gîndea flautistul; da, în adevăr; raportul dintre această femeie și acest bărbat este cel filial, este dragostea de fiică față de tată... Arta, prin influența ei spirituală, i-a făcut tată și fiică... Și îl și considera pe Mochi ca pe un fel de socru artistic... și în același timp adulterin !

Aceasta este fericirea ! El, un biet provincial, fost secretar, o cîrpă de bucătărie în casa neveste-si; ultimul dintre cetățenii celui mai înapoiat tîrg din lume, se afla acolo, la orele tîrzii ale nopții, vorbind, în cea mai mare intimitate, despre marile emoții ale vieții artistice, cu două stele ale scenei, cu două persoane care primeau nesfîrșite aplauze pe scenă... și ea, *diva*, îl iubea; da, îi dăduse de înțeles în mii de feluri; și el, tenorul, îl admira și-i jura recunoștință eternă.

Lui Mochi îi veni deodată ideea să se înapoieze la agenție, unde lăsase niște bani, și cum nu avea încredere în încuietoare... „Mergeți sănătoși", spuse, și începu să alerge. Locuința lui Gorgheggi și a lui Mochi, deoarece locuiau împreună, se afla departe; trebuia să parcurgă întreaga promenadă Álamos pînă la hotel. Serafina și Bonifacio porniră la drum. După cîțiva pași, la umbra unui turn, ea îi prinse brațul fără a scoate un cuvînt. El se lăsă înșfăcat, la fel ca atunci cînd Emma fugise cu el de-acasă. Gorgheggi vorbea despre Italia, de fericirea ce poate s-o aibă cineva trăind cu un bărbat iubit și intelectual în același timp, în stare de a înțelege sufletul unui artist, acolo departe, într-un colț cu verdeață din Lombardia, pe care ea îl cunoștea și-l iubea...

A fost o clipă de tăcere. Se aflau la jumătatea promenadei Álamos, pustie la acele ore. Luna alerga în spatele norilor subțiri pe care vîntul îi gonea.

— Serafina — spuse Bonifacio cu glas tremurător, însă cu un timbru metalic, de energie, lucru total nou la el; Serafina, dumneata probabil că mă consideri drept un prost.

— De ce, Bonifacio?

— Din o mie de motive... Ei bine... toate acestea înseamnă respect... înseamnă dragoste. Eu sînt căsătorit, știi... Și de fiecare dată cînd mă apropii de dumneata pentru a-ți cere ca... să-mi dai atenție..., mi-e teamă să nu te jignesc, mi-e teamă că nu mă vei înțelege. Eu nu știu să vorbesc; nu am știut niciodată; însă sînt înnebunit după dumneata; da, într-adevăr nebun... și n-aș vrea să te supăr. Ceea ce am făcut eu pentru dumneata... niciodată nu am crezut că aș fi fost în stare s-o fac... Nu știi ce s-a întîmplat, nu vei ști niciodată, deoarece mi-e rușine s-o spun... Sînt foarte nenorocit; nimeni nu m-a iubit vreodată, și eu nu găsesc nimic mai important, cu adevărat important, în lumea asta decît dragostea... Și dacă îmi place atît de mult muzica este din cauză că e ceva gingaș, pentru că îmi mîngîie sufletul, și doar ți-am mai spus că vocea dumitale nu este la fel ca celelalte; eu nu am auzit niciodată — și nici nu voi auzi vreodată — o voce asemănătoare; or fi existînd poate voci mai bune, însă nu mi-ar impresiona mai mult sufletul; alții spun că este dulce... Eu nu mă pricep în voci dulci; însă asta trebuie să existe ceea ce eu spun că este vocea de mamă, voce care mă mîngîie, care mă consolează, care-mi dă speranță, care mă însuflețește, care îmi vorbește de amintirile mele din copilărie... ce știu eu? Ce știu eu, Serafina!... Eu am fost din totdeauna un îndrăgostit al amintirilor, al celor mai îndepărtate, al celor din copilărie; și în momentele de amărăciune caut să uit totul amintindu-mi primii mei ani, și atunci devin foarte trist; însă e mai bine așa, asta este ceea ce doresc; tristețea aceasta este plăcută, de exemplu eu îmi amintesc încă de ziua cînd m-au vaccinat. Dumneata poate vei spune: ce legătură au toate aceste lucruri?... Este adevărat; însă doar ți-am spus că nu știu să vorbesc... Pe scurt, Serafina, te ador și aș fi dorit ca în aceste momente să nu fiu căsătorit. Nu, jur pe Dumnezeu că nu; niciodată nu m-am răzvrătit împotriva sorții pînă în ziua de azi; însă vina e a dumitale deoarece ai avut milă de mine și m-ai privit în felul acela... și mi-ai zîmbit în felul acela... și mi-ai cîntat în felul acela...! Vai, dacă ai putea vedea ceea ce se găsește aici în sufletul meu! Eu am auzit vorbindu-se de dragoste; da, asta este, este o mare dragoste... Ce lucru teribil! Ce se va întîmpla cu mine odată ce dumneata vei pleca? Dar n-are importanță; pasiunea mă sperie, mă doboară, însă, cu toate astea, nu aș vrea să mor înainte de a simți ceea ce simt în aceste momente, și anume dragostea pentru tine. Vai, Serafina sufletului meu, iubește-mă, pentru Dumnezeu; deoarece

mă aflu foarte singur și foarte disprețuit în această lume și viața nu mai are nici un rost fără dumneata...

Și nu a mai putut continua, deoarece glasul i se înecase în lacrimi. Își pierduse aproape cunoștința, cum stătea așa în picioare, la jumătatea promenadei; delira, luna și soprana i se păreau în clipa aceea, unul și același lucru; sau cel puțin două lucruri intim legate... El crezu din nou, la fel ca în noaptea primului împrumut, că îi slăbeau picioarele; pe scurt, se simțea foarte rău, avea nevoie de sprijin, de multă dragoste, de pieptul pe care să-și sprijine capul, și de asigurări că nu era pe moarte. „Era să se sufoce de duioșie; asta în mod sigur", gîndea el despre sine.

Gorgheggi privi împrejur, se asigură că nu există martori, îi străluciră ochii plini de pasiune și voluptate, și, cuprinzînd între mîinile sale fine și foarte albe capul frumos al acelui Apolo blajin și romantic, puțin cam îmbătrînit de suferințele vieții și de chinurile umilitoare, îl obligă să-și rezeme fruntea peste sînul ei, la care-l strînse cu putere pe bietul îndrăgostit; apoi buzele ei tremurătoare le căutară pe ale lui...

— *Un baccio, un baccio,* — murmura ea strigînd cu voce scăzută, pasionată. Și printre visele unei pasiuni oarbe și nebune, Bonifacio o vedea aproape leșinat; apoi nu mai auzi și simți nimic, și se prăbuși la pămînt, zvîrcolindu-se.

Cînd își reveni în simțiri se afla întins pe o bancă de scînduri; alături de el erau trei umbre, trei fantasme, și de pe pîntecele uneia dintre ele țîșnea lumina unui soare care îl orbea cu flăcările lui roșietice. Soarele era lanterna paznicului de noapte; celelalte două umbre, Gorgheggi și Mochi, stropeau obrazul prietenului lor cu apă din bazinul de la fîntîna din apropiere.

VI

A doua zi la ora opt dimineața, l-au trezit pe Bonifacio, spunîndu-i că în anticameră îl așteaptă un preot.

— Un preot dorește să mă vadă! Să poftească!

Imediat sări din așternut și trecu în biroul său, o încăpere care avea o ușă comună cu dormitorul; nu se putea spune totuși că acesta ar fi fost un birou al său, deoarece camera era folosită

de toți cei din casă, cînd aveau și cînd n-aveau nevoie. Legîndu-și cordonul halatului, Bonifacio salută un bătrînel intrat deja în salon, făcînd reverențe cu o pălărie cu calotă înaltă, foarte mare și foarte slinoasă. Era un biet popă de țară, un muntean cu aspect umil, vrednic de compătimire.

Preotul se uită grăbit în toate părțile, și, după salutările obișnuite — căci în acest domeniu nici unul dintre cei doi interlocutori nu se prea deosebeau unul de altul — oaspetele primi invitația de a se așeza, sprijinindu-se de marginea unui fotoliu.

— Așadar — spuse vizitatorul — dumneata, fiind de fapt soțul legitim al doñei Emma Valcárcel, moștenitoare unică și universală a lui don Diego, odihnească-se în pace, nu încape nici o îndoială că dumneata ești persoana care trebuie să afle... ceea ce, în taina spovedaniei..., mi s-a încredințat să vă comunic... Da, domnule; ei sau soțului ei, mi s-a spus... Și eu... adevărul este, prefer întotdeauna să mă înțeleg cu... semenii mei... masculini, ca să zic așa. În lipsa dumitale nu aș fi șovăit, crede-mă, domnul meu, de a intra în vorbă, dacă ar fi fost cazul, cu însăși doña Emma Valcárcel, moștenitoarea universală și unică a...

— Dar, în sfîrșit, părinte, să aflăm despre ce este vorba — spuse cu o oarecare nerăbdare Bonifacio, care, plin de remușcări în dimineața aceea, simțea că este exagerat obiceiul său superstițios de a se teme întotdeauna de știri rele atunci cînd nu se aștepta, și care se anunțau în mod misterios.

— Eu pretind... adică... doresc... nu pentru mine, ci pentru taina spovedaniei... pentru discreția mesajului...

Preotul nu știa cum să termine; privea însă spre ușa care rămăsese larg deschisă.

Cum soția lui dormea la orele acestea, lui Bonifacio nu-i fu greu să se scoale și să închidă ușa camerei, căci neaflîndu-se Emma, nimeni nu ar fi îndrăznit să-i ceară socoteală despre această precauție.

— Ați dorit acest lucru, nu-i așa? — spuse cu un aer triumfal, la fel ca un bărbat care este stăpîn în casa lui și care poate ține, după cum dorește, ușile biroului *său* deschise sau închise.

— Foarte bine, da domnule, așa este; un secret, foarte mare secret. Nimeni în afară de noi doi... Apoi, dumneata vei pune la curent de cele întîmplate pe doamna, soția dumitale... sau nu-i vei spune nimic; chestia aceasta rămîne la aprecierea dumitale... deoarece eu nu mă amestec în probleme intime... În fine, dumneata vei fi, cum este și firesc, administratorul bunurilor soției... și cu toate că eu nu știu dacă acestea sînt

parafernale[9] sau nu... deoarece eu nu mă pricep... și... mai ales nu mă interesează și, în definitiv, soțul trebuie să administreze totul... asta-i; în acest mod înțeleg că este obiceiul... și cum legea nu se opune...

— Însă, părinte, fii mai lămurit că eu nu înțeleg un cuvînt din tot ceea ce-mi spui... Ia-o de la început...

Preotul zîmbi, și spuse:

— Răbdare, domnul meu, răbdare. Începutul vine mai tîrziu. Tot ce spun este pentru liniștea conștiinței mele. Am consultat pe fiul lui Bernueces, care este spițer și avocat... fără a preciza cazul, se înțelege... și, într-adevăr, sînt hotărît să-ți predau dumitale banii fără mustrări de conștiință... Da, dumneata, soțul, ești persoana legal și moral indicată, așa este, să primești această sumă...

— O sumă!

— Da, domnule, șapte mii de reali.

Și preotul își vîrî mîna în buzunarul interior al largei și slinoasei sale sutane de alpaca, și scoase din acel loc ce mirosea a tutun, printre firimituri de pîine și mucuri de țigară, o pungă ce trebuia să conțină uncii de aur.

Bonifacio se ridică în picioare, și, fără să-și dea seama ce face, întinse mîna spre pungă.

Preotul zîmbi, și-i predă punga fără să se mire de acel gest involuntar al soțului doñei Emma, care primea unciile de aur fără să știe în fond pentru ce.

Bonifacio însă își reveni, și exclamă:

— Dar, pentru care motiv dumneata îmi aduci... asta?...

— Sînt șapte mii de reali...

— De ce? Nu înțeleg... Eu nu sînt... cel care...

Era să zică, că cel care se ocupa cu toate problemele bănești era don Juan Nepomuceno; se opri însă, deoarece i se păru că e rușinos ca străinii să cunoască unele intimități familiale și în special această renunțare la drepturile sale.

— Aceasta să fie oare vreo datorie veche? — spuse în sfîrșit.

— Nu, domnule... am să mă explic.

— Da, omule, să sfîrșim odată.

— Acești șapte mii de reali... sînt compensația unei sume ce a fost plătită cîndva... da, domnule; o restituire efectuată în secretul spovedaniei... *in articulo mortis*... Persoana care a înapoiat acești șapte mii de reali moștenitorilor, unicei și uni-

[9] Toată averea soției care nu este dotală este paraFernă sau avere extra-dotală. (N. tr.).

versalei moștenitoare a lui don Diego Valcárcel, persoana aceasta, mă înțelegi dumneata? nu a dorit să treacă în lumea cealaltă cu conștiința încărcată cu această sumă... care trebuia... și nu trebuia... vreau să zic... eu... nu pot vorbi mai clar... deoarece... spovedania, îți dai dumneata seama, este un lucru foarte delicat...

— Bineînțeles că este — exclamă Bonifacio, care se făcuse foarte palid și se gîndea la ceea ce preotul venit de la munte nici pe departe nu putea bănui.

— Cu toate acestea, eu... nu trebuie... așa, în concluzie... să omit circumstanțele care explică, într-un oarecare fel, obiectul. Acest lucru, mi-am spus mie însumi, este indispensabil pentru ca moștenitorii, sau moștenitoarea, sau indiferent cine are această calitate, să primească, fără rezerve suma, cu conștiința împăcată a aceluia care ia ceea ce îi aparține. Așadar, domnilor, vă aparține... se-nțelege... Vei vedea dumneata: este cazul ca... aici sînt dator să omit anumite indicații care nu sînt în favoarea memoriei lui...

— A defunctului.

— Al cărui defunct?

— Al aceluia care restituie...

— Nu, domnule; al defunctului... al altui defunct. Nu mă trage dumneata de limbă; asta nu-i frumos.

— Nu, dacă eu nu caut să lămuresc totul atunci... Să mă ferească Dumnezeu! Asta înseamnă că... casa Valcárcel a împrumutat acești bani fără nici o garanție... și acum...

Preotul continua să spună nu cu capul, din clipa în care Bonifacio spusese „casa".

— Nu, domnule; nu a fost un împrumut, a fost o donație *inter vivos*.

— Și atunci?

— Atunci... nu mă trage de limbă. Doar am spus că discutarea în amănunțime a acestei probleme nu este favorabilă memoriei defunctului... X, să-l numim X, odihnească-se în pace. Bine, nu am fost prea lămurit: este favorabil și nu este favorabil, deoarece, la rigoare... el este nevinovat, cel puțin în acest caz concret; și, afară de asta, chiar dacă nu ar fi fost... cel care sparge, plătește... și el dorise să plătească... numai că nu spărsese nimic... Sînt clar acum?

— Nu, domnule; însă n-are importanță. Nu te supăra.

Preotului începu să i se pară că soțul donei Emma Valcárcel începe să devină plictisitor.

— Dumneata l-ai cunoscut... ai avut relații cu... don Diego?

— Da, domnule; ca și cum era socrul meu..., vreau să zic, patronul meu.

Oare să fie nebun, sau tîmpit acest domnișor? — se gîndi clericul.

Deodată îi trecu prin minte o idee fericită.

— Fii atent — exclamă. M-am gîndit să-ți explic totul cu ajutorul unei comparații... și în acest fel... ei? îți spun... și nu-ți spun, mă înțelegi?

— Să vedem — spuse don Bonifacio, care abia mai auzea, deoarece se afla într-o luptă teribilă cu conștiința sa.

— Să ne închipuim că dumneata ești un vînător... și că treci printr-un domeniu ce-mi aparține; să presupunem că eu sînt celălalt; bine, apoi dumneata vezi înăuntrul proprietății mele un cerb, un porc mistreț... sau orice altceva dorești dumneata: un iepure...

— Un iepure — spuse Reyes mașinal.

— Și, bum!...

Fulgerarea, imitată la perfecțiune de preot, îl făcu pe Bonifacio să sară în sus deoarece era foarte nervos.

— Dumneata îți descarci pușca, și îmi... nu e bine să fie iepure; este preferabil un vînat mai mare pentru cazul meu; și se prăbușește ceva ce dumneata crezi că este o capră neagră sau cerb...; însă nu există un asemenea cerb sau capră neagră, ci dumneata ai omorît o vacă de-a mea ce păștea liniștită în izlaz. Ce faci? În exemplul meu, în cazul meu, îmi plătești vaca prin mijlocul unei donații *inter vivos*..., evaluată la șapte mii de reali. Eu păstrez cei șapte mii de reali, și mărunțișul, vreau să zic, vaca. Acum însă vine partea interesantă, și anume că nu dumneata ești ucigașul. Împușcătura nu și-a atins ținta; împușcătura dumitale s-a pierdut aiurea, colo în nori... Numai că înaintea dumitale, mult înainte, un alt vînător ascuns într-un tufiș împușcase de asemenea... și acesta a fost cel care a omorît vita, și a rămas cu ea, și cu cei șapte mii de reali ai dumitale. Trece timp, mori dumneata, vorba vine, și moare și celălalt; însă înainte de a muri se căiește de această înșelătorie, și dorește să înapoieze moștenitorilor, adică dumitale, banii care, în realitate, nu sînt ai lui, cu toate că dumneata i-ai oferit... *inter vivos*. (Preotul dădea o mare importanță acestei vorbe latinești, fără de care nu credea că este bine explicată ideea de donație.) Ei, cum ți se pare, cred că acum m-ai înțeles?

Tăcere. Bonifacio nu înțelese că era vorba de una dintre acele datorii de onoare pe care don Diego le lichida cu bani. În acest caz, așa cum spunea preotul, nu exista lezarea onoarei sau,

cel puțin, nu don Diego era autorul, ci el fusese obligat să plătească ceea ce nu datora. Persoana care trăsese foloase, datorată fricii conștiente a jurisconsultului, care era veșnic temător de scandal, restituia suma în clipa morții, probabil de teama infernului în care ar fi ajuns.

Preotul crezu că sînt suficiente explicațiile sale și, foarte satisfăcut de cele expuse, care îl făcuseră să transpire, își ștergea ceafa cu batista sa verde cu dungi albe, fără să se preocupe dacă acel domn, ce părea slab la minte, înțelesese sau nu... Secretul spovedaniei și amintirea frumoasă pe care o avea despre don Diego nu îi permiteau să fie mai explicit decît fusese.

Continuă să mai vorbească, însă fără prea multă consistență; insista mult ca acest secret să rămînă între ei, și-i smulse lui Bonifacio cuvîntul de onoare că numai el și soția lui, dacă el credea că este necesar acest lucru, puteau să știe cele întîmplate.

— Nimeni altcineva. Îți dai seama, este ceva delicat... și răutăcioșii, mai ales cei din popor, dacă află că eu am venit... și am predat banii... cad îndată la idei. Așadar, mare secret. Mai ales, chiar domnișoara... vreau să zic, soția dumitale, trebuie să știe cît mai puțin posibil; ar putea să-și pună mintea la contribuție... că femeile, mai ales cele căsătorite, le prind pe toate din zbor, și ar putea înțelege totul. „Mai bine decît tine, după cîte îmi dau seama", adăugă ca pentru sine.

Și preotul de la munte plecă satisfăcut de sine însuși, încrezător în cuvîntul de onoare al acelui domn anost și aproape tîmpit, care, în ciuda tuturor aparențelor avea înfățișare de om cinstit și de persoană serioasă.

— Poți fi credincios cuvîntului dat chiar dacă ești lipsit de minte — își spunea clericul, coborînd scara.

Bonifacio vedea în aceasta, ceea ce numea el întîmplare, în primul rînd mîna Providenței. Însă imediat adăugă pentru sine: „Mîna Providenței... a diavolului". Deoarece primul lucru ce se gîndi să facă cu acești bani care-i picaseră din... infern, a fost să-i ducă lui don Benito cel Mare, pentru a astupa acea gaură neagră și oribilă a datoriei, de unde țîșneau furiile lui Averno [10], (stil Bonifacio), strigîndu-i: „Infam, soț adulterin, ce ai făcut cu averea soției tale?" În zadar rațiunea spunea: „Nici tu n-ai fost adulterin pînă în clipa de față dacă n-ar fi existat acel *da* din fața ofițerului stării civile și nici averea soției tale nu este compromisă prin acest împrumut de șase mii de reali,

[10] Averno, lac în Italia, lîngă Neapole, de unde ies emanații sulfuroase. În vechime se considera că aici se află poarta de intrare în Infern... (N. tr.).

chiar presupunînd că i-ar fi plătit ea". Nu avea importanță; remușcările — sau, mai exact teama pe care o avea față de Emma și de don Juan Nepomuceno — nu-l lăsaseră să închidă ochii în noaptea aceea. Ceea ce el denumea adulter, rămînea pe planul al doilea; alambicînd mult, poate cu ajutorul sofismelor ar fi putut găsi un mijloc de a dezvinovăți în proprii săi ochi acea dragoste ilegitimă... însă, în ceea ce privește banii, nu admitea scuze; el ceruse șase mii de reali de la o persoană care se ocupa cu împrumutul de bani, abuzînd astfel de creditul soției sale. Aceasta era nedrept... și, ceea ce era mai rău se vedea expus unei tragedii familiale. Imaginația, închipuirea, îi punea în față acest tablou înspăimîntător ce s-ar fi putut întîmpla: Emma sărea din pat cu scufia ei de noapte, palidă, slabă, cu străfulgerări în ochi și înainta liniștită spre el, frămîntînd în mîna ei tremurătoare o chitanță pe care don Juan Nepomuceno tocmai i-o predase, impasibil, ca întotdeauna, învăluit în demnitatea pe care i-o acorda favoriții lui. Știa totul! Chestia aceea cu cei cincizeci de *duros*, cea cu șase mii de reali și cele întîmplate pe promenadă în timpul nopții. Toți, începînd cu paznicul de noapte și pînă la Nepomuceno au lămurit-o în toate amănuntele! Ce oroare! Pînă unde poate ajunge fantezia! gîndea Bonifacio, tremurînd din cap pînă-n picioare. Din fericire, toate acestea nu erau decît niște închipuiri... Dar ar fi putut ca să se întîmple și în realitate. Și acel preot i se prezentase cu șapte mii de reali, pe care el, Bonifacio, ar fi putut să-i cheltuiască după bunul său plac, fără ca cineva să se supere și nici măcar s-o afle. Ceva mai mult, lucrul cel mai important era secretul. Și cum să păstrezi secretul introducînd miile acelea în ceea ce don Juan Nepomuceno numea *casă* de bani? Nici preotul și nici cel care restituia, credincios pocăit, nu știau că el, Bonifacio, nu se putea atinge de nici un ban măcar, și că în fond nu administra nimic, în ciuda celor dispuse de anumite texte de lege, așa cum fusese el asigurat; el, în ciuda tuturor legilor din lume, în realitate nu dispunea de nici un ban, și era bun doar pentru a semna cu ochii închiși toate hîrtiile pe care i le prezenta unchiul cu favoriți. Ei bine, dacă este așa, cum poți adăuga atunci banii aceștia la averea soției tale fără ca nimeni să nu afle? Imposibil. În această privință, conștiința îi spunea: „Fă așa cum crezi de cuviință". Însă a întrebuința acești bani în folosul tău, nu însemna a-ți fura soția? Da, și nu. Nu, deoarece cu ei putea să acopere o datorie deschisă pe baza creditului ce-l avea casa Valcárcel. Era doar știut că el nu avea nici o lețcaie, și nici de unde să-i vină, și că don Benito cel Mare îl

împrumutase bazîndu-se pe capitalul Emmei care era destul de respectabil: însuşi Bonifacio recunoscu, în sinea lui, că se gîndise întotdeauna să plătească cu banii soţiei sale datoria, cu toate că îi era teamă să se gîndească cum ar fi procedat şi cînd. Din acest punct de vedere nu însemna să fure ceea ce dorea să facă el. Pe de altă parte, într-adevăr însemna a fura, deoarece... în fond asta era... un furt, o fraudă sau cum i se mai spune, şi aceasta nu înseamnă altceva decît a fura".

In toată această dezolare morală era totuşi satisfăcut de sine pînă la un anumit punct, şi îşi admira corectitudinea sufletului său care „respingea unele raţionamente superficiale, şi striga: «A fura, a fura!»", ceea ce nu-l împiedică pe Bonifacio să se spele şi să se îmbrace cît se poate de repede şi să iasă din casă fără să fie văzut şi auzit, cu intenţia de a se înapoia mai înainte ca Emma să se trezească.

„Lucrurile acestea trebuie să le fac astfel", gîndea Bonifacio pe stradă. „Dacă şovăi, şi dacă zile în şir îmi frămînt capul cu ideea că asta este o crimă... în cel mai bun caz izbucneşte scandalul, don Benito nu mai are răbdare să aştepte, Nepomuceno ia cunoştinţă de banii împrumutaţi, şi... mai degrabă moartea; de o sută de ori mai degrabă moartea şi infernul. A plăti, a plăti. Nu vrea oare preotul să păstrez secretul? Apoi va afla ce fel de secret a mai fost acesta. Şi eu sînt un hoţ, fără îndoială, un hoţ... Da, dar hoţ din dragoste". Această frază lăuntrică îl satisfăcu şi-l linişti puţin. „Hoţ din dragoste!" Un lucru foarte bine gîndit. Ajunse la poarta casei grefierului. „Să urce? Da: dacă pînă în cele din urmă ceea ce ar fi dorit să facă era considerat un delict adevărat, atunci conştiinţa sa, onoarea sa precum şi glasul sîngelui nepătat de nici o crimă, precum şi instinctul lui de a face un lucru bun, pe scurt, toate acestea, îl vor împiedica să ducă la capăt ceea ce intenţiona. I s-ar împletici limba sau nu l-ar mai ţine picioarele, la fel ca în aventurile de altă natură din ultimul timp; dacă nimic din toate acestea nu i se va întîmpla, atunci nu ar trebui să existe asemenea crimă şi nici asemenea excese de modestie".

Don Bonifacio se afla în picioare în mijlocul biroului întunecos, cu tavan scund; era înconjurat de grefieri ce lucrau la birouri vechi acoperite cu molton verde. Registrele de procese verbale, masive şi grave, cu cotoare cenuşii, se aflau acolo, cu o solemnitate misterioasă pe care o anume spaimă superstiţioasă o imprima sufletului romantic şi cu nimic juridic al lui Bonifacio.

Notarul se apropie de prietenul său, domnul Reyes, şi îi frecă urechile cu ambele mîini ca pentru a face încălzirea. Prefăcătorie zadarnică, căci atmosfera era deja înfierbîntată, după părerea celuilalt.

— Cu ce ocazie, puşlama? Ce te aduce aici? Să ne răpeşti timp, hai! Ai să mi-l plăteşti în bani, deoarece timpul costă aur.

Şi don Benito începu să rîdă încîntat de propria-i glumă.

— Domnule García, doresc să vorbesc cu dumneata numai două cuvinte...

Bonifacio făcu un gest că dorea o întrevedere între patru ochi.

Don Benito, prinzîndu-l pe debitor de reverele pardesiului, îl duse după el într-un cabinet aflat alături, a cărui pereţi se aflau şi ei ascunşi de rafturi în care erau de asemenea registre de procese-verbale. Aci se aflau registrele din secolele trecute. „Dumnezeule, gîndea fără să vrea, Bonifacio, ce vechi sînt aceste hîrţoage timbrate care ascund toate chichiţele grefierilor!" Fără să ştie de ce, îşi aminti că auzise cîndva descriindu-se cramele din Jerez şi pietrele de moară din timpuri îndepărtate, care arătau pe pîntece vechimea lor sacră. „Ce diferenţă, gîndi, între aceste două lucruri!"

Don Benito îl aduse la realitate.

— Să auzim, domnul meu, spune tot ce ştii...

„Noi doi sîntem singuri,
singuri în faţa cerului..."

Notarul, după ce declară aceste două versuri ale unei comedii de amatori pentru oameni singuri, reprezentată de mai multe ori în tîrg, dădu cu latul palmei o lovitură uşoară în burta lui Reyes, şi deodată deveni grav, foarte grav, fără să scoată un cuvînt, ca şi cum ar fi vrut să dea a înţelege: „Te ascult; de-ajuns cu glumele; în faţa dumitale îl ai sau pe reprezentantul opiniei publice, sau pe creditorul fără caracter, cum doreşti dumneata".

— Domnule García, am venit să-ţi plătesc mărunţişul acela...

— Care mărunţiş?

— Cei şase mii de reali pe care dumneata ai avut amabilitatea...

— Care amabilitate? Vreau să zic care şase mii de reali?... Dumneata nu-mi datorezi nimic.

— Ce glumeţ eşti dumneata! — spuse Bonifacio care se afla într-o stare sufletească mai potrivită primirii unei comuniuni, decît pentru glume.

Se prăbuşi pe un scaun, şi începu să numere unciile pe o masă.

Banii aceştia, gîndea el, îi ardeau degetele, sau trebuia să-i ardă. Adevărul este că operaţia materială de a număra banii o făcuse cu destulă linişte, foarte atent doar a nu se înşela, aşa cum obişnuia: deoarece a diviza aceste uncii în mii de reali i se părea un calcul peste puterile sale.

Don Benito, uluit, sau poate din simpla plăcere de *amateur*, îl lăsă să-şi vadă de treabă. Era neîndoios că spectacolul aurului îi răpea întotdeauna gustul de a glumi. Orice ar fi fost, prezenţa banilor era întotdeauna ceva foarte serios.

— Iată aici îi ai cei şase mii; schimbă-mi-o dumneata pe asta...

— Dar... — don Benito simţi un nod în gît devenind foarte serios; dar... ce faci omule aici, eşti copil?!... Nu ţi-am spus oare dumitale... că... nu-mi datorezi nimic?

— Domnule García..., ar trebui să mă aflu într-o dispoziţie excelentă pentru a putea da crezare spuselor dumitale...

— Om rău ce eşti! chiar ieri ţi-am spus dumitale că această sumă neînsemnată mi-ai şi înapoiat-o.

— Ieri?... Dumitale... Cine?...

Ceea ce grefierului îi trecuse prin gît sărise, fără îndoială în beregata lui Reyes, deoarece nefericitului i se puse de asemenea un nod în gît.

— Ciudat lucru, don Benito, explică-te dumneata... pentru numele lui Dumnezeu!

— Foarte simplu, prietene. Ieri spre seară, la Cazinou, don Juan Nepomuceno, unchiul dumitale...

— Nu este unchiul meu...

— Bine..., al...

— Bine, continuă; unchiul... ce anume?

— Dar, fiule, ce se întîmplă? Eşti foarte palid, nu te simţi bine, să fie oare căldura? Să deschid...

— Nu deschizi nimic...; vorbeşte, vorbeşte; unchiul... ce anume?

— Păi, nimic; vorbind de afaceri, am ajuns şi la rezultatele pe care, cu probabilitate, le va atinge industria aceasta pe care dumneavoastră o veţi pune pe picioare cu banii ultimelor vînzări.

— O industrie? Pe care o vom pune pe picioare..., noi?

— Da, omule, fabrica de produse chimice.

— A! Da; bine. Şi ce-i cu asta?

Bonifacio auzise în casă, pe rudele soţiei sale, vorbind ceva despre produse chimice, însă nu ştia nimic concret.

— Să revenim la subiect! — spuse mai mult mort decît viu.

— Eu... cu cea mai mare nevinovăţie din lume l-am întrebat pe domnul... rudă a dumitale, dacă banii pe care dumneata îi împrumutaseşi de la mine şi onorîndu-mă cu încrederea dumitale, reprezentau primele cheltuieli... pentru vreo experienţă, nişte probe sau mai ştiu eu ce... în sfîrşit, îmi intrase în cap că sînt pentru fabrică. Don Juan... se uită la mine cu privirea aceea pe care dumneata ştii că o are. Întîrzie să-mi răspundă; am notat lucrul acesta că a întîrziat să-mi vorbească. În sfîrşit, strîngînd din umeri, mi-a zis: „Da, într-adevăr, banii au fost împrumutaţi pentru cheltuieli preliminare, de pregătire...; dar am ordin, acum că îmi aduc aminte, de a vă plăti imediat banii aceştia". Eu, adevărul este, eram cam mirat, că după aşa puţin timp ce trecuse din clipa în care dumneata ai primit banii...; dar, nu era treaba mea de a cerceta aceste lucruri. Nu este aşa? În sfîrşit, pentru problema aceasta ne-am dat întîlnire la ora zece seara, şi la zece şi un sfert se afla aici don Juan Nepomuceno cu cei şase mii de reali de argint. Aceasta este întreaga poveste.

„Aceasta era povestea!", gîndi Reyes din abisul epuizării în care se afla. Era zăpăcit, se simţea distrus. Unchiul ştia totul... şi plătise! Şi Emma? Amintindu-şi de soţia sa simţi că picioarele i se înmoaie, senzaţia de nesuportat care îl însoţea întotdeauna cînd avea mari supărări.

Tăceau amîndoi. Notarul înţelese că aici era ceva la mijloc; „vreo taină de familie", se gîndi el. Dar cum el îşi recuperase banii, era foarte mulţumit; deoarece se refăcuse nu mai avea nici o pretenţie, ştia şi să-şi abţină curiozitatea, în favoarea unei prudenţe rafinate. La naiba cu ei, îşi spunea în gînd, şi continua să tacă.

Liniştea o rupse Bonifacio, spunînd cu glas sumbru:

— Dacă eşti atît de bun, trimite te rog pe cineva să-mi aducă un pahar cu apă.

— Cu multă plăcere.

O slujnică murdară şi foarte grasă aduse apa cu o bucăţică de zahăr.

— Mulţumesc, fără zahăr. Nu beau niciodată apă cu zahăr. Mulţumesc.

Lucrul acesta îl spunea Bonifacio cu nişte ochi prostiţi, înfipţi în obrazul surîzător şi vulgar al servitoarei; îl spunea cu un glas şi pe un ton la fel ca acelea pe care actorii îl între-

buințează despărțindu-se de această lume ticăloasă la finalul unui act al treilea, cînd sînt cu sufletul la gură și cu un pumnal în măruntaie.

Apa îl calmase și-i dăduse oarecare putere. Putuse să se ridice și să-și ia rămas bun. Nu se gîndi să dea explicații, nici să se scuze. Tăcerea lui, era clar, era ridicolă. Ce gîndea domnul acela? Cel puțin, că era nebun. Bine, și ce-i cu asta? Un lucru deosebit îl interesa în clipa aceea pe Bonifacio și anume că o lume întreagă va rîde de el! Nepomuceno plătise cei șase mii de reali! Asta, asta era teribil. Se va înapoia acasă? Va fugi?

Don Benito cel Mare văzîndu-l atît de surescitat, nu mai scoase o vorbă în plus despre această afacere misterioasă; fără a-l mai trage de urechi și nici a mai glumi, se despărți foarte grav, cu fața îndurerată ca și cum ar participa la o nenorocire pe atît de însemnată cu cît nu știa nimic despre ea; și după ce îl conduse pînă la prima treaptă a scării, se întoarse în odaia sa. Și în această clipă îi trecu prin cap această idee diabolică:

— Aici nu e ceva curat la mijloc; este clar; pe mine nu mă interesează lucrul acesta; însă dacă... este o ipoteză, dacă ar fi putut exista un mijloc... așa... verosimil... legal... de... de a încasa cei șase mii de reali ai mei mai întîi de la unchi, și apoi alți șase mii de la nepot... Prostie, absurd, lucru obișnuit, însă ar fi avut haz.

Și, scoțînd un suspin patetic, își frecă mîinile; renunță la acest gînd frumos de a încasa de două ori, nu se mai gîndi la problemă și reveni la afacerile sale.

În ceea ce-l privește pe Reyes, ajungînd la poartă, unde lucra și mînca în același timp un cizmar cîrpaci, îi veniră diferite idei și apoi și un leșin. Ideile erau următoarele: „Intrigantul acesta de sus m-a mințit; este nevoie de îndrăzneală pentru a-i veni de hac, sau, cel puțin, pentru a-l pune la punct. Minte ca un ticălos; unchiul Nepomuceno plătise deoarece trădătorul acesta nu avea încredere în mine; își dăduse seama, privindu-mă în față, că eu nu aveam de unde face rost ca să-i restitui șase mii de reali, și se duse la celălalt..., și pălăvrăgi... Adevărul este că nu-i cerusem să păstreze secretul. Însă se înțelegea de la sine că era necesar; trebuia să afle după înfățișarea mea; și eu am apelat la el pentru faima lui de om discret, care știe să păstreze un secret... Voi urca din nou la el și-l voi omorî cu premeditare..."

Și în clipa cînd era cuprins de gîndurile acestea sumbre, simți că se va prăbuși. Nu peste puțin timp sprijinindu-se de poartă, căzu pierzîndu-și cunoștința. Cizmarul alergă în ajutorul lui. Cînd Reyes își reveni, simți, ca și în noaptea dinainte, că fața îi era stropită cu apă rece. Și pe jumătate delirînd spuse:

— Mulțumesc..., fără zahăr.

VII

Mai întîi Bonifacio se dovedi în mod deosebit atent față de cizmar, acesta oferindu-se să-l însoțească pînă acasă, dar Bonifacio îl părăsi cu un efort deosebit și cu pași grăbiți, fără a ști încotro să se îndrepte. „Trebuia să mă arunc în fluviu", își spuse. Dar imediat își dădu seama atît că prin oraș nu trecea nici un fluviu, cît și că nu avea nici o vocație de sinucigaș. Trecu pe lîngă cafeneaua *Oliva,* unde obișnuia să ia în unele duminici un pahar cu vin de jerez cu biscuiți, la înapoierea de la liturghie, și deodată simți nevoia de a nu fi singur. Intră, urcă la primul etaj, acolo unde erau serviți clienții din împrejurimi, se așeză într-un ungher întunecos. Nu erau clienți. Chelnerul, care tocmai își acorda chitara lăsă instrumentul, se apropie, șterse fața de masă unde se așeză Bonifacio și-l întrebă dacă dorește jerezul și biscuiții.

— Ce, biscuiți? Nu, prietene dragă. Vreau ceva răcoritor. Îmi iese foc din laringe...

Chelnerul zîmbi, compătimind ignoranța domnișorului. Ceva rece la ora asta!

— Vezi mata?... Ceva rece, la această oră...

— Bine spui... e o idee nepotrivită, mai ales că dimineața ceva rece face rău. Adu-mi un pahar de apă... și pune-i cîteva picături de *salsaparilla*[11].

Trebuie să notăm că Bonifacio și chelnerul, vorbind de ceva rece, se gîndeau la înghețată de fragi, care acolo, la cafeneaua *Oliva,* se făcea mai bine decît în orice alt loc, după părerea tuturor clienților din orășel.

Odată Reyes servit, chelnerul își luă iar chitara, și, după ce o acordă conform gustului său, începu să execute marșul funebru al lui Ludovic al XVI-lea.

[11] Plantă din care se face o esență cu proprietăți răcoritoare. (N. tr.).

La început Bonifacio savură nevinovata răcoritoare fără a auzi măcar muzica. Însă vocația este vocație. După puțin timp „spiritul său începu să se identifice cu chitara". Printre instrumentele muzicale, chitara reprezenta, pentru Reyes, ceea ce este pisica pentru animalele domestice... Felină, este prietenul cel mai discret, cel mai blînd, cel mai leneș, răsfățat... ; chitara îi dezmierda sufletul cu aceiași gingășie pe care o simte o pisică cînd o mîngîi la ceafă.

Trompetele și tobele, pe care le sugerau strunele, cînd tensionate, cînd relaxate, îl făcură pe Reyes să se pună în situația regelui martir ; și-și aminti de fraza confesorului : „Urmaș al Sfîntului Ludovic, urcă în ceruri." Citise aceasta în *Thiers*, în traducerea lui Miñano[12] și se simți cu plăcere foarte înduioșat. El știa foarte bine că numai sentimentalismul putea să-i dea energia necesară, să înfrunte „teribila" lui situație și a da ochii cu toți ai săi sau, mai bine-zis, cu toți cei din partea nevestei.

Da, trebuie să se înarmeze neapărat cu curaj, să meargă la supliciu cu sufletul neclintit, ca cel al nefericitului rege martir. Pentru el supliciul era prezența Doñei Emma și a lui Nepomuceno.

Chitaristul îl lăsă pe Ludovic al XVI-lea în panteonul său și trecu la jota aragoneză[13].

Bonifacio îi mulțumi, deoarece trăise ceva edificator ; era imnul curajului patriotic. Ei bine : îl va avea, nu patriotic, ci civic... sau familiar... sau orice o fi ; va avea curaj. De ce nu ? Ceva mai mult, gîndi că pasiunea sa, marea sa pasiune, era tot atît de respectabilă și demnă a fi apărată, la fel ca și independența popoarelor. Va muri lîngă tun, la picioarele sopranei sale, peste pulberea pasiunii sale, aceasta va fi Zaragoza[14] sa...

— Să nu vorbim prostii, să fim serioși, își spuse.

Și-și introduse mîinile în buzunar cu un gest de nerăbdătoare îndoială... Dacă lăsase monezile acelea în casa infamului ? Nu, se aflau acolo, în buzunarul din interiorul pardesiului ! Ce înseamnă instinctul ! nu-și reamintea cum și nici cînd le strînse în fișicuri și învelise din nou în hîrtie.

După ce își pipăi comoara, începu să-i simtă greutatea, care îi apăsa plăcut pieptul. Unei ființe atît de romantice, banii îi dădeau — cu toate că am putea avea aici un neadevăr — o oarecare căldură plăcută. „Șapte mii de reali !" își spunea ; și Bonifacio își găsea o consolare în frămîntările sale, și mai ales, îi însuflețea cunoștința cu un curaj civic ce se ivea prin greutatea acelor monezi... O ! Este neîndoios faptul spus de profesorul de economie și geografie economică, în magazinul lui Cascos : „Bogăția reprezintă o garanție a independenței popoarelor". Dacă acești șapte mii de reali ar fi ai mei, eu aș înfrunta cu mai puțină teamă teribila mea situație. Aș fugi în țări străine ; da domnule, aș fugi de acasă... Și dacă m-ar întovărăși ea ! O !... Ce fericire ! Împreună... în colțișorul acela din Toscana sau din Lombardia, pe care numai ea îl cunoaște. Dar, vai ! șapte mii de reali erau o sumă prea mică pentru a o împărți cu o companie atît de plăcută. Adevărul este că el, Bonifacio era sărac de cînd se știa ! Trăise din pomeni... și acum năzuia să fie el amantul unei mari artiste îndrăgostite de lux și plină de capricii. Și el, ce nenorocit !... Se înroși, amintindu-și anumite aluzii meschine, și pe cît de ascunse pe atît de veninoase, ale prietenilor săi invidioși. Cu o zi în urmă, fantele, care în zadar dorise s-o cucerească pe Gorgheggi, afirma în magazinul lui Cascos :

— Domnii aceștia cred că dumneata ai legături intime cu soprana, domnule Reyes ; însă eu îți apăr virtutea !... și te ajut în eforturile de a înlătura această calomnie ! Și argumentul meu este acesta : Domnul Reyes știe că o femeie de condiția aceasta este foarte scumpă, el nu ar dori să se ruineze și nici să-și ruineze soția, din cauza unei cîntărețe. Și, fără daruri, și încă din cele scumpe, este ridicol să curtezi pe o artistă cu asemenea pretenții. Dumneata ești deosebit de firav.

Nu era nici un secret că pînă atunci, el nu avea nevoie de mai mulți bani decît de cei împrumutați lui Mochi, iar de-acum înainte, dacă acele relații se vor concretiza... Da, era obligatoriu să dispui de ceva parale. Oricît de dezinteresată am vrea s-o credem pe Serafina, și el o credea dezinteresată așa cum numai o femeie ideală poate fi (frumosul ideal), era neîndoios că dacă urmau să se întîlnească și prietenia le va deveni mai apropiată vor sosi momente cînd unul dintre ei va fi dator să achite ceva, să suporte anumite cheltuieli... și idealul nu putea fi ridicat pînă într-acolo încît să poți pretinde unei femei să fie cea care plătește ! Nu, va trebui să plătească el. Însă, cu ce ? „Cu banii pe care-i avea în buzunar". Vocea care-i vorbea astfel era cea a ispitei, dar vocea modestiei — antipatic, firește — îi răspunse : „Banii aceștia nu sînt ai tăi !" Chitara, care continua să se adreseze sufletului lui Bonifacio, înclina de partea ispitei ; muzica

[12] Sebastian Miñano (1779—1845) erudit spaniol. (N. tr.).

[13] Dans popular spaniol. (N. tr.).

[14] Oraș în Spania, capitala provinciei Aragon. În anii 1808 și 1809 orașul a rezistat eroic trupelor franceze. (N. tr.).

îi dădea curaj, şi curajul îi sugera idei de răzvrătire, dorinţe arzătoare de a se emancipa... De ce? De cine? De toate şi de toţi; de soţia lui, de Nepomuceno, de morala rutinieră, da, de orice putea fi un obstacol în calea pasiunii sale. El avea o pasiune, asta era vizibil, şi Bonifacio nu era totuşi un prost, cel puţin nu atît de prost, cum se socotise el ani şi ani de-a rîndul.

Părăsi localul şi cu un elan de acţiune, care îi dădu şi un plus de energie, se îndreptă spre casă, dispus să înfrunte situaţia, şi, deocamdată, să nu lase banii din mînă. Este limpede că el va preda pînă la urmă banii aceştia la casă; însă cînd? Nu exista nici o grabă.

Cum pe stradă nu se mai auzea chitara chelnerului, curajul începu să-i mai slăbească, şi, fără să-şi dea seama exact unde-l duceau picioarele, în loc să se vadă acasă, se pomeni în foaierul teatrului. Era ora de repetiţii. Cu siguranţă Serafina se afla acolo. Nu-i displăcu acea schimbare instinctivă de direcţie. Vedea în aceasta o dovadă mai mult că era îndrăgostit. Citise întotdeauna că adevăraţii amanţi, în cazuri asemănătoare, făceau la fel ca el, urmînd misteriosul magnet al iubirii! O! Şi ce avea el nevoie mai mult era să fie sigur că încearcă o pasiune fatală, de neînvins. Odată constatat, lucrul acesta, toate consecinţele neplăcute ce ar fi urmat, puteau fi socotite întru totul legitime.

După o săptămînă Reyes nu se mai recunoştea pe sine însuşi, şi se bucura de acest nou climat, ba, ceva mai mult, nici măcar nu se gîndea că ar trebui să fie altfel.

Serafina era a lui, iar el, de bună seamă, era al Serafinei, pînă într-acolo unde putea fi acest rob de plîns al soţiei sale. Dezmierdări, ca cele ale italo-englezoaicei, Reyes nici măcar nu visase. „Nu am crezut niciodată că desfătarea poate merge atît de departe!" îşi spunea savurînd, cînd rămînea singur, încîntarea născută de plăcerile nemaiauzite ale acelui amor de artistă. Da, ea îl asigurase, dragostea artiştilor era în acest fel, excesivă, nebună în pasiune; trecea în modul cel mai plăcut de la starea de extaz, aproape ideatică, la senzualitatea incendiată.

În fine, el avea halucinaţii, însă cît de frumoase, cît de plăcute erau! Se simţea dator să-şi mărturisească sieşi că „partea energetică, bestia, bruta, se afla în el mult mai dezvoltată decît îşi închipuise". Ar fi gîndit vreodată Bonifacio că inofensivul flautist care miroase a ulei de migdale încorpora înlăuntrul lui acel sultan voluptuos care se lăsa iubit în stilul artistico-oriental? Şi, cu toate acestea, sufletul, spiritul curat veghea, da, veghea! şi Serafina era prima care menţinea focul acela sacru al poeziei. „Sărutări cu muzică! Cel care nu ştie ce înseamnă asta,

nu ştie ce înseamnă un lucru bun. Refuz să cred că există vreun moralist cu dreptul de a mă dojeni pentru pasiunea mea, dacă acest oarecare nu a gustat niciodată această desfătare a sărutărilor cu muzică!..." Farmecul cel mare însă, extazul fericirii, se afla în altă parte: în bucuria intimă a orgoliului satisfăcut.

— Serafina mă iubeşte, mă iubeşte! Sînt sigur de asta! plînge de plăcere în braţele mele! nu există prefăcătorie, nu! pe scenă nu reuşeşte s-o facă atît de bine! mă doreşte cu adevărat! îi plac!, îi plac ca fizic şi din punct de vedere sufletesc, ca să zic aşa.

Şi unde încape mai multă fericire decît în a-i plăcea ei, femeii visate, pe care o iubeşte ca pe o amantă, mamă şi muză şi toate la un loc?

Adevărul este că Gorgheggi, sedusă încă de foarte de tînără de către Mochi, maestrul şi protectorul său, se răzbuna acum pe tiranul ei, pe soarta ei nenorocită, şi nu mai ştia din ce alte motive, şi se arunca cu cea mai mare neîndemînare într-o pasionalitate fără margini şi în amoruri provizorii pe care infamul său corupător şi amant i le sugera, proteja şi exploata.

Mochi o seduse cu intenţia de a o domina; un timp îndelungat crezuse că are în ea o glorie viitoare, precum şi o sursă de venituri de multe mii de lire, pe care foarte curînd ar fi putut să le încaseze. A corupt-o însă pentru a o uni cu soarta lui şi apoi, cînd sosi dezamăgirea, duşurile reci ale adevărului l-au făcut să înţeleagă că s-a înşelat, că frumoasei sale soprane îi lipseşte ceva, şi întotdeauna îi va lipsi ceva, pentru a putea ajunge cu adevărat o „stea", într-un cuvînt, că îi lipsea vocea, şi suficienta uşurinţă în laringe. Serafina avea un bun gust muzical, simţea foarte adînc, şi în timbrul vocii sale avea o stranie dulceaţă voluptoasă (ceea ce Bonifacio denumea glas de mamă; da, timbrul acela avea ceva de mîntuire, de fidelitate, de discreţie feminină, de blîndeţe), însă... în realitate o voce prea neînsemnată, pentru marile teatre. Şi, afară de aceasta, Serafina ţinea gîtul prea fix; aşa cum o fecioară care este foarte grasă seamănă cu o matroană, tot aşa, spunea Mochi, vocea lui Gorgheggi, avînd în vedere că soprana era încă foarte tînără, părea a avea o strangulare care îi răpea agilitatea şi zvelteţea... În sfîrşit realitatea este că, deşi Mochi era sigur că în Serafina exista o inimă şi un talent de mare artistă şi un timbru deosebit, seducător... el nu putea spune că Gorgheggi reprezenta cu adevărat o „stea" de primă mărime. Convingerea aceasta, la care ajunse mai de mult Mochi, pătrunse, în cele din urmă şi în conştiinţa Serafinei; dar acesta a fost un secret pentru amîndoi,

dacă se poate spune aşa, o taină reciprocă despre care nici unul dintre ei niciodată nu scotea o vorbă. Tristeţea lor comună a fost ceea ce i-a unit mai mult, decît legăturile lor amoroase sau interesele de rigoare; însă aceasta a fost şi cauza unor permanente certuri care de multe ori duceau la suferinţe şi umiliri. Mochi, din amor propriu, din vanitate de om de afaceri, nu dorea să dea nici un pas înapoi, să se destăinuie că se înşelase şi că se asociase cu Serafina pentru a profita. Nu era ea o mare artistă? Era de statură mijlocie, şi în acelaşi timp foarte frumoasă, ba chiar mai mult decît frumoasă, seducătoare. Cîntărind între faptul că nu se căsătorise şi faptul că se putea despărţi de afacere cînd aceasta ar fi devenit supărătoare, işi luă îndrăzneala să-i comercializeze frumuseţea şi-i scoase el însuşi destinul în cale. Serafina, trecu pentru prima oară printr-un amor de plăcută convenienţă, acţionă, ca atîtea altele, sedusă de vanitate, de imaginativitatea exaltată a femeii de teatru, de interes: primul amant, pe care-l iubise oarecum şi de care fusese foarte orgolioasă, era un general francez, duce, milionar. Răzbunarea pe care şi-o rezervase Mochi pentru a o face pe discipola sa să-i plătească neaşteptata infidelitate, în care el o împinsese, dar care il cam durea, a fost să-i dea să înţeleagă că ştie totul, şi că ducele era cel mai bun prieten şi protector al său. Cadourile pe care Serafina le ascundea, nu reprezentau nici jumătatea profitului financiar pe care trupa de teatru spera s-o obţină din această poveste de amor. Întotdeauna calm, dar feroce şi crud în fond, Mochi îi dădu să înţeleagă prietenei sale că această îngăduinţă a sa, a maestrului, va continua, deoarece era indispensabil ca părerile societăţii alese să se poată menţine neschimbate. El nu simţea nevoia unor explicaţii directe; tot ce exista, în fond respingător, nu era altceva, după părerea tenorului, decît înţelegere clară; şi nu se simţea nevoia explicaţiilor. De altfel, el nu renunţa să fie amantul elevei sale, şi uneori era cuprins de o adevărată dragoste căreia Serafina trebuia să i se supună, sau cel puţin să se prefacă. Principalul însă rămînea principalul, şi atunci cînd se ivea o ocazie, Mochi revenea la rolul de soţ care nu află nimic. Pentru Serafina, Bonifacio, noul curtezan, nu era din acest punct de vedere, nici mai mult nici mai puţin, iar Mochi, stăpînul, era il *babbo*[15] adoptiv.

A doua rătăcire a Serafinei, la Milano, nu mai fusese spontană. O acceptă aşa cum concezi la un contract cu un teatru, şi asta, deoarece aşa dorea celălalt, Mochi. Şi ea credea că este,

[15] Tată (în lb. italiană, în orig.).

de asemenea, de bun gust să se păstreze aparenţele; proceda în aşa fel, ca şi cum şi-ar fi înşelat amantul şi îndrumătorul său artistic. Şi puţin îl înşela, deoarece, răzbunîndu-se la rîndul ei, de acel trafic la care era obligată să fie parte, îi dădea de înţeles lui Mochi că nu refuză, dar nu numai din interes şi supunere faţă de el atenţiile concrete ale curtezanilor; pentru că, în fond, il iubea numai pe el, maestrul său.

Mochi credea destul din toată această poveste. „Da, mă iubeşte acum; şi mă iubeşte numai pe mine; dacă nu ar fi aşa, ar fi fugit; cu ceilalţi se preface din interes şi pentru a-mi face pe plac."

Adevărul era că Gorgheggi nu-şi iubea tiranul, şi că îi fusese necredincioasă din adîncul inimii, încă de la început; văzîndu-se traficată însă, era atinsă în orgoliul ei, credea că Mochi era înnebunit după ea, şi cînd îşi dădu seama că era de fapt complicele ei, ceea ce demonstra că nu era vorba de fel de nici o pasiune din partea tenorului, se simţi abandonată şi nenorocită, şi suferi dezamăgirea femeii cochete care, fără să iubească, doreşte să fie adorată. Negoţul acela infam mai mult o durea decît o dezgusta; în viaţa ei de teatru, în care intrase deja sedusă, îndrăgostită de viciu, nu avusese ocazia să capete noţiuni de demnitate şi nici de dragoste curată; amestecul acela de dragoste şi de interes i se părea rodul profesiunii înseşi; admitea că frumuseţea trebuia să fie complementul artei pentru a-şi cîştiga existenţa, mai ales de cînd ea însăşi s-a convins că niciodată nu va ajunge să fie *prima donna assolutissima* în marile teatre.

Însă ceea ce rănea cel mai mult, ceea ce numea ea sufletul său, era complicitatea lui Mochi. „Eu aş fi făcut acelaşi lucru şi singură, şi el s-ar fi bucurat de respectul meu şi de prietenia mea şi de mîngîierile mele ori de cîte ori ar fi vrut, şi beneficiul acestor infidelităţi ale mele le-aş fi împărţit de asemenea cu el. Ce nevoie avea ca el să se amestece în treaba asta? Nu-mi spune nimic, însă mă împinge, mă aruncă în braţele pe care în mod firesc trebuia să-i considere drept rivali..."

Şi lucrul acesta era ceea ce dorea ea acum, şi anume ca el, Mochi, să plătească. Şi cum? Serafina presupunea că, Mochi, chiar dacă nu era îndrăgostit, se credea încă iubit, astfel că a-l înşela, oferindu-se cu ardoare dragostei colportoare de profituri băneşti, şi să înmulţească cu furie ocaziile în care se vindea; aceasta îi era răzbunarea.

Aceasta o făcea, fără să-şi dea seama că participa de pe acum, în acele accese de aere de pasiune, prin pervertirea tru-

pului şi temperamentului său puternic, excesiv şi de o vigoare nebună în delirul său de voluptate.

Cînd corpul ei solid şi bine conturat, mlădios şi palpitant, căzu în braţele lui Bonifacio Reyes, ea se afla puţin obosită după campania aceea teribilă a răzbunării sale; dar şi aşa exaltările sale erotice erau o delicatese mult superioară pentru stomacul obişnuit cu fiertura călduţă a sărmanului funcţionar al lui don Diego.

El era uluit, mai ales că trăia într-o continuă beţie, aproape într-o perpetuă stare de halucinaţie. Avea impresia că simte acele nenumărate dezmierdări (el, cel puţin, nu ştia cum să le denumească), în orice moment, în toate părţile; i se părea că toată ziua este înecat în sărutări de Serafina; o vedea, o auzea, o mirosea, chiar şi în camera Emmei, printre medicamentele şi intimităţile rău mirositoare ale soţiei bolnave şi mai totdeauna nespălată. I se părea straniu uneori că soţia sa nu-şi dădea seama că cealaltă se afla acolo, între ei doi, mai aproape de el decît ar fi trebuit să fie ea însăşi.

„Ce femeie!" gîndea nefericitul în tot momentul şi în orice loc s-ar fi aflat. „Cine şi-ar fi putut să-şi închipuie că ar putea să existe astfel de femei! O!... Arta este de vină..., numai o artistă poate iubi în forma aceasta atît de... delicios exagerată!"

Ceea ce i se părea mai nostim, ceea ce îl făcea să nu renunţe şi-i aducea un plus de fericire, era contrastul dintre Serafina liniştită, obosită şi meditativă şi Serafina plină de păcătoşenii erotice; femeia aceasta, care era toată numai patimă, flacără, care aproape că îl speria cu ţipetele şi cu gesturile ei sălbatic pasionate; Serafina care vorbea, în timp ce dezmierda, cu un glas răguşit, gutural, ce părea să iasă direct din laringe, şi care spunea lucruri atît de stranii, cuvinte care, chiar dacă ar părea de necrezut, erau şi mai aţîţătoare în momentele extreme ale pasiunii; femeia aceasta, demon al Venerei care atunci cînd se lăsa fireasca oboseală după gesturile consumate şi soseau momentele de leneşă linişte şi de odihnă apatică, lua înfăţişări, şi atitudini, aere chiar de blîndă mamă tînără care adoarme alături de leagănul unui copil. Ultimele dezmierdări ale acelor ore de încîntare bahică, dezmierdările pe care ea le făcea într-o stare de semiconştienţă, păreau mîngîieri nevinovate ale filiaţiei sfinte, gingaşe, care uneşte pe acela care zămisleşte cu cel zămislit. Atunci demonul se transforma în femeia cu voce de mamă şi lacrimile de voluptate ale lui Bonifacio lăsau loc altora de înduioşare; sufletul i se umplea cu amintiri din copilărie, cu nostalgia infantină a sînului matern.

La despărţire, cînd Serafina îşi potrivea coafura, cu gesturi calme, obişnuite, ducîndu-şi la cap, în postură de statuie, braţele de Junonă, şi zîmbea cu o placiditate liniştită, surîsul ei îi desena creţuri în jurul gurii şi pe obraz, la fel cum unda largă a mării descrie o curbă dulce şi graţioasă atunci cînd se linişteşte; şi Serafina se gîndea, privind obrazul palid al năucitului ei amant, mai mult mort decît viu, din cauza emoţiilor, gîndea la Mochi, şi îşi spunea:

— Dacă i s-ar povesti acestui nemernic de Mochi cît de fericit a ajuns acest drăcuşor de Bonifacio! Toate, toate acestea le fac numai din răzbunare. El crede că nefericitul acesta de Bonifacio se mulţumeşte doar cu cîteva dezmierdări stupide şi anoste; nu bănuie că pe Bonifacio eu îl ucid de plăcere, şi că drăcuşorul va muri printre desfătări!

Bonifacio, de asemenea credea că viaţa pe care o duce nu-l va duce la bătrîneţe, însă, în ciuda unei temeri vagi de a căpăta tuberculoză, era foarte satisfăcut de aventurile sale. El se asemuia cu eroii romanelor pe care le citea înainte de culcare, şi în camera soţiei sale, cît timp rămînea treaz, constata cu multă satisfacţie că se putea compara cu autorii care născoceau acele minunăţii literare. Bonifacio resimţea o invidie puternică faţă de fiinţele privilegiate care, în afară de a avea o imaginaţie fierbinte, aşa cum o avea el, ştiau să-şi exprime ideile, să transpună pe hîrtie toate visele acelea în cuvinte potrivite, pitoreşti, şi în intrigi bine susţinute şi interesante. Şi, deşi nu ştia să scrie romane, ştia să le trăiască, şi existenţa sa era tot atît de romanescă ca şi a altora. Lucrul acesta îl costa serioase emoţii, deoarece existau clipe cînd starea sa financiară critică, remuşcările, şi mai ales temerile sale, îl aduceau la marginea a ceea ce el credea că este nebunie. Totuşi, toate acestea aveau o mică importanţă; în cea mai mare parte a timpului, era satisfăcut de sine. Lipsa acelor calităţi de exprimare, care, după părerea lui, erau singurele lucruri ce-i lipseau pentru a fi un artist, era compensată acum prin realitatea faptelor şi se simţea erou de roman; Bonifacio n-a ştiut niciodată să dea expresie vieţii pe care era el în stare s-o simtă; acum însă chiar el, toate actele şi isprăvile sale, erau transpunerea vie a celei mai ascunse şi îndrăzneţe imaginaţii. Şi dacă nu, îşi spunea, nu avea decît să-şi revadă viaţa, la dezacordurile pe care aceasta le oferă, la riscurile ce puteau să se ivească în pasiunea sa şi la felul şi mărimea acestora.

Emma, din zi în zi mai temătoare şi mai irascibilă, pretenţioasă şi capricioasă, reuşi să complice tratamentul bolilor sale reale sau imaginare pînă la punctul la care însuşi Bonifacio,

C-da 135 Coala 5

în ciuda marii sale memorii și experiențe, fusese nevoit să recurgă la un registru unde își nota medicamentele, cantitatea lor și modul și orele de administrare, împreună cu alte amănunte pentru care acum căpătase competență. Cum bolnava nu era foarte sigură că suferă de toate relele de care se văicărea, temătoare de multe ori ca poțiunile să nu-i dăuneze, ba chiar să-i fie periculoase, prefera, de regulă generală, uzul extern al lor, din care cauză creștea oboseala consortului felcer, deoarece cu aceste medicamente trebuia uns și fricționat corpul sfrijit și șubred, plîngăreț fără motiv, și slăbit, al jumătății lui stoarse ca o lămîie; așa cum în sinea lui obișnuia să o denumească pe Emma, deoarece nemulțumirile lui Bonifacio erau de uz intern, contrar celor ce se întîmplau cu medicația Emmei. Vechiul funcționar credea că are cunoștință centimetru cu centimetru de suprafața chinuită a acelui trup al soției sale, pe care el îl fricționa cînd cu putere, cînd cu delicatețe, după cum cerea pacienta; el aplica unguentul în mod foarte calculat, cu un tact drăgăstos, cu gingășie și finețe, așa cum ar fi trecut peste tors, pe spate și peste ficat, o pensulă îmbibată de iod. Acel amestec de oase și piele și de abcese supărătoare i se părea un edificiu dărăpănat pe care proprietarul îl apără împotriva tîrnăcopului municipal cu ajutorul tencuielilor și zugrăvelilor și prin înlocuirea țiglăriei. „Vai! În zadar o ajut să se refacă, o ung și o masez și o zugrăvesc; femeia aceasta a mea, ia apă prin toate părțile, iar vîntul mîniei pătrunde în ea prin mii de crăpături; mașina aceasta hîrbuită, nefolositoare pentru mine, — ca soț legal — îmi servește, și îmi va servi mulți ani de acum înainte, doar pentru adăpostirea spiritului dibaci al discordiei și al contradicției. Îngerul răului nu avea nevoie de un pretext prea deosebit pentru a se putea cuibări în ea la fel ca un vultur pe o spînzurătoare, ca o bufniță într-un turn mare și părăsit, și din situația lui de paznic mizerabil să-mi poarte un război crud."

Adevărul este că Bonifacio exagera, atît în limbaj cît și în beteșugurile soției sale. Emma, care fusese în pericol de moarte cu cîteva luni în urmă, se refăcea încetul cu încetul, și energia nouă pe care o căpăta era întrebuințată în a inventa noi pretenții, alte beteșuguri și în a-și face rost de unsori care dacă nu o făceau cu adevărat să fie bolnavă, în schimb ajunseseră să-i fie o a doua natură; fără vreo unsoare pe corp, Emma nu se simțea bine și nici fără vată aplicată pe vreun membru oarecare; iar în ceea ce privea înțepăturile cu iod și gîdilăturile de pensulă, acestea ajunseseră pentru a fi unele dintre cele mai bune tratamente. Dar totul nu servea decît să-i înmulțească lui Reyes

ocupațiile, punîndu-i astfel răbdarea la încercare. Resemnarea lui Bonifacio ajunse atît de exagerată, încît Emma sfîrși prin a întrezări aici ceva supranatural, care îi inspira suspiciuni. Emmei, supunerea aceasta absolută nu-i prea mirosea a bine; cu mai mult timp în urmă, înainte de a suferi ultimele umiliri, Reyes protesta cu timiditate, cu ajutorul unor fraze respectuoase; acum, însă, nici măcar atît: tăcea și întindea pomezile. La o insultă, la o provocare, el răspundea cu un gest de gratitudine dintre acelea care imortalizează un sfînt. În plus, în asemenea împrejurări el suporta nu numai sacrificiul inimii, ci și cel al stomacului, căci totul se sacrifica. Bonifacio nu avea nici amor propriu și nici sensibilitate olfactivă; oroarea de mirosuri părea că-i dispăruse împreună cu sentimentul propriei demnități. Ce se întîmpla acum? Toate gesturile considerate de Emma, autocratică, drept o simplă amabilitate din partea lui Bonifacio, începeau să se transforme în motive de neîncredere și de reflecție. De ce Bonifacio tace și tot tace? De ce se supune atît de total? Oare mă disprețuiește? Oare găsește vreo compensație, alt undeva, la toate aceste necazuri?

Intr-o zi, Emma, postată pe patru labe în patul său, se odihnea, simțind trecerea mîinii suave și binevoitoare a soțului, pe spatele uns și fricționat, ca și cum ar fi fost vorba de refacerea acelui trup mizerabil, dîndu-i-se luciu. „Încă — încă!" striga ea, încruntînd sprîncenele și strîngînd buzele, savurînd, cu toate că simula dureri, o voluptate stranie pe care numai ea singură o putea înțelege.

Bonifacio, transpirînd din răsputeri, fricționa, fricționa, neobosit, cu un zîmbet aproape serafic înfipt în obrazul lui liniștit; ochii săi albaștri și limpezi, foarte deschiși, zîmbeau de asemenea la dulci imagini și la desfătătoare aduceri aminte. În zadar Emma bombănea, se văicărea, îl dojenea și-l insulta cu cuvinte grele; aproape că nu o auzea; Reyes își făcea datoria, și încă cu mult suflet.

Emma își înălță capul, și văzînd expresia de fericire de pe fața lui Bonifacio, rămase îngrozită dinaintea unei asemenea dovezi de răbdare și de umilință incredibilă.

„Cu ăsta se întîmplă ceva, ceva cu totul deosebit... Pare mai tîmpit decît de obicei, și în același timp pe obrazul acesta există o expresie pe care eu nu am văzut-o niciodată."

— Tinere, știi că ești cam distrat?

Tînărul acela era strașnica ironie a femeii care, văzîndu-se ofilită și bolnavă, reamintea afectuosului ei soț că și el îmbătrî-

nea, mulțumită nu numai anilor, ci și supărărilor acelui sclavaj conjugal.

Tînărul nu răspundea prin nimic mai serios, și atunci Emma începu să-l privească fix, și să se învîrtească împrejurul lui, pentru a vedea dacă prin vreun loc nu se arată vreo crăpătură pe unde să i se poată vedea taina, pe care cu siguranță o avea în suflet. Apoi îl mirosea. Ceva îi spunea că grație mirosului, s-ar putea descoperi ceva... A ce mirosea acel bărbat? El îi luase odorile unsorilor cu care o fricționa, ale levănțicăi și ale camforului. „Trebuie să-l miros cînd vine din oraș, de pe stradă". Și, aproape ca întotdeauna, îl azvîrli, afară, în brînci.

Emma dormea mult, și chiar trează fiind simțea nevoia să stea complet singură ore în șir, deoarece, în afară de intimitățile la care putea și era dator să asiste Bonifacio, existau altele mai tăinuite la care nu putea fi prezent nici chiar soțul; unele din ele erau cele ale toaletei, secretul secretelor. La acestea se mai adăuga și faptul că păstra răul obicei, ca înainte de culcare să viseze cu ochii deschiși, în patul său, timp îndelungat, și în asemenea accese de trîndăvie, la fel ca în frecventele sale accese de melancolie, Emma nu tolera prezența nici unei persoane în preajma ei. Drept consecință, Bonifacio, în ciuda strictelor sale obligații de soț felcer, avea destul timp și pentru el însuși; problema era ca Bonifacio să fie punctual la orele de serviciu; de rest, tiranul nu îi cerea explicații.

Toate orele pe care cu timp în urmă Reyes le trăise uitat în lume și de lumea întreagă, fără să fi fost nevoit să dea cuiva vreo socoteală despre preocupările sale, datorită lipsei sale de importanță personală, acum le dedica, întotdeauna cînd se ivea ocazia, dragostei lui. Pe Serafina o vedea la teatru, acasă și în lungile plimbări pe care le făceau împreună prin locuri foarte discrete sau îndepărtate de oraș.

In ziua aceea, după ce se spălă bine cu bureți mari și de calitate, modă pe care o învățase observînd-o pe Gorgheggi în camera ei de toaletă, ieși sărind din două în două treptele scării.

Și își spunea: „Ce importanță are că aici sînt rob și miros urît a spițerie, dacă în altă parte sînt stăpînul celui mai frumos imperiu, stăpîn atotputernic al voinței celei mai demne de a fi supusă, și mă așteaptă un alcov de trandafiri și de parfumuri, despre care chiar dacă nu știu precis dacă sînt orientale, cel puțin te înnebunesc?"

Bonifacio era sigur că această viață a lui era o rostogolire în abis; că nu se puteau sfîrși cu bine toate acestea, era lucru

clar; dar acum... acum, după toate cele întîmplate, și din cele citite în cărțile romantice, de care era pasionat din zi în zi mai mult, învățase că „peștele nu se prinde la mal"; că un bărbat cu mari pasiuni, așa cum, fără îndoială, era el, și pornit pe aventuri extraordinare, trebuie să sfîrșească sau în infern, sau, cel puțin, în ghearele soției sale, și într-o totală încetare de plăți față de don Juan Nepomuceno. Gîndindu-se la don Juan Nepomuceno îi trecu frisoane deoarece își reaminti că cei șapte mii de reali ai providențialei restituiri se evaporaseră pînă într-atît încît astăzi nu mai avea decît două mii. Restul rămăseseră în mîinile Serafinei, fie sub formă de daruri, fie ca bani lichizi, deoarece o anumită categorie de cheltuieli indispensabile nu ar fi fost bine să le fi făcut el însuși, de teamă ca secretul dragostei lui să nu fie cunoscut și dat în vileag de către comercianți. Cu ce obraz ar fi cerut el la o prăvălie pudră din cea mai fină, jartiere de mătase, ciorapi brodați și chiloți de damă cu tiv mare?

În ceea ce-l privea pe Mochi, acesta nu mai pomenea nimic despre bani, nici pentru a cere, și nici pentru a plăti ceea ce datora. „În probleme de bani", Reyes nu era dispus să se gîndească; își închipuia că întreaga datorie a Statului spaniol era o problemă personală a sa, a lui însuși. La început, o mie de reali; apoi iar o mie; acum șapte mii de restituit!... Lumea, lumea întreagă în formă de cifre! Nu, el nu calcula în acest fel; el nu-și însemna sumele fixe și nici măcar nu ținea o evidență a tuturor banilor cheltuiți; el își aminti că la început împrumutase ceea ce îi lipsea; apoi, mult mai mult, și, în sfîrșit că făptuise marele sacrilegiu de a profana o sumă sfîntă, produs al secretului confesional, cheltuind-o pentru un corset regesc, pentru niște vase de flori pictate cu scene chinezești, în inele, flori și chiloți de damă... Oroare! „Da, oroare; însă ce puteam face? Odată pe panta asta, aflat în puterea cuiva... însăși acel lucru teribil de a fi cheltuit atîția bani ce nu-i aparțineau arăta intensitatea, forța irezistibilă a pasiunii sale. Așadar, înainte." Adevărul este că mai avea mult de furcă. Don Juan Nepomuceno îl avea la mînă, și putea să facă din el tot ceea ce ar fi dorit.

Puțin cîte puțin figura lui Nepomuceno, a nesuferitului și odiosului Nepomuceno, creștea în imaginația îngrozită a lui Bonifacio; mai ales favoriții aceia cenușii, în care nenorocitul vedea simbolul tuturor matematicilor aplicate, finanțelor, simbolul detestabilelor interese materiale, al cîștigului, al prudenței și al economiilor... și al înșelăciunilor poate; favoriții aceia crescuseră, atingînd norii, și firele cenușii și linse ale vîrfurilor lor se cufundau în imensul abis. Toate tunetele și fulgerele asupra lor!

Bonifacio, care iubea literatura, ura cifrele, şi în ce priveşte aritmetica, el spunea că înţelege totul afară de împărţire; lucrul acesta, de a calcula „de cîte ori intră asta în asta", îi depăşea puterea sa de înţelegere; ajungînd la punctul de împărţire că asta nu intră în asta (sau nu cuprinde, cum obişnuia să zică el), îl apucau sudorile, devenea un netot şi simţea greţuri în stomac; ei bine, Nepomuceno, doar prin simpla lui prezenţă, chiar numai în gînd, îi producea acelaşi efect ca o împărţire în care mai rămînea un rest. Matematic, acest Nepomuceno nu putea fi cuprins în nici un număr rotund.

Ceea ce-l îngrijora mai mult era şi faptul că perfidul tăcea ca un ticălos. Nu-i spusese nici un cuvînt după ce aflase şi plătise faimosul împrumut al lui don Benito; este clar că nici nu pomenise ceva în această problemă; din această cauză, el se afla în situaţia unui condamnat la moarte care, cu ochii legaţi, aştepta lovitura călăului, şi foarte surprins, fără a-şi pierde teama însă, simte că timpul trece şi lovitura nu mai soseşte. În alt mod îşi închipuia şi Reyes situaţia, cu creierul lui întotdeauna fecund în alegorii şi în tot felul de întîmplări fantastice; îşi închipuia că la picioarele sale exista o mină mare, că el era sigur că focul fusese aprins la fitil... De ce întîrzia explozia? Oare se udase praful de puşcă? Se udase fitilul? Nu; el era convins că Nepomuceno era uscat, bine uscat; să fi fost fitilul mai lung decît şi-l imaginase el; focul făcea ocoluri, însă explozia va veni, nu se putea să nu se producă!; chiar aşa, aducea mulţumiri lui Dumnezeu pentru acest interval de timp care îi permitea să se dedice pasiunii sale, fără complicaţii economice, care ar fi stricat totul!

Bonifacio sosi la repetiţie, mirosind a apă de colonie, surîzător şi arogant atît pe cît putea el fi. Pe scenă, larmă mare. Ziua aceea, acolo în încăpere, era o zi plină cu soare, în ciuda faptului că puţină lumină putea pătrunde pînă la scenă şi în sală, prin uşile lojilor şi prin ventilatoarele din tavan; soarele pe care Reyes îl văzu acolo era un soare moral (dorea să spună că toţi erau mulţumiţi); Mochi plătise, şi ranchiunele luaseră sfîrşit sau, cel puţin, rămîneau ascunse; baritonul o zeflemisea pe contraaltistă, dirijorul pe bas, Mochi pe o doamnă din cor şi Gorgheggi umbla de colo-colo, împărţind zîmbete şi saluturi cu glas de păsărică; avea pentru toţi cochetării nevinovate, dovezi de dragoste prin glas şi gest; pentru cei de pe scenă, pentru toţi domnii de la parter şi din loji, şi chiar pentru cutare sau cutare instrumentist care cîntase fals sau pierdea tactul. Serafina, radioasă, ierta cu un cuvînt discret sau cu o înclinare din cap şi-şi asuma răspunderea. Uneori dirijorul spunea: „Christoase!", şi-l

privea cu prefăcută supărare pe trompetist; atunci ea îşi ridica umerii şi-şi muşca vîrful limbii cu o îndîrjire de liceană, pentru a spune imediat, plină de dăruire:

— Maestre, maestre... *senti, non e'colpevole, questo signore, sono io.*

— Ce glas muzical! Ce inimă! gîndea Bonifacio în timp ce intră în loja prietenilor săi.

VIII

Într-o seară, în salonul de la etaj al cafenelei Oliva, se pregătea un festin pentru douăsprezece persoane. Era o încăpere întunecoasă care vicioşilor din tîrg şi patronului localului li se părea foarte intimă şi foarte potrivită pentru discreţii, aşa cum spuneau ei!

Băiatul care cînta la chitară, împreună cu alţi doi colegi ai săi, îşi dădeau toată silinţa să aranjeze serviciile pe masă, deoarece cei care veneau să cineze erau cei de la operă; şi... culmea privilegiului, se aştepta şi sosirea cîntăreţilor; trebuia să vină soprana, contraaltista, o soră de-a acesteia, şi fecioara de Serafina, care în afişe figura cu rolul dubios de *altă soprană.*

Singurul invitat care nu făcea parte din lumea artiştilor era Bonifacio; dar era în schimb plin de orgoliu artistic. Amintindu-şi că ora stabilită pentru această cină era din cele pe care soţia lui le avea rezervate pentru ultimele fricţiuni — şi pentru a nu pierde petrecerea — Bonifacio spuse că va veni la sfîrşitul mesei şi la cafea, cu grijă să nu întîrzie. Ceea ce nu ştia el, era că fusese invitat la local pentru a suporta nota de plată. Lucrul acesta l-a aflat mai tîrziu, cînd, beat de dragoste şi de puţină benedictină *non sancta,* căzuse într-o stare de euforie şi bună dispoziţie generală în care vedea totul în roz fără a mai ţine seama de organismul său ruinat, contrar bunelor aparenţe pe care persoana sa le iradia celor din jur.

Ajunse în clipa cînd instrumentiştii şi cîntăreţii savurau punciul *a la romana* pe care Mochi îl inclusese în lista cinei. Momentul a fost primit cu aclamaţii la care au luat parte şi doamnele. Fără să-şi dea seama cum — şi pe cînd emoţia produsă de o asemenea primire încă îl mai menţinea pe jumătate zăpăcit —

Reyes se pomeni alături de idolul său, Serafina, care mîncase mult şi băuse pe măsură. Era foarte roşie la faţă, şi din ochi îi ţişneau scîntei. Cît timp îl avu pe Bonifacio alături, îşi puse un picior peste el, un picior fără pantof, încălţat în ciorap de mătase.

— Copilaşule! spuse, apropiindu-şi obrazul de urechea lui, puţi a colonie!

Şi îl lovi în glezna piciorului, peste pantaloni, cu piciorul descălţat. Bonifacio se înroşi, nu din cauza piciorului, ci din cauza coloniei; mirosul acela era semnul sclaviei sale domestice. „Dacă eu nu aş mirosi a colonie, a ce altceva aş putea să miros!", gîndi el. Însă uită imediat de ruşinea sa auzind-o pe Serafina care, devenind foarte serioasă, cu vocea puţin răguşită, aşa cum îi vorbea mereu în intimitate, îi spuse din nou aproape de ureche:

— Apropie-te mai tare, aici, nimeni nu vede nimic... toţi sînt beţi.

Şi fără a mai aştepta răspunsul, şi mai înainte ca Bonifacio să facă vreun gest, ea, dintr-odată, fără să se ridice în picioare, îşi apropie scaunul de cel al bărbatului, şi ambele trupuri rămaseră lipite unul de altul. Combinaţia aceea de parfumuri puternice, însă fine, amestecate cu parfumul natural al cîntăreţei, îi provoca întotdeauna lui Bonifacio cele mai violente crize amoroase. Teama îi dispăru şi, ameţit de acea apropiere fierbinte şi parfumată a iubitei lui, şi, ca şi cum aceasta ar fi fost o neînsemnată beţie, se lăsă sedus de vicleşugurile lui Mochi, care îl invită fără încetare să bea din toate. Reyes bău punci, şampanie, apoi benedictină, şi acum nemaiavînd trează cunoştinţa pentru a putea respinge excesele pe care şi le permiteau baritonul şi contraaltista, şi încă o altă pereche, consimţi să închine paharul ca pentru final, cînd din toate părţile era solicitat să-şi descarce inima în faţa acestei prietenii artistice, „nu pentru că ar fi nouă, gîndea el, şi cu atît mai puţin durabilă şi adîncă".

Pînă atunci, beat cu adevărat Bonifacio nu fusese niciodată; ceva mai mult decît vesel, da, chiar dacă nu de multe ori, şi numai cînd se afla în asemenea stare îşi dezlega puţin limba, şi spunea cu aproximaţie ceva asemănător cu ceea ce îi ardea sufletul.

Îşi privi, cu ochii plini de candoare iubita, dacă era bine sau rău ceea ce făcea, să închine un pahar; Gorgheggi aprobă toastul cu o strîngere de mîini pe ascuns, şi ştersul flautist se ridică printre aplauze.

— Doamnelor şi domnilor — spuse cu un pahar de apă în mînă — recunoştinţa mea este atît de mare, emoţia care mă

cuprinde este de o asemenea mărime, că... o spun şi nu-mi pare rău, eu, Bonifacio Reyes, suport toate cheltuielile... asta înseamnă, toată mîncarea şi toată băutura... inclusiv răcoritoarele...

— Benito, spuse Bonifacio, adresîndu-se unui chelner, cred că ai auzit, totul mă priveşte!

Exlamaţii şi strigăte de „Bravo!". Mochi zîmbea satisfăcut, aşa cum poate fi un profet care îşi vede îndeplinită prezicerea sa.

— Eu plătesc totul şi nu interesează pe nimeni lucrul acesta. Chiar dacă dau ultimul ban, asta este... Nu permit nimănui să se atingă de viaţa mea particulară. Aici era durerea lui cea mare!... Viaţa particulară a unei vieţi străine este un lucru sfînt, *arca sanctorum*...

— *Sancta Sanctorum!* — îl întrerupse un sufleur care fusese şi seminarist. (Voci: „Linişte! Afară!")

— Bine: *sanctorum omnium*. Domnilor, eu nu pot... nici nu sînt dator, nu vreau, nu ştiu să spun tot ce reprezintă pentru mine dragostea voastră... Eu iubesc arta... dar nu ştiu să o exprim; îmi lipseşte forma, inima mea însă, este artistică; arta şi dragostea sînt două aspecte ale aceluiaşi lucru, aversul şi reversul medaliei frumuseţii, ca să spunem aşa. (Bravo! Uimire printre artişti!) Eu am citit cîte ceva în viaţa mea... eu înţeleg că viaţa de cîine pe care am dus-o mereu în acest tîrg blestemat a fost meschină, mizerabilă... o urăsc! Aici toţi mă dispreţuiesc şi îmi dau aceeaşi atenţie ca unui cîine de pripas, bătrîn şi ştirb... toate acestea numai din cauză că am un caracter fin şi dispreţuiesc bunurile strict materiale, aurul ticălos şi, mai cu seamă, industria şi comerţul... Nu ştiu să fac negoţ, nu ştiu să fac intrigi, nu ştiu să mă prezint în societate... prin urmare sînt un caraghios, un stupid; îmi dau seama, simt... eu ştiu că la mijloc există ceva... Ei bine, voi, artiştii, cărora de asemeni vă poartă prea puţin respect aceşti negustoraşi sedentari, scaii aceştia, încuiaţii aceştia de provincie, voi mă înţelegeţi, mă toleraţi, mă răsfăţaţi, mă aplaudaţi, aţi acceptat tovărăşia mea şi..."

Bonifacio era palid, mestеca cuvintele, se smiorcăia, şi emoţia sa ridicolă nu li s-a părut la fel şi celor prezenţi care, pentru cîteva momente, fără a striga şi nici măcar a se mişca, îl ascultau pe bietul om, cu interes, cu seriozitate, uluiţi de a auzi de la un nefericit, de la un om exaltat, ceva ce le mergea la inimă, îi măgulea şi îi înduioşa.

Oratorului nu-i lipseau cuvintele, însă lacrimile îl podideau; afară de aceasta, blestematele de picioare i se muiau, ca de obi-

cei, şi aproape că atinse fața de masă cu bărbia, cînd continuă să spună :

— Vai, prietenii mei! Prietene Mochi, scumpe Gaetano (baritonul), nu vă puteți da seama cîtă plăcere îmi face că bietul Reyes, părăsit, disprețuit, umilit, este înțeles şi iubit de artişti. Dacă aş fi avut curaj, aş fi fugit cu voi, aş fi fost ultimul printre dumneavoastră, însă în schimb, un artist liber, fără teamă de viitor, negîndindu-mă decît la muzică... Credeți că nu vă înțeleg? De cîte ori nu citesc pe chipul vostru preocupările şi grijile nesigurei zile de mîine! Însă, cu încetul arta vă dă liniştea sufletească, vă readuce la viața voastră plină de uitare; aplauzele sînt cel mai bun balsam pentru sufletul vostru, dragostea pură pentru cînt vă înfrumusețează şi vă face să uitați realitățile vieții... Şi ultimul dintre voi, Cornelio, care nu posedă mai mult decît un costum de vară care este şi de iarnă, uită sau disprețuieşte această mizerie şi se entuziasmează cînd strigă, plin de inspirație artistică, în rolul său de corist distins, chestia aceia a *Lucreției: Vivva il Madera!* (Aplauze şi strigăte de bravo îl întrerup pe orator. Coristul cu aluzia, care este prezent şi, într-adevăr, luceşte într-un costum demn de tropice şi foarte uzat, îl îmbrățişează pe Reyes, care şi el îl îmbrățişează printre lacrimi).

A dorit să mai continue, însă nu a putut; s-a prăbuşit pe scaunul său ca un sac, şi Serafina, mîndră de acest discurs neaşteptat şi de discreția cu care amantul său se abținuse să facă aluzie la ea, îl felicită cu o strîngere de mînă, şi cu o altă lovitură mai energică, cu piciorul.

Mochi se apropie de erou, îl îmbrățişează şi-i spune la ureche, frecîndu-şi obrazurile :

— Bonifacio, cît îți datorez, ce mult prețuieşti, nu te va uita niciodată acest biet artist necunoscut şi neapreciat.

Lacrimile lui Mochi, amestecate cu praful de orez, ce nu fusese curățat bine în seara aceea, cad peste obrazul improvizatului amfitrion, căruia de abia îi rămase putere să mai poată gîndi... Dar, pe neaşteptate face un salt, şi, livid, şi cu brațul încordat, arată cu mîna cadranul ceasului pe care îl are în față.

— E ora! — strigă înspăimîntat şi caută să se îndepărteze de masă şi s-o ia la fugă...

— Ce oră? — întreabă toți.

— E ora la care...

Bonifacio o privi pe Serafina cu nişte ochi care imploră compătimire şi cer a fi înțeleşi.

Serafina înțelese; ştia ceva, nu chiar totul, despre atmosfera familială a lui Bonifacio.

— Lăsați-l, lăsați-l să iasă, are de lucru în orele acestea, de la care nu poate lipsi... nu ştiu ce, însă este ceva serios; lăsați-l să iasă.

Reyes săruta cu melancolica şi lipicioasa sa privire pe idolul său, căci altfel nu putea, şi, înduioşat de recunoştință, porni pe scări... Actorii îl lăsară să plece, dar îl priviră pe Mochi ca şi cum l-ar întreba ceva pe care el trebuia să ghicească.

Mochi, surîzător, liniştit, răsucindu-şi mustața ascuțită, ghici, într-adevăr, şi spuse :

— O, domnilor, nici o grijă! Cuvîntul lui e sfînt; aici, în local îl cunosc toți şi ştiu că nu există ban mai sigur decît cel al domnului Reyes. Dacă nu a achitat nota chiar acum, se datoreşte probabil sau uitării... sau pentru a nu ne ofensa.

— Aşa este, spuse baritonul, asta ar fi însemnat limitarea consumației...

— Da, se vede că este un domn.

Cu toții au fost de acord că Bonifacio va plăti tot ce se va consuma în seara aceea.

În ce îl priveşte pe Reyes, el constată, cu multă plăcere, că beția îi dispăru pe drum. Era sigur că răcoarea nopții îl va înviora şi-i va da curajul de a da ochii cu Emma, soția sa.

— Da, sînt liniştit, trebuie să fiu liniştit; cînd voi pătrunde în camera ei, instinctul de conservare, ca să zicem aşa, mă va face să fiu pe deplin lucid, şi Emma nu va simți nimic. Se prea poate ca ea să fi adormit şi, în cazul acesta, pînă mîine nu va fi nici o ceartă din cauza întîrzierii mele; şi pînă mîine, eu voi fi tot atît de pur față de vin, ca şi Coranul.

Ajuns acasă, descuie uşa cu şperaclul său, aprinse o lumină, urcă în vîrful picioarelor şi intră în camerele soției sale. O lămpiță de noapte, ascunsă printre cristaluri mate, de un alb trandafiriu, lumina dintr-un colț al budoarului; în alcovul unde dormea Emma, domina întunericul; puțina lumină ce ajungea pînă acolo servea doar să dea contururi absurde şi fantastice celor mai neînsemnate obiecte.

Bonifacio se apropie de pat pe dibuite, întinzînd gîtul, făcînd ochi mari şi călcînd într-un mod aparte pe care el îl descoperise pentru a face ca cizmele sale să nu scîrțiie, aşa cum obişnuiau. Aceasta era una dintre fatalitățile la care se credea expus de legea destinului vrăjmaş; tălpile încălțămintei sale erau întotdeauna zgomotoase.

Apropiindu-se de soția sa îşi reaminti de maurul din Veneția, a cărui poveste o ştia din opera lui Rossini; da, el era Otello şi soția sa Desdemona... numai că invers, adică, el devenea un

Desdemon și soția lui putea foarte bine să fie o Otella, căci pentru aceasta nu-i lipsea caracterul.

Esențialul, pentru moment, era să verifice dacă Emma dormea. El imploră lucrul acesta Creatorului Suprem, cu toată ardoarea inimii sale. Trecuseră cincisprezece minute de la ora stabilită pentru ultimele fricțiuni ale serii.

— Cei puțin tace, se gîndi acum, cînd în sfîrșit era mai calm, deoarece picioarele lui se poticniră de cele ale patului.

Din păcate, liniștea nu era o dovadă de somn; ceva mai mult, cu toate că ținea ochii închiși, nu exista dovadă, deoarece de multe ori, pentru a-și bate joc de el, pentru a-l pedepsi, tăcea, așa, cu ochii închiși, și nu răspundea chiar dacă o chema. Acest lucru era teribil, numai să-l gîndești! Însă cum putea să uite că de multe ori acea tăcere se sfîrșea cu o palmă și cu un „Ia! Du-te să nu te mai văd!... Infam, trădător, soț nenorocit, nemernic!" etc., etc.

Toate acestea fac parte acum de istorie; Reyes știa că dacă într-o zi i s-ar fi năzărit să-și scrie memoriile — și de ce nu le-ar scrie? —, va fi dator să omită chestia cu palmele, deoarece în artă nu pot intra anumite lucruri triste ale realității din cale afară de mizerabile, și s-ar abține a le scrie, și vor fi numai lucruri plăcute, artistice; dar, de le-ar fi omis sau nu, palmele erau un adevăr istoric. Prea multe nu au fost, totuși au fost. Și se simțea dator să se confeseze, că la rigoare, la rigoare, nu-l ofensau prea mult; prefera o palmă, dacă era la îndemînă, în locul țipetelor; tărăboiul, cît mai puțin. Pe deasupra, Emma, cînd îl insulta, se repeta; da, se repeta de sute de ori, și lucrul acesta îl dezgusta. Adevărul este că și atunci cînd îl pălmuia se repeta, dar nu întotdeauna la fel.

Emma ținea ochii închiși. Soțul ei nu avea încredere, și apropie o ureche de gura ei. Respirația sa avea ritmul regulat al somnului. Putea fi simulat. Nu se știa dacă doarme sau nu. Cît privește să o strige, de la un timp încoace renunțase la o asemenea încercare. Prefera să stea acolo, cu capul aplecat spre obrazul presupusei bolnave deoarece, în orice caz, va fi evident că el, Bonifacio își îndeplinise datoria căutînd să afle dacă somnul soției sale era real sau simulat. Dacă treceau trei sau patru minute, o declara pe Emma lipsă la apel și se retrăgea satisfăcut considerînd că și-a îndeplinit datoria. Putea, în ziua următoare, să-i reproșeze delăsarea ei, uitarea etc., etc., însă el era sigur că se plîngea fără temei, deoarece își zicea: „Dacă era trează, știe destul de bine că n-am lipsit de la datorie; dacă dormea, ce nevoie mai avea de mine?"

Trecură cele patru minute de așteptare, și Reyes dori, date fiind împrejurările excepționale, să prelungească experiența.

La cinci minute, Emma deschise ochii nemăsurat de mari, și cu un calm rece și leneș spuse, cu un glas stins ce-l îngrozea întotdeauna pe Bonifacio.

— Miroși a pudră.

În romanele romantice din epoca aceea, autorii întrebuințau foarte curent, în împrejurări critice, această frază expresivă: „De-ar fi căzut trăznetul la picioare, lui nu i-ar fi produs spaimă mai mare!".

Reyes, fără să vrea, își spuse lui însuși în adîncul sufletului, ceva asemănător, ca importanță, cu formula „trăznetul de mi-ar fi căzut la picioare, etc." și printr-o asociație de idei, adăugă pe cont propriu: „Trăznet afurisit, străpunge-mă! Blestemată să-mi fie soarta!"

— Miroși a pudră, repetă Emma.

Nici acum Reyes nu răspunse. În schimb, gîndi: „Sînt nenorocos în toate, chiar și Providența este nedreaptă cu mine; mă pedepsește chiar cînd nu merit; oi fi mirosit pînă acum de o sută de ori a pudră, și nimic... și astăzi... că nu există motiv... astăzi cînd n-a fost nimic..." Deodată își aduse aminte de Mochi, de îmbrățișarea sa și de faptul că, e adevărat, lacrimile de om beat cu care îl udase, miroseau a pudră. „Bleg blestemat ce sînt! gîndi; ea, ea a fost de vină... îmbrățișarea lui Mochi... și acum ce situație neplăcută, ce furtună! Pentru că, cine îi poate spune acesteia: Uite, da, miros a pudră, asta din cauză că... m-a îmbrățișat și m-a sărutat... tenorul companiei italiene?"

— Miroși a pudră, spuse pentru a treia oară soția sa, trează.

Și spre marea surpriză a soțului, un braț care ieșise de sub plapumă nu se întinse cu intenție agresivă, ci cuprinse într-un mod foarte plăcut capul lui Bonifacio și-l strînse fără mînie. Acum Emma putea să miroasă foarte de aproape capul lui Reyes, și acesta ajunse să creadă că nu-l mai mirosea cu nasul, ci cu dinții. Se temu de o perfidie din partea acestei ființe care avea plăcerea de a simula moartea; se temu, Dumnezeu să-l apere, de o mușcătură groaznică la vena jugulară, de o hemoragie care nu va mai putea fi oprită; însă dîndu-se înapoi cu o sforțare ușoară, simți peste ceafă greutatea a două brațe ce se strîngeau cu o asemenea înverșunare, ce nu se putea confunda nici cu violența și nici cu o durere vătămătoare; și sfîrși prin a înțelege, foarte surprins, că era vorba de altceva, atunci cînd auzi un geamăt răgușit și alintat, de o voluptate somnolentă,

poruncitoare în plin abandon, geamăt pe care el îl cunoștea foarte bine, și a cărui semnificație nu se putea confunda cu nimic. Toate acestea însemnau renașterea unei inițiative conjugale abandonată un timp îndelungat. În intimitatea intimităților, Bonifacio nu deținea o autoritate de importanța celei ce îi fusese conferită pentru treburile gospodărești; din spontaneitatea ei nu se putea spera și nici admite mare lucru. Dacă trăznetul ar fi căzut la picioarele ei... și dacă deodată s-ar fi transformat într-o ploaie de petale nu i-ar fi produs o surpriză mai mare amantului Serafinei ca această atitudine a soției sale, somnolentă și capricioasă; însă fără a se recurge la cercetarea unor cauze mai apropiate sau mai îndepărtate, Bonifacio își făcu socotelile, și își spuse în forul său intim, fără a mai examina exactitatea frazei, „să tratăm totul cu indiferență"; și — la chemările soției sale făcute prin semne care aminteau clipele de dragoste și dăruire din timpul unei luni de miere foarte îndepărtate — răspunse cu alte semne apreciate la justa lor valoare.

„Asta nu înseamnă infidelitate", gîndi Reyes; asta înseamnă „scape cine poate". Conștiința lui, falsa conștiință a romanticului pasionat de principii, îl acuza, îi spunea că recentele amețeli ale petrecerii îi dădeau o însuflețire ce nu era o prefăcătorie; o fi încă un rest de beție, mulțumire, nostalgie a lunii de miere sau orice ar fi, fapt este că cel care, cu puțin timp în urmă, ținuse un toast artiștilor, nu se simțea dezgustat, cituși de puțin, îndeplinind în seara aceea obligațiile sale cele mai elementare de soț; la surpriza pe care i-o produse strania atitudine a Emmei, urmară imediat multe alte surprize, să le zicem dintre cele ce nu pot fi descrise, surprize care îl învățară acolo printre vise că acela care se crede că știe multe nu știe nimic, că aparențele înșală, că teama te face să vezi ceea ce în realitate nu există, și viceversa; în sfîrșit, fapt este că, sau era excesiv de bănuitor, sau avea vedenii, sau nevasta lui nu trăgea să moară așa cum afirma ea, și că nici găini și nici cotlete nu ar fi fost nevoie să se jure că nu le poate digera, sau să se declare otrăvită de cele mai alese vinuri, toate lăsînd să se întrevadă efectele în acea „fire": că unsorile și vata produseră o... regenerare... ceva asemănător cu o plantă care crește în întuneric, palidă, însă nu lipsită de sevă. Conștiința atît de sucită a devotatului amant și a soțului păcătoșit resimți adînci remușcări, în timp ce între vis și veghe Bonifacio, se abandona, jumătate din teamă, pentru a o dezorienta, așa cum spunea el, jumătate dintr-un fel de voluptate nouă și pe care o considera teratologică, se abandona, deci dragostei fizice, nu cu prea mare originalitate,

desigur, însă, da, cu o spontaneitate care îi mustra cel mai mult citata conștiință de amant. Originalitatea nu exista, nu; fraze, țipete înăbușite, atitudini, noutăți intime ale plăcerii, pe care Emma le primea cu vagi proteste și sfirșea prin a le savura cu o desfătare epileptică, și pentru a învăța cu infailibilitatea instinctului care îndeamnă la păcat; toate acestea erau o copie a celeilalte pasiuni, și revelau stilul lui Gorgheggi. Chiar în noaptea aceea, Bonifacio își auzi nevasta în delirul dragostei, pe care el îl dorea întotdeauna pentru plăcerea lui fizică (pentru a-l deosebi de celălalt); auzi la Emma interjecții și cuvinte din dicționarul drăgăstos al iubitei sale, și văzu la ea un fel de dezmierdări serafinești; toate aceste gesturi și intimități erau transmise nevestei sale, ca o boală, ca pe o lepră; îi molipsise dragostea italiencei; și de la ea, acest fapt care protesta era conștiința soțului, cea a tatălui de familie... ipoteză ce exista în el, în Bonifacio Reyes. „Asta înseamnă a păta patul nupțial cu un fel de boală tainică... morală... își zicea, și asta înseamnă, mai ales, să nu țin seama de datoriile mele... de credincios amant romantic și cu suflet de artist."

Toate aceste remușcări însă, amestecate și confuze, îi defilau acolo în adîncul bietului lui creier, printre aburii alcoolurilor pe care îi crezuse risipiți și care de fapt era doar puțin mai atenuați, în timp ce capul îi era greu ca de plumb; pe de altă parte dezenergizarea exaltată, bolnăvicioasă, care-i slei toate puterile. În brațele Emmei, Bonifacio auzea din cînd în cînd strigăte ce se spărgeau înlăuntrul capului. „Bonifacio! Reyes! Bonifacio!" îi spuneau acele izbucniri groaznice și pătimașe amintindu-și în același timp de vocea baritonului, și cea a basului, și a aceluia care cînta, în *Lucrezzia, Vivva il Madera!*

Sosiră zorile și trista pereche adormi. Emma se trezi la ora zece, își aminti de toate, zîmbi și se întinse languros ca o pisică, și-i dădu soțului o lovitură de picior în tibie spunînd:

— Bonifacio, hai sus!, va veni Eufemia.

Eufemia era fecioara care trebuia să-i aducă Emmei o ceașcă de ciocolată exact la ora zece și un sfert; nu dorea ca fetița să afle că soții s-au aflat noaptea împreună.

Cînd Bonifacio se trezi la realitate, așa cum își spunea sieși la puțin timp după ce își reveni în fire, primul lucru pe care îl făcu a fost să caște, însă al doilea... a fost o dorință arzătoare de nemărginire, de regenerare prin dragoste și, mai ales, o sete materială nu mai puțin intensă, și o dorință aprinsă de a continua să doarmă. Dealtminteri, nici nu dorea să se gîndească la situația lui; se simțea îngrozit din mai multe privințe. Cum însă

Emma repeta lovitura cu piciorul desculț în osul lui de la piciorul drept, Bonifacio traduse exclamația sa spunînd:

— „Mi-e tare sete... Pentru Dumnezeu, puțină apă! Chiar dacă este sirop!..."

— Tu, auzi, știi ce-ți spun? Scoală-te mai înainte să vină fetița... Dacă ție nu ți-e rușine, apoi mie-mi este.

Și cu energia ce o caracteriza și care îl făcu pe Reyes să gîndească de o mie de ori că soția sa ar fi fost un excelent tip de acțiune, un bărbat politic, un comandant — vreau să spun că, uzînd de aceste calități — Emma îl azvîrli cu lovituri de picior din patul nupțial. Reyes nu mai avu altă soluție decît să se îmbrace, doar provizoriu, în mare grabă și în fugă, și fără alte explicații să iasă din camera soției sale pe jumătate dezbrăcat, desculț, căci își ducea cizmele în mînă (cum putea încălța cizme și nu papuci, dîndu-se jos din pat?) și poticnindu-se de tot ce întîlnea în coridoare, traversă sufrageria, bău dintr-un pahar de apă uitat acolo în timpul nopții, ajunse în camera sa, se dezbrăcă în grabă și rupîndu-și nasturii; între timp, se văzu în patul său, în acel pat pe care îl considera cu-adevărat al său și se gîndi să-și facă un proces de conștiință pentru purtarea lui foarte contradictorie din acea noapte; însă partea fizică învinse și răcoarea plăcută a patului neted, gingășia saltelei bine afînate îl azvîrliră, ca pe o sirenă învingătoare, în cea mai mare adîncime a mării somnului, făcînd să se rostogolească peste capul său valuri de odihnă și de uitare.

IX

Dormi buștean, însă nu mult. Reveni la viață ca un înviat din morți făcînd cu ochiul luminii puternice de amiază, a unei raze de soare care printr-o crăpătură a ferestrei prost închisă se strecura pînă-n vîrful nasului lui, supărîndu-l mai ales între sprîncene.

Raza aceea de lumină îi reamintea razele mistice de pe stampele din cărți bisericești; el văzuse în pictură că sfinților în stare de detențiune, și chiar celor aflați în mijlocul cîmpului, obișnuiau să le cadă peste cap raze de soare asemănătoare celei care îl deranja pe el. Dacă el ar fi fost idolatru (de n-ar fi), ar fi văzut în aceasta mîna Providenței. Nu era idolatru, însă credea în Judecătorul Suprem și în justiția lui, care avea drept principal ajutor conștiința. Fără îndoială, situația sa, a lui Reyes, se complica începînd din noaptea trecută. „Miroși a pudră", îi spusese soția înșelată; spusese de trei ori, și în loc să se supere... să-l otrăvească sau să-l spînzure... s-a întîmplat ceva nemaipomenit!...

Și ajungînd aici îi apărură pieziș, în fața imaginației, cărnurile soției sale, așa cum le zărise în goană, cînd aproape se lumină de ziuă, ieșind din patul conjugal. Nu era același lucru, ceea ce crezuse că vede în delirul sau în exaltarea beției, și realitatea ce-i apăruse odată cu sosirea dimineții; și chiar realitatea aceasta întrecea cu mult starea pe care în mod verosimil a putut-o atribui așa-ziselor farmece ascunse și probabil ofilite ale soției sale. Cum a fost posibil?! Bonifacio nu putea să-și explice nimic; deoarece, filozof cum numai el putea fi, adept al reflecțiilor nu grăbite ci prudente despre toate întîmplările vieții, importante sau nu, el făcea parte din acei gînditori care se găsesc din abundență și care nu fac decît să se învîrtească în jurul unor idei cunoscute, alambicîndu-le, el însă nu putea descoperi, nu putea pătrunde în regiuni noi și, pe scurt, pe cale de istețime, pentru a întîlni cauza fenomenelor naturale sau sociologice, și era tot atît de șters ca atîția alți filozofi celebri care, într-un cuvînt, nu reușesc să descoasă realității poznașe nici unul din ultimele ei secrete. Bonifacio chibzui mult, însă nu reuși să dea de miezul problemei și anume cum putea ca soția sa, prefăcîndu-se pe jumătate moartă, să aibă acele ascunzișuri intime deloc de disprețuit, cu toate că erau de o paloare și de o gingășie care o îndepărta de la anumite calități ale materiei vii. Puteai să crezi că între vată, unguentele și ambianța călduță a așternutului parfumat s-ar fi produs o vigoare artificială... de falsă carnalitate. În sfîrșit, Bonifacio se pierdea în presupuneri și nerozii, și sfîrșea prin a respinge toate ipotezele împotriva cărora se împotriveau toate textele din învățămîntul secundar pe care el le citise în anii aceia, cu intenția (inspirată de o publicație, vorbind despre progresul și despre erudiția clasei de mijloc), de a deveni un fiu demn al secolului său și de a se regenera prin știință. Nu, nu putea fi; toate legile fizico-matematice se opuneau ca vata să poată fi asimilabilă și să se transforme în fibrină și în alte ingrediente ale vicleniei cărnii umane.

Nu este nevoie să-l urmărim pe Reyes, în diferitele sale ipoteze, ci să mergem direct la ceva concret. Sigur, era foarte

C_da 135 coala 6

sigur că Emma era în pericol de a deveni o ruină din punct de vedere trupesc, cărnurile sale se topiseră între suferințele cauzate de nenorocul de mamă frustată și de anumite stări nervoase, temeri, măsuri pseudoigienice și frămîntări, accese de mînie și lipsă de soare și aer liber; era însă adevărat de asemenea că nu ducea lipsă de vigoare corpul plin de electricitate al acestei Eumenide [16], că nervii săi se agățau furios de viață, înlănțuindu-se de ea, și că pînă la urmă stomacul, ajungînd să asimileze cele mai bune cărnuri și băuturile cele mai alese, produseră o influență sănătoasă, care avu ca rezultat reînvierea apetitului, și în acest fel sănătatea se întorcea în clocote, întărind acest organism nevătămat, în ciuda atîtor suferințe.

Emma gîndea, văzîndu-se renăscînd așa cum fusese în tinerețe, că ea este o plantă delicată de seră, și că bestia de bărbatul său precum și toate celelalte bestii din casă, în clipa aflării noutății despre renașterea ei, doreau s-o scoată din grădina ei de iarnă și s-o transplanteze în aer liber. Mania ei principală — căci avea destule — era acum aceasta: viața nouă pe care o are, și de care profită atît de voluptuos, este posibilă numai dacă ea continuă să se mențină în izolarea sa, lăsîndu-se îngrijită ca o bolnavă, cu toate că, pe scurt, nu era. Afară de aceasta, odată cu noile forțe apărură și dorințí noi, dorințí ale unor voluptăți ascunse și sucite, bolnăvicioase, rătăcite, care căutau să fie satisfăcute prin ființe neînsuflețite, prin contacte, mirosuri și gusturi care, departe de zisa ființă, puteau să-i ofere, ca obiect adecvat, cearșafurile de olandă, patul cald, plapuma, aerul închis în burdufuri de mătase, covoarele moi de pe jos, crăpăturile ușilor bine astupate, fînul, merele și chitrele introduse în îmbrăcăminte, camforul și cele o sută de mirosuri care erau deja cunoscute de Celestina [17].

Emma savura — ca pe ceva nou — plăcerea de a se bucura de cele trei simțuri de la care altădată primea mai nimic, ca izvor de plăcere. În singurătatea ei voluntară, nici văzul și nici auzul nu se puteau copleși de satisfacții mari; în schimb, era mulțumită de noile senzații ale unui gust și ale unui miros rafinat, și chiar ale contactului întregului său trup de pisică alintată cu gingășia lenjeriei înăuntrul căreia se răsucea cu multă voluptate.

---

[16] Zeițe grecești, pe care romanii le denumeau Furii (N. tr.).
[17] *Celestina*, operă de frunte a literaturii spaniole, publicată în 1499 la Burgos, atribuită lui Fernando de Rojas. Este vorba de o poveste de dragoste între un tînăr chipeș și o dulce fetișcană și care sînt ajutați, în idila lor, de intervenția bătrînei Celestina, un fel de vrăjitoare. (N. tr.).

În zilele în care temerile sale amestecate cu o reală dereglare nervoasă o aduseseră într-o stare de adevărat pericol, Emma fusese amenințată de moarte, din cauza anemiei netratate, și ajunsese să simtă o singurătate teribilă, care o făcea să-și presimtă sfîrșitul vieții; toate lucrurile și toți oamenii o lăsau să moară singură, de față doar cu bunul Dumnezeu; și cu o privire perfectă de bolnavă intuia adîncimea indiferenței generale, și apropierea primejdiei.

„Omul moare singur, cu totul singur; ceilalți rămîn în lume foarte satisfăcuți; nu se oferă nimeni să moară, nici măcar din politețe!" Bonifacio, sau Sebastian, cel care o iubise atît de mult, așa cum spunea el; unchiul Nepomuceno, cu toții rămîneau aici; nimeni nu mișca un deget pentru a o ajuta să nu moară, nimeni nu spunea: „Ei bine, eu te însoțesc".

Emma era de fapt o atee. Niciodată nu se gîndea la Dumnezeu, nici măcar pentru a-l nega; nu credea și nici nu lăsa pe alții să creadă; își făcea rău datoria față de Biserică, și asta deoarece punctul figura în program. Pe vremea ei nu se obișnuiau discuții pe teme religioase, la țară la ea; cei care nu erau credincioși se bucurau de o toleranță desăvîrșită, și cum nu erau nici lipsiți de credință, și nu lipseau nici de la manifestările religioase, păstrînd aparențele esențiale, nimeni nu-l învinuiau de nimic.

Emma spunea „eu nu sînt bisericoasă"; drept pentru care nu se mai gîndea la asemenea lucruri. Biserica, preoții, de acord; totul era în regulă; ea nu era amatoare de molitve; dar toate acestea erau necesare, așa cum existau regi sau plata impozitelor și jandarmeria. Mai cu seamă, la lucrul acesta nu se gîndea deloc, nu vorbea, și pentru ce oare s-o fi făcut? „Eu nu sînt bisericoasă.". Și era o atee perfectă, deoarece trăia în perfectă concordanță cu ceea ce gîndea despre subiectul în cauză și niciodată nu cercetase ce s-ar afla dincolo de mormînt. Infernul? În infern mergeau acei nemernici care și-au ucis tatăl, sau mama, sau au omorît un preot, sau cei care călcau anafura sau nu doreau să meargă la confesor... Dealtfel, nimic sigur nu se știe. A muri însă era groaznic, nu din cauza Infernului, ci pentru durerea de a muri și pentru chinul că totul se sfîrșește.

Da, se sfîrșește; fără a se gîndi la contradicția dintre conștiința sa intimă cu dogma Firmamentului și a Infernului, Emma vedea cu toată seriozitatea, cu deplină convingere — deși cu conștiința propriei sale spaime — întristătoarea pulverizare a ființei umane în mormînt, și cum era cu o slabă putere de discernere, nu ajungea să deosebească raționalul de imaginabil; drept

sigur că Emma era în pericol de a deveni o ruină din punct de vedere trupesc, cărnurile sale se topiseră între suferințele cauzate de nenorocul de mamă frustată și de anumite stări nervoase, temeri, măsuri pseudoigienice și frămîntări, accese de mînie și lipsă de soare și aer liber; era însă adevărat de asemenea că nu ducea lipsă de vigoare corpul plin de electricitate al acestei Eumenide[16], că nervii săi se agățau furios de viață, înlănțuindu-se de ea, și că pînă la urmă stomacul, ajungînd să asimileze cele mai bune cărnuri și băuturile cele mai alese, produseră o influență sănătoasă, care avu ca rezultat reînvierea apetitului, și în acest fel sănătatea se întorcea în clocote, întărind acest organism nevătămat, în ciuda atîtor suferințe.

Emma gîndea, văzîndu-se renăscînd așa cum fusese în tinerețe, că ea este o plantă delicată de seră, și că bestia de bărbatul său precum și toate celelalte bestii din casă, în clipa aflării noutății despre renașterea ei, doreau s-o scoată din grădina ei de iarnă și s-o transplanteze în aer liber. Mania ei principală — căci avea destule — era acum aceasta: viața nouă pe care o are, și de care profită atît de voluptuos, este posibilă numai dacă ea continuă să se mențină în izolarea sa, lăsîndu-se îngrijită ca o bolnavă, cu toate că, pe scurt, nu era. Afară de aceasta, odată cu noile forțe apărură și dorinți noi, dorinți ale unor voluptăți ascunse și sucite, bolnăvicioase, rătăcite, care căutau să fie satisfăcute prin ființe neînsuflețite, prin contacte, mirosuri și gusturi care, departe de zisa ființă, puteau să-i ofere, ca obiect adecvat, cearșafurile de olandă, patul cald, plapuma, aerul închis în burdufuri de mătase, covoarele moi de pe jos, crăpăturile ușilor bine astupate, fînul, merele și chitrele introduse în îmbrăcăminte, camforul și cele o sută de mirosuri care erau deja cunoscute de Celestina[17].

Emma savura — ca pe ceva nou — plăcerea de a se bucura de cele trei simțuri de la care altădată primea mai nimic, ca izvor de plăcere. În singurătatea ei voluntară, nici văzul și nici auzul nu se puteau copleși de satisfacții mari; în schimb, era mulțumită de noile senzații ale unui gust și ale unui miros rafinat, și chiar ale contactului întregului său trup de pisică alintată cu gingășia lenjeriei înăuntrul căreia se răsucea cu multă voluptate.

---

[16] Zeițe grecești, pe care romanii le denumeau Furii (N. tr.).

[17] *Celestina*, operă de frunte a literaturii spaniole, publicată în 1499 la Burgos, atribuită lui Fernando de Rojas. Este vorba de o poveste de dragoste între un tînăr chipeș și o dulce fetișcană și care sînt ajutați, în idila lor, de intervenția bătrînei Celestina, un fel de vrăjitoare. (N. tr.).

În zilele în care temerile sale amestecate cu o reală dereglare nervoasă o aduseseră într-o stare de adevărat pericol, Emma fusese amenințată de moarte, din cauza anemiei netratate, și ajunsese să simtă o singurătate teribilă, care o făcea să-și presimtă sfîrșitul vieții; toate lucrurile și toți oamenii o lăsau să moară singură, de față doar cu bunul Dumnezeu; și cu o privire perfectă de bolnavă intuia adîncimea indiferenței generale, și apropierea primejdiei.

„Omul moare singur, cu totul singur; ceilalți rămîn în lume foarte satisfăcuți; nu se oferă nimeni să moară, nici măcar din politețe!" Bonifacio, sau Sebastian, cel care o iubise atît de mult, așa cum spunea el; unchiul Nepomuceno, cu toții rămîneau aici; nimeni nu mișca un deget pentru a o ajuta să nu moară, nimeni nu spunea: „Ei bine, eu te însoțesc".

Emma era de fapt o atee. Niciodată nu se gîndea la Dumnezeu, nici măcar pentru a-l nega; nu credea și nici nu lăsa pe alții să creadă; își făcea rău datoria față de Biserică, și asta deoarece punctul figura în program. Pe vremea ei nu se obișnuiau discuții pe teme religioase, la țară la ea; cei care nu erau credincioși se bucurau de o toleranță desăvîrșită, și cum nu erau nici lipsiți de credință, și nu lipseau nici de la manifestările religioase, păstrînd aparențele esențiale, nimeni nu-l învinuiau de nimic.

Emma spunea „eu nu sînt bisericoasă"; drept pentru care nu se mai gîndea la asemenea lucruri. Biserica, preoții, de acord; totul era în regulă; ea nu era amatoare de molitve; dar toate acestea erau necesare, așa cum existau regi sau plata impozitelor și jandarmeria. Mai cu seamă, la lucrul acesta nu se gîndea deloc, nu vorbea, și pentru ce oare s-o fi făcut? „Eu nu sînt bisericoasă.". Și era o atee perfectă, deoarece trăia în perfectă concordanță cu ceea ce gîndea despre subiectul în cauză și niciodată nu cercetase ce s-ar afla dincolo de mormînt. Infernul? În infern mergeau acei nemernici care și-au ucis tatăl, sau mama, sau au omorît un preot, sau cei care călcau anafura sau nu doreau să meargă la confesor... Dealtfel, nimic sigur nu se știe. A muri însă era groaznic, nu din cauza Infernului, ci pentru durerea de a muri și pentru chinul că totul se sfîrșește.

Da, se sfîrșește; fără a se gîndi la contradicția dintre conștiința sa intimă cu dogma Firmamentului și a Infernului, Emma vedea cu toată seriozitatea, cu deplină convingere — deși cu conștiința propriei sale spaime — întristătoarea pulverizare a ființei umane în mormînt, și cum era cu o slabă putere de discernere, nu ajungea să deosebească raționalul de imaginabil; drept

urmare, prin loviturile de mistrie ale zidarului, presimțea și moartea, și pămîntul umed, și sicriul închis și cimitirul părăsit și bezna veșniciei.

Fără a observa această contradicție, suferea la ideea anihilării și la imaginea înmormîntării. Gîndea la moarte cu idei despre viață, de viață obișnuită, cotidiană, viață de fiecare zi a existenței sale comune, și groaza contrastului creștea odată cu aceasta.

Nici o singură dată măcar, nu s-a adresat vreunui sfînt, și nici nu a făcut danii Fecioarei și nici Mîntuitorului atunci cînd se însănătoșea; primul lucru ce-l făcu odată, fiind în convalescență, a fost să zîmbească, zîmbetul teribil al unei reînviate, adresat unei dorințe diavolești de a trăi; egoismul său groaznic de convalescență laică, prozaică și precară, se agăță hotărîrii de neclintit de a se răzbuna pe rudele răutăcioase care erau capabile s-o lase să moară părăsită.

Emma, ca cea mai mare parte a copiilor spaniolilor din secolul trecut, nu avea o pregătire intelectuală și nici voință decît pentru interesele imediate și meschine ale banalităților de toate zilele. În două cuvinte, Emma considera lucru serios doar josnicia, egoismul de fiecare zi, și numai pentru aceasta știa să dorească și să gîndească cu o oarecare tărie. Un asemenea spirit era mai degrabă compatibil cu romantismul pueril și cu capriciile fantastice din tinerețea sa, pe care ea însăși putuse să și le închipuie, decît de a fi în stare să înțeleagă esența viselor adolescenței.

Revenirea pasiunilor carnale o păzea ca pe un secret; era o ipocrită a sănătății; continua să simuleze indispoziții corporale ca și cum ar fi fost o virtute să le ai. Eufemia, subreta ei, era confidentă în parte la toate aceste vicleșuguri; ca și cum ar întinde o cursă tuturor celor din jurul său, Emma savura împreună cu servitoarea ei amănuntele acelei prefăcătorii. Fiica lui Valcárcel se înșela pe sine însăși cu ajutorul Eufemiei care, pe ascuns, aducea din prăvălii și din piețe fructe pe alese, precum și fleacurile cele mai scumpe și la modă în materie de lenjerie, parfumuri și bucate. Astfel, Emma ajunsese să aibă la toate magazinele și băcăniile principale datorii de speriat. „Nici unchiul Nepomuceno, nici Bonifacio, și nici Sebastian, nu bănuiau că ar putea exista o asemenea groapă — pe care ea continua s-o adîncească cu unghiile — în norocul acela pe care ei crezuseră poate că-l vor moșteni curînd".

În acest fel gîndea ea, și se bucura cu voluptate de viitoarele surprize pe care le rezerva rudelor sale. A savura cea mai bună potîrniche și cea mai bună mreană din piață, a întrebuința

fără măsură cea mai bună olandă și a-și încîlci degetele printre cele mai de preț dantele, a împrăștia din abundență peste așternuturi, cămăși, corsete, ciorapi și chiloți, parfumurile cele mai scumpe, producînd uimirea Eufemiei, era un fel de plăcere ce crește cu ideea că le juca o festă tuturor acestor rude, și mai ales lui Bonifacio și unchiului ei.

— Don Nepo — își spunea sieși, zîmbind cu răutate — fură-mă, fură-mă, că eu nu sînt mai brează!

Cu toate că avea o definiție dotată pentru viața materială, Emma nu poseda nici cel mai mic instinct de conservare a averii, și nu se gîndea niciodată la originea banilor săi; credea în mod vag că avuția de care se bucura era un izvor inepuizabil ce se afla ascuns prin vreo văgăună misterioasă, pe care nu avea rost s-o cerceteze: acolo, printre hîrtiile unchiului se afla mina; lui îi va rămîne cea mai mare parte a filonului; însă — ce importanță avea? — nu merita oboseala unor socoteli, a lipsei de încredere, sau să se ocupe personal cu administrarea averii; e absurd! și în definitiv exista aur suficient pentru toate nevoile; el fura, ea de asemenea; era mințită, dar într-o bună zi vor sosi acasă niște socoteli care îl vor ului pe bunul Nepo, căci este clar că va fi nevoit să le plătească.

Socotelile au venit, și unele dintre ele au și fost plătite. Don Juan Nepomuceno avea față de Emma aceeași conduită pe care o avea și pentru Bonifacio din clipa în care fiecare se porniră pe risipă, așa cum își spunea el. Ceea ce făcea Emma era într-adevăr risipă adevărată, cu toate că nu părea a fi. Pentru ea, lenevia pe care o simțea de a face socoteli și de a-l ține în frîu pe Nepo era la fel ca senzația unui lux enorm, extravagant; își dădea seama că el făcea afaceri bune cu averea nepoatei sale; că trecea în puterea administratorului o mare parte din capitalul administrat, și era limpede că în fiecare zi don Juan vorbea despre rentele sale personale, care printr-o minune a soartei, sau din bunătatea Providenței, prosperau și de asemenea vorbea în toate zilele despre nenorociri fără de număr ce se abăteau peste imobilele lui Valcárcel și pe partea ei de capital plasată în mîini dibace din Spania și din străinătate.

Minele de fier și de cărbuni ce începeau a fi exploatate în provincia aceea ofereau mereu numai eșecuri, și nu puține dintre acestea au cauzat pagube numeroase acțiunilor Emmei pe care Nepomuceno le cumpărase, el arătînd că acordă o mare atenție și grijă averii nepoatei sale pe care o avea în administrație.

Dar, o!, întîmplare minunată și realizare a ursitei! minele în care însuși don Juan își avea investite mizerabilele sale eco-

nomii nu dădeau faliment, ci ofereau în schimb o rentă frumoasă și constantă. In general, Emma își dădea seama că toate acestea nu însemnau altceva decît că unchiul ei o fura... Și aici se afla ceea ce se înțelegea prin lux rafinat... Nu-i păsa; îl lăsa să facă ce vrea, îl lăsa să fure, preferind să nu-și bată capul calculînd prețul mare cu care își plătea aceste plăceri de a nu se pune în situația de a cere socoteli și nici de a se certa pe sume de cîteva parale, ea, care simula o supărare țipînd în gura mare doar pentru faptul că supa este nepermis de fierbinte.

Emma constata — cu o stranie plăcere și cu o certă vanitate care o făcu să se creadă că are un spirit deosebit, aparte — o satisfacție ce se asemuia cu aceea a unei gîdilături insuportabile în stare să o îmbolnăvească, o satisfacție deci, în a tolera și chiar a încuraja slăbiciunile aproapelui, în cazul cînd acesta nu o prejudicia cîtuși de puțin. Descoperirea răutății adversarului o fascina, o îngîmfa și o încuraja să se lase în voia capriciilor sale perverse. Afară de aceasta, avea simțurile și gustul foarte fine pentru a savura și discerne frumusețea ce zace în energia și în abilitatea răului; un ticălos nostim, viclean, dibaci și expeditiv pentru ticăloșiile sale, i se părea un erou: Luis Candelás, așa cum era prezentat în cărțuliile populare, era un erou pe care chiar îl visa. Citea cu aviditate procesele celebre și își rezerva întreaga compasiune pentru criminalii condamnați la moarte. Pentru delictele de dragoste, blîndețea ei era infinită; și dacă în zilele cînd boala o doborîse atît de mult încît simțise ca o certitudine fizică lipsa de interes pentru unele dorinți și plăceri senzuale, privea cu dispreț și oroare, și chiar cu mînie, la tot ce înseamnă respect și consfințire a dragostei, ei bine, cînd se văzu renăscută sub pielea ei palidă, moale și flescăită, în sufletul ei reveni acea milă lipsită de margini pentru slăbiciunile dragostei și admirația pentru toate marile acțiuni de curaj și ciudățenii de acest ordin, mai ales dacă erau femei cele care întreprindeau asemenea cutezanțe.

Despre unchiul său Nepomuceno știa, din șoaptele vărului Sebastian și al Eufemiei, că avea o pasiune de om bătrîn pentru o nemțoaică, fiica unui inginer, M. Koerner, chimist de vază, ce venise pentru diverse probleme în materie de metalurgie.

— Fără îndoială că unchiul vrea să devină bogat, orice s-ar întîmpla, și aceasta cît mai repede, pentru a seduce cu averea sa, căci altminteri nu poate lua cu favoriții săi suri, pe fiica acestui neamț.

Și Emma savura cu o plăcere de nedescris, aproape materială, la fel ca o cititoare indecentă, imaginîndu-și pe stimabilul domn, cu cei cincizeci și ceva de ani, îndrăgostit ca un cadet și furnicat cu adevărat și pe viu de demonul amorului.

Și Emma își petrecea mare parte din timp, gîndindu-se la urmările posibile ale acestor amoruri pline de haz și ajungea cu imaginația pînă la ziua nunții, și chiar la posibilitatea unei glume de prost gust, avîndu-se în vedere că unchiul era văduv, glumă de prost gust la care ea ar fi uneltit din umbră și fără nici un risc, în aceea de a-i oferi, în prealabil, miresei niște podoabe frumoase.

Și apoi vor deveni bune prietene, vor merge împreună la plimbare, și-și vor bate joc de ridicolul domn cu favoriți, îndatoratul său și respectiv soț.... și ajungea cu gîndul pînă la coarnele pe care soția lui, respectiv mătușa Emmei, i le va pune infidelului admirator — cu cine? — cu vărul Sebastian de exemplu... Și într-atît încurca ițele în fantezia ei, încît rezulta că ea, Emma, purta o vină în nenorocirea unchiului său... și — de ce nu? — era chiar foarte bine. Oare el nu o înșelase pe ea? Nu o furase? Așa că acum le va plăti pe toate.

Motiv pentru care Emma își rezerva dreptul de a se răzbuna de vechile despuieri pe care le suferise și le tolerase cu timp în urmă, scoțîndu-i lui don Nepo la iveală în zilele sale de memorări-conjugale, toate înșelăciunile... Ce rîs va fi! Ce ocazie bună de a-l pune într-o încurcătură! În această scădere a ei cît și în ale altora care reușeau s-o ofenseze și care pentru moment le tolera de dragul amorului artei ticăloșiei, soția lui Bonifacio Reyes găsea și își rezerva în mod vag, odată cu trecerea timpului, dreptul de a se răzbuna — nu știa nici cum și nici cînd, dar în orice caz într-o zi — cît mai crud și mai rafinat cu putință; și simțea o bucurie și o plăcere asemănătoare celora pe care le produce speranța de a fi fericit, cu conștiința acestor satisfacții amînate, a acestor pedepse și zbuciume de răzbunare, exprimate și proiectate printre cețurile voinței și ale gîndirii.

Pentru a putea explica conduita sa față de unchi și față de Bonifacio, trebuie adăugat, la analiza aceasta a sentimentelor sale pervertite, mîncărimea ei față de tot ce este deosebit, original și neașteptat. O irita faptul că nimeni nu putea prevedea necazurile și accesele ei de furie, nici dorința de răzbunare; prefera să se supere și să se înfurie pentru motive de la care nimeni nu se aștepta la asemenea rezultate și să-l inducă în eroare pe observatorul cel mai expert, rămînînd rece, liniștită, impasibilă în fața unor situații destul de grave și a unor pagube pe care cei mai mulți le puteau crede că o pot scoate din sărite.

Cu confidenta sa Eufemia, această mîncărime, această dorință aprinsă de a face rău o practica deseori, fie în relațiile lor reciproce, fie în relațiile cu o terță persoană.

Nimic din ceea ce unchiul și nici din ceea ce Bonifacio îi puteau face împotrivă nu putea să-i cauzeze o ciudă mai mare decît faptul de a o fi lăsat pe pragul morții..., și să nu fie însoțită pe lumea cealaltă; acest lucru, acest lucru ea nu-l putea ierta..., și cu toate acestea, se vedea destul de bine în modul cum se prefăcea. O! Ce festă le va aranja ea! Ce haz va fi cînd unchiul va afla de cheltuielile ei nesăbuite, și că averea pe care el o avea în rezervă, pentru a putea fura în continuare (pentru vremea cînd, de exemplu, soția lui, nemțoaica, îi va dărui niște copilași, ai lui Sebastian, să zicem), trecuse, conform legii, în mîinile creditorilor, negustorului din colțul străzii, comerciantului Porches, și așa mai departe.

Da, viața păstra întotdeauna pentru ea un viitor mare; acum ieșise la iveală că, în urmă cu ani, ea nu fusese destul de egoistă. A umili pe toți ceilalți, și a-și bate joc, în o mie de feluri, pe cît e posibil, acestea erau cele două surse ale plăcerii pe care le dorea să le soarbă cu multă mulțumire așa cum ar bea o licoare extraordinară; două surse care deveneau una singură.

Cu sănătatea nouă căpătată acum, Emma nutrea speranțe nesăbuite de plăceri viitoare și necunoscute; și această forță expansivă ajunse la un asemenea punct, încît să nu o mai satisfacă în plăcerile secrete ale izolării sale voluntare, care i se păreau acum insuficiente și nu îi potoleau setea ei de emoții stranii; și atunci, rupînd firele care se împleteau în jurul acestei singurătăți și izolări, hotărî să iasă în lume, nu fără precauție, nu fără prefăcătorii, în căutarea unor aventuri despre care nu avea de dat socoteală rudelor sale. Aceste aventuri, tratate în mod misterios, se profilau să fie și mai plăcute.

Într-o noapte, Eufemia dormita în buduarul stăpînei sale, moțăind cu capul rezemat de perete, cînd deodată fu trezită de o mînă ce o zgîlțîia de umăr. Era mîna Emmei; conița se afla în cămașă de noapte, palidă ca niciodată; respirația ei era agitată, cu nările umflate, deschise peste măsură.

— Cît e ceasul? întrebă Emma cu glas răgușit.

— Să fie zece, coniță.

— Și plouă.

Eufemia urmări zgomotul străzii.

— Da, plouă.

— Vom ieși nițel.

— Să ieșim?

— Da, tu să taci. Du-te și adu-mi o rochie de a ta, de percal, și un șal tot de al tău și un fular... ne îmbrăcăm amîndouă ca niște muncitoare. Vom merge la teatru, la galerie. Astăzi se joacă... nu-mi amintesc cum îi spune; este o operă nouă, foarte bună; am citit asta pe afiș la înapoierea mea de la liturghie, în colțul străzii de la Primărie. Fuga, du-te și adu ce ți-am spus; ascultă, mai adu-mi și broșa aceea de păr, cu vîrful de dublé, care te-a costat doi reali. Să mergem cît mai repede... așadar... mai cu inimă! Bărbații lipsesc cu toții acum de acasă.

X

Într-o dimineață, foarte devreme, Eufemia intră în dormitorul lui Reyes, și-l trezi spunîndu-i:

— Vă cheamă conița; dorește ca domnul să meargă să-l caute pe don Basilio.

— Pe medic, țipă Bonifacio, ridicîndu-se dintr-un salt pe marginea patului și frecîndu-și ochii umflați de somn. Pe medic, atît de devreme! Ce s-a întîmplat?

Și nu-i trecu prin minte că soția sa putea avea nevoie de medic pentru tratarea vreunei maladii; experiența îl făcuse sceptic în direcția asta; era sigur că Emma nu era bolnavă; însă numai Dumnezeu știe ce capriciu mai era și acela, pentru ce avea nevoie de medic la asemenea oră, și care va fi neplăcerea pe care o va suporta, în mod sigur, el, Reyes, drept consecință a noilor capricii inventate cu noaptea în cap de soția sa.

— Ce are? Ce vrea? întreba cu glas stins ca și cum ar implora lămuriri și ajutor și forță; în acest timp, căuta pe dibuite, pe sub plapumă, ciorapii.

Eufemia dădu din umeri și, amintindu-și că nu se cuvine să stea mai mult, ieși din dormitor pentru ca domnul să se poată îmbrăca.

După două minute, domnul se apropie de patul soției sale, tîrîndu-și papucii din imitație de piele de tigru, și încheindu-și pînă la bărbie un pardesiu cenușiu, foarte uzat, care-i servea de capot pe vreme mai căldicică. Bonifacio tremura, mai mult de nesiguranță și de teamă decît din cauza răcorii dimineții. Nu exista în lume ceva care să-l facă să tremure mai mult decît

zbuciumul nesiguranței în fața unui pericol imediat, anunțat pe neașteptate și nici pe departe temut pînă în clipa aceea, mai ales dacă aceste stări sufletești îl găseau îmbrăcat sumar, la o oră nepotrivită, întrerupîndu-i somnul, digestia sau plăcerea de a auzi muzică, sau de a divaga, imaginîndu-și : „Întrucît fantezia asta drăcească a mea, de om fricos care îmi exagerează pericolele — gîndea —, prefer un necaz spus direct, decît patru bănuite, dar pe care eu mi le închipui ca fiind patruzeci."

De mult timp relațiile sale cu Emma și cu unchiul erau pentru el motive de spaimă. De la amîndoi se aștepta și se temea la descoperiri teribile, plîngeri, acuzații concrete, reîncriminări groaznice, și toate mai ales din partea soției lui. Ce anume știa ? Ce nu știa ? Ce însemna această încetare drăcească a ostilităților, căci numai inspirată de bunul Dumnezeu nu putea fi ! Ea era aceea pe care ea i-o oferea ? și cu ce intenții, și pînă unde dorea să ajungă ?

De ce, dacă îl prinsese în flagrant delict de pudră (cu toate că era nevinovat în clipa aceea), nu acționase imediat cum ar fi procedat în alte cazuri ? Ce pregătea oare ? Îl îngrozea clipa unei explicații, așa cum îi plăcea lui să denumească scena pe care o prevedea ; însă prefera scena, așa cum și-o închipuia, în starea de frică permanentă, de acea frică iepurească pe care o trăia ziua și noaptea. În timp ce Emma îi vorbea, sau îl privea, sau trimetea să-l cheme, el credea că a sosit momentul răfuielilor.

— Ce s-a întîmplat, fetița mea ? — își întrebă nevasta cu cea mai firească gingășie din lume, și clănțănind din dinți, aplecat peste perna patului matrimonial.

— Vreau să te duci tu în persoană să-l cauți pe don Basilio, chiar acum, repede, căci vreau să stau de vorbă cu el urgent, mai înainte să se ducă pe la pacienți.

— Dar de ce, te simți rău ? Tu, care pînă acum arătai atît de bine !...

— Tocmai de aceea, știu eu ce fac. Du-te, du-te ; aleargă și adu-mi-l pe don Basilio.

Bonifacio nu mai spuse nimic. Mai bine era să nu vorbească despre asta ; putea fi reamintită oricînd povestea cu pudra. Se înapoie în camera sa, se spălă și se îmbrăcă iute, și ieși în stradă, cu ceva mai mult curaj, mulțumită apei reci cu care își stropise ceafa. Știa că apa rece turnată peste grumaz îi dădea îndrăzneală și-l împăca cu viața ; îi displăcea dependența aceasta a spiritului de materie, însă era dator să recunoască acest lucru.

Din fericire, casa medicului nu se afla departe, și bănuielile destul de neplăcute ale fricii nu puteau fi multe, bănuieli referitoare la legătura ce putea avea vizita lui don Basilio cu drama conjugală din casa sa, a cărei intrigă ajunsese la complicația sa maximă, sau Bonifacio pricepea prea puțin din acest teatru domestic și din vicleșugurile nevestei-si. Ce rol juca aici acest personaj inopinat, și de ce apărea atît de tîrziu don Basilio ? Bonifacio nu era în stare să bănuiască nimic.

Inopinatul personaj era un bărbat cam de vreo patruzeci de ani, care reușea să ascundă mai mult decît zece ; mai scund decît înalt, subțire, destul de zvelt, purta o redingotă-pardesiu, strînsă pe corp, de culoarea untului, pălărie cu boruri largi ; obrazul său era alb, palid ; ochii albaștri-închis, vioi și, în clipa cînd rămîneau nemișcați, pătrunzători ; purta ochelari cu ramă de aur, favoriți lungi, pătați de negru ; avea buze subțiri și mîna gingașă, piciorul mic și bine încălțat ; era homeopat și foarte sentimental ; în ciuda homeopatiei, pe care o practica întîmplător, fiind la modă pentru femeile din popor, era specialist în nașteri, în bolile uterului și ale proastei educații ale domnișoarelor și doamnelor ce le făceau sfioase, arbitrare, capricioase. Recunoștea în fața doamnelor eficacitatea terapeuticii credinței și a uleiului ce ardea în altare ; însă, în schimb, pretindea să se acorde credit misterelor globulelor sale. Credea, sau spunea că crede mult în influența moralului asupra organicului, și avea un zîmbet deosebit, melancolic, de resemnare și de inteligență, pentru a transmite doamnelor frumoase această credință a sa.

Don Basilio Aguado îi împărțea pe enoriași sau pe clienți în două categorii : pe cei care îl chemau don Basilio și pe cei care îl chemau Aguado. Aceștia, ultimii, îl înțelegeau ; ceilalți erau, sau proști, sau răutăcioși. Emma avea abilitatea de a nu se înșela niciodată ; îl chema întotdeauna după numele de familie ; Bonifacio, în schimb i se adresa întotdeauna cu don Basilio, așa cum i se adresa, de altfel, tot tîrgul. Pentru medic numele de don Basilio era simbol al nenorocirilor sale, și al păcatelor tatălui său, al situației mizerabile ce îl lega de profesiunea lui de medic de provincie, anonim ; cel de Aguado reprezenta visurile sale de mărire, instinctele sale de scrupulozitate, succesele sale printre doamne, homeopatia și alte lucruri ideale și frumoase ce nu pot fi ale clipei de față.

Homeopatul era matinal, și începea foarte devreme vizitele. Reyes îl găsi îmbrăcat și dichisit, ca și cum s-ar fi dus în vizită la un ambasador, căci în felul acesta se îmbrăca mereu cînd trebuia să se apropie de căpătîiul bolnavilor săi.

În timp ce-și trăgea mănușile, Don Basilio îl auzea pe Bonifacio bîlbîind o explicație, și prin gesturi cu capul medicul

dădea importanță, înțelegere și aprobare, la tot ce-i spunea vizitatorul. Adevărul era că Reyes nu avea la rigoare nimic ce să explice, însă lucrul acesta nu avea importanță; și dintre toate situațiile, cea de față i se păru mai interesantă medicului care, serios, cu zîmbetul pe buzele sale curtenitoare, îl urmă pe soțul mîhnit pe drumul de întoarcere. Au discutat foarte politicos acordîndu-și, cu rîndul, întîietate pe trotuar; învinse Bonifacio, care era mai insistent și al cărui sentiment de umilință îl depășea cu mult pe cel al medicului. Acesta, pe drum, continuă să se intereseze, deoarece crezu că-i de datoria sa, și Bonifacio continuă să zică mai nimic între două fraze. De altminteri, Aguado o cunoștea din memorie pe doña Emma Valcárcel. El era medicul preferat al Emmei, dar numai din cînd în cînd, deoarece ea nu dorea să-i fie permanent și singurul. Emma schimba medicul așa cum ar fi putut schimba iubitul dacă ar fi fost o Cristină a Suediei sau o Caterină a Rusiei, și avea întotdeauna mai mulți medici la dispoziție. Aguado era dintre acei care dețineau puterea prin faptul de a fi specialist în boli ale uterului, în isterie, deranjamente stomacale și indispoziții grave.

Reyes admira, în general, știința, în ciuda aversiunii instinctive ce i-o inspirau datele exacte și fizice, care vorbesc doar despre materie; credea în medicină; nu însă în mod gratuit, ci doar, pentru ca, la necazurile sănătății, dacă nu se recurgea la medici, atunci la cine se putea recurge? Trebuia să aibă și el o credință în ceva; slăbiciunea lui de spirit nu-i permitea ca la o supărare să nu fie animat și de o speranță, să nu aibă, ca un naufragiat, o scîndură de care să se agațe. Își reamintea că la bolile părinților săi și ale fraților săi, acum morți cu toții, îl luase întotdeauna pe medic drept providențial, pe vremea cînd în casă nu exista boală, zadarnic era faptul de a-l antrena la scepticismul general de la care însăși medicii obișnuiau să facă parte; o ființă iubită cădea la pat, și Bonifacio își punea toate speranțele în medicină. Citise ceva despre ce sîntem noi în adîncul nostru și avea de gînd să citească și mai mult, dacă reușea să închegheze o familie, și pentru a-și crește bine copiii; și chiar dacă nu ar fi avut-o — ce bine ar fi fost dacă nu o avea în special cu acel corp progenitor estropiat al soției sale — pentru a deveni filozof — cînd va sărăci cu Serafina și s-ar fi simțit bătrîn (era planul său pentru bătrînețea sa solitară, să devină filozof). Totuși, în pofida tuturor acestor lecturi trecute și viitoare, Bonifacio își închipuia organismul omenesc ca avînd un fel de conștiință în fiecare deget și în fiecare mădular și os; dar și în ceea ce privește satisfacerea stomacului, de exemplu, medicamentele, ele

erau acelea care făceau totul. Afară de aceasta, legătura medicamentelor cu bolile constituia o întreagă magie pentru Bonifacio, ideea otrăvii și a elixirului, o întreagă mitologie miraculoasă și nesfîrșită, după părerea lui, va să zică, cu o picătură, mai mult sau mai puțin, din lichidul cel mai anodin, se putea ucide un pacient sau să-l faci sănătos, cît ai clipi din ochi. Lucrul acesta îl învățase de la soția sa care, cu o picătură mai mult sau mai puțin, turnată de el cu mîna tremurîndă, într-o linguriță de cafea, îl făcuse pe el cu ou și cu oțet în nenumărate ocazii.

Pe scurt, respecta în domnul Aguado știința ocultă, pe preferatul soției sale, pe homeopat și pe mamoșul pe care el îl visase cînd îl mîngîiase speranța de a avea un moștenitor.

Au ajuns împreună în dormitorul Emmei. Don Basilio, cu buzele sale subțiri, zîmbea strîngîndu-și-le.

Tot așa cum, dacă Sagasta[18] sau Canovas[19], căzuți de la putere, ar fi fost chemați de regină în zori, pentru a li se reîncredința formarea guvernului, ei nu și-ar fi bătut capul cu întrebarea de ce au fost chemați atît de matinal, ci s-ar grăbi să formeze un guvern, tot așa don Basilio, care de luni de zile o uitase pe a sa doña Emma, se abținu de a întreba ce suferință o făcuse să-l cheme, și intră chiar din prima clipă în fondul problemei. În primul rînd, dorea date și antecedente.

Rămîne de văzut ce s-a întîmplat de atunci, aici sub acoperămîntul acesta (data exactă a ultimei sale vizite). Don Venancio alopatul[20], pe deasupra primar al orașului și de asemenea specialist în nașteri, fusese și el aici. Pentru ce? Pentru nimic, însă venise. Recomandase dietă. Rău! Don Venancio era un foarte mare mîncău, avea indigestii și le trata cu diete demne de Tebaida. Acorda, fără nici o logică, rețete de diete totale tuturor pacienților săi, ca fiind soluția cea mai bună și mai recomandabilă din lume. Aguado, care avea stomacul foarte sensibil, fără a avea nevoie să mănînce mult, era dușmanul dietei, cînd era vorba de persoane delicate ca doña Emma. Ei bine: din tot răul de care această doamnă nu se plînsese încă, vina o avea lipsa de hrană, dieta celuilalt. Emma trecu sub tăcere această afirmație; nu îndrăzni să zică cît de bine și de mult mîncase în ultima perioadă.

---

[18] *Práxedes Mateo Sagasta* (1835—1903), om politic spaniol, șef al partidului liberal și prim ministru de repetate ori. (N. tr.).
[19] *Antonio Cánovas del Castillo* (1828—1897), scriitor și om politic spaniol, șef conservator, prim ministru. (N. tr.).
[20] Tratament medical constînd în administrarea unor medicamente în doze care, la omul sănătos, ar produce efecte contrare simptomelor principale ale bolii ce trebuie tratată. (N. tr.).

În sfîrşit, Aguado o lăsă să se explice, şi ea se plînse de următoarele:

— Nu o durea nimic, din ce se înţelege prin a durea, avea însă mari insomnii, şi uneori era cuprinsă de adînci tristeţi, iar deodată de dorinţi nelimitate, şi nu-şi dădea seama de ce, şi de neliniştea unei sufocări; camera în care se afla, casa întreagă i se părea neîncăpătoare, ca nişte morminte, ca nişte găuri de greieri, şi jinduia să iasă zburînd prin balcoane şi să fugă departe, să respire aer mult şi curat, şi să se scalde în multă lumină. Melancolia ei părea deseori să se bazeze pe suferinţa de a trăi mereu în acelaşi tîrg, de a privi întotdeauna acelaşi orizont; şi zicea că simte o nostalgie, pe care ea nu o numea în felul acesta, se înţelege, de ţări pe care nu le văzuse niciodată şi nici măcar nu şi le închipuise într-o formă determinată. Această dorinţă aprinsă şi bizară ajungea uneori pînă la absurd, pînă la a dori să se afle în mai multe locuri în acelaşi timp, în multe localităţi, fie la malul mării, sau departe, în interiorul ţării, la lumină şi la întuneric, într-o ţară la fel ca a sa, unde există multe păşuni verzi, dar şi într-o regiune uscată, cu cer diafan, lipsit de noroi şi de ploi. Dar în primul rînd, ceea ce dorea era să nu se sufoce, să nu se simtă apăsată de pereţi şi de acoperişuri şi tot aşa, şi tot aşa.

Pentru Bonifacio nu era nimic nou în aceste dorinţi, chiar dacă nu în forma aceasta, doar soţia lui îi pretinsese întreaga viaţă, Luna de pe cer. Numai că, atunci cînd auzi că dorea să fugă zburînd prin balcon, se gîndi, fără să vrea, la vrăjitoarele care pornesc sîmbătă la Sevilla prin aer, călărind pe cozi de mături; şi avu o oarecare teamă bazată pe o oarecare superstiţie din această dorinţă ce-i oferea lui o relativă şi suspectă noutate. Se înroşi, ruşinîndu-se la gîndurile sale răutăcioase. Nici în gînd nu îndrăznea s-o jignească pe Emma, de teamă ca nu cumva să-i ghicească gîndurile.

Don Basilio o întrerupse pe doamna, întinzînd mîna pentru a-i lua pulsul. Surîse cu un gest de înţelegere, ca şi cum ar fi zis că tot ce acea doamnă îi spusese, fusese deja prevăzut de ştiinţa lui medicală, şi toate acestea erau scrise în cărţi pe care el le avea în casă. Apoi, aşa cum obişnuia în asemenea ocazii, trecu peste multitudinea de simptome relatate de bolnavă, pentru a se fixa la o singură cauză, şi spuse:

— Isteria este un Proteu.

— Cine? întrebă Emma.

— Unul, — remarcă Bonifacio, etalîndu-şi cunoştinţele clasice, — care a furat focul zeilor.

— Aşa este, afirmă medicul, care nu cunoştea din biografia lui Proteu alte date decît cele care duc la citatul lui. Istoria, adăugă, la fel ca Proteu, ia o infinitate de forme.

— A, da! — întrerupse cu naivitate Bonifacio. Mă ierţi dumneata, don Basilio; cel care a furat focul zeilor a fost un altul, a fost Prometeu... Mă înşelasem.

Medicul se aprinse puţin şi îşi ascunse cu un zigzag între sprîncene supărarea sa dublă deoarece îl chemase don Basilio şi apoi îl făcuse să se dea de gol în privinţa slabei sale pregătiri în materie de antichităţi.

„Ce animal este şi blegul ăsta!" gîndi, şi continuă:

— Este nevoie să mergem pînă la rădăcina răului. Răul se află înlăuntru, în ceea ce numim spirit, deoarece, vă avertizez pe dumneavoastră (şi lucrul acesta l-a spus întorcîndu-se spre Reyes pentru a-l băga la bănuială şi pentru a se răzbuna), că sînt un adept al vitalismului şi sînt nu numai vitalist, ci şi spiritualist, cu toate că nu asta este acum la modă.

Pentru Reyes chestiunea nu era o noutate, aşa cum credea celălalt. Chiar el, în clipele cînd lăsa flautul şi nu putea s-o vadă pe Serafina, iar nevasta nu avea nevoie de el, şi, mai ales, în pat, înainte de a adormi, consacra nu puţin timp pentru a medita asupra marii probleme a ceea ce sîntem pe dinlăuntru, în adîncul corpului nostru; şi avea, referitor la realitatea sufletului, idei foarte îndrăzneţe şi pe care le credea originale. Spiritualist era şi el, lucru de crezut, şi în bună parte!...

— Răul se află în spirit, şi spiritul nu se vindecă cu medicamente, continuă don Basilio.

— Însă nu spui dumneata că simptomele mele au la bază ceva isteric? întrebă Emma, zîmbind.

— Da, doamnă; însă există relaţii misterioase între suflet şi corp; şi eu nu sînt din aceia care spun (întorcîndu-se din nou spre Bonifacio) *post hoc, ergo propter hoc*.

Hotărît lucru, dorea să-l bage la bănuieli şi să-l facă să plătească scump cele cu Proteu şi Prometeu, pentru că don Basilio nu obişnuia să facă mare caz de erudiţie, şi la căpătîiul bolnavilor el părea mai degrabă un moralist din categoria celor care vorbesc cu multă eleganţă, decît un doctor cu diplomă.

Bonifacio se apucă de tradus pentru el însuşi expresia latinească a doctorului, şi nu se poticni decît la *propter*, a cărei semnificaţie nu şi-o reamintea; o va căuta în dicţionar. Aceasta era o prepoziţie. Bonifacio Reyes urmase cursurile primilor ani de Filozofie la Institutul provincial, însă fără a reuşi să ajungă

pînă la licență; cunoștințele sale nu proveneau însă numai de aici, ci, a mai spus-o, de la acea mare dorință care, cu toate că era în vîrstă, o avea pentru a se instrui, și nu numai pentru a completa educația sa, ci și pentru că, așa cum înainte visase să devină tată, atribuia o mare importanță acestei chemări; i se păruse că merita un plan, un plan întreg de studii serioase și aprofundate care să-i poată servi la timpul respectiv de hrană spirituală copilului său drag și al nevestei sale.

Cum Emma, care nu înțelegea nimic din acest *trivium*[21] și nici din *quadrivium*, își pierdu răbdarea văzînd că Aguado nu-i recomanda ce îi era necesar, medicul care își dădu seama de nerăbdarea pacientei rezumă spunînd că nu erau necesare siropurile celuilalt, că era suficient să ia hapurile acelea sferice pe care el le păstra în cutia aceea atît de drăguță și, mai ales, să facă multă plimbare, multă mișcare, distracție, recreere, aer liber și carne, multă carne, după moda englezească. Apropo de carne, Aguado vorbea despre o temă care pe vremea aceea în oraș era aproape neauzită, sau cel puțin constituia o mare noutate: el condamna consumul de carne fiartă; iar lipsa de vigoare națională este cauzată de mîncatul cărnii fierte; iar puțina carne prăjită ce se mănîncă în sărmana Spanie etc. etc.

Zis și făcut. În casa aceea avu loc o revoluție. Toți Valcárcel din provincie, pînă și cei din coclaurile cele mai îndepărtate din munți, au aflat că de bună voie Emma își schimbă stilul de viață; Emma se hotărî, învingînd marele său dezgust, să iasă mai mult din casă, să se plimbe pe bulevarde și prin parcuri, să se ducă chiar și la manifestările pompoase ale bisericii, și, dacă este posibil, și la teatru.

Don Juan Nepomuceno lăsa să meargă lucrurile de la sine.

Emma îi prezenta nota cheltuielilor, care erau destul de piparate și el plătea fără să crîcnească. Îi făcuse și lui Bonifacio un costum nou, căci nevasta lui avea o părere bună despre demnitatea unui soț numai după felul cum era îmbrăcat. El o va însoți în mod obișnuit și în zadar ar etala ea cele mai bune și mai frumoase rochii, precum și pălăriile cele mai scumpe, dacă soțul său strica totul, fiind îmbrăcat cu lucruri de proastă calitate și croite stîngaci de un croitor localnic. Își îndreptă astfel preferințele spre stofa englezească și la artiștii renumiți ai Madridului. Acum Bonifacio era îmbrăcat bine și cu gust, căci Serafina observă schimbarea și-l găsi foarte pe placul ei. Însă, vai! relațiile lui ilicite se loveau de greutăți mai mari decît de

[21] *Trivium* — Primul ciclu de învățămînt în școlile medievale, care împreună cu ciclul următor, *quadrivium* forma cele șapte arte liberale. (N. tr.)

cele de pînă acum, căci timpul liber se restrîngea, și el trebuia să disimuleze pe promenade și prin alte locuri publice, unde amanții puteau fi zăriți de la distanță de către Emma, în aparență nepăsătoare, dar Dumnezeu știa...

Bonifacio simțindu-se descoperit, așa cum se exprima el, se temea că în orice clipă putea să aibă loc o explicație; însă Emma nu revenea niciodată la chestia cu pudra. Și nici nu făcea aluzie la cele întîmplate în noaptea aceea stranie, și nici nu repetase inițiative de genul acela. Ceea ce făcea într-adevăr era că vorbea mult de teatru, și-l întreba dacă-i cunoștea pe tenor, pe bariton și pe soprană; și cerea amănunte despre viața și activitatea lor minunată, doar el afirma că știe ceva din toate acestea, cu toate că este evident, el le știa din relatările unor terțe persoane...

Într-o după amiază, după ce luă masa pe franțuzește, aceasta fiind o noutate în tîrg, unde clasicul rasol se servea în aproape toate casele între orele douăsprezece și două, Emma, care la sfîrșitul mesei degusta un pahar de vin autentic de jerez superior, adus direct din cramele jerezane din ordinul doamnei, își fixă privirea asupra soțului, cu niște ochi întrebători și zîmbitori, bătîndu-și joc în același timp, în timp ce buzele sale și cerul gurii savurau o înghițitură din vinul andaluz pe care ea îl mîngîia voluptos cu limba. Depărtă puțin scaunul de masă, îl așeză oblic, luă loc pe el, își întinse un picior care arăta de minune încălțat, și, într-adevăr, era grațios și mic și, ca și cum își clătea gura cu vinul de jerez și din cauza asta nu putea să vorbească, începu să-și întrebe soțul prin semne arătîndu-i piciorul întins și apoi cu un deget ridicat în aer, ce-l mișca în același ritm cu capul, indică un loc oarecare îndepărtat.

Mîncau singuri, soții și don Juan Nepomuceno, căci pe vremea aceea nu aveau musafiri, rude în casă, decît în mod accidental, și aceasta foarte rar; don Juan, trăia, evident, cu nepoții. Bonifacio, la început nu înțelese nimic din semnele ce i le făcea soția lui și nici nu le atribui vreo importanță oarecare.

— Ce spui micuțo? Explică-te.

— Mmm, mmm! — murmura ea, și continuă cu aceeași pantomimă, de fiecare dată mai accentuată în gesturi.

Nepomuceno își savura și el păhărelul de jerez plin de fărîmituri de covrigei din gălbenuș de ouă, și tăcea, ca și cum era în atribuțiile lui să asculte prostiile nepoatei sale, care din clipa în care începuse să devină mai energică, făcea pe fata nebunatică, și își permitea niște glume și aluzii destul de alarmante, pe care el, pentru moment, nu dorea să le ia în seamă.

C-da 135 coala 7

— Dar, femeie, vorbește; nu înțeleg gestul acesta... cu piciorul..., repetă Reyes.

Emma înghiți o gură de jerez; însă, în loc să vorbească, își umplu din nou gura și reîncepu pantomima cu și mai multe strîmbături.

Bonifacio fu de data aceasta și mai atent; întîi își arăta piciorul, și apoi, cu degetul și cu capul, dorea să indice ceva ce nu se află de față...

Nu înțelegea... Deodată însă inima îi dădu două lovituri de bici, și o transpirație rece începu să-i curgă pe șira spinării: picioarele, care, ticăloase, în momentele de epuizare îl lăsau, s-au pus în grevă, ca și cum fugeau doar ele de supărare. Fizicul, partea materială, îi anunța un pericol despre care slaba lui pricepere nu-i spunea încă nimic. Aici se întîmplă ceva serios; însă ce anume? Bonifacio îl privi supărat pe Nepomuceno ca să vadă dacă surprinde vreo înțelegere între unchi și nepoată. Nimic; don Juan se comporta ca și cum nici nu ar fi existat acolo.

— Dar, fata mea, pentru numele lui Dumnezeu!...

Emma azvîrli gura de jerez pe dușumea, și, întinzînd și mai mult piciorul spre soțul ei și arătîndu-și o parte din pulpă, țipă ca și cum ar fi vorbit unui surd:

— Vreau să spun ceva important, înțelege, căci doar este evident... vreau să spun că... ce părere ai despre acest picior pe care ți-l arăt, nătărăule?

— Desăvîrșit, fata mea.

— Nu vorbesc de picior, măgarule; piciorul știu eu cît face, vorbesc de cizmulițe... Te întreb dacă cunoști pe cineva care să aibă altele la fel.

— Eu? De unde pot să știu?...

— Pentru că s-au vîndut numai două perechi; mi-a spus Fuejos, pantofarul în persoană, prietenul tău, Fuejos. Nu le-a vîndut decît pe acestea și pe cele ale sopranei. De aceea te-am întrebat... gogomanule. Ai o memorie de om prost... Și-acum îți amintești? Sînt sau nu ca cele ale sopranei? La fel, omule, la fel. Privește, privește, uită-te bine la ele!

Și Emma ridică piciorul pînă ce îl puse peste genunchii soțului ei. Unchiul se afla de cealaltă parte a mesei, și nu putea vedea piciorul ridicat, nici măcar nu încerca să-l vadă.

Bonifacio, căută, din instinct, un pahar de apă pe masă, și-l duse la gură, și așa rămase, mai întîi bînd și apoi făcîndu-se că bea.

Și se gîndi, fără să vrea, în mijlocul mîhnirii sale, că noi care nu trecem prin asemenea momente nu le putem nici închipui și nici descrie: „Asta este ceea ce în tragedii se numește catastrofă". Și se mai gîndi, în ciuda situației istovitoare: „In opere putem spune că există de asemenea catastrofe", și-și aminti de *Norma*, care era soția lui; și de *Adalgisa* care era soprana; și de Polión care era el; și de preot, care era Nepomuceno, însărcinat, desigur, să-l decapiteze pe el, pe Polión.

— Dar, hai, nătărăule, spune ceva: sînt sau nu acestea la fel cu ale sopranei? M-a mințit bădăranul ăla, sau nu?

Căpătînd forțe noi, pe care niciodată nu știuse de unde le scoate, Reyes, vorbind ca un ventrilog, spuse în sfîrșit cu glasul stins:

— Dar, Emma, de unde pot cunoaște eu... cizmulițele acestei domnișoare?

Atunci, don Juan Nepomuceno fu cel care vorbi; dar mai înainte se sculă în picioare, își fixă de asemenea ochii la nepotul său care era rudă prin alianță, și cînd acesta crezu că va scoate cuțitul ca să-l înjunghie, exclamă cu mult sînge rece:

— Bonifacio are dreptate. De unde vrei să știe el cum arată cizmulițele pe care le cumpără soprana? Doar nu le plătește el.

— Aceasta este o... prostie, unchiule, să mă ierți; cel care plătește cizmulițele acestor domnișoare nu trebuie neapărat să le vadă, așa cum spune ăsta; dacă Gorgheggi are vreun iubit care să-i plătească cizmulițele, acesta... îi va cunoaște altceva, însă cizmulițele nu, și mai puțin acestea de care spun eu, pe care le-a cumpărat în dimineața aceasta. Dar acest prostănac le-a văzut într-adevăr, și de aceea l-am întrebat; numai că are un cap ca de nătărău, și uită totul. Să vedem: Azi dimineață nu te aflai tu în magazinul lui Fuejos cînd la ora douăsprezece a intrat soprana și și-a ales cizmulițele cerînd ultima modă, și Fuejos i-a arătat unele ca acestea? Și soprana nu ți-a cerut și ție părerea, și nu ai spus tu că erau frumoase... și nu le-a încălțat acolo, în fața voastră, în fața ta și a ipotecarului Salmón zis Banco? Apoi omule, toate acestea mi le-a povestit pantofarul, și de aceea am cumpărat și eu cizmulițele, deoarece pînă atunci nu vînduse altele decît sopranei, care se încalță foarte bine!

— Toată această poveste, în ceea ce privește persoana mea, este absolut falsă, spuse Bonifacio cu glas destul de rezervat și ridicîndu-se în picioare pentru a fi în aceeași postură cu unchiul. Eu nu am trecut astăzi pe la pantofăria lui Fuejos, și

pot proba acest lucru; la ora douăsprezece mă aflam... în altă parte.

Într-adevăr; la ora douăsprezece el se afla acasă la Serafina; toată povestea aceea era o minciună; nici soprana nu cumpărase nişte cizmuliţe ca acelea, şi nimic din tot ce s-a vorbit nu era adevărat. Totul nu era decît o înscenare mizerabilă a lui Fuejos pantofarul pentru a o tenta pe nevasta lui; însă, „cum şi-a permis Fuejos care este prietenul său, al lui Reyes, şi o persoană de încredere, mîrşăvia aceea? Nu ştia Fuejos că în tîrg se şoptea dacă el, Reyes avea sau nu avea legături intime cu soprana?... Şi ştiind lucrul acesta, era dator să-l ştie, era să-l spună soţiei sale, a lui Bonifacio, care...? Imposibil! Nu, minciuna nu era a pantofarului; era a Emmei; însă atunci cazul căpăta gravitatea pe măsura în care i-o anunţase de altfel emoţia sa! Emma pregătea o răzbunare cruntă, şi în răstimp se distra cu el la fel ca pisica cu şoricelul. „Uneori îl dispreţuia într-atît — gîndea nefericitul —, că nici măcar nu dorea să-i acorde onoarea de a se simţi geloasă; dar chiar nefiind geloasă, de răzbunat tot trebuie să se răzbune".

In ciuda acestor gînduri, nedumerirea lui Bonifacio nu dispărea şi el se agăţa ca de o ultimă speranţă de ideea că s-ar putea ca Fuejos să fi fost cel mincinos. „În timp ce vom lua cafeaua, se gîndi, mă reped pînă la pantofărie să aflu ce se întîmplase."

Insă Bonifacio propunea, şi Emma dispunea. În timp ce luau cafeaua, Emma, care era foarte bine dispusă, se ridică în picioare şi spuse cu solemnitate comică:

— Aşteptaţi puţin şi staţi pe scaunele voastre; vă pregătesc o surpriză mare. Cît e ceasul acum?

— Opt, spuse unchiul, care în ciuda glumiţelor sale, care îl îngrozeau pe Bonifacio, nu şi le epuizase încă.

— Opt? Grozav. Aşteptaţi vă rog un sfert de oră.

Emma dispăru, şi unchi şi nepot prin alianţă tăcură ca doi muţi. Intre unchi şi el, exista, pentru Bonifacio, o prăpastie... mai bine-zis, un ocean de monezi de argint şi de aur, care curînd vor urca la... Dumnezeu ştie cîte mii de reali. Teroarea lui Reyes ajunsese pînă acolo în ce priveşte datoria lui faţă de neamul Valcárcel, încît niciodată nu-şi luă oboseala să totalizeze toate aceste sume care nu mai integraseră la casă; socotind cei şapte mii de reali ai preotului de la munte, i se părea un adevărat bănet, în aşa fel încît, uneori, citind în ziare văicărelile cu privire la datoria Statului, se tulbura puţin, amintindu-şi de a sa. O senzaţie asemănătoare încerca atunci cînd

auzea vorbind sau citea ceva despre mari delapidări, de casieri care fugeau cu o casă plină cu bani şi alte întîmplări de felul acesta.

Emma reveni după un sfert de oră, într-adevăr, şi comesenii ei spuseră în acelaşi timp:

— Ce-i asta?

Şi ambii se ridicară în picioare, uimiţi, şi pe bună dreptate. Emma venise îmbrăcată într-o rochie splendidă pe care nici unul dintre ei nu o văzură încă; obrazul îi era dat cu pudră; pieptănătura, opera unei coafeze, lucru nemaiîntîlnit pînă acum la ea, deoarece nu permisese nimănui să pună mîinile pe capul ei, şi în acelaşi timp etala o brăţară de diamante cu un colier şi cercei din aceleaşi pietre preţioase, toate acestea foarte scumpe, ele constituind noutăţi şi pentru soţ şi pentru unchiul administrator.

— Asta este... asta, spuse ea, şi puse în faţa ochilor soţului său un bileţel galben care spunea: „*Teatro Principal.* Loja principală nr. 7". Asta înseamnă că vom merge la teatru, în loja guvernatorului militar care, cum nu are familie, nu o ocupă aproape niciodată. Aşa că, haide, unchiule, îmbracă-te în mare ţinută, şi tu, Bonifacio, vino mai aproape, te îmbrac cît ai clipi din ochi.

Emma nu lăsase timp celor doi să se mai mire de hotărîrea aceasta nemaiauzită. Ea, care avusese atîtea capricii în viaţa ei, nu se arătase niciodată amatoare de teatru, şi cu atît mai puţin de muzică; din clipa nenorocitei sale naşteri şi pînă astăzi, şi s-a scurs o bună bucată de vreme, nu fusese la Coliseu decît de patru ori; trupa care dădea reprezentaţii acum n-a văzut-o niciodată, şi era pe terminate a treia serie de abonamente... şi, deodată, poc!, fără a anunţa pe nimeni, lua o lojă, şi toată lumea la operă. În acest fel gîndea Bonifacio, înşelîndu-se întrucîtva, şi cum se va vedea mai tîrziu, ceva asemănător gîndea şi unchiul. Acesta însă, aşa cum obişnuia, făcu imediat ceea ce el denumea, pentru mulţumirea sa sufletească, „un plan de acţiune", adică planul prin care se poate trage cele mai mari foloase în interes personal din toate ocaziile noi şi bizare, ivite; şi fără a sufla un cuvînt, zîmbind, ieşi din sufragerie şi se înapoie repede, îmbrăcat într-o redingotă neagră, cu un pardesiu care îi stătea de minune.

„Unchiul administrator este şi el prezentabil, gîndi Emma; însă asta nu mă scuteşte să le plătesc pe toate, ca de obicei."

Pieptănătura lui Bonifacio a fost ceva mai complicată, şi sub supravegherea soţiei sale, a trebuit să se bărbierească, cît

ai bate din palme, fără multe dificultăţi, decît trei răni uşoare, pe care chiar ea însăşi le acoperi cu foiţă de hîrtie. În acelaşi timp, îl obligă să se înnoiască cu un costum de culoare închisă, de ultimă modă, bineînţeles din stofă englezească. Lui Reyes i se părea uneori că este îmbrăcat pentru a fi dus la spînzurătoare, şi-şi închipuia că i se pune halatul osîndiţilor duşi la eşafod; costumul acela elegant, ce era scos din dulap, avea o linie englezească şi fusese trimis de artistul de la Madrid.

Eufemia, care în privinţa asta avea ordin să nu se mire de nimic, le făcu lumină pînă la poartă, unde nu exista felinar, şi-i văzu ieşind din casă, Emma la braţ cu Bonifacio, don Juan în spatele lor, ca şi cum în fiecare seară ar fi fost la fel.

Subreta avea într-adevăr motivele sale pentru a nu se mira tot atît de mult ca şi ceilalţi; întîi, deoarece capriciile cucoanei erau pentru ea pîinea zilnică, la fel ca şi unele nebunii de un gen cu totul intim, secret, pe care ceilalţi nu le cunoşteau; şi pe deasupra, se mira mai puţin, deoarece cunoştea şi anumite antecedente. Cîteva nopţi în urmă merseseră împreună la teatru, la galerie, îmbrăcate ca două muncitoare.

Lucrul acesta era ceea ce nu ştia Bonifacio; şi nici ceea ce văzuse, auzise şi simţise soţia lui în escapada din seara aceea şi apoi ceea ce ea îşi imaginase, dorise, şi proiectase să facă.

Au ajuns la teatru, şi intrarea Emmei în lojă produse un efect mult mai mare decît şi-l închipuise ea. Ceva mai mult, Emma nu se gîndise că se va întîmpla acest lucru. Nu se ducea acolo ca să se evidenţieze, deşi mai tîrziu va gusta plăcerea, la care se mai adăuga o răutate în plus a sufletului său, plăcerea de a trezi invidie, prin vestimentaţia sa, doamnelor mai puţin elegante. Printr-o aberaţie, mai bine zis-distracţie, ea nu dădu atenţie, mai înainte de a ajunge la teatru, faptului că era un lucru deosebit acela de a intra într-o lojă principală, acea a generalului, şi îmbrăcată atît de luxos, — ea care nu mergea niciodată la teatru —, sau de a urca la galerie deghizată, şi ascunzîndu-se în publicul care nici nu se gîndea la prezenţa ei, şi care despre ea nici nu ştiu pînă în seara aceasta că există.

Ea mergea dispusă să se distreze mult; dar emoţiile acestea puternice în public, pe care le avea de întîmpinat, nu le aşteptase, asta în mod precis; intenţia ei era îndreptată spre scenă, dar gîndurile îi erau acaparate de problemele casnice; însă la aceste complexe şi bizare atracţii se adăuga, deodată, o plăcere nouă, intensă, pe care Emma nu o avu în vedere, şi care îi dezvăluia o lume întreagă de desfătări tari ce nici prin gînd nu-i puteau trece, şi care îi ieşiseră în evidenţă şi le re-

simţi cu putere, în clipa în care, intrînd în loja sa, şi predînd paltonul unchiului, şi uitîndu-se în jur înainte de a se aşeza, observă privirile fixate asupra persoanei sale, iar în lojile vecine auzi murmurul comentariilor, şi din aer, se poate spune, culese efectul general al prezenţei sale. După ce se aşeză, şi pe măsură ce-şi dădea seama de ceea ce se petrecea, admiraţia persista; în zadar coriştii, ce se aflau singuri pe scenă, ca nişte galicieni din poveste, rău conduşi de o dublură ce se deosebea doar prin nişte cizme din imitaţie de piele de căprioară şi cînta mai fals decît toţi ceilalţi; în zadar ţipau ca nişte exaltaţi; publicul distins din fotolii şi loji urmărea spectacolul de bună creştere oferit de Emma; abonaţii de la balcoane, care pentru a vedea pe soţia lui Reyes şi pe cei din loja rezervată grupului de la întrunirile de la Cascos erau nevoiţi să întindă capul peste balustradă, i-au salutat pe Bonifacio şi pe soţia lui; brigadierul comandant general al provinciei se afla printre ei, îşi înclină de asemenea şi el capul. Emma ieşea din izolarea ei voluntară, ca dintr-o carceră; emoţiile avute pe promenade şi pe la hramuri nu erau ca aceasta; aceasta avea un gust delicios. Lucru ce o convingea că trebuie să se ducă să se distreze, bizuindu-se pe toate posibilităţile ei. Fericirea însă, n-o făcea să-şi uite anumite ţeluri. Planul său era planul său, şi totul va merge bine.

Fiica avocatului Valcárcel îşi dădea prea bine seama că nu frumuseţea ei era ceea ce atrăgea atît de mult atenţia; ci găteala ei şi într-o mai mare măsură îmbrăcămintea şi chiar noutatea de a fi văzută la teatru.

„Asta se lansează din nou în lume", gîndi ea că trebuiau să mediteze multe din acele doamne, care o sorbeau din ochi din lojile şi fotoliile lor.

„Bineînţeles că mă lansez, te cred!, şi asta pînă-n gît", îşi spunea sieşi, foarte satisfăcută, mulţumită că a putut descoperi acel izvor de plăceri ce vor limita atît de mult planurile unchiului, care constau, de bună seamă, în a continua să-i fure tot ceea ce ea şi numai ea avea.

Pentru multe din doamnele şi domnişoarele prezente, care, sau nu erau din acea localitate, sau erau foarte tinere, apariţia Emmei în lume, dacă lume se putea denumi aceasta, constituia o noutate cu totul deosebită, deoarece nu reuşeau să-şi amintească, cu excepţia cîtorva foarte puţini la număr, că în urmă cu ani, femeia aceasta, îmbrăcată atît de luxos, cu obrazul foarte fardat, nervoasă şi cu o mutră acră, fusese în atenţia zilnică a

lumii prin capriciile şi nebuniile sale de tînără răsfăţată, bogată şi excentrică cum numai ea putea fi.

Emma înţelegea toate acestea şi nu-şi făcea iluzii cu privire la motivele unei atît de mari curiozităţi, şi cît pe-aci chiar uimire; rezultatul era însă că ea era privită şi admirată şi prezenţa ei era mult comentată; că toţi, aproape că nu mai erau atenţi la spectacol, numai pentru a o vedea, şi asta îi producea Emmei, orice s-ar zice, una din senzaţiile cele mai intense şi profunde ce putea să simtă o femeie de genul ei. Ceea ce savura ea mai mult şi de ceea ce putea fi mai sigură era, înainte de toate, invidia lor. O invidiau nu numai femeile sărace, cele care nu-şi puteau permite cheltuiala de a-şi cumpăra diamante ca ale ei şi o îmbrăcăminte atît de elegantă, ci de asemenea şi cele două sau trei bogătaşe prezente acolo şi care ar fi putut, fără a părea o nebunie, să apară şi ele în chiar seara aceea cu ceva tot atît de frumos şi chiar mai scump. Cu toate acestea, o invidiau şi pentru că această categorie de oameni se aseamănă mult cu animalele, care nu trăiesc decît cu senzaţia prezentului, şi fapt este că acolo, la teatru, în clipa aceea, cea mai bogat îmbrăcată şi împodobită cu giuvaeruri, era ea, Emma; şi publicul nu-şi bate capul să cerceteze şi să calculeze cine poate şi cine nu poate etala un lux asemănător. Afară de aceasta, „faptele sînt fapte". Poate că cea care o invidia mai mult pe fiica lui Valcárcel era soţia americanului Sariegos, cel mai bogat om din provincie, care putea ului întregul neam Valcárcel învelindu-i în hîrtie-monedă a Statului, în acţiuni ale Băncii şi în alte mii de splendori; însă Sariegos nu era de acord cu asemenea cheltuieli, care pentru el nu prezentau seriozitate, şi soţia lui trebuia să se mulţumească cu un lux mai modest şi din acest motiv era mereu furioasă. În ceea ce-l priveşte pe Sariego, care era de faţă, în spatele soţiei sale, el începu, deodată, s-o urască pe Emma, deoarece Emma era vinovată că în clipa aceea nevasta lui îl blestema şi-l acuza de zgîrcenie; şi afară de aceasta, cu toate că ar părea curios lucru, mai privea cu invidie găteala avocăţesei. Însă imediat depăşi aceste gînduri atît de umilitoare pentru el, şi înălţîndu-se la sfere mai înalte mulţumită filozofiei sale economice, gîndi şi sfîrşi prin a spune cu jumătate de glas, în culmea sincerului său dispreţ:

— În cîţiva ani, fata asta va rămîne fără cămaşă pe ea.

Ştia destul de bine, deoarece se vedea mai ales destul de bine, că Emma nu mai era o fată; însă lucrul nu avea importanţă; încît el crezu că poate să-şi manifeste mai clar dispreţul; fata asta..., avocăţica.

Însă aceste comentarii şi necuviinţe, şi altele asemănătoare, Emma nu le auzea; ea vedea numai invidia pe care nu o auzea: vedea ochii ei strălucitori, zîmbetele ei triste; încîntarea ei sinceră şi melancolică pe feţele prostuţelor, ce nu ştiau nici măcar să o ascundă şi rămîneau ca nişte Sfinte Tereze extaziate în meditaţia şi în dragostea cu păreri de rău faţă de bunul străin.

Unele dintre aceste fete, şi fete de adevărat, care cu cîteva clipe în urmă cochetau vesele, foarte satisfăcute, cu cei patru şmecheri ce se aflau în balcoane deasupra lor, acum erau îngîndurate, uitau de adoratorii lor din fotoliile de orchestră; şi cum era vorba de un lucru mult mai serios, ele, cu o figură de la care dispăruse orice graţie, orice poezie, orice idealism, se consacrau cultului invidiei a tot ce este lux străin, cu o mare veneraţie pentru bijuterii şi mătăsuri, şi cu o mare ciudă ascunsă în stilul unei preotese păgîne, ce avea privilegiul de a prezenta pe corpul ei diademele zeului idolatrizat.

Un zgomot de fuste scrobite ce venise de pe scenă atrase atenţia Emmei, răpind-o de la plăcerea amorului propriu satisfăcut.

Pe uşa din fundul scenei intra cu pas uşor, o doamnă foarte elegantă, măturînd scîndurile cu trena ei lungă şi scoţînd scîntei din întregul său corp, rochie de brocart, acoperită de bijuterii false, inclusiv diadema.

— Cine-i? întrebă soţia lui Reyes.

Bonifacio, văzîndu-l pe Nepomuceno care se considera că nu el fusese întrebat, spuse nu fără a-şi înghiţi mai înainte saliva:

— Este Regina, care vine cu vie dorinţă, ştiind că Infantele...

— Nu, nu asta întreb, îl întrerupse soţia lui, întorcîndu-şi privirea spre Bonifacio, ce se afla în spatele ei, în umbră. Spun dacă aceasta este soprana.

— Cred... că da. Da, exact, protagonista...

— Cea cu cizmuliţele. Va veni încălţată cu ele?

Bonifacio tăcu.

— Spune, omule, crezi că va veni încălţată cu ele?

— Ar fi... un anacronism.

— Taci, tu! Acum se urcă pe tron... Se vor vedea?... Nu, nu i s-au văzut picioarele... Poate cînd coboară...

Emma îndreptă binoclul spre picioarele sopranei; şi cum acestea nu se mai ridicau de pe tronul său, îşi ridică privirea pînă la obrazul Serafinei.

— Ştii că e frumoasă, spuse. Îmi este o figură cunoscută. Cum o cheamă pe asta? O cunoşti?...
— Serafina Gorgheggi, cred.
— Crezi!... Dar nu eşti sigur...
— Poate că o confund cu contraaltista.
— Se poate.
— Dar... nu; da, este soprana; exact, Gorgheggi.
— Acum eşti sigur?
— Da, sigur.
Bonifacio se admira pe sine însuşi. Asta înseamnă să creşti în faţa pericolului! Acolo se afla pudra... Acum înţelegea totul: soţia sa îşi bătea joc de el. Ştia de amorurile lui, şi plecarea aceea inopinată la teatru era o confruntare... da, o confruntare a criminalilor. Deoarece el era un criminal, este lucru clar. Nu face nimic; fie ce o fi, se va apăra cu orice sacrificiu. Se aşeză în spatele soţiei, deoarece îi tremurau picioarele, ca de obicei în cazuri ca acestea (dacă cumva s-au mai văzut vreodată într-un caz asemănător); însă era dispus să ascundă, să mintă ca un erou, dacă era necesar, căci Domnul binevoia să-i acorde acel dar al prefăcătoriei, de care nu se crezuse că ar fi în stare: „De cîte e în stare instinctul de conservare!" gîndea.
— A! strigă Emma, înecîndu-şi ţipătul înainte de a ieşi de pe buze, văzînd un picior a lui Gorgheggi, la coborîrea în mod majestuos a sopranei de pe tronul ei de lemn vopsit în culori ţipătoare. O fi un anacronism sau nu, cizmuliţele alteţei sale erau identice cu cele pe care ea le cumpărase în acea după amiază. Fuejos nu minţise.
— Sînt la fel cu ale mele. Fuejos acesta este un om de încredere. Bonifacio, ai văzut? Perechea cealaltă o poartă doamna aceasta; exact ceea ce mi-a spus pantofarul. Pentru ce ai făcut mărturisiri mincinoase? Pentru ce ai negat că ai văzut azi-dimineaţă piciorul acestei prostituate? Crezi că există ceva deosebit în asta? Crezi că voi fi geloasă, soţ infidel?
Bonifacio tăcu. Oricît curaj ar fi avut — şi avea, era sigur că are — lucrul acesta nu putea continua mult. Pînă unde va merge soţia sa?
— Ştii cumva dacă această doña Serafina are vreun iubit? Dacă are, cu siguranţă că el i-a plătit cizmuliţele.
Libertatea aceasta de exprimare nu-l mira pe Nepomuceno, care în timp ce vedea la nepoata sa că a prins puţină carne, şi se vedea ceva mai viu colorată, se şi aştepta de la ea la vreo poznă oarecare, fie în vorbă fie în faptă.

Cît despre soţ, el nu vedea în această purtare cinică decît sarcasmul teribil al soţiei ultragiate. I se părea foarte firesc pentru consoarta înşelată să se amuze în pledoarii pline de ironie înainte de a trece la răzbunarea teribilă. Aşa se întîmpla în tragediile antice şi chiar în opere.
Îngrozit şi cuprins de bănuieli, cu faţa întoarsă spre scenă, Bonifacio nu putu observa că Emma nu mai insista în sarcasmele ei deliberate, dacă într-adevăr erau aşa ceva acele întrebări cu dublu înţeles. Dacă el fusese mai înainte aprins la faţă, şi imediat foarte palid în clipa cînd Serafina apăru pe scenă, acum Emma era cea care luă culoarea purpurei şi îşi fixa binoclul pe un personaj care sosise dintr-o ţară maură, învingător aşa cum numai el putea fi, şi care află că Regina îi căsătorise logodnica cu un rege al Franţei pentru a evita un rival în clipele acelea. Învingătorul necredincioşilor nu era altul decît baritonul Minghetti, care etala doi pinteni ca doi sori, şi avea o voce groasă şi puternică, frumos timbrată, şi plină de energie. În zadar Regina îi cerea iertare, agăţîndu-i-se de gît, mai înainte ca sala tronului, plină cu corişti, toţi reprezentînd curteni linguşitori, să fie evacuată. Baritonul nu se împăca; fugea din braţele Reginei şi chema strigînd pe cealaltă.
„Este foarte frumos în situaţia asta, gîndea Emma; însă îmi plăcea mai mult îmbrăcat în bărbier."
Cînd viteazul n-a mai putut striga, şi murea de necaz, soprana începu să se plîngă de soartă şi să-i descrie dragostea sa, cu nenumărate triluri, acompaniată de flautistul cel cocoşat. Aşa cum obişnuiesc să facă în asemenea ocazii amanţii dispreţuitori, în loc să asculte tînguirile şi regretele Reginei, baritonul profită de acest timp de odihnă pentru a tuşi şi a scuipa pe ascuns, şi apoi începu să cerceteze cu mare neobrăzare lojile, unde se afişau frumuseţile oraşului, doamnele cele mai îngîmfate. Privirea lui ajunse la loja Emmei, care simţi ochii albaştri şi blînzi ai lui Minghetti pătrunzînd prin lentilele binoclului şi zîmbindu-i, ca şi cum ar fi cunoscut-o de o viaţă întreagă şi ar fi existat ceva între ei; Emma, fără a se gîndi, zîmbi la rîndul ei, iar baritonul, care avea privire de vultur, observă gestul şi zîmbi şi el, acum nu numai cu ochii, ci cu întreaga faţă. Emoţia fiicei lui Valcárcel a fost mai puternică decît cea pe care o simţise cu puţin în urmă cînd observă admiraţia produsă de prezenţa sa luxoasă la spectacol. Îşi spuse ca pentru sine: „Lucrul acesta este mai serios, este o plăcere mai profundă, care satisface alte dorinţe, care are mai multă substanţă... şi care are a face mai mult cu planurile mele". Planurile erau de a-şi

bate joc în mod feroce de unchiul său și de soțul său, de a se juca cu ei ca pisica cu șoarecele; a descoperi mijloace de a-i păcăli și a-i strica, care fapte să fie pentru ea foarte amuzante. Împotriva unchiului știa de mai de multă vreme ce anume să întrebuințeze: să azvîrle banii în vînt, să cheltuiască mult cu daruri pentru propria-i persoană lipsită de orice însemnătate. În ce privește pe Bonifacio... la rigoare nu-i dorea atît rău ca celuilalt; nici nu se gîndise, în mod concret, pînă acum, la o pedeapsă serioasă pentru el; îl ținea doar într-un zbucium perpetuu, tratîndu-l ca pe un sclav asupra căruia planează o tortură pe care el nu o putea cunoaște; însă privirea și zîmbetul lui Minghetti luminaseră ca un fulger conștiința Emmei, care văzu deodată în ce putea consta pedeapsa infidelului ei soț. Deoarece, în adevăr, îl bănuia de asta de mult timp; fără a mai pune la socoteală că Emma, în meditațiile sale solitare de alcov, ajunsese, ca o isterică sibilă din antichitate, să și-l închipuie pe bărbat, ca pe toți bărbații, drept un animal egoist și cu instincte rele și grosolane prin excelență, și să nu mai creadă în soțul cu adevărat credincios soției sale; ceva mai mult, o asemenea ființă rațională i se părea ridicolă, și mărturisea că nici un bărbat căsătorit nu se mulțumește doar cu soția sa. În ceea ce privește femeile, nu le recunoștea dreptul la independență în cazuri normale, deoarece i se părea urît și deoarece femeia este altceva; însă infidelitatea conjugală descoperită era ceva aparte; exista de asemenea dreptul la represalii, și același lucru se putea spune, prin analogie, cînd soțul era atît de grosolan și se comporta cu brutalitate față de soția sa... „Dacă Bonifacio m-ar fi lovit așa cum îl lovesc eu pe el, atunci l-aș înșela...". Aceasta era evident. „Și dacă el mă înșeală... numai dacă într-adevăr mă înșeală..." Aici Emma oscila și recurgea la a treia situație de infidelitate feminină scuzabilă. „Dacă m-ar înșela, eu de asemenea l-aș înșela... dacă cineva mi-ar putea inspira o mare pasiune". Cu toate că aberațiile morale ale Emmei nu aveau nimic de-a face cu romantismul literar, decadent, al epocii și al orășelului în care trăia, deoarece prin temperamentul ei ea era originală și de-abia de reușea să citească versuri și romane, totuși unele fraze și preocupări ale consătenilor avură o influență asupra ei și această idee vagă și perfidă a unei mari pasiuni, care sanctifică totul, era unul din aceste cuvinte de corupere a moravurilor. De altminteri, ea singură fără ajutorul cuiva putea să facă *tabula rasa* la o mie de precepte, făcînd abstracție, după capriciul său, de toate regulile de conduită care puteau s-o contrarieze. Dacă însă pe tărîmul pur al ideilor,

așa cum gîndise Bonifacio, lucrul acesta era ceva obișnuit, simțul intim îi spunea Emmei că una-i a vorbi, și alta a face; că ea va ajunge la situația să-l mintă pe Bonifacio al său numai în cazul că este chinuită mult, numai dacă s-ar afla într-o clipă de nebunie, provocată de un prinț rus sau de vreun alt personaj extraordinar; și că, chiar așa, ea trebuia să devină o alta, să-și învingă sila cu dezgust. Adevărul este că trupul său era liniștit, că gusturile sale nu o duceau la rătăciri senzuale erotice, și că, la urma urmei, Bonifacio, ce-i drept, în calitatea lui de băiat, era băiat bun, și era satisfăcută de fizicul lui... Însă privirea și zîmbetul baritonului erau altceva. Deocamdată, Emma uită de toate pentru a se gîndi la plăcerea de a fi putut vedea prin intermediul binoclului pupilele acelea și gura aceea zîmbitoare sub mustața de un castaniu închis. De cîte ori Minghetti reapărea pe scenă, nevasta lui Reyes încerca repetarea scenei care atît de bine îi reușise, și de cele mai multe ori cu mare succes; căci, o fi întîmplare, sau cîntărețul avea obiceiul de a privi mult spre loji și a-și fixa privirea asupra persoanei care-l admira, și să cocheteze în tot felul de roluri și în împrejurări pe care i le acorda circumstanțele scenice, fapt este că plăcerea solicitată prin binoclul Emmei se repetă în mai multe din momentele cele mai grave și istovitoare ale operei; și a mai contribuit și faptul că baritonul nu înceta să se certe cu Regina, mereu desperat de fuga în Franța a celeilalte.

Bonifacio nu-și revenea din uimire observînd, cu foarte multă plăcere, că Emma nu mai pomenea de sopranā și nici de cizmulițe, adevărat anacronism, cum prea bine spunea el, și nici de ceva care pe departe s-ar putea referi la ceea ce el numea „chestia cu pudra".

Terminat spectacolul de operă, Valcárcelii se întoarseră la casa lor — sau, dacă doriți familia Reyes, cu toate că mai just este să se zică Valcárcelii, prin faptul că Bonifacio conta destul de puțin ca stăpîn acolo; Nepomuceno se despărți de perechea conjugală, și se culcă gîndindu-se la planurile sale de viitor, pe care el le vedea cam greu de realizat, sau avea presimțirea unor schimbări nu lipsite de pericole. Și cînd Reyes era gata să-i ceară voie soției pentru a se retrage în camera lui, Emmei îi veni ideea să facă uz... de ceea ce în relațiile din acea căsnicie se putea numi „prerogativă regală".

— Uite, Bonifacio, mie nu mi-e somn; zgomotul muzicii mi-a făcut capul tobă...; nu voi putea dormi; și singură și trează și nervoasă, îmi va fi teamă.

O clipă de tăcere și apoi continuă:

— Rămîi cu mine.

Se aflau în dormitorul ei. Între timp ea își scotea bijuteriile în fața oglinzii din camera de toaletă luminată de lumînări de culoare trandafirie. Soțul o vedea în oglindă pe fundal misterios și cu umbre mișcătoare. Fără ca el să-și dea seama de ce și pentru ce, acel „rămîi cu mine" îl făcu să-și privească deodată soția cu ochi de judecător al frumuseții. Ce lucru straniu! Pînă în clipa aceea nu observase că Emma, în seara aceea, își dăduse jos mulți ani de pe umeri, mai ales în clipa aceea; nu i se părea o femeie frumoasă și proaspătă, nu exista acolo nici perfecțiune în trăsăturile feței și nici vigoare; însă exista multă expresie; însăși oboseala chipului, un fel de elegie pe care o cîntă obrazul unei femei nervoase și pasionate care pierde netezimea pielii și care pare să plîngă în singurătate apăsarea anilor; complicată istorie sentimentală ce o destăinuie proaspetele zbîrcituri ale tîmplei și cele care încep să se formeze sub ochi; intensitatea de gîndire serioasă, adîncă și dureroasă a privirii, care contrastează cu încordarea anumitor trăsături ale feței, cu inerția buzelor și cu uscăciunea obrazului; aceste precum și alte semne i se părură lui Bonifacio atracții romantice ale soției sale din clipele acelea, și imperativul „rămîi aici" îi măguli amorul propriu precum și simțurile, după un timp destul de îndelungat ce trecuse fără ca Emma să fi făcut uz de „prerogativa regală".

Pentru a doua oară amantul Serafinei avu remușcări pentru infidelitatea sa față de ea. Marea sa pasiune ierta în ochii lui Bonifacio relațiile acelea ascunse cu artista; însă din clipa în care el se dispensa de Serafina, lăsîndu-se atras în mod diabolic de farmecele veștede, însă expresive și melancolice, pline de pasiune stăpînită, ale soției sale legitime, rămînea dovedit că pretinsa marea pasiune nu era chiar atît de mare, și, într-o oarecare măsură, era mai puțin scuzabilă. Fie ce o fi, se întîmplă că Bonifacio începu să se dezbrace de costumul său englezesc în dormitorul neveste-si; rămase fără redingotă și fără vestă, etalîndu-și bretelele de mătase și pieptarul cămășii albe și lucioase cu trei nasturi de mărgean; și în această prozaică, dar familiară atitudine lipsită de respect, se întoarse surîzător spre Emma, care își lingea buzele uscate, azvîrlea scîntei din ochi și, serioasă și tăcută, privea gîtul puternic și alb ca laptele al soțului său. Bonifacio se simți chemat; și într-o clipă, ca la lumina unui fulger, își aminti scena din noaptea aceea cu pudra: citi în obrazul soției sale o slăbiciune feminină, ce se repeta ca o supunere trecătoare, pe deasupra o misterioasă și stranie pervertire fără nume; toate acestea le-a prins din zbor, în mod

confuz; deodată avu conștiința unei superiorități oarecare, efemere, și înflăcărat de propriul său capriciu, de excitațiile pe care acel declin interesant al frumuseții, sau, mai exact, al dorinței, cu care Emma se ilumina, o producea în el, se aruncă cu un curaj de neînchipuit; și urmarea fu că, deodată, căzu în genunchi în fața soției sale, îi îmbrățișă pulpele albe, parfumate, care au fremătat în contact cu pieptul său, și cu glas gîngav de emoție, întretăiat și surd, spuse o mie de nebunii erotice, care se revărsară în primul rînd prin cuvinte, cuvinte tremurate, în argou amoros, în diminutive, așa cum le învățase cu dragă inimă în raporturile sale cu Gorgheggi.

Emma, în loc să-l ridice din acea postură umilitoare, după ce scoase un țipăt, la fel ca cele pe care le scotea cînd intra în baia sa cu apă călduță, se înclină, se înclină, pînă ce rămase cu gura la nivelul gurii lui Reyes; cu ambele mîini îi prinse mustățile, îi azvîrli capul pe spate, și ca și cum buzele celuilalt ar fi fost urechi, sprijinindu-și dinții de ele, spuse ca acela care vorbind cu glas încet ar fi vrut să strige:

— Jură-mi că nu mă înșeli!

— Îți jur, comoara sufletului meu, scumpa mea, comoara mea; ți-o jur și ți-o jur mereu... Privește-mă în ochi; așa, în ochii din străfundul meu, în ochii sufletului meu... îți jur, și iarăși îți jur că te ador, cu asta, cu asta, cu asta ce vezi aici mai jos, mai jos... Dar, fii atentă, îmi strîmbi gîtul, îmi rupi ceafa.

— Te-aș lovi și mai mult... și mai mult... lasă... lasă... așa, și mai mult, să simți durerea cu plăcere.

Urmă o liniște în care nu s-au privit decît în ochi, și au savurat împreună durerea din gîtul lui Bonifacio, dat pe spate, Emma, ridicîndu-se în picioare, îi dădu drumul pentru a-i spune:

— Uite, uite, eu sînt Gorgheggi sau cea care cînta adineauri rulade, cîntece cu triluri și făcea pe regina Micomicona; da, bărbate, asta care ție îți place atît de mult; și pentru a-ți da iluzia, privește-mă aici, aici, aici, prostuțule, ștrengarule, aici, îți spun... cizmulițele la fel ca ale ei; prinde un picior de al cîntăreței, hai, prinde-i-l; ciorapii n-or fi de aceeași culoare cu a ei, dar și aceștia sînt destul de frumoși; hai, acum mărturisește, spune-i că da, că o iubești, că o uiți pe cea din Franța și că te căsătorești cu ea... Tu ai să te numești, cum te numești tu?.... Da, omule, baritonul, îți spun.

— Minghetti?

— Așa, Minghetti, tu ești Minghetti și eu cîntăreața... Minghetti al sufletului meu, ai în fața ta pe regina inimei tale,

mica ta regină; prinde-o, prinde-o, iubeşte-o, mîngîi-o; Minghetti al vieţii mele, Bonifacio, Minghetti al meu drag...

„Însă, fii atent, domnule lăudăros; dacă dumneata vrei să fiu a ta, pentru totdeauna, regină a cizmuliţelor noi, stinge luminile din camera de toaletă şi vino în vîrful picioarelor, să nu ne audă Eufemia, care doarme alături."

XI

Bonifacio Reyes era un admirator al Artei în toate înfăţişările ei, aşa cum se exprima el însuşi; şi cu toate că muzica era manifestarea de predilecţie, deoarece îi mergea mai direct la suflet, într-un mod nelămurit ce îl încînta, şi care nu îi pretindea un studiu prealabil, ca în cazul acelor idei multiple şi concrete care se află prin cărţile de artă superioară. Şi cu toate că susnumita muzică era arta pe care el o cunoştea mai bine — mulţumită studiilor sale de solfegiu şi de flaut — totuşi nu renunţase la exercitarea, fără pretenţii, desigur, într-o epocă sau alta a vieţii sale, ca simplu amator, şi în alte condiţii de viaţă, a exprimării frumosului. Poezia i se părea foarte respectabilă, şi ştia din memorie o sumedenie de versuri, însă dificultăţile rimei îl făcuseră să renunţe la cultivarea muzelor; dispreţuia — deoarece sinceritatea sa de om de caracter şi cu convingeri serioase nu-i permiteau alt lucru — dispreţuia vorbele de prisos într-un poem şi chiar rimele uşoare, şi astfel, cele cîteva împrejurări în care cochetase cu arta poetică, nu-l satisfăcuseră, avea dificultăţi în găsirea rimelor şi chiar îşi reamintea că ultima oară cînd azvîrlise pana cu intenţia de a nu mai scrie versuri, a fost atunci cînd i-a venit să potrivească un sonet dedicat unui domn Menéndez, care întocmise o scriere cu caracter religios...

„Cuvîntul principal, îşi spunea Bonifacio, muşcîndu-şi unghiile, este, după regulile retoricii şi ale poeticii pe care eu le-am citit, cel care trebuie să termine versul; aici, cel mai important, fără îndoială, este numele întemeietorului operei pioase; ei bine, pentru pios există mii de rime, însă pentru Menéndez eu nu reuşesc să găsesc nimic. Şi mai înainte de a-l situa pe Menéndez într-un loc al versului nedemn de venerabilitatea sa, prefer să renunţ la sonet."

Această lipsă de inspiraţie poetică şi de rime pentru *éndez*, nu-i descurajă şi nici nu-i umili orgoliul de artist care, în definitiv, nu era prea mare; la urma urmei, dacă ne gîndim bine, poezia se află concentrată în muzică.

Cu totul altceva era însă arta desenului, şi în această privinţă îngrijitul copist nu şovăia să susţină că făcea cu pana, dacă nu lucruri prodigioase, cel puţin arabescuri foarte plăcute; arabescul era desenul lui preferat, deoarece se împletea cu calităţile sale de copist de acte, şi, afară de aceasta, arabescul avea şi o oarecare asemănare cu muzica, prin lipsă de precizie şi şovăire. Arabescul se înrudea cu alegoria şi cu desenul fantastic, pe de-o parte, şi pe de altă parte cu arta lui Iturzaeta.

La asemenea lucruri, gîndea Reyes într-o după amiază, aproape de apusul soarelui, acolo în camera nu prea luxoasă nici mare pe care Serafina Gorgheggi o ocupa în hanul ce aparţinea de cafeneaua doamnei Oliva, la etajul al treilea al imobilului. Mochi şi protejata sa schimbară locuinţa, ceea ce în acel tîrg nu era decît un schimb al suferinţelor; însă în hotelul „Principal", acolo, la capătul denumit Aleea Veche, îşi pierdură încrederea deoarece întîrziau cu plata costului pensiunii.

Compania de operă se destrămase din motive economice şi din nepotriviri de caracter; numai impresarul, soprana şi Minghetti, baritonul, rămaseră în orăşel, deoarece, după părerea unora, nu aveau, pentru moment, contract, şi nici alt loc unde să meargă, deplasarea fiind costisitoare; după părerea altora, cei patru doreau să servească drept nucleu pentru o companie nouă, pentru care Mochi ducea tratative. Între timp însă, trebuiau făcute economii, şi dacă Minghetti rămase în hotelul „Principal", cu toate că nici el nu plătea bine, era tolerat într-un mod misterios, şi Serafina şi Julio fuseseră obligaţi să se instaleze cu tot cu geamantanele lor în modesta ospătărie care, cu numele de hanul „Oliva", era ţinută cu mari greutăţi de stăpînul vechii cafenele cu acelaşi nume.

In după amiaza aceea Reyes veghea somnul Serafinei, care zăcea în pat, victimă a unei puternice dureri de dinţi, şi atunci cînd accesele se potoleau puţin, se lăsa cufundată într-o liniştită toropeală, care, cu toate că era puţin febrilă, nu era chiar atît de neplăcută.

Reyes veghea. Se duse acolo pentru totul altceva; însă suspinele anglo-italiencei sale şi mirosul de doctorii calmante, la care se adăuga şi apusul soarelui, îi schimbase deodată intenţia, făcîndu-l melancolic, cu gînduri poetice, şi îndemnîndu-l la pioasă abnegaţie spirituală.

C-da 135 coala 8

Cum vegheatul somnului ființei iubite nu presupune să aibe și miinile ocupate, Bonifacio — sprijinit pe noptiera cu incrustații de un colorit ce nu putea fi identificat și care imitau o scenă venețiană albastră, trandafirie, cu pete de cafea și urme de nitrat de argint — desena, desena cu pana de gîscă pe hîrtia velină, ca întotdeauna, ciudățenii caligrafice cu chenare din fauna și flora arabescului celui mai fantastic. Simțea sufletul, schimbîndu-se după circumstanțele momentului, copleșit de muzică; nu îi cînta auzul, îi cînta inima.

Dacă ar fi avut acolo flautul și Serafina nu ar fi dormit, ar fi sugerat cu dulcele instrument acele melodii interioare, languroase, vaporoase, pline de o tristețe suavă, crepusculară, care erau jumătate resemnare, jumătate speranțe ultrapămîntești și pe care tinerețea nu le poate cunoaște: tristețea caracteristică vîrstei mature, care încă mai simte pe buze sfîrșitul iluziilor ca și cum ar savura amintirea lor.

Însă, în loc de flaut, avea pana; pana care scîrțiia slab, abia perceptibil, făcînd pe hîrtie schițe cu profiluri și trăsături groase, energice, într-un clar-obscur sugestiv, echivalent timbrului unei strune sau a unei plăci metalice.

Da, cu încetul, Bonifacio începu să simtă că muzica sufletului lui i se strecura pe degete; curbele arabescului său deveneau mai grațioase, complicațiile și ornamentele sale simetrice, mai elegante și expresive, și imprecisele ornamente geometrice căpătau forme concrete, reprezentative; și la urmă țîșni, ca și cum s-ar fi născut din îngemănarea albului cu negrul, țîșni dintr-un cer cenușiu imaginea lunii, în ultimul pătrar, înconjurată de nori siniștri, pe jumătate diavoli sau vrăjitoare călări pe mături, pe jumătate stup de forme fantastice, însă stupi în mod clar, din care ieșeau o mulțime de gîngănii, puncte lipite de alte puncte ce aveau corpuri de albine, cu picioare, cozi și unghii de femei infernale. Albinele acelea sau viespi ale diavolului zburau în jurul lumii, și unele acopereau chipul ei, care era, privit din profil, însăși Satana, cu sprîncenele în formă de unghi, care azvîrlea foc din ochi și din gură. Peste confuzia aceasta de forme absurde, Bonifacio desenă linii simetrice care imitau foarte bine suprafața mării calme, și peste linia cea mai de sus, cea a orizontului, desenă iarăși o imagine a nopții, însă a unei nopți senine, la al cărui jumătăți de cer, traversînd cinci șiruri de ceață subțire, liniile pentagramei, se înălța încet, majestuoasă și poetică, plăcuta lună plină; în discul său, elegante curbe sinuoase spuneau: „Serafina".

Visătorului i-a trebuit o bună jumătate de oră pentru compoziția sa simbolică, însă răsplata inspirației și a efortului a fost un orgoliu nobil de artist satisfăcut; senzație ce se amestecă repede cu o duioșie austeră, și această stare sufletească voluptoasă, îl făcu să încline capul, să sprijine fruntea de mîini și să mediteze și să plîngă în hohote și cu lacrimi în ochi.

— Ce viață stranie! Cîte nu pot să-i treacă prin minte unui biet diavol! gîndea Bonifacio.

Alegoria care-i ieșise fără să vrea din pană era destul de clară; reprezenta *sinteza* vieții sale actuale. În cerul amorurilor sale, în partea lui senină, peste oceanul pasiunilor sale acum calme, strălucea luna plină, dragostea satisfăcută, poetică, ideală, a Serafinei sale. Trecuseră acum zilele acelea de furtuni senzuale, în care amorul fizic, amestecîndu-se cu cel platonic, se devota arabescului pasiunii nesăbuite și haotice; sufletul depășise pasionalitatea trupească și găsea tonul afecțiunii, care, statornicindu-se, devenise obișnuință, devenise spirituală. Și deodată, în partea cealaltă, sub ocean, în regiunile misterioase ale abisului în care își avea sălaș dușmanul, din care se ridicau voci subterane de amenințare și pedeapsă, apărea ca un reflex neprecis, un alt cer, cu o altă lună, un cer vijelios, cu spirite infernale îmbrăcate cu nori groși, cu același demon mascat de lună în ultimul pătrar... care amintea de luna de miere satanică, de Valpurgia, pe care soția sa, Emma Valcárcel dorea să strălucească în timpul acelor nopți de amoruri nemaiauzite, neașteptate și aproape deznădăjduite.

Bonifacio se ridică și o privi pe Gorgheggi, adormită:

— Femeia aceasta adorată nu știa că eu îi sînt necredincios. Că există momente în cursul nopții cînd mi se dă o băutură fermecată făcută din spaime, din constrîngeri, din amintiri, din deprinderi ale trupului, din vechi plăceri, din parfumuri de petale de trandafiri ofiliți, din milă... și pînă și din resemnări... negre... Femeia aceasta nu știe că eu mă las sărutat... și sărut... ca și cum cineva ar da de pomană morții, morții bolnave, nebune; că dau sărutări ca și cum sînt mușcături prin care doresc să opresc timpul, care se scurge, care se scurge, trecînd prin atingerile nesăbuite... Da, da, Serafina, în clipele acestea mi-e milă de soția mea, al cărei sclav sînt; mîngîierile ei sînt nesăbuite, sînt oglindiri ale figurațiilor pe care eu le-am învățat din primele tale dezmierdări de dragoste pasionată și desfrînată... mîngîierile ei, care la ea apar inocente, pentru mine sînt crime, mă molipsesc și mă transportă cu ele în infernul întunecat unde, între vise și țipete de amor, care sfîrșesc prin suspine de bătrînețe,

prin înlănţuiri ale corpului care se prăbuşeşte istovit de nu ştiu ce negre nebunii plăcute şi sufocante, pline de spaimă şi de atracţie. Eu sînt amantul unei nebune desfrînate... a unei bolnave care are dreptul la mîngîierile mele; însă un drept ce nu este ca al tău, pe care bărbaţii nu-l recunosc, dar care mie mi se pare cel mai de preţ, cu toate că este subtil şi invizibil şi este numai dreptul tău... şi al meu: dreptul sufletului meu obosit.

Şi începu să plîngă, după ce gîndi toate acestea — însă cu alte cuvinte — în adîncul sufletului său, şi în parte chiar fără cuvinte, deoarece unele dintre ele pe care fusese nevoit să le întrebuinţeze, nici măcar nu le cunoaşte. De exemplu, ceea ce s-a notat puţin mai înainte, cuvîntul ultrapămîntesc. Ştia Reyes ce înseamnă ultrapămîntesc? Cu toate acestea însă, se gîndea mereu la aceasta, şi combina simbolul cu toate ideile sale şi cu toate necazurile mizerabilei, copleşitoarei sale existenţe. Pe vremea lui Bonifacio, în acea epocă a vieţii sale, nu se vorbea ca acum, şi mai puţin în tîrgul său, unde, pentru exprimarea stărilor de afecţiune, domina stilul lui Larrañaga şi a lui don Heriberto Garcia de Quevedo. Fără a mai socoti că Bonifacio, încă şi mai puţin instruit decît istoricul său, nici măcar prin gînd nu ar fi putut folosi anumite fraze ce se obişnuiesc a fi întrebuinţate aici, pentru transcrierea fie şi cu aproximaţie, a frămîntărilor sufletului său.

Fapt este că Gorgheggi nu se trezi, cu tot acel zbucium... sufletesc al iubitului său, care, de altminteri, mergea în vîrful picioarelor, fără a se poticni de ceva, şi chiar reuşi să-i acopere puţin, fără ca ea să simtă, o parte din spatele foarte alb, pe unde o cuprindea frigul. În casa Serafinei el era acelaşi bărbat, curtenitor, fin, elegant, gingaş şi iscusit, cu grijă multă pentru soţia sa — tiranul său — la fel ca spiritele benefice din poveştile cu palate fermecate.

El cunoştea toate ungherele din locuinţa amantei sale... de asemenea, şi cele din camera lui Mochi. Bonifacio fusese cel care căutase şi aranjase totul; el era cel care căuta să imprime ceva spirit de ordine şi de cumpătare în viaţa acestor artişti, aducîndu-le puţin din atmosfera stenică a căminului său, care în definitiv cămin era, cu toate că nu putea servi nimănui ca model. Pe măsură ce se scurgeau zilele, Reyes îşi imagina astfel că are două case, cea a soţiei şi cea a iubitei sale, şi aşa cum el însuşi, fără a se gîndi, şi fără a dori, introdusese în hardughia neamului Valcárcel un aer de degajare şi sămînţe de licenţiozitate pe terenul ce era atît de bine pregătit în sufletul Emmei, şi tot aşa, fără a-şi da seama, din instinct, plantase încetul cu încetul, germenii unor

obiceiuri aşezate, de modă provincială, de un *savoir-faire* familiar în intimitatea prieteniei sale cu cîntăreţii. Poate că la aceste toate contribuiau, mai mult decît exemplele din casa Valcárcel, reminiscenţele din timpuri de demult, deprinderile de pace familială, cît şi senzaţia lipsurilor financiare pe care o mai păstra conţopistul avocatului Valcárcel, care nu în zadar îşi petrecuse copilăria şi primii ani ai tinereţii sale alături de părinţii săi cinstiţi, săraci, umili şi resemnaţi.

Idealul lui Bonifacio era de a visa mult şi de a avea mari pasiuni; toate acestea însă fără a dăuna bunelor cutume. El iubea ordinea în cămin; privind stampele din cărţi, rămînea fascinat în faţa unei bătrîne încă frumoase şi severe, care tricota la gura sobei, în timp ce la picioarele ei, o pisică, pe o piele de blană, se juca fără zgomot cu ghemul de lînă, simbol al protejării burghezului împotriva iernii. El iubea ordinea în căminul lui şi invidia curajul, lipsa de grijă faţă de ziua de mîine a artiştilor care nu au casă, care fără multe pretenţii locuiesc în hoteluri din cele patru puncte cardinale ale lumii; această admiraţie se năştea însă din contrastul dintre propriile sale plăceri cu neînvinsa moliciune a vieţii materiale liniştite, sedentare, ordonate.

Pînă a fi romantic cu orizonturi largi şi cu imaginaţia complet liberă, i se părea de la sine înţeles, cel puţin pentru el, să aibă bine asigurată satisfacerea nevoilor fizice, care sînt şi ele atîtea şi atît de complicate.

Simbolul acestor sentimente era, aşa cum s-a mai arătat, perechea lui de papuci. Atunci cînd în visele sale de tinereţe îşi închipuia un castel clădit pe o stîncă, o frumoasă creştină ce se ivea la fereastra ogivală, o scară de mătase, o lăută şi un adorator, el, desigur, fiind cel care răpea pe fata din castel, se poticnea mereu, că este de neconceput că ar putea fugi în ţinuturi îndepărtate, aşa, fără papuci. Şi era limpede că papucii erau incompatibili cu lăuta. Pe deasupra, papucii nu erau totul; exista ceva mai mult în dragostea sa faţă de căminul călduţ, dulce, liniştit...: familia. O, familia cinstită, fără compromisuri, fără neînţelegeri şi nici amestecuri din afară, era încîntarea lui! Familia putea fi incompatibilă cu pasiunea, la fel ca papucii cu lăuta? Poate că nu. Dar el nu întîlnise conjuncţia acestor două frumoase idealuri. Familia nu era cu adevărat familie pentru el; Dumnezeu nu dorise lucrul acesta. Soţia sa era tiranul său şi în dorinţele ei de dragoste plină de farmec, carnală şi bolnavă, coruptă de el însuşi, fără să ştie, Emma era o concubină, o odaliscă nebună; şi lucrul cel mai rău din toate: lipsea copilul. Şi în

casa Serafinei, în casa pasiunii... nu exista sfințenia căminului, nici măcar speranța unei legături sufletești.

Cîntăreții vor pleca într-o bună zi. Erau ca Evreul rătăcitor; era un miracol că printre atîtea spectacole date de diferite companii teatrale, prin săptămîni de inactivitate și de speranțe neîmplinite, cu ajutoare sub formă de împrumuturi, cu amînarea plăților, și cu abuzul de cereri de noi împrumuturi, Mochi și Gorgheggi reușiră să rămînă luni și luni în acel orășel. În ziua în care se va aștepta mai puțin, Bonifacio se va pomeni, în camera Serafinei, cu geamantanele făcute. Iar cînd Mochi va spune „vom pleca", el nu va avea cum să se opună.

Nu avea cum și nu le putea oferi mijloace materiale pentru a-i păstra în oraș; arta și nevoile zilnice suflau ca și vîntul, și îi purtau departe, prin lume, cu pasiunea lui, singurul refugiu al sufletului său îndurerat, doritor de iubire, de mîngîieri nevinovate (așa cum au fost cele ale Serafinei); lui rămînîndu-i demnitatea personală, de care ducea lipsă alături de Emma sa, Emma care se îmblînzea doar cîteva clipe în calitatea ei de fiară dezlănțuită, pentru ca imediat să fie, chiar în plină dăruire, despotul de totdeauna care amesteca mîngîierile cu absurdități, toate acestea constituind motive de regret pentru buimăcitul ei soț. Va rămîne singur, singur în stăpînirea Emmei, sub privirile reci și incisive ale lui Nepomuceno, cel cu socotelile, în puterea lui Sebastian, vărul, și al tuturor din neamul Valcárcel care ar fi dorit să-l taie în bucăți prin disprețuire.

Gorgheggi se trezi zîmbind, fără să o mai doară măselele; îi mulțumi lui Bonifacio al ei, care, îi veghie somnul ei de copil, și dulceața căpătată prin aceea că se simți bine, fără dureri, sătulă de somn, o făcu afectuoasă, sentimentală, și, pînă la urmă, o îndemnă la dezmierdări. Dar acestea au fost moderate, amestecate cu dialoguri lungi, stăpînite; îmbrățișările ei nu se mai asemănau cu acele cătușe puternice, ca altă dată. „Așa, gîndea Reyes, ar fi trebuit să fie mîngîierile soției mele." Serafina se obișnuise cu nevinovatul său Reyes și cu viața de provincie, de burgheză sedentară, la care el o obișnuia, și care justifica atît rămînerea destul de îndelungată în acel tîrg șters, cît și o odihnă prelungită. Ultimele speranțe de strălucire în artă se risipeau, și Serafina se gîndea la alt gen de fericire. Lipsa de repetiții și de reprezentații, absența de la teatru, îi apărea ca o eliberare, aproape o regenerare: așa cum curtezanele care ajung la o anumită vîrstă și devin bogate și aspiră la onoare ca la un ultim lux, Serafina visa și ea la independență, cu fuga din fața publicului, cu uitarea solfegiului și instalarea într-un orășel unde să vegeteze și

să fie o doamnă de vază, cu influență, și respectată. Începea să cunoască viața acelui orășel, pe care-l disprețuise la început; începeau s-o intereseze micile bîrfeli; făcea mult caz că cunoaște viața și slăbiciunile diferitelor doamne, și într-o zi avu o mare neplăcere, deoarece Bonifacio nu obținu ca ea să fie invitată, de Joia Sfîntă, într-o parohie oarecare, și să ia loc, conform tradiției, la masa sfîntă din altar. Într-o noapte, cîntă la catedrală cu Mochi și cu Minghetti, și simți o mîndrie imensă. Îi trecea prin cap proiectul unui mare concert în folosul spitalului sau al azilului de bătrîni. Lui Mochi nu i se păru rea ideea, însă îi schimbă semnificația. Un mare concert, da, însă nu în beneficiul săracilor, ci al cîntăreților, care au supraviețuit fostei companii artistice. Minghetti, baritonul, fu anunțat de acest proiect, și ideea i se păru și lui magnifică. La rîndul lui el sugeră tenorului intenția de a profita de acel concert pentru a reînvia instinctul filarmonic al locuitorilor din urbe; se obosiseră de operă, perfect, dar trecuse și o stagiune întreagă de cînd teatrul rămînea închis; Gorgheggi, apărînd îmbrăcată elegant în saloanele unei lumi bune, și cîntînd, fără a gesticula și fără a face pași pe scenă, bucăți de muzică aleasă, va reuși să trezească din nou apetitul muzical al multor amatori; asta va înlesni calea de a se deschide un abonament condiționat pentru concerte — avînd ca bază terțetul; existau tenorul, soprana și baritonul; vor mai fi aduși un contraalto, bas și coriști, și se putea aranja o altă companie artistică prin care se va putea amîna plata unor datorii, în așteptarea, fără grabă și trudă, a unui contract în altă parte.

Pentru a pune pe picioare proiectul, trebuia să se bizuie pe o persoană din localitate care să ia inițiativa. Și nimeni altul decît Bonifacio. Serafina se oferi să-l roage să preia el această sarcină. Zis și făcut. În seara respectivă, printre mîngîierile unui amor potolit, și într-o intimitate senină, Gorgheggi își imploră amantul să sprijine cu ardoare și entuziasm ideea sa și să-și ia sarcina să pregătească concertul și să învingă obstacolele inerente. Ce nu putea face Reyes pentru acea femeie, căreia nu-i putea da bani, și asta mai ales că ea avea atîta nevoie de ei?

Proiectul artiștilor fu propus de Bonifacio Juntei de la Casino, care era constituită ca o Societate ce depindea de Întreprinderea cafenelei *Oliva*; la etajul întîi se aflau salonul de dans și sălile de joc și de lectură al acelui local de odihnă care uneori se transforma și în loc de pariuri și jocuri de noroc. Junta conducătoare, care era conștientă de îndatoririle ei, promise că va studia problema. Au existat mai multe discuții, s-a

votat şi, cu o infimă majoritate, s-a aprobat proiectul de concert, care va fi urmat de bal, însă fără bufet.

Bonifacio ascunse neveste-si faptul că era ocupat cu aceste aranjamente, că era sufletul proiectatei sărbătoriri; ea ştia însă că se pregătea concertul, şi că Bonifacio al ei era organizatorul acestei petreceri, care va fi ceva deosebit. Dacă despre alte lucruri pe care de asemenea le ştia de mai mult timp, nu-i vorbise decît în mod indirect şi fără prea mare insistenţă, acum dorea să dea de înţeles că este bine informată; şi astfel, într-o zi deschise discuţia, la sfîrşitul mesei, în prezenţa lui Nepomuceno:

— Ia spune-mi, omule, de ce ţii în aşa mare secret tot ce-mi pregăteşti? Oare vrei să-mi faci o surpriză?

— Ce-ţi pregătesc?

— Da, domnule; chestia cu concertul. Ştiu bine că tu împreună cu alţii vreţi să faceţi o colectă, într-un mod mai discret, în favoarea acestor bieţi artişti care au rămas în oraş şi nu o duc prea bine. Perfect, o faptă foarte bună. Este o idee mare şi o operă de caritate. Vom oferi ceva şi ne vom distra. Magnific. Nu-i aşa, unchiule, că este o idee excelentă?

— Excelentă, stabili Nepomuceno, ştergîndu-şi buzele cu şervetul şi aprobînd din cap.

— Poţi conta pe mine şi pe domnişoara Marta, pe Marta Koerner, fiica inginerului, doar ştii, buna mea prietenă, care va merge cu mine. Unchiul mă va însoţi, e adevărat? Şi poate şi vărul Sebastian, care va veni în zilele de vacanţă. Tu te vei ocupa cu aranjatul lucrurilor. Le ştim pe toate astea, omule, nu fă pe copilul nevinovat, doar ştim că eşti cu organizarea acestui eveniment festiv şi ce-i în asta? Foarte bine. Slavă Domnului că faci şi tu un lucru de folos. Ceea ce mă supără este că nu mi-ai spus pînă acum că eşti prietenul artiştilor, un atît de bun prieten. Credeai că nu mi-ar fi făcut plăcere? De ce oare? Nu sînt orgolioasă, nu cred că numele meu să-şi piardă din strălucire fiindcă soţul meu are relaţii cu nişte cîntăreţe: din contră, dacă aş fi bărbat, aş fi procedat la fel. Faimoasa Tiplona nu s-a măritat cu o persoană nobilă din localitate? Este adevărat, unchiule, că nu mi-a părut rău cînd am aflat că Bonifacio se poartă foarte frumos cu artiştii? Lucrul acesta l-am ştiut de la domnişoara Koerner, nu-i aşa, unchiule? Şi eu m-am prefăcut că nu ştiu nimic. Să vezi cum stau lucrurile.

Bonifacio îşi privea nevasta cu ochi ficşi cuprins de un mare zbucium. Un instinct orb îi spunea:

„Atenţie Pablo!... Nu avea încredere, fii atent ce vorbeşti, ţi se întinde o capcană!" Un alt gînd tot atît de puternic îl făcea

să vadă cerul albastru care-l îndemna la înduioşare. Dacă soţia lui ar fi capabilă de a-l înţelege, de a înţelege dragostea lui faţă de artă şi de artişti? El nu ajungea să spere pînă acolo, în a-l ierta, pentru amorurile sale cu Serafina; era, din contră, obligatoriu ca Emma să nu ştie nimic despre asta; însă pentru rest, de ce nu? Adică, nici de chestia asta cu datoriile şi cu banii împrumutaţi. O privea pe Emma; apoi îl privi pe unchi, gîndind că în lume nu există decenţă şi sinceritate şi onestitate, sau ele apăreau mînjite pe faţă, mai ales în ochii unchiului şi ai nepoatei sale.

Destăinui tot ceea ce crezu necesar. I se mulţumi pentru sinceritate, şi atît unchiul cît şi nepoata manifestară o adevărată admiraţie, gîndindu-se la perspectiva orelor de veselie şi de bucurie sinceră pe care Bonifacio le puse în faţa fanteziei lor, cu o elocvenţă mişcătoare. Cu toate că Nepomuceno şi Emma umblau cu gînduri ascunse, fiecare dintre ei cu motivele sale, ei erau sinceri în entuziasmul şi adeziunea lor la proiectele lui Reyes. În ceea ce privea o scuză pentru slăbiciunile artistice ale soţului şi pentru legăturile lui cu cîntăreţii, nimic mai uşor. Nu era şi el muzician? Şi ce era rău în faptul că, plecînd din casă, îşi petrecea timpul liber cultivînd prietenia acelor domni distinşi care cunoşteau atîta muzică, aveau comportări atît de rafinate şi nu se asemuiau cu oamenii invidioşi din popor, spirite mărginite, înguste, monotone, nesuferite?

Nepomuceno vorbi mai mult decît obişnuia; el de asemenea era pictor, adică muzician; da, în Societatea Economică el sprijinise înfiinţarea unei clase de solfegiu şi pian.

— Ei, muzica! Te cred, e mare lucru! Îmblînzeşte şi fiarele!

— Desigur, spuse Bonifacio încîntat.

Şi povesti în felul său fabula lui Orfeu, care pe Emma o surprinse din nou şi cu desăvîrşire şi i se păru foarte interesantă.

— Referitor la pian... cu toate că este bătrîn calul pentru a se învăţa la buiestru, eu aş fi dorit să ştiu să bat în clape, aşa... puţin... chiar dacă n-aş cînta decît cu un deget aceste opere pe care tu le cînţi din flaut.

Lui Bonifacio propunerea i se păru lăudabilă în totul. Reveni cu gîndurile sale — cu toate că lipsite de speranţă — la simbolul propoziţiei că „muzica îmblînzeşte fiarele", şi spuse:

— Fii atentă, dacă te hotărăşti, Minghetti, baritonul, este un profesor excelent.

Emma, aprinsă, nu făcu altceva decît să se ridice în picioare şi, fără nici o reţinere începu să bată din palme.

— O, da, da; minunat, minunat! Ce idee! Baritonul... şi-l vom plăti bine; va fi o operă de caritate. Însă, ce păcat! Vor pleca imediat?

— O, asta..., depinde de împrejurări... Dacă se reînnoiesc abonamentele, dacă refac cvartetul..., dacă vor fi ajutaţi...

— Fără îndoială că vor fi ajutaţi! Nu-i aşa unchiule?

Unchiul a aprobat din nou din cap. Ce de planuri avea ea în mintea ei! Ochii îi străluceau, fixaţi pe faţa de masă, ieşindu-i din această privire o sută de idei ce nu spuneau nimic, însă care destăinuiau unele gînduri ca şi cum ar fi fost exprimate.

Sosi şi seara concertului. Pentru asta au fost puse la dispoziţie saloanele Casinoului, sucursală a cafenelei *Oliva*; a existat chiar un mic bufet, în ciuda celor hotărîte de Juntă, şi tot ce era mai select din populaţia oraşului, tapetaţi în haine de sărbătoare, s-au grăbit să bea şerbet şi să privească de aproape pe iluştrii cîntăreţi pe care i-au aplaudat de atîtea ori, văzîndu-i pe scenă, înzorzonaţi cu mărgele ieftine şi de fireturi aurite.

Seară solemnă pentru Bonifacio! Seară solemnă pentru Emma! Seară solemnă pentru Nepomuceno!

XII

În candelabrele de cristal ardeau foarte multe lumînări de spermanţet; la un perete al salonului, pe o platformă improvizată, respectabila orchestră a muzicanţilor formată din profesori de prin partea locului deschise concertul cu o simfonie din învechitul lor repertoriu. În orchestră se afla trompetistul adversar atît al limbii italiene cît şi al armoniei muzicale; acolo se afla, de asemeni, şi spiritualul violonist Secades, care visase să fie un al doilea Paganini şi care şi-a consumat nopţi după nopţi, şi zile peste zile, căutînd în corzile mîngîiate de arcuş, cînd tînguiri de dragoste sublimă, cînd imitaţii fidele de zgomote naturale, de pildă, zbieretele de măgar. Şi ironia soartei! Imită acest zbierăt atît de perfect, încît arcuşul său putea să discute cu măgăriţa lui Balaam! Dar inexprimabila cantilenă a amorului, suspinele pasiunii sublime, erau hărăzite de aceleaşi corzi pentru un alt arcuş amorezat şi nu pentru arcuşul lui Secades, cel care, acum matur şi dezamăgit, prefera de acum cealaltă vocaţie a

sa, cea de agent de bursă, şi se preocupa mai mult de afacerile de la Bancă, şi veniturile primite de acolo, decît de arta care-i legănase visurile copilăriei. Cînta acum, pentru a-şi mai face un cîştig şi era pe jumătate adormit, la fel ca şi tovarăşii lui, şi cînta fără nici o convingere, fără entuziasm, abia păstrînd un pic de dragoste melancolică şi respect superstiţios pentru muzica bună, în stil vechi, dispreţuind de fapt noutăţile aduse de trupele artistice care s-au perindat prin tîrg prin anii din urmă.

Aici se mai afla şi vechiul cornist, don Romualdo, chel, demn, cu burtă mare; la catedrală întrebuinţa fluierul, iar în tot ce este profan, cornul; el se impunea aproape ca o glorie provincială. Întregul tîrg, chiar şi surzii recunoşteau cît de minunat era tot ceea ce scotea acest om din straniul instrument; cornul îi făcea să plîngă, să rîdă, chiar să şi tuşească. Apoi, în ciuda unei aşa mari faime, şi cu toată marea admiraţie de care se bucura, timpul aruncase peste celebritatea lui don Romualdo vălul gros al uitării; ştia bine că — fără a-i pune o clipă la îndoială celebritatea —, concetăţenii lui obosiră să-l mai admire; aceste neplăceri ineluctabile erau suportate de don Romualdo cu o melancolie filozofică şi tăcută şi el continua să cînte cu acelaşi rafinament de totdeauna, cu toate că eforturile erau acum zadarnice. Pe scurt, era trist, dezamăgit, oarecum la fel ca şi tovarăşul său Secades; el, lipsit de iluzii, gloria părăsindu-l, zăcea în aceeaşi langoare a resemnării reci şi amare în care se cufundase şi Secades, în drumul lui spre celebritate. Totul era la fel: nu reuşise să urce pe templul Faimei, şi iată că se şi afla pe calea de întoarcere. Orchestra răsuna ca şuruburile unei maşinării neunse, şi asta în ciuda faptului că se numărau printre ei profesori respectabili şi alte notabilităţi; instrumentele cu arcuş erau astmatice, şi vibrau a lemn aşa cum zbîrnîie doaga butoiului plin cu cidru; alămurile, lipsite de orice sentiment de compasiune, erau stridente cu totul; oricare dintre aceste instrumente ar fi putut, singur, să dărîme toate zidurile cetăţii Jerihon! Din fericire, fiecare dintre cei aflaţi de faţă la acest concert avea aceeaşi definiţie pentru muzică, şi nu mai mult decît urechea unuia care ar fi ascultat cum plouă.

Emma intră în salon după încheierea primului număr din program; ea concentră privirea tuturor prin două lucruri: mai întîi prin veşmîntul ei foarte scump şi atrăgător, şi apoi pentru că veni la braţ cu inginerul german Koerner, un bărbat gras, înalt, stacojiu la faţă, cu ochi de copil plîngăreţ, albaştri, limpezi, foarte adînci. Koerner semăna cu un porc foarte bine crescut, şi numai bun de a fi dus la cuţit, dar totodată era un bărbat

foarte spiritual, îndrăgostit de Mozart și de viitorul Prusiei. Vorbea spaniola ca inventator al unei limbi cu lexic aproape castilian și cu structură de topică aproape germană. Era un visător, însă capabil de a învîrti cîte o fabrică în vîrful fiecărui deget, și în postură de contabil, așa cum spunea el, nimeni nu-l întrecea. Știa de toate și îi disprețuia pe spanioli (ascunzîndu-și însă gîndurile), o idolatriza pe fiica sa, Marta, și venise aici să se îmbogățească.

După ce Emma și Koerner au intrat, în salon au intrat, de asemenea, și tot ținîndu-se de braț, Marta Koerner și Bonifacio Reyes, urmați de aproape de don Juan Nepomuceno, care părea să-și fi pudrat favoriții, ce aduceau a argint curat. Marta Koerner era o blondă de douăzeci și opt de ani, foarte rumenă la față, cam grasă și fardată cu delicatețe și gingășie; marele merit al ei era atracția formelor prea pline; însă ea căuta, înainte de toate, grație în expresie, profunzimea și distincția ideilor și sentimentelor. Vorbea întotdeauna din adîncul inimii, ducîndu-și mîna, care era o minune, la sînul ei palpitant, ce forma în întregul lui o operă făurită din cel mai curat sidef. Marta atribuia lăuntrului acestui tors, adevăratele tezaure ale persoanei sale; însă oamenii inteligenți, și printre ei se număra și Nepomuceno, prețuiau mai mult ceea ce era la suprafață.

Marta avea alte păreri decît cele ale tatălui în ce privește muzica: ea era pentru Beethoven. Erau de acord însă că aveau o indispensabilă nevoie de a face o mare avere, sau cel puțin o bună parte din ea. Koerner venise direct din Saxonia, să conducă o turnătorie înființată de un industriaș în apropierea minelor de fier situate în regiunea cea mai stîncoasă a provinciei; acolo era locul unde cei din neamul Valcárcel, săraci și ursuzi, își aveau bîrlogul. Vărul Sebastian, ceva mai comunicativ, care făcea drumurile între oraș și munte, a fost acela care l-a prezentat pe domnul Koerner lui Nepomuceno. La început, neamțul cu fiica sa au trăit prin paragini, fără a se gîndi că numai la cîteva leghe se putea găsi un oraș care putea să le reamintească, așa, pe de departe, civilizația și cultura pe care o lăsaseră în țara lor. Cu toate că aveau mijloace tehnice — așa cum spunea Sebastian — să dispună de toate lucrurile de care aveau nevoie, acestea putînd fi ușor cărate cu macaralele pînă la locurile înalte unde locuiau, Marta și Koerner trăiau totuși țărănește, în ceea ce privea relațiile lor sociale. Au învățat spaniola în dialectul regiunii, confuz și stricat; în acest timp, starea lor de spirit se modifica, și cu cît doreau să mențină mai mult focul sacru al idealismului datorită sonatelor clasice cîntate de

Marta la un pian cu coadă, și datorită cărților și revistelor ilustrate pe care tatăl ei le primea din Germania, fapt este că mediul înconjurător îi invada și-i transforma; disprețul cu care la început i-au privit și i-au tratat pe neciopliții în mijlocul cărora erau obligați să trăiască, se transforma pe nesimțite în curiozitate; și curiozitatea ajunse să devină interes, imitație, emulație, și orgoliul nu se mai exprima acum în a-i disprețui pe ceilalți, ci în a străluci în mijlocul acestora. Koerner dori să se ridice printre sătenii din munți și cum cu ei nu-i foloseau abilitățile lui de diletant în diferite arte și cititor sentimental, el se văzu obligat să întrebuințeze alte metode, mai apreciate la fața locului, cum ar fi, de exemplu, tăria și capacitatea stomacului său. Nu începu să fie recunoscut pentru acest lucru, și așa cum ar fi dorit el, decît de atunci de cînd s-a răspîndit prin diferite consilii comunale știrea, adevărată, cum că, la o prinsoare cu un vătaf din mine, neamțul îl lăsase pe spaniol la o duzină și jumătate de ouă prăjite în timp ce el, Koerner, ajunsese să înghită cele două duzini, foarte comod, și punea sfîrșit isprăvii înfulecînd doi *besugos* [22]. Asta era însă altceva; iar cei care rămîneau indiferenți în fața memoriei războaielor glorioase ale marelui Frederic — de care Koerner era mîndru ca și cum ar fi fost nepot al ilustrului monarh — cei care auzind vorbind de Goethe, și de Heine și de Hegel, ascultau cu aceeași devotare pe față de clipocitul picăturilor de ploaie, au ajuns să recunoască viitorul glorios al neamului care zămislea asemenea rînze grozave. Trebuie adăugat la aceasta că inginerul juca la popice cu o deosebită dexteritate și cu o forță de mulți cai putere, sau, cel puțin, de forța unuia, a doi sau de a trei țărani, dintre aceia. Cu acestea, și cu alte calități asemănătoare, Koerner reuși să cîștige simpatii și chiar admirație din care motiv ajunsese să se simtă satisfăcut. Însă soiul acesta de glorie sfîrși prin a-l obosi și, mai ales, îi displăcu profund, din cauza pericolului, care în fine îi era evident, de a se transforma într-un urs cu calități filozofice și muzicale, dar totuși urs; într-un Ata Troll în carne și oase. Se îngrășa excesiv, uita de meditațiile sale... și gusturile sale simple, ușor de satisfăcut în viața montană, îl îndepărtau de planurile complicate de progres și de viață plăcută pe care le adusese din țara lui. Afară de aceasta, în fabrica din munți, cu toate că era bine plătit, respectat și satisfăcut în ce privește necesitățile materiale, căci poseda o casă frumoasă, leafă și diverse atenții, totuși nu prospera, nu se putea îmbogăți. Încercă proiectul de a deveni asociat industrial; însă re-

[22] Pește comestibil din Mediterana (n. tr.).

nunţă în faţa dificultăţilor pe care proprietarul i le făcea pe ascuns. Toate acestea l-au indispus şi el începu să dorească din ce în ce mai mult să scape de viaţa aceasta de troglodit, să fie mai demn şi să pună mai la îndemîna cererii, onesta ofertă a farmecelor, din ce în ce mai exuberante, a fiicei sale Marta, căreia i se adăugau anii, în mod inutil, acolo, în munţi. Fără să-şi părăsească fabrica, dar sub pretextul unor interese de serviciu, Koerner îşi inteţi vizitele sale în capitala regiunii, în căutarea vreunei afaceri care să i se pară mai de viitor decît cea de pe prăpastiile acelea; şi într-una dintre aceste călătorii vărul Sebastian îi făcu cunoştinţă cu Nepomuceno. Neamţul, care era ager la minte şi om de lume, înţelese imediat rolul ce-l juca administratorul în casa nepoatei sale, şi văzu clar că acolo există bani, că banii aceştia se risipeau în grabă şi că acel fluviu de argint se îndrepta, — sau el nu-şi dădu prea bine seama — spre buzunarele lui Nepomuceno, cu toate că suferea mari pierderi şi derivaţii într-o deltă de dezmăţare care va mări averea modistelor, negustorilor de stofe, de pălării, de bijuterii, fără a mai ţine socoteală de prăvăliile cu produse coloniale, cofetării, tarabele cu vînaturi şi pescărie, etc, etc. Koerner începu să-l sîcîie pe Nepomuceno, convingîndu-l în primul rînd că el, Nepomuceno, poseda un adevărat talent de contabil, că era un Necker... umbrit, de talentele-i nepuse în valoare; cu un alt orizont, ar fi putut străluci ca o stea de prima mărime pe cerul Administraţiei şi al Finanţei. Nepomuceno dacă ar fi conştient, ar trebui, după Koerner, să dea unor asemenea calităţi o întrebuinţare mai demnă de ele, decît aceea a unui simplu intendent, calitate la care, în definitiv, se limita. Ceva în plus: în interesul casei în ruină Valcárcel, care, de bună seamă, decădea mereu din vina risipei Emmei, şi a cheltuielilor făcute în secret de soţul ei, Nepomuceno era dator să facă astfel ca partea aceea de capital ce mai rămăsese să producă un beneficiu mai mare decît neînsemnatul procent al rentei de stat. Un asemenea embatic[23], o asemenea gospodărie *pulverizată* reprezentau ceva ridicol. *Sursum corda!*[24]. *All right! La o parte cu rugina!* Rezerva aceasta de bani să fie investită în industrie, şi apoi vom vorbi. La aceste argumente se adăugau, şi altele sub formă de argumente secundare — un fel de aperitiv şi completare — altele cu caracter general; de exemplu: înapoierea în care se afla Spania, în ciuda bogăţiei solului şi subsolului; după părerea lui Koerner, vina o purta Inchiziţia şi

[23] Formă de arendare pe termen lung a unei proprietăţi în care arendaşul se bucură de toate drepturile de proprietate. (n. tr.).
[24] Sus mîinile (lat.) (n. tr.).

Bourbonii, şi apoi, administrarea defectuoasă a regimului constituţional, care prin sinea lui nu era bun. Cu această ocazie se plîngea de decadenţa generală spaniolă, şi chiar izbuti să-l informeze pe Nepomuceno despre probabila renaştere a teatrului naţional, dacă toţi vor face ceea ce îi sfătuia el: a face capitalurile să circule, a trage foloase din bogăţiile solului. Koerner nu ştia că Nepomuceno ignora că în secolele trecute Spania fusese renumită prin teatrul său; şi astfel, în acest domeniu, aflase prea puţine lucruri de la el. Însă ceea ce nu reuşi să facă în sufletul lui ideea patriotică, şi anume contribuţiile la renaşterea spiritului naţional cu ajutorul unei industrializări a ţării bine conduse, făcură ochii, şi în mod mai eficace, cărnurile Martei, ce posedau o virtute magnetică asupra simţurilor lui Nepomuceno. Prima oară cînd a văzut-o, în cea dintîi vizită pe care o făcut-o la Koerner, cu intenţia ca acesta să-i prezinte anumite planuri şi devizul unei fabrici de produse chimice, acest mare proiect al neamţului, el rămase cu gura căscată, uluit, simţind furnicături la gît, şi în întregul corp o subită tinereţe, pe care nu o avusese, la drept vorbind, întreaga sa viaţă.

Asta era ceea ce visase el!

Se aflau pe scară (deoarece Marta îi deschisese uşa), ea foarte prost îmbrăcată, răvăşită, însă cu atît mai atrăgătoare şi seducătoare cu cît mai puţine cîrpe îi acopereau corpul. Nepomuceno crezu că este o servitoare. Urcă, îl salută pe Koerner şi, după cîteva minute, simţind neapărat nevoia de a revedea pe micuţa aceea, spuse:

— Dacă nu te superi, roagă pe cineva să-mi aducă un pahar cu apă...

Planul lui Nepomuceno era de a-i răpi lui Koerner sluga, de a o lua la el acasă... chiar de ar fi să se căsătorească cu ea. Trebuia să fie a lui. Ce ochi, ce cărnuri!

Se bucura gîndindu-se că o va vedea din nou, că va intra cu un pahar cu apă.

Apa însă a fost adusă de o servitoare adevărată. Pînă a doua zi, Nepomuceno nu află că plăcutul său zbucium era Marta în persoană şi îi descrise lui Sebastian anumite trăsături ale divinităţii, şi astfel află că aceasta nu era alta decît fiica lui Koerner.

După trecerea unei săptămîni, fiica lui Koerner cînta la pian un cîntec sentimental, un *Lied* intitulat *Vergismichnicht*, „Nu mă uita", care nu era cel al lui Goethe, ci mult mai mieros; şi dedicîndu-i-l, cu privirea expresivă şi gesturile languroase, administratorul cu favoriţi argintaţi se lăsa subjugat pentru tot-

deauna farmecelor sale şi se făcea copărtaş la sentimentele acelea ale lui *Sehnsucht*, pe care el, Nepomuceno, nu le bănuia că există. In zilele acelea, don Juan avu ocazia să se convingă cine era Faust şi de pactul pe care îl făcuse acela cu demonul; şi dobîndi noţiunea Margaretei, blondă, sărăcăcios îmbrăcată, cu ochii smeriţi, şi cu un ulcior sub braţ, pe drumul spre fîntînă. Margareta era Marta sa, domnişoara aceea atît de grasă, atît de albă, cu pielea obrazului atît de fină şi atît de spirituală, care în cîteva ore îi dezvălui o lume nouă: cea a amorurilor ascunse şi poetice. El dorea să fie Faust pentru a reîntineri, fără a-şi vinde sufletul diavolului, nu de alta, dar diavolul... nu i-ar fi acceptat contractul. Nici nu se gîndi să-şi vopsească favoriţii, tocmai pentru a-i lăsa pe Koerneri să ghicească că nu în zadar el era ministrul de Finanţe al casei Valcárcel de ani şi ani de zile. Neamţul întîrzie puţin pînă să priceapă efectul pe care-l produse fiica sa stăpînului atotputernic al rentelor Emmei, şi de la un subiect la altul cu privire la proiectata fabrică de produse chimice, îl atrase acasă la el. Pentru Juan Nepomuceno nu mai exista zi în care să nu o petreacă discutînd planuri şi întocmind devize. Koerner se găsea totdeauna în cabinetul său (cu toate că în vremea aceasta ei trăiau la oraş, aveau gospodărie, dar această casă aparţinea Întreprinderii miniere din munţi); şi lucra la o masă de lucru, făcută dintr-o placă mare de scîndură pe care erau cîteva registre enorme de contabilitate, pline de calcule şi conturi imaginare, un fel de roman cu subiect contabil pe care el însuşi îl întocmise. Nepomuceno, în ciuda cunoştinţelor şi experienţei sale în socoteli complicate şi obscure, nu reuşea să priceapă nimic. Alături de registrele acelea, ce păreau a fi cele ale corului mănăstirii *El Escorial*, Koerner îşi desfăşura planurile sale zugrăvite cu măiestrie pe hîrtie pînzată. Nepomuceno avea ce admira acolo, deoarece ştia că însăşi Marta îşi ajuta tatăl la trasarea acelor linii groase ce imitau curcubeul. De multe ori, domnişoara asista în calitate de ajutor la discuţiile tatălui său, înfăşura şi desfăşura planuri, îşi punea degetele ei foarte fine pe punctele ce trebuiau studiate, şi din motivele acestea, şi din altele, trecea şi iar trecea pe lîngă Nepomuceno şi îl atingea uşor cu rochiile sale, şi chiar îl făcea să simtă, uneori, din nebăgare de seamă, apăsarea plăcută, însă copleşitoare, a corpului ei; în sfîrşit, îl sicîia, îl înnebunea, şi unchiul Emmei nu mai putea trăi fără acele confidenţe economico-tehnice cu privire la fabrica de produse chimice. Ajunse chiar să se creadă îndrăgostit de acel proiect; nu putea decît să producă grămezi de aur, acea fabrică, care, nedepăşind încă stadiul de planuri, îl şi ţinea pe

el în revoluţie chimică-organică, şi îi transforma în minte scurtele ore ale acelor explicaţii interesante. Germanul şi spaniolul ajunseră la concluzia că nu lipseau decît banii pentru ca acel proiect colosal să fie pus în practică şi să meargă ca pe roate. Lipseau banii... însă se vor ivi. Între timp, Nepomuceno strecură în sufletul tatălui şi fiicei rugămintea de a primi cu bunăvoinţă slăbiciunea lui de inimă pe care el lăsă, în mod discret, să se întrevadă. Marta, în loc să-i facă scîrbă mărturisirea discretă a acelei pasiuni — nu era ea cea indicată care s-o califice drept senilă —, în loc să respingă acele complimente voalate ale noului prieten al tatălui său, îi dădea să înţeleagă, cîntînd sonate şi bucăţi de muzică cultă, liniştită şi gravă, că ea, în ciuda aparenţelor, acorda puţină importanţă fizicului, dispreţuia urmările timpului asupra trupului, şi dădea atenţie numai elementului etern al amorului, al amorului care niciodată nu este îmbătrînit. In sfîrşit, ceea ce îi lipsea lui Koerner erau banii; fabrica şi pasiunea vor merge în perfectă armonie, şi în ceea ce priveşte capitalul necesar pentru buna funcţionare a întreprinderii, el nu putea aduce decît beneficii. În jumătăţi de cuvinte, şi aproape prin semne, Koernerii au înţeles oportunitatea de a discuta problema cu Emma Valcárcel, şi de a fi tratată cu cea mai mare amabilitate. Nu a fost deloc anevoioasă acţiunea unchiului, prin care-şi propuse s-o convingă pe Emma aflată acum într-o epocă cînd ea se hotărîse să se afişeze în lume şi să se bucure de bogăţia ei erodată, şi atît timp cît mai avea să dispună de ea, fără limite şi fără regrete. Astfel, cunoştinţa între Valcárcel şi germani, la început superficială şi din simplă politeţe, cu vremea deveni, prin intermediul vărului Sebastian, prietenie intens cultivată, prietenie aproape intimă, care era tot mai strînsă, tot mai strînsă, după cum Emma intra mai adînc prin largile şi plăcutele cărări ale noii sale vieţi. Valcárcel, aşa cum s-a mai spus, avea în planurile ei de răzbunare cu privire la hoţul de unchiul său, ideea de a o corupe pe Marta, odată măritată cu Nepomuceno. Pentru această împrejurare, îi găsea nemţoaicei multă drăgălăşenie. De aceea se pretă să strîngă cu plăcere relaţiile cu familia Koerner; ceea ce nu putea să prevadă însă era că Marta îi va intra în suflet, şi-i va cuceri toată afecţiunea ei foarte zeloasă cu acea seducţie aparte a intimităţii femeieşti, plină de nerv şi de surprize picante şi molipsitoare pentru biata Emma, a cărei firească lipsă de autocontrol nu avusese pînă atunci nici un aspect literar romantico-nemţesc, căci Marta, virgină, era o bacantă a cugetării, iar lecturile, ele însile enorme şi dezordonate, îi arătaseră lipicioasei instruite mijloacele şi

C-da 135 coala 9

orizonturile pitorești, și îi oferiră un criteriu moral de o adaptabilitate coruptă, capricioasă, alambicată, și în fond, cinic. Un bărbat, oricît ar fi de strînse relațiile sale cu domnișoara Koerner, niciodată nu va ajunge să cunoască fabulozitatea gîndurilor și a viciilor ei, deoarece, din pudoarea sa nu-i pulsa decît instinctul de prefăcătorie și sinceritatea protecției strict materiale, ipocrite, împotriva atacurilor sexului opus. Marta îl putea însoți pe bărbat în rătăcirile de alcov în care el ar fi azvîrlit-o, însă ea îi va ascunde acestuia întotdeauna altă categorie de precarități morale, depravarea ideală pe care o purta în sinea ei, dar pe care o putea confesa doar unei altei femei, la care va întîlni asemănări de temperament și de ciudățenii sentimentale. Emma și Marta se înțeleseră repede și la puține săptămîni de discuții intime și de încredere reciprocă puteau fi auzite de la distanță, în budoarul doamnei Valcárcel, rîzînd în hohote, cu rîsete isterice ; și apoi cînd se aflau în fața bărbaților, a lui Nepomuceno, Koerner și Bonifacio, după confidențele acestea vesele, pline de secrete și de răutăți, surîdeau cu zîmbete zeflemitoare și neascunse față de bieții bărbați incapabili de a pătrunde misterele acestei prietenii vesele și pline de șoapte, ale spaniolei și ale nemțoaicei. Marta făcea mare caz că are un caracter complicat, pe care oamenii din popor nu-l pot înțelege ; vorbea mult despre morala claselor de jos, se înțelege că atunci cînd conversa cu persoane pe care ea le credea în stare s-o înțeleagă. Bucuria ei, dorința ei arzătoare de a se juca, de a zburda, de a se da noaptea jos din pat, în cămașă, pentru a speria servitoarele, de a alerga prin casă și a se întoarce la căldura patului, palpitînd de emoție și de voluptate, era în contrast, era o antiteză spunea ea, cu sensibilitatea ei delicată, de *clair de lune*[25] pe care o purta în suflet. Da, „mai rău pentru nerozi, care nu erau în stare să înțeleagă aceste contradicții". Ca și tatăl său, Marta era catolică și făcea paradă că alesese felul evlavios al spaniolilor ca formulă pe care ea o visase, ca și cum sufletul ei fusese spaniol în religie mai înainte de a apărea aceasta în Germania.

O notă aparte avea, cu toate acestea, în opinia sa, religiozitatea sa : nota artistică pe care nu o întîlnea la doamna spaniolă. Marta, entuziastă de *Geniul creștinismului*, îl înțelegea în felul ei, îl amesteca cu romantismul gotic al poeților și romancierilor săi germani, și apoi, cu toate laolaltă îl lăcuia cu cele o sută de culori țipătoare ale slăbiciunii sale pentru artele decorative și ale dorinței sale aprinse pentru pictură. Deși îndrăgostită de muzică, iubea culoarea pentru culoare și dădea cea mai

[25] Clar de lună (în franceză) (n. tr.).

mare importanță albastrului ordinului franciscan, și cafeniului ordinului carmelitelor ; acum vorbea despre Capela Sixtină, conversație nemaiauzită în Spania de atunci, și despre minunățiile pe care le văzuse la Florența și în alte orașe din Italia, pe unde călătorise cu tatăl său. Ceea ce mărturisea Marta era că slăbiciunea ei cea mai sinceră, cea mai intensă, consta în plăcerea de a fi gîdilată și mai ales la tălpile picioarelor. Sub braț, pe spinare, pe șolduri, o gîdilaseră multe persoane, inclusiv bărbați ; însă, în ce privește tălpile picioarelor, este limpede că numai din cînd în cînd reușea să întîlnească pe cineva care să-i ofere ocazia de a se bucura de acele delicii : vreo servitoare cu care devenise intimă, vreo prietenă de la țară... și ea însăși vruse să experimenteze acea plăcere stranie care o pasiona atît de mult pe prietena sa ; însă nu-i găsi haz și, mai ales, nu putea suporta nici măcar jumătate de secundă senzația care o excita în zadar. Unde se lăsă gîdilată Emma a fost sufletul prin subtilitățile psihologice și literare ale prietenei sale. Cîte lucruri nu aflase de la femeia aceea ! În lume existau, fără ca măcar să bănuiască Emma, două feluri de ființe : cele alese și cele nealese, și esențialul era a fi suflet ales, superior ; să fii *ancha Castilla*[26], avînd în vedere că nu mai exista morală curentă, legături sociale, că nu mai exista nimic ; era suficient să păstrezi doar aparențele, să eviți scandalul. Femeia frumoasă, sentimentală, poetică și diletantă, constituia o răsplată pentru artist, iar plăcerea de a-l răsplăti pe geniu, lucrul cel mai sublim pe care Providența l-a acordat creaturilor sale. Marta, cu toate că era foarte tînără, fusese, în Saxonia, logodnica unui mare muzician, un organist ; și a unui pictor care îl imita pe Rembrandt și căruia îi acordase favoruri cu caracter strict intim, fără a păgubi, este limpede, virginitatea materială ce trebuia să fie rezervată pentru bărbatul care îi va parveni — așa spunea ea — cu o situație care nu va avea nici un inconvenient la confirmarea căsătoriei. Deoarece trebuia să fie bogată, întrucît altfel nu ar fi putut să-și satisfacă nevoile estetice, care costă mulți bani, întrucît prin estetică ea înțelegea confortul, mobilele scumpe, de artă, loja la operă, dacă există, etc., etc. Idealul ei era să se căsătorească cu un bărbat obișnuit, foarte bogat, și cu banii acelei ființe vulgare să-i protejeze pe marii artiști, rezervîndu-și dragostea ei pentru unul sau mai mulți dintre aceștia, deoarece era, de asemenea, o vulgaritate statornicia unipersonală. Cum Marta citea multe cărți de literatură veche spaniolă, lucru la modă printre literații țării ei, dădea drept model al

[26] Curaj ! (în spaniolă) (n. tr.).

teoriei sale pe femeia din *Gelosul din Estremadura*, care, fără a comite, ceea ce se numeşte adulter, dormise îmbrăţişată de elegantul Loaisa, fără a păcătui decît cu gîndul. *Gelosul din Extremadura* fusese atît de nobil, încît muri lăsînd soţiei sale întreaga sa avere şi dorinţa de a o şti căsătorită cu amantul său; însă cum soţii moderni, ai realităţii imorale, nu erau atît de generoşi precum fusese Carizales, ceea ce era nevoită femeia să facă era să-i stoarcă soţului ultimii săi bani, şi acest lucru cît mai repede cu putinţă. Toate acestea, spuse într-o formă foarte deosebită, mereu însă cu multă pedanterie, se amestecau cu dorinţele Emmei, care — dintr-o anumită oboseală a organismului şi a derivei morale, ingenioasă şi schimbătoare, care era esenţa sufletului ei — găsea o savoare superioară şi desfătătoare în aventurile în care răutăţile şi minciuna se luau la întrecere cu plăcerea materială obţinută ca rezultat al vicleşugurilor. A minţi pentru a minţi reprezenta lucrul cel mai de preţ. Cu toate acestea, recunoştea că trebuie să fie o desfătare, care întăreşte şi dă vigoare spiritului, a avea relaţii cu un om superior, cu un artist de exemplu, cu un bariton atît de curtenitor şi de faimos ca aclamatul Minghetti. Marta nu negă acest lucru care, confidenţă pentru confidenţă, primi cu plăcere şi cu un larg gest de înţelegere şi de bunăvoinţă secretul Emmei relativ la cochetăriile sale cu baritonul trupei ambulante. În fond, nemţoaica îşi compătimi prietena, deoarece, dacă este adevărat că ea însăşi privise fără necaz de mai multe ori talia frumoasă şi pantalonii pînă la genunchi bine ajustaţi ai regelui, nu are importanţă ai căruia, în una sau alta din opere, ai regelui Minghetti, nu vedea cum se putea clasifica un cîntăreţ, atît de bine clădit trupeşte, în categoria oamenilor superiori şi cu adevărat artişti. Însă era mai bine ca ea să nu fie exigentă. Ea, evident, se considera deasupra unor asemenea slăbiciuni. Dorinţa ei aprinsă, în afară de gîdilături, era de a scrie scrisori entuziaste şi confidenţiale autorilor săi preferaţi; unii îi răspundeau, alţii nu; însă obişnuia să-şi trimită şi fotografia odată cu confesiunile, şi cîteodată un scriitor, din entuziasm, luînd în consideraţie frumoasa faţă care scuza acel obicei dezgustător de a întreţine corespondenţă, îi răspundea. Şi astfel ea avu mai multe amoruri ideale şi platonice... prin scris. Poseda, mai ales, un album cu intimităţi, ilustrat de multe firme necunoscute şi de unele cu vază, unde se răspundea la prea cunoscutele mici întrebări: Care este culoarea voastră preferată? Dar caracterul preferat? Ce autor preferaţi? etc. etc. Unei femei care ştia, de exemplu, că lui Liszt îi plăceau minciunile, şi că plînsese în taină, odată cu un

poet al tinerei Germanii, cu gîndul la suferinţele ascunse ale acestuia, baritonul companiei lui Mochi i s-ar fi părut un bărbat neînsemnat, cu toate că era bine făcut.

Mochi, întovărăşit de Serafina şi de bariton, intrară în salon exact cînd un artist amator din localitate, termina de cîntat o romanţă italiană. Acesta era de profesie ceasornicar, şi tenor: suprasensibil, aşa cum îl denumeau glumeţii, deoarece cînd trebuia să atace notele înalte îi dispărea glasul, ca şi cum vocea i-ar fi dispărut în întregime în al cincilea cer, şi nu mai putea fi auzită, ci doar gesticulată, părînd astfel că vorbeşte de la o distanţă mare, de unde putea fi văzut, dar nu şi auzit. Publicul încă mai rîdea, în mod discret, de tenorul suprasensibil cînd, deodată, atenţia generală se îndreptă spre frumuseţea Serafinei care se cerea admirată, şi care, cu privirea umilă, împrăştiind modestie, mai ales în ceea ce privea parfumurile ei delicate, ajunse — îmbrăcată în negru, într-o rochie cu trenă lungă, arătîndu-şi umerii foarte albi şi desăvîrşitele curbe ale sînului — lîngă platforma unde preşedintele Casinoului o aştepta pentru a-i oferi braţul şi a sui cu ea cele două trepte ce o despărţeau de pian, şi a o lăsa, nu înaintea unei adînci înclinări din cap, alături de Minghetti, care, îmbrăcat cu etichetă, în frac şi cravată, îşi plimba degetele albe, cu unghii roz, peste claviatura galbenă, făcînd minuni de elegantă abilitate pe octavele din faţă.

Bonifacio dispăru; puţin mai tîrziu stătea de vorbă cu Mochi într-o încăpere alăturată. Nepomuceno şi Koerner întovărăşeau pe Emma şi pe Marta, cu toţii aşezaţi într-unul din primele rînduri care, în ocazii ca acestea, rămîneau întotdeauna pentru persoanele care veneau mai tîrziu, pentru că spectatorii care, spre ruşinea lor, veneau devreme, se aşezau pe ascuns şi izolat, fugind ca de dracu de lîngă scenă, ca şi cum, fiind prea aproape, ar crea impresia că iau parte la spectacol. Nu lipsea nici femeia care îi confunda pe cîntăreţi cu prestidigitatorii pe care îi văzuse chiar în incinta Cazinoului făcînd scamatorii, şi nu dorea să-i fie arsă batista, nici măcar în glumă, şi nici să i se ghicească gîndurile.

Emma nu o văzuse niciodată atît de aproape pe Gorgheggi, la care se gîndea de la un timp încoace atît de mult. O admira, cu tot regretul ei; o considera drept o curtezană de lux... şi tocmai aceasta o atrăgea, în ciuda anumitor simţăminte de invidie cu care era amestecată admiraţia. Acum, că o avea la cîţiva paşi şi-i putea vedea braţele dezgolite şi talia strîmtă, şi pieptul, printre lumînări de spermanţet, în întregul ei aspect; acum că-şi putea da bine seama de figura şi de gesturile ei, şi

chiar reuşea să-i audă puţin glasul ce părea că intonează, cu toate că vorbea, acum Emma, încă o mai dezbrăca cu gîndul, şi îi măsura corpul şi îi iscodea sufletul; din ceea ce vedea, se convingea că are un ten foarte alb; nu, nu era pudră; era un alb sănătos, ten englezesc, o adevărată prospeţime şi o frumuseţe aproape desenată. Se spunea că glasul ei decădea, însă în ceea ce priveşte vigoarea corpului, el era destul de vioi şi destul de zdravăn şi nu vădea semne de decadenţă. „Ce de plăceri o fi avut femeia asta! Ce le spunea ea oare iubiţilor ei?" Emma îşi aminti de secretul straniilor sale expansiuni matrimoniale din ultimul timp, de acel secret amor material, pe care îl avea în diverse clipe, în plină noapte, între vise şi coşmare faţă de nerodul ei de Bonifacio (ruşine pe care nu îndrăznea să o confeseze nici Martei). Oare acea frumoasă vicleană le spunea amanţilor ei ceea ce îi spunea ea lui Bonifacio? Emma îşi aminti — pentru prima oară se gîndi la aceasta, — că asemenea fraze nesăbuite nu-i erau cunoscute cu puţin timp în urmă şi erau fraze pe care Bonifacio însuşi a fost cel care o făcuse să le înveţe în nebuniile acelea despre care ei doi nu mai aminteau niciodată din clipa în care se lumina de ziuă. Oare iubiţilor ei artista le spunea aceleaşi lucruri? Să fi fost Bonifacio unul dintre cei mulţi? Să fi fost adevărat tot ce îi ajunsese la ureche şi ceea ce ea aflase din întîmplare? Părea imposibil! Bonifacio era atît de neghiob, şi nedispunînd de o cameră singur, cum l-o fi putut iubi, măcar în glumă, acea fiinţă arogantă, mai bine-zis, acea fiinţă şireată, cu aere de cucoană mare, ce părea o regină? Şi cu toate acestea... s-ar fi putut. Existau dovezi. Şi, lucru rar! ea nu era geloasă; simţea un orgoliu deosebit, şi foarte mare, la fel cu acela pe care l-ar fi încercat dacă soţului său i s-ar fi acordat un mare cordon albastru sau verde al împăratului Chinei, sau ca şi cum Bonifacio ar fi fratele său şi s-ar fi căsătorit cu o prinţesă rusă...; nu; nu era aşa; altceva era la mijloc... ceva mai deosebit. Deodată îşi aminti de teoriile nemţoaicei pe care o avea alături, de lucrul acela, precum căsătoria ar fi ceva convenţional, iar geloziile şi onoarea tot convenţionale, ca lucruri ce fuseseră inventate de oameni pentru a putea organiza ceea ce ei denumeau societate şi stat. Dacă dorea să fie o femeie superioară, şi într-adevăr dorea, deoarece era un lucru plăcut, trebuia să renunţe la vulgarităţile doamnelor din tîrgul său. La Madrid, la Paris, la Berlin, marile doamne ştiau că soţii lor aveau iubite, şi nu le azvîrleau farfuriile în cap din cauza asta; ci îşi luau şi ele iubiţi. Bonifacio însă, tîmpitul de Bonifacio, îndrăznise,

fără permisiunea ei... ieşind din casă, se înţelege, la ore nepotrivite, şi...; nu, chestia asta este de la sine înţeles că trebuia s-o plătească, este limpede, fie că e adevărat sau nu; asta-i altă problemă, mai ales că nu exista o făptură superioară care să merite asemenea comportamente. Bonifacio nu era o făptură superioară, şi-şi va da arama pe faţă... şi apoi chestia asta este nostimă. Nu, ci văzînd obiectiv lucrurile, de ce nu l-ar dori acea stricată pe Bonifacio?... căci e băiat frumos, şi supus, şi sănătos şi serviabil? Oare nu-l iubise şi ea? Va fi ea o artistă mai ceva decît aceea... şi se va da drept o femeie superioară? Da, şi încă mult superioară; de fapt, fusese superioară întreaga ei viaţă; fusese fără s-o ştie; mai înainte ca Marta să fi apărut în casa ei, ea dorise să nu se supere pentru tot ce se supărau ceilalţi, şi chibzuise să nu se tulbure şi nici să nu se înfurie atunci cînd ceilalţi doreau acest lucru şi nici cînd cei mai mulţi se aşteptau la asta; şi deja născocise ideea foarte plăcută de a se răzbuna pe hoţul de Nepomuceno şi pe tîmpitul de soţ al ei, puţin cîte puţin, şi în felul său, şi pe gustul său, jucîndu-le o mare festă. Fără îndoială că fusese întotdeauna o femeie deosebită, superioară!

Serafina, din dispoziţia lui Mochi, care dorise să flateze sentimentele religioase ale asistenţei, cîntă o rugăciune către Maica Domnului, compusă de un maestru italian. Publicul, pe măsură ce-şi dădu seama că este vorba de a intra în legătură cu Divinitatea, încetă a mai face zgomot cu scaunele şi cu şoaptele, se reculese, atît cît fu cu putinţă, şi ascultă în linişte, ca şi cum dădea să înţeleagă că el, nu numai că înţelegea măreţia misterelor dogmatice, ci şi misterioasa legătură a muzicii cu suprasensibilul; Serafina, care, cu săptămîni în urmă a fost invitată să ceară pentru săraci, la uşa bisericii, făcu acest lucru cu multă pasiune, şi profită de ocazie pentru a da dovadă de multă smerenie, împrăştiind în acest fel zvonurile ce circulau cum că era protestantă. Adevărul este că era foarte frumoasă cu aerul ei de modestie şi de cucernicie discretă, cu fruntea luminoasă, puţin cam mare, puţin convexă... şi, cu toate acestea, plină de o înfăţişare familiară, dulce, şi în clipa aceea, de o resemnare religioasă, buclele părului de culoare deschisă, servind de cadru vaporos curbei suave a frunţii pure şi albe, figurînd simboluri ale unei închipuiri ce se pierdea în iluzia poetică.

Bonifacio, în timp ce auzi glasul Serafinei înălţîndu-se în liniştea sălii, fără să-şi dea seama ce face, fără să o poată evita şi nici să dorească să evite, ca şi cum era atras de un magnet, se apropie de pragul uşii celei mai îndepărtate pentru a o as-

culta de acolo. Rugăciunea italiană, fără a fi ceva deosebit şi nici prea originală, reprezenta o muzică bună pentru amatori, muzică de sentiment, lentă, suavă, nimic complicat, de un patos foarte suportabil şi evocator. „A, gîndi Bonifacio, pacea sufletului! Altădată, nu de mult, iubeam pasiunea, pe care o cunoşteam doar din cărţi. Însă pacea... pacea sufletului are şi ea poezia ei. Cine mi-o va da, vai! Cine mi-o va da! Era la fel ca şi muzica aceea, dulce, calmă, un sentiment sincer, puternic în felul lui, însă măsurat, suav, prieten al conştiinţei satisfăcute, iubind dragostea înăuntrul ordinei vieţii; aşa cum se succed anotimpurile fără a se răzvrăti, aşa cum se scurge noaptea şi ziua una după alta, aşa cum toată lumea se supune legii ei, fără a-i pierde farmecul, vigoarea; a iubi în felul acesta, mereu a iubi, sub zîmbetul Creatorului invizibil, care zîmbeşte prin acoperămîntul cerului, prin norii şi prin scînteierile stelelor!" „Serafina mea, soţia hărăzită spiritului meu, amintire a mamei mele după glas; de ce cîntul tău, fără a spune nimic despre asta, îmi vorbeşte despre un cămin liniştit, ordonat, pe care eu nu-l am, despre un leagăn pe care eu nu-l am, la ale cărui picioare nu veghez, de o căldură pe care am pierdut-o, de o copilărie care s-a risipit. Eu nu am în lume, la rigoare, alte rude decît glasul acesta!" Şi ceva mai extraordinar, cînd Reyes gîndea aşa, aşa ceva asemănător, deodată, crezu că înţelege că acest cînt religios al Serafinei povesteşte misterul Buneivestiri: „Şi îngerul Domnului o vesteşte pe Maria!..." Prostie supremă! Căci nu-i trăzni prin minte lui, lui Bonifacio, că glasul acela îl anunţa pe el, ca o profeţie extraordinară, că va fi... mamă, aşa cum se aude, mamă, nu tată, nu; nimic altceva decît... mamă! Adevărul este că îi plezneau măruntaiele; că sentimentul de duioşie, pur, suav, paşnic ce-l inunda, se transforma aproape în senzaţie, că îi cobora prin stomac, prin tot corpul. „Asta trebuie să fie, gîndea, asta ceea ce numesc marele simpatic! Şi atît de simpatic! Dumnezeule, ce desfătare; cît de stranii însă! Acestea par să fie desfătările zămislirii. Oh, muzica, aşa, la fel cu aceasta, ca vocea aceasta, mă înnebuneşte! Da, da, tot gîndul acesta era nesăbuit însă, cît de mult umplea sufletul! Mai mult chiar decît însăşi amorul, cu un alt fel de amor, nou... mai puţin egoist, deloc egoist... ce ştia el!" Fusese nevoit să-şi sprijine capul de scîndura rece a canatului uşii şi întorcîndu-l spre budoar, deoarece ochii i se întunecau de lacrimi, şi nu dorea să fie văzut de cineva plîngînd. „Frumos ar fi, gîndi, în timp ce se liniştea, ca Emma să mă întrebe acum, de exemplu: «De ce plîngi gogomanule?» «Păi, plîng din dragoste... nouă; deoarece glasul acestei

femei, al iubitei mele, mă anunţă că voi fi o specie de mamă virgină... adică, un tată... mamă!» că voi avea un copil, legitim, se înţelege, care, cu toate că mi-l vei naşte tu, materialmente, va fi cu totul opera mea". Nu, nu se gîndea că copilul ar fi putut fi de la iubită, asta nu; Serafina să mă ierte, dar asta nu se poate; de la soţie, de la soţie... însă într-un anumit fel, fără ca imoralitatea din sufletul Emmei să păteze pe cel care se va naşte; totul va fi al său, a lui Bonifacio, al neamului său, de ai lor... un copil al său şi al glasului, cu toate că pentru lume îl va naşte Valcárcel, aşa cum este în firea lucrurilor. Lui Bonifacio îi era teamă de atîtea aiureli, şi, mai ales, din cauză că începea să-i tremure picioarele, simptom fatal al tuturor leşinurilor. Muzica încetă, glasul tăcu, izbucniră aplauzele, şi Reyes îşi schimbă deodată gîndurile revenind la realitate, şi se văzu prins de braţ de Mochi, care îl duse, prin salon, spre pian.

Koerner se ridicase în picioare, şi mîinile sale, aplaudînd, sunau ca o piuă; Marta aplauda şi ea, spre marea uimire a doamnelor din localitate care, în unanimitate, aveau o rezervă prudentă faţă de manifestările artistice şi apreciau ca un gest nedemn ideea de a bate din palme în faţa unei artiste şi nici mai mult nici mai puţin, ele considerau ca o renunţare la prerogativele sexului faptul de a se ridica în picioare atunci cînd un domn venea să le salute. Emma termină şi ea de aplaudat, şi Gorgheggi nu întîrzie să-şi fixeze privirea la acele două doamne ce erau atît de aproape, şi care, prin excepţie, îşi uneau aplauzele lor cu cele ale sexului tare. Pentru Marta şi Koerner, englezoaica, ca străină, avea ceva de compatriotă; ca artistă, o considera mai demnă de respect şi de atenţii decît doamnele elegante ale tîrgului, în ciuda tuturor ambiţiilor şi prejudecăţilor lor seculare; Koerner se apropie de pian şi vorbi în engleză cu Serafina; chiar atunci sosiră Mochi şi Reyes, ţinîndu-se de braţ, pe scenă, şi, mulţumită caracterului expansiv a lui Minghetti, care interveni în dialog, iar Mochi împreună cu Bonifacio şi cu toţi ai săi, profitînd de abilitatea poliglotă a lui Koerner, începură să vorbească cu mult entuziasm, amestecîndu-se engleza, germana, italiana şi spaniola, în timp ce Marta îi strînse mîna cîntăreţei, iar aceasta, cu o îndrăzneală şi o amabilitate care îl înspăimîntă pe Bonifacio, strînse cu putere şi efuziune degetele subţiri ale Emmei. Bonifacio, văzîndu-le ţinîndu-se de mîini, pe soţia sa şi iubita sa, se gîndi din nou la minunile diavolului, şi în creierul lui izbucni chestia cu *trigribus agnis*, pe care o citise de atîtea ori în ziare sau în vreo carte de retorică. Fără nici o îndoială, tigrul era soţia lui care se simţea foarte

mîndră. Pentru astfel de emoţii şi de evenimente se născuse ea. Simţea un orgoliu nebun văzîndu-se în societatea aceea, salutată de o femeie atît de frumoasă şi elegantă, cu atîtea dovezi de respect şi de deferenţă. Serafina o încîntase. Uneori gîndise că existau anumite femei, puţine la număr, care posedau un nu ştiu ce, datorită căreia se simţea un fel de invidie prostească faţă de bărbaţii care se puteau îndrăgosti de ele : femeile acestea pe care ea şi le imagina că puteau fi iubite de bărbaţi, nu erau ca toate celelalte care, cu toată frumuseţea lor, nu putea înţelege ce găseau la ele bărbaţii pentru a se îndrăgosti. Gorgheggi era mult mai înaltă decît Emma, situaţie care o încînta simţind-o ca pe o protecţie bărbătească, pe deasupra faptul de a o vedea de aproape, atît de aproape, pe cînd majoritatea lumii o privea şi o admira numai de la distanţă, o îngîmfa şi-i satisfăcea o curiozitate stranie ; o îngîmfa mai mult gîndul că numai ei, Emmei, îi erau adresate acum zîmbetele acelea, privirile acelea, cuvintele acelea, care în mod obişnuit erau cunoscute de toată lumea. Pe de altă parte, pentru ea, ceea ce constituia o atracţie mai mare faţă de Serafina era faptul că vedea în ea femeia cu o viaţă sinuoasă, femeia uşoară... chiar prea uşoară. Curiozitatea plină de păcat cu care ea privise întotdeuna pe stricatele de rînd, şi care o făcea să înveţe cîte ceva, acum devenea mai mare, ca şi cum se perfecţiona ; şi Emma dorea să ghicească mirosind, atingînd, văzînd, auzind de aproape povestea intimă a plăcerilor şi aventurilor galante ale artistei. Deodată, văzu, aproape cu imagini concrete, ideile de ordine, de morală casnică obişnuită, cufundate într-o tristă, şi palidă, şi anostă regiune a spiritului ; idei întunecate, retrase într-un ungher, ruşinate, văzu acestei idei ridicole, ca un dulap de haine vechi şi sărac al unei femei de la ţară, ca nişte haine rău croite, de culori diferite şi şterse, idei pe care ea însăşi le îmbrăcase şi-i inspirau o ruşine retrospectivă ; da, ea, în ciuda dorinţei sale de a fi originală, lua parte la atîtea şi atîtea acţiuni, era cufundată în morala casnică a acelor doamne din tîrg, care nu aplaudau pe cîntăreţi şi nici nu obişnuiau să aibă amanţi. Îi trecu prin minte ideea cum că Gorgheggi ar fi un mare căpitan, un conducător de amazoane ale moralităţii, de femei îndrăzneţe ; şi ea ar însoţi-o ca un gornist, ca un portdrapel credincios însemnelor sale. Cînd Valcárcel observă că doamnele din oraş priveau uimite, aproape cu spaimă, conversaţia intimă pe care o purta ea şi prietena sa cu artiştii, satisfacţia pe care ea o avu crescu simţitor. Ce plăcut este să stai de vorbă în faţa lumii cu pretenţii de eleganţă a tîrgului, cu una care stîrneşte vîlvă, lucru cu totul neobişnuit, nemaiauzit, uimitor, şi care poate submina buna ordine socială !

Marta, cu toate că manifesta la început o oarecare superioritate ascunsă, era şi ea încîntată, plină de orgoliu, fără s-o dorească, cînd stătea de vorbă cu Serafina, însă se simţi imediat orbită şi învinsă, şi văzu în actriţă o superioritate reală care, dacă nu era în genul suprasensibil pe care şi-l atribuia ei însăşi, totuşi, trebuia să ţină seama, ea fiind mult mai afectivă şi susceptibilă de a fi luată în consideraţie. Marta, care se mîndrea de cunoştinţele sale lingvistice — vorbind engleza, franceza şi italiana — sfîrşi prin a fi de acord cu Gorgheggi în stăruinţa acesteia de a vorbi spaniola, pentru ca în felul acesta să fie înţeleasă şi de Emma. Artista îi consacra acesteia mai ales amabilitatea sa, graţia irezistibilă a gesturilor sale, trilurile sale, vorbele frumoase, comportamentul său modest, şi o privea cu ochi foarte mari, foarte strălucitori, care scoteau scîntei de simpatie ce produceau afecţiune. Şi Emma sfîrşi prin a-şi pierde judecata cînd Serafina, punîndu-şi evantaiul pe frunte, exclamă :

— A ! Da, da ! În sfîrşit !... *Eccola qui !...* Eu mi-am zis : doamna aceasta... doamna aceasta a lui Reyes... eu... am văzut-o, am văzut-o, haidem, într-alt fel, în alte zile... foarte îndepărtate... Şi deodată, acum, un gest, acest gest din *le... sopraciglie*[27]... îmi apare în faţă. O, da, este absolut aceeaşi ! Seamănă leit, ea, ea este...

Emma căsca gura fără ca să priceapă ceva ; Marta, ghicind anumite lucruri, simţea invidie ; asta însemna că Emma trebuie să fi fost vreo femeie celebră.

Gorgheggi însă nu mai termina cu explicaţiile şi adăugă : A ! Mochi şi Minghetti !... Veniţi... Veniţi... Ia să văd, spuneţi-mi cu cine seamănă doamna asta... Cine este... cine este..., oare este chiar ea cu siguranţă ?...

Mochi zîmbea, privind din politeţe pe Emma, fără să caute să ghicească asemănarea, ca şi cum s-ar fi aflat la teatru simulînd într-un dialog curiozitate şi interes.

Minghetti dădu cazului mai multă solemnitate. Apropie faţa lui brunetă şi alungită, de levantin, cu ochi mari, albaştri, umezi, pasionaţi şi zîmbitori, mustaţă remarcabilă şi barbă ascuţită şi puţin cîrlionţată, fină, mătăsoasă, de obrazul Emmei, aprins, aproape speriat ; cu privire neruşinată şi veselă fixă ochii femeii, şi chiar îşi permise, pentru a vedea mai bine, să mişte puţin un candelabru al pianului, în aşa fel încît lumina să cuprindă întreg obrazul pe care el îl examina aproape uimit.

[27] Sprîncene (l. ital.).

Mochi se dădu învins. Nu ghicea. Minghetti vorbea.

— Răbdare, răbdare! făcînd gesturi ca și cum ar spera să evoce o imagine. Emma se simțea fascinată; deocamdată, Minghetti, atît de aproape, cu ochii lui, ațintiți asupra ei, formau o beție de desfătări care spuneau ceva nedeslușit.

Cînd Minghehtti declară și el că îl lasă memoria, Serafina spuse:

— O, ce bărbați mai sînt și ăștia! Nu vă reamintiți nimic?... Parini..., Parini!...

— O, da! Tragediana, marea tragediană din Florența! Exact, exact; copia ei!

În felul acesta Mochi exclamă și se feri să spună că nu găsea vreo asemănare.

Minghetti, care nu o văzuse niciodată pe Parini, strigă:

— O, da, într-adevăr! Înfățișarea... gestul... privirea ei vie... și focul...

Și adăugă, zîmbind lui Gorgheggi, ca și cum i-ar fi zis în secret:

— Însă... aici obrazul, este mai perfect...

— A, da; asta, da! Mai perfect... spuse soprana, care continuă explicînd că Parini era o artistă florentină celebră, fără rival printre tragedienele timpului său. Cu toate că Emma nu putea da acestei asemănări întreaga valoare ce o atribuia invidia Martei, orgoliul îi paraliză aproape vorbirea, se văzu cuprinsă de fericire, și gîndi imediat:

„Pare să fie o minciună că în sătulețul acesta de origine al meu se poate avea o plăcere așa cum o am eu în clipa aceasta, privindu-mă în ochii acestui bărbat și auzind aceste lucruri ce mi se spun."

Întreruptă puțin — pentru ca Serafina să poată cînta din nou, de data aceasta un terțet cu Mochi și Minghetti — conversația reîncepu după aplauzele ce urmară cîntecului. Convorbirea deveni din ce în ce mai însuflețită, cu toate că la ea intervenise și niște domnișori din tîrg, dintre cei mai îndrăzneți și lipsiți de prejudecăți. Emma și Serafina vorbiră cîteva minute singure printre draperiile unui balcon, surîzîndu-și reciproc, precum și sorbindu-se din ochi; Bonifacio le văzu din depărtare, trecu pe lîngă ele, și nici una nu observă prezența lui; el se îndepărtă, și dintr-un colț își privi opera.

Împreună! Se aflau împreună! Își vorbeau, își zîmbeau, păreau că se înțeleg!... Păreau un simbol, simbolul pactului absurd între datorie și păcat, între virtutea austeră și pasiunea

seducătoare... „Ce prostii gîndesc în seara aceasta!" își spunea Reyes; și începu să-și închipuie că femeile acelea care vorbeau ca niște gaițe, și păreau că se înțeleg, și-și zîmbeau, și se entuziasmau de conversația lor, își spuneau, ce lucru groaznic! lucruri cam în felul acesta:

— Da, doamnă, da, spunea Emma în ipoteza absurdă a soțului său; dumneata poți să-l iubești oricît îți place; înțeleg că dumneata te-ai îndrăgostit de el, și el de dumneata. Asta nu este rău; în Turcia asta este ceva obișnuit, și turcoaicele pot fi tot atît de respectate ca și femeile noastre; totul nu depinde decît de obiceiuri, așa cum spune domnișoara Koerner; totul este convențional.

— Desigur, doamnă, îl iubesc — de ce aș nega-o? — și el pe mine. Însă te stimează și pe dumneata, în ciuda acestui caracter tare, așa cum aș spune, că îl stăpînești dumneata. Vă stimează și vă respectă. Vei vedea dumneata ce prietene bune vom fi. Și de ce nu? Dumneata nu știi cum sînt artistele, ce înseamnă să trăiești pentru artă, și să disprețuiești meschinăriile din viața celor din popor și ale moralei obișnuite. Îndrăzneață morală! Toți trebuie să iubească pe toți: dumneata pe mine, eu pe dumneata, soțul tău pe amîndouă, amîndouă pe soțul tău... Lumea, trista viață *finita*, nu trebuie să fie decît dragoste, dragoste cu muzică; restul nu-i decît pierdere de timp...

„Dialogul acela ipotetic, se gîndi Bonifacio, nu este decît o nerozie, da... și cu toate acestea... cu toate acestea... De ce nu ar putea fi așa?" De două ori în seara aceea în care el se vedea obligat să se consacre unor emoții atît de diferite, i se umplea inima de dragoste... de fiul său... Avea febră, nu știa pentru care motiv, poate că devenea nebun; întîi se compara cu Maica Domnului, acum cu Abraham... și, în ciuda unei atît de mari nerozii, o speranță intimă, superstițioasă punea stăpînire pe el, îl domina.

Și privind din nou grupul format din soția sa și artista, la care s-au mai alăturat acum Mochi, Marta, Minghetti și Nepomuceno, Reyes simți un fel de dezgust; acea pace morală, care punea uneori stăpînire pe spiritul său, și chiar s-ar putea spune pe toată ființa sa, se răspîndi din piept, în conștiință; îl pătrunse o dorință aprinsă de a o îndepărta pe soția sa de toată lumea aceea, și fără a se putea stăpîni, se apropie de grup, și cu un gest serios, care contrasta cu bucuria tuturora, cu ambianța de vagă depravare ce învăluia grupul, Bonifacio spuse cu o voce energică, ce o surprinsese pe Emma, singura care luă notă de aceasta prin noutatea schimbării glasului:

— Domnilor... şi doamnelor... de ajuns cu bîrfelile; publicul este nerăbdător, şi cel mai bun lucru pe care-l pot face aceste doamne şi aceşti domni este să înceapă partea a doua a programului... Muzica valorează mai mult decît întregul acest tămbălău...

Toţi îl priviră. Desigur glumea şi, cu toate acestea, gestul său cu tonul vocii sale erau grave şi impunătoare.

Minghetti, înclinîndu-se în mod comic, exclamă:

— Cine cîrmuieşte, porunceşte... Supunere tiranului..., viitorului impresar, *forse*...

Serafina, întorcînd spatele celorlalţi, şi profitînd de o clipă, îl privi fix pe iubitul său, deschise puternic ochii cu o expresie de zeflemea drăgăstoasă, şi sfîrşi prin a-i azvîrli o privire de foc.

Bonifacio se cutremură puţin văzînd privirea ei, însă se prefăcu că nu înţelege şi nici măcar nu zîmbi.

— La cîntat, la cîntat! spuse, prefăcîndu-se că ia în serios rolul de despot, conform glumei.

Mochi se înclină şi el, iar Minghetti după ce făcu o adîncă reverenţă, se aşeză la pian pentru a acompania duetul dintre tenor şi soprană cu care începea partea a doua a programului.

Nepomuceno se aşeză alături de Marta, iar Bonifacio foarte aproape de soţia sa, care respira puternic, absorbind fericire prin gură şi nări.

Şi, în timp ce ea, fără să se gîndească că îl avea lîngă dînsa, devora cu ochii pe soprană şi pe bariton, Bonifacio îşi plimba privirea tristă, gravă şi afectuos curioasă, de la obrazul palid, veştejit al soţiei sale, la abdomenul care odată îi risipise speranţele; şi auzind muzica romantică a duetului, fără s-o urmărească, îşi spuse printre dinţi:

— N-are importanţă... Pentru Abraham, Sara era mai bătrînă.

XIII

Concertul se sfîrşi pe la ora unu din noapte; şi, aşa cum exista obiceiul, în loc ca cei prezenţi să plece spre casele lor,

tinerii începură să se agite pentru bal, cu cea mai mare înverşunare, şi pe placul domnişoarelor care acceptau încă două sau trei ore de muzică, în speranţa că se va dansa. Emma nici nu se gîndea să plece, cîtă vreme în salon se va mai fi aflat cineva. Cît despre Marta Koerner, ea era destul de preocupată şi nu dădea nici o importanţă orelor care se scurgeau. Ea era atît de absorbită de realizarea ţelului ei celui mare, încît nici nu vedea şi nici nu auzea nimic. Pentru ea nu exista în lume decît don Nepomuceno al său, cu impozanţii lui favoriţi! Încă înainte de a se termina programul cei doi făcură opinie separată, acolo într-un colţ al sălii; şi acolo îşi dezvălui nemţoaica sufletul, şi puţin din pieptul ei foarte alb, tuciuriului intendent, viitor administrator al fabricii de produse chimice. Koerner, cu toate că mai întîi a avut o discuţie aprinsă cu Mochi şi apoi cu guvernatorul militar şi cu inginerul de drumuri şi poduri, urmărea totul de la distanţă, foarte mulţumit de purtarea fiicei sale. El admiră din toată inima abilitatea şi delicateţea pe care o arătă demna lui mlădiţă atunci cînd unul, apoi doi sau trei dintre tinerii cei mai distinşi ai societăţii se apropiară de ea, solicitînd favoarea unui vals sau a ceva asemănător, şi fuseseră respinşi curtenitor, dar distant de Marta cea voinică, şi, care le spunea că nu dansa deoarece... Şi aici intervenea o scuză expusă, inabil şi rău pronunţată, deşi cu toate bunele ei intenţii. Lui Nepomuceno lucrurile trebuiau să i se spună foarte pe înţeles; şi Marta, chiar cu riscul de a-i supăra pe pretendenţi, poate şi satisfăcută să-i supere, deoarece aceasta putea fi considerat ca un avertisment, lăsa să se întrevadă foarte limpede adevăratul motiv al refuzului de care se simţea obligată să-l ofere; adică: era mai important pentru ea să discute cu Nepomuceno, decît să dănţuiască şi să trezească dracu mai ştie ce dorinţi în acei tineri eleganţi şi cam obsceni şi cu temperament destul de intempestiv.

Nepomuceno, care la al doilea refuz al Martei, urmat de o privire şi un zîmbet inteligent adresate lui de către nemţoaică, sfîrşi prin a înţelege, mulţumi din toate fibrele fiinţei sale pentru sacrificiul făcut pentru persoana sa, sacrificiu pe care îl găsea de prisos, el topindu-se de plăcere, mulţumită apropierii vertiginoase a nemţoaicei şi a cuvintelor elegante şi neelegante pe care ea continua să le rostească, şi, mai ales, datorită anumitor gesturi care, din cînd în cînd, destul de des, făceau ca genunchii lor să se apropie.

„Ce elocvenţă... şi ce căldură naturală emana femeia aceasta", gîndea don Juan, aplicînd acelaşi verb atît căldurii cît şi elocvenţei.

Marta vorbea despre ideal, despre toate idealurile; însă le spunea într-un așa fel încît în dizertația sa se amestecau, în chip de întîmplări, descrieri autobiografice care se refereau aproape întotdeauna la actul solemn de a se dezînveșmînta, sau de a se pomeni în patul său, aproape adormită... și neliniștită... Fapt este că în seara aceea Nepomuceno știu, de exemplu, că domnișoara nemțoaică citise ceva ce se numea *Dramaturgia din Hamburg*, de Lessing, și că, la fel ca și autorul lui *Lacoon*, ei îi plăceau ciorapii care se mulau pe picior, legați peste genunchi și de culoare cenușie perlată. Lucrul cel mai impresionant a fost povestea iubitelor lui Goethe, temă ce o preocupa foarte mult pe fata lui Koerner de multă vreme în urmă. Pe Federica Brion și nobila sa mîndrie care a făcut-o să nu se mai căsătorească niciodată, deoarece nimeni nu era demn de aceea pe care o iubise Wolfgang, Marta o evoca cu o căldură care putea fi comparată numai cu aceea pe care o răspîndeau proprii ei genunchi. Nepomuceno, confundînd lucrurile, și chiar pînă și posibilitățile sufletului, ajunse să-și închipuie că geniile germane erau niște satrapi ce-și petreceau viața disprețuind ființele din popor și profitînd de cele mai reavăne rodiri ale eternului feminin. Cînd ajunse la punctul despre mame, al atît de mult citatului Goethe, Nepo nici nu putu să și le închipuie pe acestea decît ca pe niște doici gata de alăptare. Oricum, fie ce o fi, despre Heine și despre *Tînăra Germanie*, el era cel care fremăta... și de atîta știință și poezie și frecături de picioare, singurul lucru ce-i trecea prin cap, ca să-i dea un răspuns, era, fără ca el, Nepomuceno, să știe ce răspundea personajul acela din comedia intitulată *Din afară va veni...* Cu alte cuvinte, unchiului intendent nu-i venea să zică altceva decît solemna făgăduială a viitorului, și a foarte apropiatei căsătorii.

Emma, urmînd exemplul cîtorva femei căsătorite, care se lansaseră în dans, acceptă un *cadril*, la care fusese invitată de președintele Casinoului, și puțin mai tîrziu dansă cu Minghetti o polcă amicală, lipsită de bunăcuviință, însă tolerantă, din genul celor care începuseră atunci să facă furori cu unele certe consecințe morale.

Polca plină de generozitate acordată de Minghetti a fost pentru Emma o revelație. Cîntărețul, care nu pierduse din vedere slăbiciunea pe care acea doamnă o arătase la promenadă, la liturghie, pe stradă, prin fulguranța privirilor pline de înțelesuri, în noaptea aceasta sfîrși prin a înțelege totul, fapt pentru care își gîndi modul de a o seduce, după un plan ce-i convenea din multe puncte de vedere. De fapt începu s-o copleșească cu

priviri și cuvinte curtenitoare încă acolo, lîngă pian, în timpul concertului, și îndrăzni chiar s-o invite să danseze o polcă dintre acele care erau considerate ca imorale, drept care riscă sau totul, sau nimic! Odată polca acceptată, el știu ce mai avea de făcut. Și în timp ce genunchii lor vorbeau același limbaj — ca și cei ai Martei Koerner, dar fără colaborarea clasicilor literaturii germane — Minghetti, acolo, în sufletul său, punea la cale unele proiecte și își făcea chiar unele calcule în care existau și unele date cifrice. Pe jumătate în serios, pe jumătate în glumă, Minghetti îi făcu partenerei sale de dans o declarație de dragoste, asta în timp ce dădeau ocoluri prin salon, iar Emma, murind de rîs și foarte mulțumită, și deloc scandalizată, îi spunea că-i nebun, și se lăsa îmbrățișată, ca și cum n-ar fi simțit nimic, și ca și cum onoarea ei era deasupra oricărei bănuieli și nu era datoare să fie atentă la acele îndrăzneli nevinovate. Il numi nebun, mincinos și glumeț; însă cînd, după polcă, s-au așezat alături, pe fotolii, Emma în loc să se simtă incomodată de insistența cîntărețului, deveni întrucîtva serioasă, suspină de două sau de trei ori, ca o subretă care muncește și nu este înțeleasă, și sfîrși prin a-i oferi lui Minghetti o prietenie curată și dezinteresată, leală și sinceră. Profitînd de situație, baritonul, care nu trecea nimic cu vederea, și fără a renunța la planul pasiunii sale aprinse, îndreptă discuția spre o poveste discretă, referitoare la greutățile sale bănești, ale lui și ale amantei sale. Lui Minghetti, care era un boem, deși nu-l ducea gîndul pînă la acest epitet, nu-i era rușine să vorbească de sărăcia lui, și nici de unele excrocherii la care recursese de multe ori pentru a ieși cu bine. Era conștient că o parte din farmecul persoanei sale, irezistibil pentru multe femei, consta în însăși viața lui lipsită de vigoare, viață de aventură, și el simpatic, generos, vesel, aproape copilăros, dar și lipsit de scrupule, ca și cum nu ar fi fost vorba de a le fermeca și de a fi el cavalerul. Își dădu seama imediat că la Emma elementul acesta se număra printre cele care fac efectul cel mai mare; ea însăși mărturisi că îi inspira încredere, și că îl găsise ca un înger, așa cum spun andaluzii, în noaptea aceea faimoasă în care cîntase *Bărbierul...* cu forța!...

— A, da, exclamă el zîmbind; atunci cînd m-a ridicat jandarmeria!...

Și de la această poveste, despre care în tîrg s-a vorbit luni în șir, începu Minghetti să-i spună Emmei, în felul lui, istoria vieții sale și a suferințelor și supărărilor îndurate de el ca și cum își persifla propriile sale nenorociri. Trecu sub tăcere

multe lucruri pe care le aprecie ca fiind nelalocul lor pentru a fi interesante în scopul pe care îl urmărea; nu ascunse însă anumite intrigi, nu prea cinstite, și îndrăzni să le evoce, dar nu din dragoste de adevăr, ci fiindcă nivelul lui moral nu-l avertiza deloc că acele întîmplări ar fi fost și nerecomandabile și nedemne; din fericire, nici Emma nu resimțea vreo jenă de genul acesta, și în tot acest vicleșug murdar admira măiestria și îl uita pe cel ce fusese păcălit, sau pe tîmpit.

Soția lui Reyes asculta încîntată acele întîmplări de gen picaresc, unde potlogăriile erau explicate și dezvinovățite, aruncîndu-se vina asupra pasiunilor aprinse și asupra decepțiilor repetate cauzate de lipsa absolută de șansă.

Adevărul este că istoria vieții baritonului, modificată de ei după cum cereau împrejurările, era, în rezumat aceasta:

Cayetano Domínguez era originar din Valencia; în copilărie avu parte de toate nenorocirile mizeriei, nenorociri care transformă lenea în meserie, ceea ce nu se poate obține decît cu perioade întunecate dincolo de gratii și în veșnică luptă cu Codul penal și poliția. Închisoarea unde putea fi găsit mai totdeauna tatăl său, îl învăță, ca după multe repetiții, trista viață a ființei părăsite; și cînd, în sfîrșit, tatăl său plecă din casă pentru a nu se mai întoarce — deoarece într-un moment, cînd își recăpătă libertatea, în loc de cămin întîlni moartea, într-o întîmplare care rămăsese misterioasă, acolo, în grădina de zarzavat — bietul Minguillo, căci așa îl numeau cei mai mulți potlogari din cartierul său, rămas acum singur pe lume (mama îi murise cînd îi dădu lumina zilei) avea acum o oarecare experiență, care nu-i servi chiar la puțin lucru, în nenorocirea și necazurile sale. La doisprezece ani el reuși să fie, cu oarecare aproximație, un om întreg, și, aproape, aproape un escroc perfect prin mijloacele flerului său, prin înverșunarea efortului sau, cînd încerca să lucreze cinstit, prin șiretlicurile de vigoare, prin tăria cinismului, prin vigoarea mușchilor și prin disprețul tuturor legilor și restricțiilor morale și juridice, care, după părerea lui, erau făcute numai pentru cei bogați, deoarece săracii nu le puteau suporta, sub pedeapsa de a muri de inaniție, considerîndu-le drept cele mai mari dintre crime.

Din mîinile unei rude îndepărtate, care îl ciomăgea și-l denumea fiu cînd de una, cînd de alta, trecu sub bolțile bisericii, în calitate de băiat de cor, și chiar ajunse să cînte în corul catedralei în postură de sopran; și anii aceia, după afirmațiile lui, au fost cei mai frumoși din întreaga lui viață, fără a fi dăruit, totuși o expresie a perfecțiunii. El nu făcea potlogării

pentru a le face, ci pentru cîștig; astfel că în timp ce vocea sa, abilă pentru cor, cînta în calitate de înger în catedrală, nu a fost certat niciodată pentru trîndăvie și nepricepere, căci la muncă era stăruitor și îndemînarea lui la orice fel de meserie pe care o exercita era excelentă. Reveni în piața publică, deoarece vocea i se schimba, și ar fi putut chiar să o piardă; și, odată cu vîrsta înmuguririi pasiunilor, începu și cea mai neagră sărăcie pe care o întîlnise, și astfel n-a fost nimic straniu, sau nu i s-a părut așa ceva pe atunci, drept care expedientele pentru a-și asigura ziua de mîine și toate celelalte necesare ca băiat fără căpătîi și fără scrupule se defineau cu totul incompatibile în raport cu legea civilă și criminală, fără ca prin aceasta să se poată spune că ajunse pînă la furt, cel puțin cu violență, și amintindu-și de tradițiile sale de familie, inventă meserii vesele și de efect, cum ar fi jocuri pe la bîlciuri, cu tîlhării mărunte și păcăleli nevinovate, cu pedepse drepte acordate nerozilor zgîrciți și proștilor naivi, astfel că profitul ce îi rămînea lui Mingo în mînă abia dacă acoperea cîtimea pentru a-și continua munca, profit care era foarte mic în comparație cu riscul și neplăcerile ce le-ar fi putut avea în urma folosirii acelor șiretlicuri. De vocea sa, voce trădătoare!, nu și-ar mai fi amintit multă vreme, dacă nu ar fi fost să cînte prin taverne și pe la seratele nocturne, pentru distracția prietenilor care duceau aceeași viață de holtei, sau pentru cucerirea vreunei fetișcane, serviciu pentru care reclama și o plată anume.

Relațiile sale cu popii — întrerupte, însă nu definitiv — i-au permis să intre la seminar ca servitor, și trecînd sub tăcere, se înțelege, mare parte din trecutul lui picaresc. Și cum existau perioade, dacă nu de totală renunțare — căci el nu acceptă să se fi crezut vreun motiv pentru asta — perioada de oboseală sau de plantarea unui oarecare și relativ misticism ce îi impunea solitudinea reculegerii și lungi ore de încordare hieratică, cu o lumînare în mînă, sau în penumbrele corului — și din lipsa vreunor tovarăși de potlogării, și pe pîine cîștigată, sigur fără practicarea unor îndeletniciri interzise, el se refugie în singurătatea mănăstirii, și se dovedi cel mai delicat, mai îndatoritor și plin de solicitudine servitor al colegiului sacerdotal, unde nu-și imagina că va ajunge să facă parte la unele josnicii adevărate. Mulți ani după aceea, cînd, liber și artist, se credea, prin manifestările sale și prin demnitatea sa, a fi foarte progresist, liber cugetător și altele cam de genul acesta, el își evoca amintirile de la seminar, pentru a combate instituțiile religioase. „Ce sînt acești popi, te rog ia spune-mi?" obișnuia să

exclame; şi cum de faţă nu existau doamne, povestirea sa, probabil exagerată, băga spaima cu adevărat, prin ceea ce se referea la anumite violări ale ordinii fireşti a instinctelor.

Despre genul acesta de istorii este limpede că Minghetti nu-i vorbise Emmei în seara aceea; asta s-a întîmplat mai tîrziu, cînd firele ce îi uneau deveneau mai intime, cînd ea luă cunoştinţă de genul acesta de vijelii, deoarece odată cu aceste povestiri trecea şi tinereţea destul de compozită în întîmplări a baritonului.

De la seminar Minghetti plecă cu o puşcă în mînă şi sărind de la fereastră, cu toate că nu era nici grabă şi nici vreun pericol atît de imperios încît să fugă, să apere cauza poporului, într-o încercare revoluţionară în care se văzu cu totul angajat, datorită unor prietenii obţinute prin escapade frecvente pe care le întreprindea în timpul nopţii cu alţi amici şi cu vreun seminarist prieten pentru a merge la teatru sau în localuri foarte limitrofe cu corupţia, zile în şir, pe cîmpuri, în postură de răsculat, pînă ce rămăsese desculţ şi luă drumul emigraţiei împreună cu alţi amăgiţi, cum i-a denumit într-o alocuţiune generalul din Valencia. Si emigră într-atît că nu se opri decît în Italia. Vagabondă la Torino, la Roma, la Neapole, numai Dumnezeu ştie cum, şi fapt este că se întoarse în Spania, dar în calitate de corist într-o trupă de operă, ca unul care vorbea italieneşte, cu multă experienţă, şi care era convins că vocaţia sa era muzica, iar punctul lui tare succesul la femeile uşoare, şi chiar în faţa celor mai greu de cucerit.

La Barcelona, vocea lui atrase atenţia unui maestru; Minghetti profită de împrejurare pentru a învăţa muzica, şi ceea ce se numeşte cu adevărat muzică; şi astfel se apucă serios de studiu. El părăsi pentru cîţiva ani scena, trăi nu se mai ştie cum şi din ce venituri, poate făcînd pe îndrăgostitul pătimaş şi trecu din han în han, din hotel în hotel, nelăsîndu-i să doarmă pe clienţii doborîţi cu vocalizele de bariton care exersează vocea şi nu lasă în letargie muşchii unui gîtlej puternic. Ruladele acelea de păun turbulent îi erau iertate de fiecare dată, datorită curtoaziei şi întîmplărilor lui hazlii, pe care le povestea cu talent. Era totuşi copilăros, un tînăr copil, naiv pînă a se îndrăgosti, şi se lăsa alintat instantaneu, iar femeile, iubindu-l, puneau în sentimentul lor şi ceva din mîngîierile materne de care se bucură în sinea lor.

Iubitelor lui le cînta la ureche opere întregi, ca şi cum le dădea sărutul cu răsuflarea, ce părea să iasă aromată împreună cu melodia. O logodnică a sa chiar a spus-o: „Acel bărbat cu un colorit atît de plăcut, cu un corp atît de bine clădit, cu pielea obrazului atît de proaspătă şi zvelt ca nimeni altul, împrăştia un fel de parfum ce aducea a muzică italiană şi care în acelaşi timp subjuga". De la prima lui apariţie într-o cantată, la Barcelona, se numi ba Minghetti, ba Gaetano; şi cînd reveni din a doua sa călătorie din Italia — care dură doi ani — aproape că el însuşi se considera italian. Cît privea deprinderile de trişor, care în noua meserie nu apăreau pe un plan principal, ele se înmlădiau pe un plan principal în mod firesc cu învoielile şi contractele cu cîntăreţii, cu amicele sale, cu impresarii şi clienţii de prin hanuri. Împrejurarea la care Emma făcea aluzie era una din aceste potlogării, în care căzuse victimă bunul de Mochi. Julio şi Gaetano se certaseră pentru o afacere cu bani încasaţi de către valencian, lucru ce acesta îl nega. În cursul nopţii Minghetti reuşi să fugă. Julio îl reclamă la jandarmerie, deoarece baritonul dispăruse cu fonduri cu tot şi lăsase compania în aer. Dar Emma, vrednică de recunoştinţă, îşi luă sarcina să completeze din nou cvartetul, şi, într-adevăr, Minghetti, reapăru, resemnat, surîzător, ca şi cum ar fi fost vorba de o glumă, şi se prezentă din nou în faţa publicului, cîntînd *Bărbierul* cu mare abilitate, şi fu răsplătit cu aplauze binemeritate ca un graţios potlogar, dezinvolt, simpatic şi vesel. A fost chiar seara în care Emma, aflată în al nouălea cer, îl cunoscu şi auzi povestea fugii, comentată cu însufleţire de publicul dispus întotdeauna să-i ierte pe trişorii frumoşi şi hazlii.

După ce ascultă aventurile baritonului, în seara aceea neuitată cînd au dansat împreună, şi asta cîteva zile mai tîrziu, Emma îl şi avea pe bariton foarte aproape de ea, şi el cîntîndu-i la ureche, însă numai în calitate de prieten intim, cea mai mare parte a repertoriului lui liric. Chestia cu pianul îşi avu efectul; Minghetti deveni profesorul fiicei lui Valcárcel; dar a fost limpede că lecţiile s-au transformat nu după multă vreme într-o simplă rutină, într-un pretext ca profesorul să cînte romanţe, acompaniindu-se singur, în timp ce eleva aşezată lîngă el, şi admirîndu-l îi întorcea paginile, atunci cînd cîntăreţul îi făcea semn cu capul. Emma ajunse, totuşi să masacreze polci şi să cînte fals un vals care o entuziasma. La asta Bonifacio nu se putea opune deoarece lecţiile se continuau cu propria lui aprobare, şi, pe deasupra, se observa evident că soţia lui îşi petrecea cîteva ore zilnic studiind solfegiu şi chinuind claviatura.

Ceea ce mergea strună erau afacerile însă, de la viitoarea fabrică de produse chimice, ca şi reconstituirea trupei de operă

în formulă de terţet, adică: soprana Gorgheggi, tenor Mochi şi bariton Minghetti.

In capul lui Reyes cele două proiecte se cam amestecau, deoarece cei interesaţi atît într-unul cît şi într-altul cinau împreună zi după zi în saloanele lor, aşa cum dori Emma ca locul să fie denumit de-acum înainte, şi se aranjă în prealabil mobila, se dărîmară nişte ziduri, şi se mai făcură şi alte finisări, care s-au urcat la o sumă respectabilă, pe care însă Nepomuceno a reuşit s-o întrebuinţeze în aşa fel, încît a făcut minuni de prestidigitaţie. Afară de aceasta, exista altceva, şi anume faptul cel mai important care lega întreprinderea teatrală cu fabrica de produse chimice, adică: capitalistul care, pe scurt, era una şi aceeaşi persoană: Emma. În problemele teatrale s-au admis iniţiative ale unor diletanţi din orăşel, acestea însă erau neînsemnate în comparaţie cu poziţia Emmei, prin care ea devenea adevăratul capitalist, fiind reprezentată, se înţelege, de Nepomuceno, în tot ce se referea la partea financiară a afacerii, şi de Bonifacio în ce privea relaţiile cu muzicienii şi cîntăreţii. Bonifacio, la rîndul său, îl delegă pe Mochi cu direcţia tehnică, şi, la rigoare, atît cît intra în atribuţiile sale, impresarul şi directorul companiei scăpătate deveni în noua companie ceea ce fusese înainte, fără altă diferenţă decît aceea de a nu mai fi expus să piardă un ban şi să profite singur de beneficii, dacă vor fi fost, şi oricît de mici se vor fi cifrat ele; acesta era rolul lui. Încă din vremea Tiplonei şi pînă atunci nu se văzuse ca nişte artişti să rămînă, pe drept sau pe nedrept, atîta timp în orăşel. Aproape că erau consideraţi concetăţeni, şi Julio şi Gaetano deja discutau la Cazinou, dar totdeauna cu o oarecare discreţie şi măsură, toate problemele de interes local. În ce o priveşte pe Serafina, ea constituia atracţia cea mai mare în orele de promenadă, şi locuitorii o arătau străinilor ca pe una dintre minunăţiile locului.

Tendinţa de aclimatizare o avea, şi cu filiaţii mult mai adînci, familia Koerner, care dorea să dobîndească un imobil în acel oraş, unindu-şi numele cu cauza industriei pe care o apărau cu atîta căldură atît ziarele cît şi interesele morale şi materiale ale localităţii. Pe socoteala noii Societăţi de produse chimice, Koerner făcuse o călătorie în Germania pentru a verifica toate noutăţile şi pentru a transporta întregul material necesar pentru fabrica a cărei construcţie şi exploatare trebuia s-o conducă el însuşi. În ceea ce priveşte plata tuturor acestor cheltuieli, era doar lucru ştiut: ţîrbita avere a avocatului Valcárcel achita totul, sau, aproape totul; căci, pentru a camufla cine este adevăratul acţionar, chiar şi în afacerea aceasta, s-au oferit acţiuni

cîtorva prieteni şi rude. De fapt, capitalul Emmei se angajase foarte larg în aventurile chimico-industriale, aşa cum va spune Koerner, încît Nepomuceno, autor al unei asemenea combinaţii, se văzu obligat de conştiinţă, de puţina şi reaua conştiinţă ce-i mai rămăsese, să expună nepoatei sale cît se poate de limpede, sau poate mai puţin limpede, situaţia şi riscul ce-i pîndea.

— De aici vom ieşi bogaţi, după toate probabilităţile; însă nu vreau să-ţi ascund, iubită nepoată, că banii noştri, adică banii tăi, sînt expuşi unor mari riscuri, pe care nu le aşteptăm... care totuşi sînt posibile...

Cînd unchiul administrator vorbea în felul acesta, Emma, era pe jumătate nebună, n-o interesa nimic altceva decît pasiunile sale, bucuriile sale, acea viaţă dezlînată şi zgomotoasă în care pătrunsese ca într-o cadă a desfătărilor. Se simţea atît de fericită în acel mediu compromis, încît i se părea că reuşise să oprească în loc roata norocului; pe deasupra, Koerner, care deveni foarte bun prieten cu ea, o convinsese, tot vorbindu-i despre lucruri pe care ea nu le putea înţelege, că acel mic avans de mii de duros vor da ca rezultat o adevărată bogăţie, demnă de marii boieri din alte ţinuturi, care nu numărau, aşa cum se face prin părţile acestea, milioanele de *reali*, ci de *pesos* şi de alte monede din metal greu. Şi Emma dorea să fie milionară de *duros*, şi atît inima cît şi Koerner cît şi Minghetti îi spuneau că aşa va fi. Aceasta era un fel de minune a ştiinţei şi a abilităţii. „Dacă germanii nu vor face minuni de erudiţie atunci cine va face?" Era vorba, foarte simplu, de a extrage din alge, pe care marea le azvîrle din abundenţă pe coastele provinciei, o materie drăcească ce avea o mare utilizare la o sumedenie de industrii. Ei i se părea minciună că dintr-un lucru atît de respingător şi de rău mirositor, cum este alga, de care se feresc pînă şi caii, puteau ieşi atîţia bani, cum i se promitea; dar, în sfîrşit, dacă aşa spun învăţaţii... şi Minghetti, atunci trebuie să fie adevărat. Aşa dar, înainte. Şi mai ales curaj, şi mult suflet. Şi ce se putea întîmpla dacă o ruinau? Ar fi fost nostim. Afară de aceasta, ea nu era sigură dacă într-o bună zi nu ar fi fugit cu baritonul.

I se părea de asemeni imposibil, la fel ca şi cu algele, ca şi Minghetti să fi fost atît de îndrăgostit aşa cum jura, deoarece cu toate că ea era convinsă că acum arăta cu mult mai bine decît înainte, şi că toamna vieţii sale era destul de interesantă, şi că avea şunci suculente şi fierte în vin, totuşi el era mult mai tînăr, şi ea..., ea era fără îndoială, întrucîtva ofilită.

Între germani și italieni... adevărați sau falși, se stabilise un fel de pact, tacit la început, apoi foarte explicit, de protecție mutuală. Cei de la fabrică, Koerner și fiica, îi ajutau pe cei de la teatru; cei de la teatru, Mochi, Minghetti și Gorgheggi, îi ajutau pe cei de la fabrică. Nepómuceno, interesat în a avea favoarea germanilor, o încurajă pe Emma să cheltuiască pentru nevoile operei, deoarece Marta și tatăl ei îi cereau lucrul acesta, Gorgheggi și Mochi căutau să-l influențeze pe Bonifacio pentru ca acesta să nu-i scoată din capul soției sale veniturile fantastice ce vor fi realizate, ca rezultat al chimiei industriale.

Și sistemul îi seducea și pe unii și pe alții, îi corupeau, și viața ce o duceau se concentra într-un fel de solidaritate a viciului, punîndu-și pe cap, drept beretă, lumea, după fraza predilectă a Emmei, și trăind veseli, mereu împreună la concerte, la serbările la iarbă verde, sau la banchetele intime. În casa fiicei lui Valcárcel, unde cîndva rudele modeste de la munte erau niște paraziți, acum, aceste lighioane speriate îi luau în primire pe acei oaspeți, și acea societate amestecată care, cu uimire și chiar cu invidie din partea orășelului, trăia cum nu se obișnuia a se trăi în acel tîrg — pînă atunci plicticos — cu această veselie nerușinată dar atrăgătoare, pe care cei mai mulți o priveau din depărtare murmurînd, dar în același timp dorind-o. Mulți tineri din familiile bune, care la început îi bîrfeau pe Emma, pe Bonifacio și pe Marta, acum tăceau și chiar ajunseră să apere pe soții Reyes, și pe prietenii lor, deoarece unele zîmbete ale lui Gorgheggi, insinuările provocatoare, deși spirituale ale Martei, și mai ales, invitațiile pentru serate și banchete ale Emmei îi convertiseră. Ceva în plus: pentru a astupa gura celor mai mulți, și instigată chiar de Bonifacio, care începuse să devină insuportabil cu observațiile și bănuielile sale la „ce va spune lumea", Emma avu dibăcia ca la unele din petrecerile sale să invite două sau trei familii, dacă nu din cele mai intime, în orice caz din cele mai distinse din oraș. Una dintre familii era cea a unui magistrat andaluz, cu două fete ca două acuarele. Tatăl era un fel de castanietă a sălii la Civil, și vlăstarele lui, lipsite de mamă, își petreceau viața, în nevinovăția lor, încurajînd cu chiuituri veselia tatălui lor. Se plictiseau foarte mult în acel orășel murdar, rece, umed, și odată cu prietenia Emmei și a celorlalți li se lumină cerul. Magistratul, care era mai ales foarte mincinos și vorbea despre bogățiile pe care le avea departe, la țară, se angajă pe ascuns în afacerile fabricii de produse chimice, și propuse vreo zece mii de reali, pe care îi multiplica adăugînd o mulțime de zero-uri la dreapta atunci

cînd le vorbea colegilor și prietenilor lui despre aportul său la afacere. Pentru Emma însă prietenia cu Ferraz și cu fiicele sale nu a constituit cea mai bună achiziție. Prin intermediul andaluzelor, Valcárcel a avut ocazia, și s-a folosit de ea, de a oferi un adevărat serviciu surorilor Silva, trei fete pline cu acte de ascendență nobiliară veche, datorii și jurnale de modă. Datoriile și documentele erau lucruri ce aparțineau de tatăl lor, însă jurnalele de ele; nu existau fetițe mai elegante în tîrg; erau trei, și cînd se plimbau împreună, cu atitudinea lor gravă, erau considerate ca un adevărat grup sculptural ce amintea de marile stampe din revistele pentru femei. Dintr-o rochie făceau șapte, și era o adevărată minune să le vezi cum transformau partea de sus în partea de jos, cum măreau și micșorau pălăriii, și cum întrebuințau, pentru cinci sau șase sezoane de modă, aceleași spice și aceiași castraveciori cît și alte imitații, la coafuri și pălării. Fapt este că ele introduceau moda în orășel, și prin noblețe și prin arogantele lor figuri pe care le afișau, dispuneau cu turmele de logodnici efemeri. În timp ce tatăl lor alerga ca vîntul pentru a înțepeni roata norocului în sala de joc a doamnei Oliva, fetițele se înmulțeau și erau adevărate negustorese ambulante, ce își etalau marfa frumuseții lor prin piețe, biserici, promenade, baluri și teatre. Surveni însă un doliu, și, acum e acum! Își făcu deschiderea *vechiul Coliseu* cu trupa de operă cîrpită, și surorile Silvia nu puteau merge în zilele de joi și duminică pentru a-și expune grațiile lor, așezate în poziție verticală, în fotoliile cu perne moi, pe marginea balustradei lojei lor, ca niște cocori țepeni și melancolici la malul mării. Ruda defunctă era un unchi de gradul doi, un marchiz însă. Dacă ar fi fost un oarecare, surorile Silva s-ar fi îmbrăcat provocator și tot atît de obișnuit ca întotdeauna; însă doliul unui marchiz nu putea fi uitat, aceasta ar fi însemnat o profanare. Lojă liberă nu exista. Acum se ivi momentul în care Emma cîștigă prietenia acelor aristocrate elegante, făcîndu-le o favoare și împușcînd doi iepuri dintr-o lovitură. Cum ea era impresarul, iar cîntăreții erau prietenii ei intimi și persoane foarte decente, nu exista nici un inconvenient ca ele să asiste la desfășurarea operei, dar din culise. Surorile Ferraz au propus acest mijloc ingenios surorilor Silva, care fără să-și consulte tatăl, pe care nu-l consultau niciodată, acceptară nebune de bucurie. Nu puteau străluci prea mult în spatele cortinelor, însă se vor distra cu siguranță; vor vedea lucruri plăcute, foarte noi, și chiar vor putea cocheta cu cîntăreții, unii dintre care, ca Minghetti, erau foarte frumoși și simpatici. Emma crezu că este de datoria ei să nu le lase pe acele domnișoare

să meargă singure pe scenă prin întunecoasele ei colţuri, şi din prima seară, fără a se consulta măcar cu cineva, la întovărăşi şi le prezentă lui Gorgheggi, care le oferi cabina ei pentru a-şi petrece timpul, în conversaţii plăcute, în răstimpul antractelor. Atît Marta cît şi fetele lui Ferraz asistară şi ele de cîteva ori la spectacol, pe ascuns, alergînd şi jucîndu-se prin acele coridoare şi treceri înguste şi murdare, printre cortine şi decoruri; însă în general, preferau să se evidenţieze în loja impresarului, a Emmei, alături de loja oficială.

Este limpede că în clipa cînd s-a aflat că fetele lui Silva merg cu doamna Reyes să vadă spectacolul de operă direct de pe scenă, s-a comentat mult, şi au fost compătimite deoarece erau considerate complet orfane, şi tatăl lor nici nu conta că există. Sărmanele, le lipsea mama tocmai cînd au avut mai multă nevoie! Şi după acest gest de compătimire erau bîrfite fără milă. Însă ele nu se sinchiseau. Societatea lui Gorgheggi le umfla în pene, la fel ca şi pe Valcárcel, şi respectul cu care toată lumea le trata pe scenă şi în cabina cîntăreţei, le măgulea de asemenea mult. Serafina se afla în culmea fericirii, văzîndu-se admirată şi stimată de acele tinere din aristocraţie, ale căror comportări distinse şi chiar doliul pe care îl purtau le mărea prestigiul, făcînd ca discuţiile lor prieteneşti din antracte să fie mult apreciate.

— Sînt fericită, Bonifacio, foarte fericită... şi toate ţi le datorez ţie! în acest fel vorbea soprana, prinzîndu-l pe bărbat de încheieturile mîinilor şi, atrăgîndu-l la sînul ei şi sărutîndu-l cu pasiune şi recunoştinţă, gest pe care Reyes îl aprecia cum se cuvine.

Da, gîndea el, era fericită; e bine că aşa stăteau lucrurile. Şi Emma trăia foarte mulţumită şi se purta cu el mai frumos ca înainte, şi uneori îi dădea de înţeles că îi era recunoscătoare pentru iniţierea ei în viaţa aceea... a artei, aşa cum denumeau în casă această nouă situaţie pe care o aprecia din plin. Cu toţii erau fericiţi, afară de el... în unele clipe. Nu era mulţumit de ceilalţi, nici de sine însuşi, de nimeni. Ar fi trebuit să fie cu toţii oameni buni, şi nimeni nu era. În lume nu mai există oameni complet cinstiţi, şi era un lucru dureros. Nu exista cu cine să stai de vorbă mai serios, nici chiar cu tine însuţi. Evitau cu toţii acest lucru: îl speriau, îi repugnau acele monologuri serioase de care altă dată era mîndru şi în care se complăcea, pînă la punctul de a adormi de plăcere, făcînd în acelaşi timp un examen de conştiinţă. Acum vedea limpede că, pe scurt, el era o persoană supărătoare. Însă la ce-i folosea acea severitate

cu care se trata pe sine însuşi în clipa cînd se trezea, cu gura amară, dacă după ce se scula, şi se spăla, şi îşi turna apă multă pe ceafă, se renăştea în el, odată cu vigoarea vieţii, cu forţa unei toamne virile, sănătoase şi puternice, dorinţa de neînvins de a se bucura de toate cele lumeşti? Lucrurile mergeau rău, foarte rău; casa sa, a soţiei sale, înainte era plictisitoare, insuportabilă, o închisoare, o tiranie; însă mai rău ca toate astea acum era, era un... un cuib de licenţiozităţi abia mascate; şi-şi zicea sie însuşi: „Aici toţi vin să se distreze şi să ne ruineze; toţi păreau a fi artişti şi aventurieri d-e-s-t-r-ă-b-ă-l-a-ţ-i şi mîniaţi". Acest „mîniaţi" avea o semnificaţie teribilă în monologurile lui Bonifacio. Mîniaţi însemna... un amestec de amoruri nepermise, de plăceri scandaloase, de confuzii abominabile. Uneori i se părea că familiaritatea aceea exagerată a germanilor, a artiştilor şi a soţiei sale era ceva asemănător cu cearşaful corupt al mizeriei; s-ar fi putut să nu fi existat acolo nici o crimă de atac la onestitate... însă primejdia exista şi aparenţele îi condamnau pe toţi. Marta, care trebuia să se căsătorească cu Nepomuceno, admitea să i se facă curte pe ascuns de vărul Sebastian, un bărbat la cincizeci de ani scabros şi bine conservat, care din romantic devenise cinic, convins fiind că în aceasta consta progresul. Sebastian, cu timp în urmă atît de idealist şi de poetic, acum nu putea să vadă o bucătăreasă fără ca să nu o ciupească, şi acest gest era atribuit faptului că se afla într-un secol pozitiv. El, Bonifacio, fusese dator să consimtă ca iubita sa să intre în casa soţiei sale, să fie prietene şi să ia masa împreună... Emma, femeie onorabilă, fără îndoială, îl lăsa pe Minghetti să se apropie de ea nepermis de mult şi-i vorbea în şoaptă. El nu bănuia nimic... însă de ce? Poate pentru că propria lui conştiinţă de vinovat îl făcea să închidă ochii, şi el nu îndrăznea să aducă acuzaţii nimănui... deoarece pierduse contactul spiritual, deoarece nu mai ştia, trăind într-o aşa mare falsitate, mîrşăvie şi dezordine, ce este bun şi rău, sau bună-cuviinţă, sau onoare, sau delicateţe... Altădată, cînd el sărăcea averea neamului Valcárcel, împreună cu Nepo, cînd el păta onoarea casei sale cu un comportament de gen masculin, şi viaţă dublă, totuşi, el găsea scuze aproximative în mijlocul remuşcărilor sale pentru conduita sa: dragostea şi arta, pasiunea sinceră, explicau totul. Acum însă!... O perioadă lungă rămăsese infidel pasiunii sale; înlănţuit nopţi în şir unui absurd amor rătăcitor, o totală nesocotinţă, amor al simţurilor nebune, care era cu atît mai respingător deoarece el avea patul nopţii drept teatru al extravagantelor sale aventuri; şi lucrul acesta îi deschise ochii, şi-l făcu să înţeleagă mizeria

de spirit pe care o purta în el, și că pasiunea lui pentru Serafina nu era atît de mare așa cum o crezuse, și că, în consecință, nu era legitimă. Pe deasupra... și, vai, ce durere! arta însăși avea urcările și scăderile ei, și nu era artă tot ce strălucea. Nu, nu; nu mai era timp să se înșele pe sine însuși; acolo era un cuib oficial de licențiozități, și el unul din cei rătăciți printre cei mulți. Acolo nu exista nimic bun decît acea tandrețe liniștită, moderată, severă, tăcută, care i se trezea din cînd în cînd, care îi făcea de nesuferit tot ce îl înconjura și îl făcea să dorească cu ardoare, nu să moară, deoarece față de moarte avea multă teamă din cauza durerii și incertitudinii de dincolo de mormînt, ci să se transforme, să se regenereze. Se gîndea la ceva așa ca un altoi de om nou în trunchiul uzat pe care îl tîra prin lume de atîta amar de vreme. Cu toate că nu era bătrîn, i se părea că trăise secole; din tot ce își amintea din copilărie, și care se referă la anii de vis, și ai vieții iresponsabile, pînă în ziua de azi, cîtă distanță! Cîte nu îndurase! De cîte ori nu-și schimbase ideile!

Și bietul Bonifacio își frecă fruntea și capul cu mîinile, compătimit de acel creier obosit, care cerea odihnă, pace... și ajutorul unor forțe noi.

Intr-o zi Bonifacio întîlni într-o carte cuvîntul «avatar» și la explicația lui, își zise: „Așa ceva mi-ar fi trebuit mie de minune! Să intre alt suflet în corpul meu, fără tarele sufletului meu cel vechi."

Nu aștepta minuni. Nici măcar nu-i plăceau. Minunea era o absurditate, ceva împotriva rațiunii lucide, și el ar fi vrut metodă, ordine, o singură lege, o lege statornică, fără excepție. Minunea se cerea romantică, revoluționară, violentă, și el nu mai era pentru romantism și nici pentru pasiune. Da; exista o dragoste care valora mai mult decît cea pătimașă. Și anume: o dragoste sublimă, care nu era dragostea aceea senzuală oricît de rafinată ar fi fost, și platonică așa cum ar fi dorit să se considere... A iubi femeia... mereu a iubi femeia... Nu, exista altceva... Dragoste de tată către fiu. Un fiu, un fiu al sufletului meu! Acesta este avatarul de care am nevoie... O ființă care să fiu eu-însumi, însă luînd-o de la început, să fie al meu, cu sînge din sîngele meu!

Și Bonifacio gîndindu-se în lacrimi la aceasta, își zicea, sprijinindu-și capul de un perete:

— Da, da, problema de totdeauna; dorința arzătoare a întregii mele vieți: fiul.

Prin sufletul său trecu dezmierdarea unei mîini de lumină care îi vindeca, doar cu atingerea ei, rănile inimii. Simți o emoție de legitimă mulțumire de sine în fața conștiinței clare, evidente, că, la baza tuturor greșelilor sale, și dominîndu-le aproape întotdeauna, se afla într-o stare latentă, însă reală, viguroasă, acea dorință arzătoare a unui fiu, dragostea aceea fără amestec de impurificare. In ceea ce era mai grav, mai profund, mai mult decît în dragostea pentru artă, mai mult decît în dorința arzătoare a pasiunii pentru pasiune, întotdeauna a existat dragostea paternă... frustrată.

Și întotdeauna dorise același lucru; aspirația sa avea forma concretă, constantă, fixă, a unui dar însuflețit. Întotdeauna era fiul; băiat, și unul singur; unicul său fiu.

O femeie... nu-l putea continua; el nu putea concepe o ființă feminină care să-i moștenească sîngele său, spiritul său. Trebuia să fie un bărbat. Și numai unul singur, deoarece dragostea pe care o va consacra fiului trebuia să fie absolută, fără rival! A iubi mai mulți copii, i se părea lui Reyes o infidelitate față de primul. Fără să știe ce face, asemui dragostea față de mulți urmași cu politeismul. Mulți copii era ceva asemuitor cu mulți zei. Nu, doar unul singur... acel, acel de care-i vorbea sufletul său, acel pe care aproape că îl arăta în fața ochilor, în aer, halucinația nopților sale de insomnie.

Și de unde era să apară unicul său fiu?... Nu exista îndoială; legea este lege, ordinea ordine; nu încăpeau sofisme ale păcatului: trebuia să iasă din pîntecul Emmei.

Insă, vai, el nu merita un fiu! Nu, el nu va veni.

După noaptea aceea de la bal, care a constituit începutul acelei viermuieli în care trăiau artiști, germani și oameni de ai casei, Emma sa, unchiul, el însuși, după noaptea aceea în care el, dacă nu era dușman al intervenției directe, în problemele sale, al supranaturalului, dacă nu ar fi văzut mîna Providenței, revelația destinului, s-ar fi aflat la înălțimea ideală a marilor cauze la care visase? Nu, în nici un fel. Ar fi bătut în retragere; s-ar fi lăsat tîrît împreună cu toți ceilalți la viața facilă, trîndavă din cauza viciului, și ar fi ajuns să vadă fascinat pe iubita sa în casă, la masa soției sale, și ar fi ajuns să-și închipuie că sînt firești asemenea imaculări cu acea filozofie a celor pe jumătate alcoolizați după un prînz copios, ce lucruri care altădată i se păreau aducătoare de inspirații poetice, morală artistică, excepțională, privilegiată. Și el era cel care simțise, auzind-o cîntînd pe Serafina un cîntec adresat Providenței, cîntec care în sufletul

lui încarna o dragoste divină! El, cu un confuz misticism bizar, şi fals, se compară, nesăbuit, dar sincer, cu Preacurata!

Şi de cîte ori nu văzuse, mai tîrziu, lucrurile în alt fel! Cînd ajunse să gîndească: „Totul este o chestie de geografie! Dacă eu aş fi fost turc, toate acestea ar fi fost legitime; apoi să ne gîndim că ne aflăm pe alte latitudini... şi longitudini". În plus: în clipa aceea cînd avea gînduri atît de triste, avea mustrări de conştiinţă? Nu. El era sigur, deoarece îşi supunea conştiinţa, şi cîteva ore mai tîrziu, cînd corpul îi va fi fost sătul şi fantezia excitată de vin şi de cafea, şi poate de muzica lui Minghetti şi a Emmei, el devenea din nou el acel Bonifacio corupt, îndatoritor, simţindu-se bine, cu felul acela de amor nelimitat ce se plantase în casa lui. În timp ce Minghetti şi Emma vor continua lecţiile lor nesfîrşite, ei doi, Serafina şi el, se vor aşeza în chioşcul din grădină, o ticăloşii! o, ruşinos oprobiu! vor fi, ca întotdeauna amanţi, amanţi din deprindere, fără scuză, oricît de neînsemnată, totuşi scuză, orbirii provocate de pasiune; amanţi din obişnuinţă, din facil...

— Nu, nu va avea un băiat! Nemernic! Nu-l merita! Şi renunţa la mirajul norocului.

Dacă nu fericirea, putea avea însă adevărata căinţă.

De ce să nu aspiri la desăvîrşirea morală şi să nu ajungi la acest drum pe acolo pe unde se putea?

Dintre toate lucrurile mari care îi trecuseră prin cap, ca să ajungă în această lume mare scriitor, mare căpitan (asta de puţine ori şi numai în copilărie), mare muzician, mare artist mai ales, niciodată visele nu îl aduseră alături de fervenţa catolică. Dacă altădată îşi spuse: de vreme ce nu mai pot inventa mari pasiuni, drame şi romane, lucruri pe care nu le mai putem face, şi eroul să fiu eu însumi, de ce nu ar putea aspira acum la un eroism de altă natură? Nu putea fi sacralizat, nu?

Pentru a fi artist, pentru a fi scriitor, îi lipsea talentul, abilitatea. Pentru a fi sacralizat nimic n-ar fi fost necesar din toate acestea.

Şi bietul Bonifacio, care din cînd în cînd umbla nebun prin casă, pe străzi şi prin locuri retrase, căută legenda de aur, în biblioteca socrului său, şi văzu că, într-adevăr, existaseră mulţi sfinţi cu vederi mioape, dar asta nu constituia o piedică de a fi cuprinşi uneori de spirit.

Da, aşa este; ar putea fi un sfinţuleţ modest, chiar un sfinţuleţ simplu...

Să renunţe la toate de vreme ce nu avea un fiu, şi să urmeze... Să urmeze pe cine? Că el nu avea destulă credinţă, şi

asta cîtuşi de puţin! Că se îndoia, şi se îndoia mult, iar ideile sale împrăştiate îi făceau imposibilă lămurirea îndoielilor şi reîntoarcerea cu mai multă tărie la fidelitate! Cărţuliile acelea fără valoare, pe care le citise cu aviditate pentru a şti totul, în scopul de a pregăti educaţia fiului, îi produseseră, pînă la sfîrşit, o suprasaturaţie intelectuală. Nu era bun catolic... şi nici nu urmărea să fie. Existau în *Biblie* lucruri ce nu puteau fi crezute cu uşurinţă. Într-o zi, cînd auzi că cele şase zile ale Genezei nu erau zile, ci epoci, simţi, aflîndu-se încă în pură catolicizare, o mare consolare, ca şi cum s-ar fi uşurat de o povară ce-l apăsa, ca şi cum el ar fi inventat explicaţia cu lumea făcută în şase zile. Rămînea însă problema cu Arca şi cu toate speciile de animale; rămînea turnul lui Babel; rămînea păcatul universal, ce era purtat din tată în fiu, şi rămînea Isus oprind Soarele... în loc să oprească Pămîntul. Nu, nu putea fi aşa; el nu putea apuca crucea sa, deoarece nu era un naiv ca cei din evul mediu, ci un naiv instruit, un naiv de cafenea, un naiv modern... Ceea ce nu-i lipsea însă era dorinţa sinceră de sacrificiu, de abnegaţie, şi de milă!... A face aiureli pentru mai marea fericire... care exista acolo sus, i se părea un lucru foarte la locul lui, ceva ca o muzică interioară. Într-o noapte citi în pat o carte în care se vorbea de un mistic italian din evul mediu, pe jumătate nebun, care era denumit scamatorul lui Dumnezeu: părea paiaţa fericirii: îndrăgostit de Isus, rîdea de Biserică şi dădea ca fapt sigur că el se va condamna, însă va duce în Infern pasiunea sa divină, pe care nimeni nu i-o putea smulge; şi acest oarecare Jacopone de Todi, aşa cum îl denumea poporul, care rîdea de el şi îl admira, îşi aplica pedepse radicale pentru ca penitenţa sa să nu fie preamărită, ci să fie obiect de bătaie de joc; mergea în mîini cu capul în jos şi picioarele în aer; se ungea cu untdelemn pe tot corpul, gol, şi se tăvălea pe o grămadă de pene, care i se lipeau de corp; şi în felul acesta ieşea pe străzi pentru ca prin pieţe copiii să se ţină după el...

Şi Bonifacio, mult impresionat, plîngea citind aceste isprăvi ale clovnului mistic, şi pentru autorul psalmilor, imortalizaţi mai tîrziu. El, Reyes, nu era poet, însă el credea că poate să spună multe lucruri cu flautul, şi chiar să convertească păgînii..., deoarece sunetul se afla în... avînt! Să pornească în lume, să alerge, să părăsească totul, şi de vreme ce nu avea un fiu, să fie un sfînt al poporului, un sfînt nebun, care era foarte în firea lucrurilor; însă, vai! conştiinţa îi spunea că nu va avea curajul niciodată, nu numai să lase totul, chiar şi papucii, şi să-şi ia crucea, dar nici măcar nevasta... şi nici măcar iubita.

XIV

Evenimente mari îl răpiră pe Reyes de la aceste nesfîrşite veleităţi gînditoare, pe care chiar el însuşi, în momentele sale de judecată moderată, le califica drept maladive. Nefericitul Bonifacio nu putu să-şi reamintească măcar un pasaj foarte cunoscut din *Somnambula*, acel :

„Ah, del tutto ancor non sei
cancellata dal mio cuor !"

(aşa cum îl cînta el) cînd sosi ora despărţirii de Serafina Gorgheggi, care, din cauză că trupa artistică iar se dezmembrase, pleca cu Mochi, ca angajată la Teatrul din La Coruña. Perspectiva acestei despărţiri fusese veşnica ameninţare, picătura amară a fericirii în zilele şi lunile de oarbă pasiune ; apoi, o durere necesară, chiar meritată şi salutară, aşa cum îşi închipuie Bonifacio, copleşit de remuşcări şi de proiecte etice. Momentul sosit, Reyes simţi că era vorba de o întreagă intervenţie chirurgicală, în carne vie. Cu o întreagă sinceritate şi explicîndu-se în mod destul de satisfăcător, prin mijlocul unor sofisme încurcate, Reyes recunoscu că ataşamentele fireşti, pur umane, erau cele puternice, cele adevărate, şi că el era mistic incert şi romantic, cît şi un pasionat al adevărului. Vai, a se despărţi de Serafina, în ciuda acelei răceli cu care spiritul lui o trata de la o bucată de vreme, era o adevărată durere dintre acelea, care pe el îl îngrozeau, dintre acelea care îl făceau să sufere. Era atît de neplăcut să ai sufletul în stare de tensiune, să ai nevoie de a căuta noi forţe pentru a potoli durerile, pe cele adevărate ! Şi nu exista altă soluţie. Să te gîndeşti să mai ai o companie de operă, era absurd. Toate expedientele inventate pentru a reţine în oraşel pe Mochi şi pe discipola lui erau de acum epuizate, şi lipsite de orice eficacitate. Nu s-a mai pomenit nici pe timpul Tiplonei — în perioada cînd aceasta era cîntăreaţă — ca, o companie de operă sau de teatru să rămînă un an întreg, şi chiar mai mult, aici în oraş, fie că aveau spectacole, fie că făceau grevă. Ceea ce s-a mai văzut, era cînd vreo coristă de duzină rămînea în urbe, căsătorită cu vreun ins din localitate, sau profesînd o meserie sau alta ; altădată un şef de orchestră deveni cetăţean al oraşului pentru a dirija fanfara municipală... însă soprane şi tenori nu zăboviseră niciodată atîtea luni ; acestea odată cu recolta strînsă, îşi luau zborul. Fenomenul pe care îl ofereau Serafina, Julio şi Gaetano era tot atît de impresionant ca şi cel al unor rîndunici care şi-ar fi petrecut o iarnă printre zăpezi. Numai că rîndunicile nu ar fi fost obiect de bîrfă, pentru a se spune de exemplu, că erau hrănite de vrăbioi. Iar despre îndelungata şedere a artiştilor, unii cu contracte pentru anumite perioade, iar pentru altele nu, se relatau adevărate orori. Nu pentru a se înceta cu bîrfelile despre care nimeni nu-şi mai aducea aminte, dacă nu ar fi fost Bonifacio, ci pentru că nu mai exista nici un alt chip mai cuviincios, şi nici măcar un mijloc mai decent de a continua cu salvarea aparenţelor, şi cu imposibilitatea reală de a se acoperi marile cheltuieli pe care le solicita compania dizolvată, şi astfel se înţelese nevoia să se sfîrşească cu acea stare de lucruri, aşa cum o denumea Reyes.

Intre timp, întreprinderea pierduse destul, şi din trupul întreprinderii, adică asupra averii serios destrămate a avocatului Valcárcel, erodau, mai mult sau mai puţin direct, principalii componenţi ; respectiv : Mochi, Serafina şi Minghetti. Se ivi însă ocazia ca soprana, tenorul şi baritonul să-şi cîştige existenţa prin alt contract, şi trebuia să se profite de împrejurare, cu toată durerea pe care despărţirea o provoca şi unora şi altora. Emma nu se împăca deloc cu noua situaţie. Avu astfel o întîlnire confidenţială cu unchiul şi administratorul averii ei, care fusese numit vicepreşedinte al Academiei de Arte Frumoase, ataşată la Societatea Economică a Amicilor Patriei, şi din acea discuţie rezultă acordul, deoarece acolo totul se reducea la o operă de binefacere, anume că Minghetti va rămîne în oraşel în funcţie de director al Secţiei de Muzică a sus-numitei Academii. Retribuţia pe care aceşti domni membrii au putut-o oferi baritonului, nu era mare lucru ; Minghetti însă îşi declară mulţumirea, deoarece avea în proiect mai ales, să dea lecţii de pian şi canto, şi asta împreună cu cealaltă (cu cealaltă, aşa o spunea, în paranteză fie zis, cu viclenie şi pe furiş) cu cealaltă, cum o putea duce, pînă ce va obosi de atîta viaţă sedentară, şi se va hotărî să primească unul din numeroasele contracte care, după spusele lui, îi erau oferite în străinătate.

Serafina părăsea cu tristeţe oraşelul şi aproape că uitase că era o actriţă şi o aventurieră, şi se credea acum o doamnă onorabilă ce dispunea de relaţii excelente în societatea bună a unei capitale de provincie, şi de un iubit credincios, blînd, liniştit şi frumos. Serafina ajunsese să-l iubească cu adevărat pe Bonifacio, cu o dragoste ce avea ceva fratern, care degenera uneori şi în desfrîu sau se transforma în pasiune geloasă, atunci cînd o bîntuiau suspiciuni că neîndemînaticul de Reyes se putea obosi de ea şi ar putea iubi pe o alta. Serafina observase de la un timp încoace, la preaiubitul său neîndemînatec, o răceală as-

C-da 135 coala 11

cunsă, o scădere a atenţiei, anumite tendinţe de a se rupe de intimităţile ei. La început, Serafina bănui totuşi ceva din straniile nopţi valpurgice matrimoniale care îl îngrijorară cîtva timp pe Reyes; apoi, mergînd pe urmele inconsecvenţelor şi incondescendenţelor iubitului ei, ajunse să înţeleagă că nu era vorba de alte amoruri, ci de idei care îi treceau lui Bonifacio prin cap; poate că devenise tîmpit definitiv, şi nu mai lăsa de înţeles că mai resimte vreo remuşcare oarecare.

„Asta îşi pierde capul din vina mea".

Şi Serafina, nu o singură dată, în neînsemnatele lor ciorovăieli de vechi amanţi, liniştiţi şi leali unul altuia, dar obosiţi, îl auzi pe Reyes vorbind despre morală ca de un obstacol la fericirea lor. Ceea ce Serafina nu putu să imagineze niciodată, a fost ideia cea mai importantă a lui Reyes, aceea despre fiu; şi în realitate asta era ceea ce îl separa de iubita sa.

Dar în noaptea în care, prinzînd ultima diligenţă de Galicia, Bonifacio urcat dintr-un salt pe scara berlinei, putu, pe furiş, să dea un ultim sărut lui Gorgheggi, simţi că pasiunea sa nu fusese un compromis artistic, deoarece cu acel sărut se despărţea de un gen de plăceri intense, inefabile, care nu mai puteau reveni; cu sărutul acela, Bonifacio se despărţi de ultimul vestigiu al tinereţii sale.

Printre cei mulţi care îşi luară rămas bun de la cîntăreţi, Reyes, după ce trăsura dispăru în întuneric, se simţi foarte singur, părăsit şi cufundat din nou în lipsa lui de importanţă, şi în vechea dispreţuire.

La înapoiere, se întorcea singur pe strada tristă, singur, în mijlocul mulţimii prietenilor şi a prietenelor lui, şi observă în faţă două siluete în mers alăturate, la braţ, aşa cum era protocolul domnişoarelor pe vremea aceea. Erau Marta Koerner şi Nepomuceno, care o luaseră înainte, scăpînd de vigilenţa neamţului căruia totuşi nu prea-i plăceau astfel de intimităţi. Celor doi, scena despărţirii îi înduioşase şi le dăduse curaj; întunericul străzilor iluminate cu ulei le oferea un stimulent în misterul lor, şi în şoaptele dialogului se simţea la Nepo o suflare de pasiune pentru acel trup apropiat, şi la Marta de pasiunea ei pentru un soţ.

Cei doi înaintau absorbiţi de discuţia lor, şi, uitaţi de cei care veneau din urmă, se credeau la o sută de leghe depărtare de lume, şi nu se mai gîndeau la nimeni. Din cînd în cînd ei ridicau glasul, Marta mai ales, iar Reyes, nevrînd la început apoi dorind cu adevărat, auzi lucruri interesante.

„Trebuie să stau de vorbă cît mai repede cu Emma; trebuie să-i spun marele secret al acelei perechi: pînă într-o lună se vor căsători, şi sînt socoteli de aranjat, separarea capitalurilor respective, şi totul, fără ca nepoata să suporte prejudicii din cauza administraţiei unchiului, pînă ce va mai exista ceva demn de a fi administrat. Emma era pierdută; nu făcuse decît să tot cheltuie, să risipească, fără a realiza că se îndreaptă spre ruina totală. A-i vorbi ei de ipoteci era ca şi cum i-ai fi vorbit greceşte. «Atunci ipotechează dumneata», spunea Emma, fără să aibă o altă idee despre ceea ce este o ipotecă, afară de un mod de a scoate banii necesari pentru nebuniile ei, şi asta cît mai rapid."

— Vezi dumneata, îi spunea Nepomuceno logodnicei sale (căci pe *tu* îl lăsa pentru după nuntă), Emma este o femeie care nu are idee clară despre ce înseamnă un atît la sută, iar cînd i se vorbeşte de o dobîndă foarte ridicată, îi sună la ureche la fel ca şi cum i s-ar vorbi despre o dobîndă neinteresantă; pentru ea nu există altceva decît să i se dea bani cît mai repede; Emmei totul îi apare ca şi cum i-ai fi furat pe cămătari, care au bani Dumnezeu mai ştie cît. Pentru a micşora aceste pagube, am ajuns ca eu însumi să fiu singurul cămătar al nepoatei mele; eu sînt, eu, cineva, fără să ştie ea cine anume, deoarece nici măcar nu întreabă, şi îi fac rost de bani cu o dobîndă mică.

Marta îl asculta pe Nepo cu o plăcere mai mare decît dacă i-ar fi recitat *Primăvara timpurie*, a lui Goethe.

— Astfel că... ei se vor ruina?

— Da; nu există altă perspectivă.

— Vina e a ei.

— A ei... Începu el... continuă ea... Apoi, împreună... Apoi lumea întreagă... Dumneata ai văzut; casa asta este un balamuc; artiştii ne-au mîncat o moştenire întreagă... şi, cum fabrica merge prost...

— O! Lucrul acesta nu trebuie pomenit acolo...

— Nu; se înţelege...

— Tata speră să dea un nou avînt afacerii; corespondenţii lui îi oferă pieţe noi, vînzări sigure...

— Da, da; este evident... Însă va fi prea tîrziu pentru soţii Reyes. Efortul nostru, cel pe care îl vom face cu propriul nostru capital..., Marta, cu al nostru, înţelegi dumneata? va aduce fabrica pe linia de plutire... pentru ei însă va fi prea tîrziu. Viitorul nostru se află în iuţeala noastră...

Marta strînse braţul lui Nepo, şi, ceea ce au continuat să mai discute, Bonifacio nu mai reuşi să distingă.

Reyes rămase în urmă; sosi ultimul acasă, unde reveniră mulţi din cei care merseră să-i conducă pe Gorgheggi şi pe Mochi, căci de acolo se pornise alaiul. Serafina se urcase în trăsură din curtea Emmei, deoarece Emma nu putea ieşi în stradă în noaptea aceea; Emma se simţea rău, şi astfel că cele două femei se despărţiră în dormitorul lui Valcárcel.

Bonifacio se opri la poartă, cînd toţi se şi aflau sus. Ce zgomot! Ce larmă! Ca întotdeauna! Aproape că nimeni nu-şi mai amintea de cei care îi părăsiseră şi se îndepărtau pe şosea; totul era ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Tîrau scaune, pianul cînta şi apoi, tropăiala dansatorilor. Dănţuiau.

„Şi toate astea le-am adus eu! Şi dansau peste ruine! Soţii Reyes se ruinau; casa Valcárcel, trosneşte, şi ultimul ban se cheltuie cu plăcere de aceşti ticăloşi vicioşi pe care i-am adus eu în casă!"

„Eu am început, şi încă mai sînt dator, încă mai sînt dator... ceea ce am furat. Precum şi tot ce urmă, întreprinderea teatrală... fabrica..., banchetele, seratele... împrumuturile acestor flămînzi şi paraziţi..., din vina mea, pentru pasiunea mea..., care aproape că era stinsă de teamă a face socoteli, de teamă că mi se va descoperi amanta; da, amanta, aşa se numeşte... Eu am tolerat totul... am aranjat totul... Totul din vina mea, şi ceea ce este mai rău este că o spune unchiul. El a început."

Şi Bonifacio, înainte de a trece pe sub poarta rău luminată de un felinar cu ulei, îşi duse mîinile la cap.

Nu se hotărî să urce. Îi era silă de casa lui, cu acea viermuială ce se afla înăuntru.

„Dacă aş putea să-i mătur! Şi pe mine împreună cu ei... Pe toţi... pe toţi...

Cum poţi să continui cu această viaţă, mai ales acum, cînd nici plăcerea, şi nici păcatul nu-ţi mai pot da vreo satisfacţie?

Egoist! Acum cînd ţi-a plecat perechea, faci tuturor morală.

Dar ruina! Ruina va veni cu siguranţă... Vom fi săraci! În ce mă priveşte..., aproape că mă bucur... însă este îngrozitor... deoarece este din vina mea."

Dintr-odată, zgomotul dansului care suna surd şi continuu deasupra capului său, înceată, apoi se auziră paşi mulţi şi grăbiţi într-o singură direcţie..., spre dormitorul Emmei.

— Ce se întîmplă? se întrebă, speriat Bonifacio. Ca odinioară îi fulgeră un gînd: „Emmei îi este rău, şi va da vina pe mine." O luă spre scară, a cărei uşă se deschise zgomotos

pe dinăuntru. Sărind din două în două trepte, două siluete coborau. Erau vărul Sebastian şi Minghetti, care îl izbiră pe Reyes.

— Ce este? Ce s-a întîmplat? strigă Bonifacio, ridicîndu-şi de pe jos pălăria, el care trebuia să fie stăpînul casei.

— Urcă, omule, urcă! Mereu cu capul în nori! Emma este... şi tu pe afară...

Fraza aceasta a vărului Sebastian îi simulă lui Reyes un întreg tratat de arheologie; şi făcea parte din repertoriul antichităţilor clasice adresate servitorilor casei.

— Dar... ce s-a întîmplat! Ce are Emma?

— Nu se simte bine... o sincopă... are o migrenă puternică... spuse Minghetti. Alergăm să-l căutăm pe don Basilio; Emma îl cheamă, ţipînd.

— Urcă, omule! Aleargă; te cheamă şi pe tine. În felul în care se află nu am văzut-o niciodată... E grav... Urcă, repede, urcă!...

Şi cei doi emisari porniră pe străzi, întrecîndu-se în grabă şi zel.

— Dumneata, la Casino; eu la el acasă, spuse Sebastian; şi fiecare din ei începură să alerge în altă direcţie.

Bonifacio intră tremurînd, la fel ca şi altădată. „Ce o fi? Oare au revenit zilele groaznice ale bestiei bolnave? Comparate cu ele, cele prezente, de relaxare morală, i se păreau floare la ureche! Şi de acum înainte, ce arme va avea pentru luptă? Nu mai avea încredere în pasiune, cu toate că în seara aceasta îl dureau atît de mult ultimele clipe ale despărţirii; nu mai credea nici măcar în ideal, în artă... Totul era minciună, ispită a păcătoşeniei... Da, revenea la robia lui, la starea lui jignitoare, la viaţa aceea de cîine legat de piciorul patului unei nebune; el nu mai avea putere să reziste; cu un ideal, cu o pasiune, ar fi suportat totul; fără acestea... nimic. Va muri. Din nou boala... şi acum, odată cu sărăcia, mai mult ca sigur... Ce îngrozitor!... Nu, nu, trebuie să scape".

Intră şi porni pe coridor; totul în casă era într-o stare de neînţeles. Surorile Ferraz şi una din surorile Silva alergau dintr-un loc într-altul, şi dădeau ordine contradictorii slujnicelor; în budoarul Emmei, Marta şi Koerner, lîngă pat, păreau statui de marmoră.

— Doarme! spuse tatăl, cu solemnitate.

— Linişte! exclamă fiica, cu un deget pe buze.

— Dar, ce s-a întîmplat?

— Ssst! Linişte!

— Dar (făcîndu-se mic și apropiindu-se), dar... eu vreau să știu... Și unchiul? Unde se află unchiul?

— Se mută, răspunse Marta cu voce înceată, printre șuierături mai jignitoare decît țipetele.

Reyes remarcă un miros de antiseptice; miros de vijelie pentru amintirile simțurilor sale. Se mai simțea și un miros urît și dezgustător.

Se apropia și mai mult de pat; la picioare se afla aruncată lenjeria de care se despuiase Emma după ce intrase sub plapumă, așa cum îi era obiceiul. Tot acum amintirea simțurilor îi vorbiră lui Bonifacio despre lucruri triste, dar după o scurtă gîndire, se simți alarmat.

— Dar, ce s-a întîmplat! întrebă, fără a micșora suficient glasul, uitînd de somnul soției sale, gîndindu-se la lucruri stranii.

— Nu țipa, omule! spuse nemțoaica, foarte sever.

Bonifacio se apropie de obrazul soției sale.

— Doarme, spuse Koerner.

„Dumnezeu știe", gîndi Reyes.

Emma, palidă, descompusă la chip, ciufulită, cu obrajii obosiți, îmbătrînită cu zece ani, cu toate că înainte știuse să și-i ascundă stînd de bine, deschise ochii, și primul lucru ce-l făcu cu ei a fost să azvîrle o rază de ură și o alta de spaimă către îngrozitul ei soț.

— Ce s-a întîmplat, fata mea, ce s-a întîmplat?

Emma dorise să vorbească și, se pare, chiar să pronunțe mai multe cuvinte, deoarece căută să se ridice și întinse brațele; însă efortul îi produse vomă, și Bonifacio, neavînd timp să se retragă cît de cît, suferi aceeași neplăcere care îl făcuse pe Nepomuceno să-și usuce acum hainele.

Koerner, discret, dădu un pas înapoi. Marta puse repede mîna pe clopoțel pentru a cere ajutor, deoarece ea nu era femeia care să se coboare la îndeplinirea de servicii mărunte pentru bolnavi. „Stomacul, spunea ea, nu este sclavul nostru; mai degrabă el ne face sclavi."

Au alergat surorile Ferraz, și apoi Eufemia, cu apă, lighean, prosop și cu tot ce era nevoie. Lui Bonifacio i se dădu să înțeleagă că exhală urît, și el fugi din cameră deîndată.

Cînd se înapoie la soția sa, îi văzu pe unchi, pe Koerner, pe Marta, pe surorile Ferraz, pe una din surorile Silva, pe Minghetti și pe Sebastian.

— Se simte mai bine, se află singură?

Sebastian abia răspunse.

— Nu, acum cu ea se află don Basilio.

Înainte de a se hotărî să intre în dormitor, Bonifacio îi interogă cu privirea pe cei din jur. La ei văzu ceva straniu. Păreau mai puțin alarmați și plini de o curiozitate malițioasă. Exista acolo mai degrabă o atmosferă de surpriză, de îndoială, nici vorbă de frică sau teamă de vreun rău iminent.

— Se întîmplă ceva? Ce anume? întrebă gîfîind, cu obrazul palid ce producea milă cînd se grăbea în zadar să implore sentimente de generozitate semenilor lui.

— Omule, dumneata poți să intri, spuse Koerner; în definitiv îi ești soț.

Bonifacio intră în cameră. Don Basilio, îmbrăcat impecabil, ca întotdeauna, cu pardesiul de culoarea untului, bine croit pe corp, surîzător, spiritual în expresii și în priviri lăsa să treacă furtuna de spaimă și revoltă împotriva intențiilor Naturii, dezlănțuită de Emma, care-și prinse cu mîinile crispate capul ciufulit, și se adresă cu «tu» lui Dumnezeu și pe un ton ce semăna mai mult a injurie.

— Dumnezeul meu! Ce se întîmplă aici? întrebă Bonifacio, speriat, cu mîinile la piept, în fața medicului.

— Păi, nimic; soția dumitale... este foarte nervoasă, și a luat în nume de rău o știre pe care eu credeam că o va umple de satisfacție și de mîndrie...

— Taci, domnule Aguado! Nu rîde de mine! Nu este momentul să glumim! Dumnezeul meu! Ce se va întîmpla cu mine! Ce groaznic! Ce barbarie! Ce se va întîmpla cu mine... Sfinte Dumnezeule! și în clipele astea... voi muri... cu siguranță..., cu siguranță..., îmi spune inima. Eu nu nasc, nu nasc, nu nasc!...

— Delirează? strigă Bonifacio îngrozit.

— De ce?

— Nu auziți ce spune... că nu naște... nu naște...

— Nu, nu asta spune, și don Basilo se opri ca să rîdă din toată inima. Ceea ce spune este că nu naște, nu naște... Dar vei vedea dumneata cum în ziua respectivă, cu toate că este cam îndepărtată, vom da la lumina zilei un băiat voinic.

— Sufletul meu! exclamă Reyes, înțelegînd repede, mai degrabă decît prin semnele pe care le văzuse mai înainte, mulțumită unui glas al conștiinței care îi strigă în creierul lui: „A plecat *ea* și a venit *el*; nu dorea să vină pînă ce nu a găsit singur sufletul tău pentru a-l cuprinde cu totul. A plecat pasiunea și a venit *fiul*."

Și începu să strîngă nebunește în brațe capul soției sale; însă aceasta îl întîmpină cu pumnii, și-l respinse cu putere, ast-

fel că Bonifacio își pierdu echilibrul, gata, gata să se prăbușească peste don Basilio.

— Nervoasă, din cale afară de nervoasă! spuse medicul, simulînd durerea unei bătături peste care călcase acel papălapte.

Începură explicațiile.

Emma, cuprinsă de o adevărată panică, se agăța, ca un naufragiat de scîndură, de speranța că poate evita imposibilul.

Aguado, cu date pe care nu avea nevoie să le mai caute în afara clientelei sale, demonstra că imposibilele de categoria aceasta îl făcură pe el să petreacă multe nopți albe. Și, fără a merge mai departe, le cita pe Cutare și pe Cutare, care se pomeniră pe neașteptate cu un copilaș, după ani și ani de sterilitate, la rigoare aparentă. „O, misterele Naturii!"

„Însă, nu cum o asigurară pe ea, că sînt atîția ani de atunci cînd cu nașterea aceea nenorocită, de rămăsese pe jumătate moartă, cu măruntaiele ajunse într-un hal de te apuca mila, că nu va mai naște niciodată, că odată cu aceasta se terminase totul, cu nu știu ce din uter?"

— Da, doamnă, s-o fi spus; însă *in illo tempore* eu nu aveam onoarea să vă număr printre clientele mele. Există cineva care este un mare mamoș și un foarte mare neștiutor în obstetrică, și în tot felul de științe... divine și umane.

Între timp, Emma continua cu văicărelile, țipetele și protestele ei, înjurînd și jurînd în tot felul că era hotărîtă să nu nască, că aceasta reprezenta o sentință deghizată de moarte, că la vîrsta ei nu este lucru binevenit, și multe altele în genul acesta. Aguado reveni la Bonifacio, ca să-i explice ce se întîmplase.

Pe măsură ce se apropie de bolnavă, observă simptome stranii ce nu aveau nimic a face cu obișnuitele sale crize; aflase și amănunte intime, deși cu mare dificultate, văzu groaza pe care Emma o avea pentru toate calculele, previziunile și amintirile ei aritmetice, și nu numai față de socotelile unchiului, și între aceste noutăți și cea pe care o avea în față, și după anumite vizite și luări de contact, trăsese concluzia, în consecință, că doamna aceasta, ca atîtea altele de la sfîrșitul mileniului, lua apărarea unor jurisdicții ale maternității, abandonate de multă vreme. Vorbi despre utere și despre placente. „Însă mult mai mult despre misterioasa cale a sexului *prin*, și să mi se permită galicismul — spuse Aguado, care era un purist lexical în tot ce spunea — prin fenomenele fiziologice de orice fel." Fără îndoială — și nu o spunea ca să se laude — el

nu se aștepta la mai puțin în urma regimului homeopatic și igienic la care își obligase clienta; fără acele globule și mai ales fără influența fizico-morală a hranei bune, a plimbărilor, și, în primul rînd, a distracțiilor, organismul acela ar fi continuat să trăiască o viață maladivă, lipsită de speranță, și nu ar fi avut puteri suficiente pentru a obține de la ele o nouă viață, un *alter* ego. Nu exista îndoială că Aguado insista în dorința lui la înțeleptele lui întrebări, că fusese oarbă, că ea însăși a fost să fie afectat într-un mod atît de pedant.

Oricum, Reyes era nevoit să se abțină de a-l îmbrățișa pe doctor; și credea nebunește că dacă Emma se află sau nu însărcinată, asta depindea numai de discuția cu medicul; dacă Emma cîștiga disputa, adio fiu! dacă medicul avea ultimul cuvînt, nașterea era sigură. Cum nu exista motiv de a se mai ascunde faptele, și ele nu au fost ascunse, cei din sală au aflat de îndată previziunea lipsită de rezerve a lui don Basilio. Avură cu toți strigăte de bucurie, de surpriză în primul rînd; unele de răutate; glume, zarvă mare și pretext pentru a continua să se distreze și să chefuiască în continuare. Emma continua să protesteze, dar se simțea mai bine, este adevărat, după ce-și vărsă tot necazul, însă teama, după aflarea adevărului se micșoară; nu era bolnavă, așa cum se temuse, dar se afla în «opoziție», și asta era îngrozitor. Și cum nu era luată în seamă, și cum rîdeau de ea și chiar o lăsau singură, și fugeau prin casă după răcoritoare, să cînte la pian și din gură, din moment ce ea însăși declara că nu o durea nimic, doamna însărcinată se apucă în schimb de păruieli și își insulta, mai în glumă, mai în serios, prietenele și prietenii ei, numindu-i călăi, și propunîndu-le să nască ele în locul ei, și atunci ar fi văzut ce înseamnă aceasta.

Continua să-și nege starea, ca și cum ar fi fost o chestiune de onoare, așa cum ar fi putut nega Marta, dacă s-ar fi văzut într-o postură asemănătoare; dar nega, nu din convingere, ci pentru a se înșela pe sine însăși. Pentru rest, înțelegea bine acum, după ce îl auzise pe don Basilio și după ce îi răspunse la înțeleptele lui întrebări, că fusese oarbă, că ea însăși a fost datoare să fi înțeles mai de mult că în viața ei intimă se petreceau lucruri stranii.

Bonifacio care se străduia să rămînă cu soția lui în timp ce ceilalți, după plecarea lui don Basilio, alergau la sufragerie, unde îi așteptau răcoritoarele, se văzu nevoit s-o lase singură, deoarece Emma îl dădu afară în brînci. Așadar Reyes dispăru,

iar invitații rămaseră stăpîni ai casei, căci don Juan Nepomuceno plecase și el, împreună cu medicul.

În sufragerie se accentuă verbiajul grotesc al glumelor cu care fusese primită neașteptata noutate. Se făcură calcule cu mai mică sau mai mare preciziune asupra datei nașterii, comentîndu-se că zilele erau numărate pentru fericitul eveniment. Ipotezele cu privire la cauzele probabile ale unei asemenea întîmplări se împleteau, se amestecau, și ajungeau pînă la absurd, și mereu sfîrșeau prin a se sprijini pe analogii de cazuri asemănătoare și pe altele mai mult sau mai puțin curioase. Koerner dovedi o mare erudiție în materie; se preferau însă, ca argumente mai demne, mai demne de încredere, întîmplări mai recente și din localitate. Emmei nu i-ar fi făcut plăcerea să fie comparată cu doamne lehuze de șaizeci de ani, nici că se dădea drept exemplu de frumusețe în mod miraculos păstrată, pe Ninon de Lenclos, de care nu auzise niciodată și nici de numele domnișoarei Silva. Cîte nu știa Marta, dar ea fusese cea care pluti cu conversația de la obstetrică la estetică, pentru a-și scoate în evidență cunoștințele sale, dar fără a-și diminua respectabilitatea și privilegiul ei de virgină pudică și neștiutoare într-ale obstetricii! Ea, cea atît de vioaie, atît de pricepută în a simula nevinovăția, procedă atît de neîndemînatec, încît ajungea la exagerări ridicole; astfel, se întîmplă că în noaptea aceea, pentru a rivaliza cu candoarea surorilor Ferraz la primele știri despre fericitul eveniment ce se anunța, se dovedi înclinată să dea de înțeles că, după părerea ei, noii născuți soseau de la Paris; însă Silva, cea mică, cu o inocență sinceră, lăsă să se înțeleagă tot ceea ce știa și ea despre afacere, ceea ce era cu totul suficient; astfel că Marta avu timp să se domine, și să se abțină de la stupide legende filogenetice și ontogenetice, așa cum ar fi spus ea, dacă lucrul acesta nu ar fi fost rău văzut.

Ideea asupra căreia căzuseră cu toți de acord era însă afirmația medicului, anume că principala cauză a acelei refaceri a Emmei, și a facultăților sale de mamă, se datorau vieții noi pe care o trăia de la o vreme încoace, distracțiilor, exuberanței. Minghetti, întrebat fiind asupra cazului, făcea semne afirmative cu capul și continua să mănînce pateuri. Comesenii îl priveau pe furiș, și cei mai perspicace observau la el un aer, pe care Koerner, vorbind cu glas scăzut cu Sebastian, îl denumi în franceză *gené*, moment după care Sebastian se retrase.

Cînd toți se ridicau de pe la mese, se înapoie și Nepomuceno; oaspeții își luară rămas bun de la Emma, repetînd glu-

mele; Koerner îi recomandă x și y precauții, precauții asemănătoare veniră și de la vărul Sebastian, care avea o experiență pe care micuțele Ferraz nu și-o puteau explica la un flăcău tomnatic; și toate fecioarele, inclusiv Marta, se oferiră să-și servească de acum înainte prietena bolnavă de o maladie cunoscută, în tot ce era în legătură cu starea în care, totuși, și ele puteau fi vreodată.

Emma turba, biciuia aerul, și își exploda mînia, deoarece nu putea explica în mod demn argumentele cu care continua să se opună sentinței medicale. Unele dintre prietene, coborînd pe scări, erau de părere că furia lui Valcárcel era falsă, că de fapt Emma era mulțumită de noutate; altele gîndeau în mod mai realist, și dacă admirau într-o oarecare măsură această stare a Emmei, își dădeau seama că nu-i puteau fi pe plac durerile facerii, dezgustul și scîrba față de obligațiile de a fi mamă.

— Și afară de aceasta, spunea una din surorile Ferraz lui Silva —, nu ai văzut dumneata ce mutră a făcut numai la gîndul preparativelor și la chinurile ce o așteaptă?

— Da, părea un cadavru...

— Arăta ca una de cincizeci.

— Puțin îi mai lipsește.

— Nu, femeie, nu exagera. Arăta așa deoarece îi căzuse toată zugrăveala de pe obraz...

— Arăta mai bătrînă cu zece ani.

— Asta, da.

Și toate tăcură dintr-odată, aflîndu-se acum în stradă, gîndindu-se la Minghetti și la figura puținilor prieteni care rămăseseră în camera Emmei. Sebastian îi întovărăși pe Koerneri pînă acasă la ei. Nepomuceno nu făcu drumul, deoarece neamțul era foarte susceptibil în materie de ce va zice lumea, acum cînd se apropia nunta, și nu-i făcea plăcere ca la asemenea ore și pe străzi întunecate să-i fie văzută fata împreună cu logodnicul, cu toate că el însuși i-ar fi întovărășit. Koerner spunea că în Germania nu era nimic neobișnuit de a-i lăsa pe logodnici singuri unul cu altul să meargă pe unde le face plăcere, dar că în țările mediteraneene orice măsură de precauție luată nu era niciodată prea mult. Precum se vede. Koerner se temea de înfocarea bunului Nepomuceno.

— Și Reyes, ce-i cu el? întrebau prietenii casei în clipa despărțirii. Unde s-a ascuns? În camera Emmei nu se află.

Bonifacio se încuiase în dormitorul lui, de vreme ce nevastă-sa îi respingea violent manifestările lui de bucurie ca

viitor tată, el, care dorise din toată inima să guste, în strictă intimitate, împreună cu soţia sa, plăcerile neaşteptate şi binevenitei ştiri pe care le-o anunţase don Basilio.

În lipsa soţiei sale, Bonifacio se mulţumi cu umilul său culcuş de holtei, acolo în dormitorul său, martor al atîtor gînduri, al atîtor vise, al atîtor remuşcări, al atîtor suferinţe şi umiliri mistuite printre lacrimi. Patul său era confidentul său, cel mai bun prieten al său; un confident care în nici un caz nu era patul nupţial, cel din camera soţiei sale, nu şi nu; confidenţii lui erau acele biete scînduri din lemn de nuc, acele cearşafuri lipsite de dantelă (deoarece dantelele şi danteluţele îi provocau nelinişte sufletească), acea plapumă cu flori albastre care îi spuneau atîtea lucruri poetice şi triste, plăcute, suave, atît de potrivite cu fondul propriului său caracter. I se părea că — în virtutea faptului că privise ani şi ani acele flori, în timp ce gîndurile sale vagabondau prin lumile fermecate ale iluziilor sale, ale chinurilor sale — plapumei i se lipise, ca un lustru de idealitate, un fel de muşchi albastru al visurilor sale... În sfîrşit, plapuma aceea, şi o alta cu acelaşi desen, dar de culoare trandafirie erau asemănător unor prietene intime, confidente care lui îi lipseau în *lumea* celor vii.

De multe ori se gîndise la asta: el nu avea, la rigoare, prietenii printre oameni; nici prieteni din copilărie, priteni adevăraţi, în stare să-l înţeleagă şi capabil de sacrificii; şi nici prieteni ai vîrstei mature... *il suo caro Mochi*... aş! îl înşelase o stagiune. Era un cavaler de afaceri în stil mare, Dumnezeu să-l ierte. Prietenii lui erau lucrurile. Munţii de la orizont, luna, clopotniţa de la parohie, anumite mobile... haina colorată, uzată, pe care o purta prin casă..., papucii rupţi... patul lui de holtei mai ales. Toate aceste bunuri **lipsite** de viaţă, produse industriale, asupra cărora Platon se **îndoia** dacă abia mai puteau să comunice vreo idee, erau pentru Reyes ca nişte suflete paralitice, care auzeau, simţeau, înţelegeau... însă nu puteau răspunde nici măcar prin semne.

Şi, cu toate acestea, în noaptea aceea solemnă, contemplînd plapuma cu flori albastre, faldurile umile şi scurte ale cearceafurilor curate, pernele înguste şi moi, i se păru că toate acestea zîmbesc cu prospeţimea lor şi cu aspectul lor de intimă familiaritate, în timp ce el îşi descălţa ghetele şi-şi îmbrăca papucii: nu exista o fericire completă decît atunci cînd picioarele i se odihneau în gingăşia postavului moale al papucilor.

— Ce bine! exclamă, simţindu-se în largul lui.

Şi, sprijinindu-se cu mîinile pe pat, lăsă ca un zîmbet plăcut să-i inunde obrazul cu un reflex de bucurie a inimii.

Acum pune-te pe meditare! Pe visare! Noapte solemnă! Minuni nu existau; de asta era sigur. Nu ar fi fost bine dacă ar fi existat. Minunea şi adevăratul Dumnezeu, erau incompatibile. Însă exista Providenţă! Un plan al lumii, în armonie prestabilită — el nu manevra cuvintele acestea, şi ce gîndea, nu gîndea în cuvinte — cu legile naturale. Existau coincidenţe providenţiale care trebuiau să-i servească omului credincios drept avertismente folositoare, provenite de la Providenţă, aduse de natură. Nu era minune că medicii se înşelaseră cu timp în urmă cînd o condamnaseră pe soţia sa la sterilitate irevocabilă, nu era minune că Emma va naşte aproape la patruzeci de ani. Minune nu era nici măcar... cu toate că era atît de admirabilă, coincidenţa anunţării Venirii fiului în aceeaşi noapte în care pleca Pasiunea. Pleca Serafina şi venea *Isaac*. Cel care trebuia să se numească Isaac, aşa cum ştia el, însă Dumnezeu ştie cum se va numi, probabil Diego, Antonia sau Sebastian, după gustul mamei, tirană a tuturor. Isaac! Lucrul cel mai straniu, cel mai admirabil era acela... viziunile sale din noaptea memorabilă a concertului, de la acel concert în care luă contur cea mai mare parte a nenorocirilor casei sale, corupţia ridicată la cel mai mare rang. De la acel concert luă fiinţă de asemenea dorinţa sa arzătoare de pace, de dragoste imaculată, liniştită... şi acea aparenţă vagă, respinsă şi reînviată în fiecare clipă, de a avea în fine un fiu, un fiu legitim, un singur fiu. Lucrul cel mai admirabil, da, cu toate că nu miraculos, era îndeplinirea a ceea ce el în mod elementar, şi pentru sine însuşi, „Bunavestire".

„O! Dacă aceasta înseamnă să fii nebun, atunci fii binevenită nebunie!"

Era atît de mulţumit, atît de mîndru! Nu exista nici cea mai mică îndoială. Providenţa şi el se înţelegeau. Aceasta fusese ca un contract: „Să plece ea, şi să vină el".

Ea însă... plecase definitiv?

— Da, spuse Bonifacio cu glas puternic, ridicîndu-se în picioare şi lovind uşor cu piciorul în duşumea.

„Da, aici nu va mai rămîne decît capul familiei. Aici, în inima aceasta, nu mai există loc decît pentru dragostea de fiu."

Un glas misterios îi spunea că noua sa dragoste era puţin abstractă, că avea ceva metafizic; el însă se va schimba; cînd micuţul va fi aici, va fi cu totul altceva. „Ceva contribuia, gîndea Bonifacio, la lipsa de dragoste umană a Emmei faţă de copilaşul din trupul său, ceva ce acum se resimţea, din moment

ce el, Bonifacio nu știa cum să-l numească. Isaac! Nu, nu Isaac îi va fi numele. Mai ales că Isaac nu fusese unicul fiu al tatălui său. Cu toate că ar părea o lipsă de respect, la rigoare... la rigoare... potrivit era să i se dea copilului numele de Manolín sau Jesús. Nu că el s-ar fi putut compara cu Dumnezeu tatăl, nici măcar cu Sfîntul Iosif!"

Imaginea Sfîntului Iosif îl făcu să se ridice din pat, unde se și întinsese, fără însă a se dezbrăca. Cum Bonifacio nu era catolic fervent, în sensul strict al cuvîntului, și cum îndoielile sale îl duseseră de multe ori la dispute exegetice, atît cît ei le putea înțelege, se gîndi la posibilitatea că Sfîntului Iosif istoria îi făcuse, cu cea mai bună intenție, un serviciu derizoriu și într-adevăr foarte derizoriu. Simți o milă imensă pentru Sfîntul Iosif. „Să presupunem, își spunea, că el, și nimeni altul decît el, a fost tatăl fiului său presupus: că fusese tatăl... fără perjudiciu al tuturor relațiilor misterioase, sublime, extranaturale, însă nu miraculoase, ce putea exista între Divinitate și Fiul omului... să presupunem asta doar o clipă. Ce oroare! A-i smulge Sfîntului Iosif gloria... dragostea... Fiului său... Totul pentru mamă! Și tatăl? Gîndind aceste elucubrații i se umplură ochii de lacrimi. Era nebun cu adevărat? Căci nu-i trecuse prin gînd, cînd de fapt trebuie să fie atît de mulțumit, să se pornească pe plîns, plin de o milă nesfîrșită pentru Sfîntul Iosif! Însă adevărul, Istoria, Istoria! Istoria nu știa ce înseamnă a fi tată.

„Nici măcar eu. Cînd îl voi avea pe băiat alături de mine, într-un leagăn, nu mă voi mai gîndi la Sfîntul Iosif și nici la toate aceste teorii teologice..."

In clipa aceasta îi trecu prin cap ideea: „Copilul se va numi Pedro, la fel ca și tatăl meu."

— Tată al sufletului meu! Mamă scumpă! porni într-un hohot de plîns, ascunzîndu-și obrazul în perne, pe care le îmbibă de lacrimi.

Aceasta era fîntîna; aici se afla izvorul adevăratelor dezmierdări... Lanțul părinților și al copiilor! Lanț care prin verigile sale mergînd spre trecut, va fi numai dragoste, abnegație, unitatea sinceră, reală, caritativă a bietei specii umane; lanțul însă venea de la trecut la prezent, spre viitor... și era lanț pe care moartea îl rupea la fiecare verigă; era uitarea, indiferența. I se părea că se află singur în lume, fără legătură de dragoste cu ceva care să-i fie o protecție... și înțelegea, cu toate acestea, că el era produsul abnegației străine, al sacrificiului amoros în serie nemărginită. O, mîngîiere infinită! Originea trebuie să fie de asemenea act de dragoste; nu exista motiv rațional pentru

a presupune măcar o clipă că ascendenții ar fi iubit mai puțin pe fiu, ca acesta pe al său... Bonifacio se întoarse puțin spre perete; luminarea, așezată pe măsuța de noapte, desena profilul obrazului său în întuneric, peste zidul alb. Mai observase și în alte dăți cu melancolică mîngîiere, că umbra sa se asemuia cu cea a tatălui său, așa cum o vedea în amintirile de demult. În seara aceasta însă asemănarea era mult mai clară și mai accentuată. „Ce straniu! Eu aproape că nu semănam deloc cu tatăl meu, dar umbrele noastre da, foarte mult: mustața aceasta, mișcarea aceasta a gurii, această linie a frunții... și felul acesta de a înălța pieptul cînd scotea un suspin... toate sînt la fel cum le-am văzut de o mie de ori, în patul tatălui meu, tot în timpul nopții, în timp ce el citea sau medita, și ghemuit lîngă el eu visam cu ochii deschiși, mulțumit, cu voluptuozitate infantilă, de acea protecție pe care o aveam lîngă mine și care mă copleșea cu aripi de dragoste, adăpost pe care eu îl credeam valoarea absolută. Tată al sufletului meu! Cît de mult m-ai iubit!" își strigă în sinea lui.

Bonifacio nu-și amintea că nu mîncase încă, și lăsa ca deprimarea să pună stăpînire pe el. Începea să se simtă rău și nu-și dădea seama de asta. Îi tremurau picioarele, și amintirile din copilărie se îngrămădeau în creierul lui și căpătau o forță plastică, de o vigoare de primă importanță ce atingeau halucinația; simțea că-și pierde puterea, și, ca topit într-un fel de plan geologic al întregii sale existențe, avu meditația simultană a mai multor epoci din prima sa viață; se vedea în brațele tatălui său, în cele ale mamei; simțea în cerul gurii gusturile pe care le avusese în copilărie; reînnoia mirosuri care îl ipresionaseră, ca o poezie, la vîrsta cea mai îndepărtată... Ajunse să-i fie teamă; sări de pe pat și, în vîrful picioarelor se îndreptă spre dormitorul Emmei. Valcárcel dormea, dormea cu-adevărat, cu gura puțin întredeschisă. Dormea gîfîind; vechea încrețitură de pe frunte se accentuase amenințătoare. Bonifacio fu cuprins de milă în numele tuturor alor săi. Simți, cu mîndrie de neam, cu glas de luptă, de rezistență, de chemări la arme: ceea ce nu i se întîmplase în lungii ani de resemnată captivitate familiară. În el se răsculau toți Reyesii împotriva tuturor Valcárcelilor. O! Ce n-ar fi dat el în clipa aceea să vadă, să citească acea carte a blazoanelor familiale, despre care mama, mai mult decît tatăl, îi vorbise, foarte orgolioasă, de originea nobilă a soțului său. Ea o văzuse: neamul Reyes era de familie nobiliară, originari dintr-un orășel de pe coastă ce se numea Raices. Bonifacio trecuse odată pe acolo în trăsură, fără a-și aminti de strămoșii lui. Cine

o fi luat cartea? O rudă, un unchi... Tatăl său, don Pedro Reyes, procuror de tribunal, nenorocos şi foarte puţin abil, aproape că nici nu vorbea despre vechile grandori — mai mult sau mai puţin exagerate de soţia lui — ale familiei Reyes; el fusese un om modest, trist, muncitor, dar lipsit de ambiţie şi de o cinste ireproşabilă care fusese confirmată de sute de ori, însă fără strălucire, din cauza modestiei dusă atît de departe încît rămăsese un erou al incoruptibilităţii. Procurorul Reyes era atît de tolerant cu cei mai mulţi, încît i se putea întrevede criteriul său moral, după modul cum ierta rătăcirile unora. Iubea liniştea, iubea pacea, şi-l iubea pe el, pe Bonifacio şi pe fraţii lui, acum cu toţii morţi. Da, acum vedea cu o clarviziune extraordinară, cu un talent de observaţie de care nu s-a îndoit niciodată că-l avea, meritele ascunse ale tatălui său. Romantismul său, lecturile sale scrîntite, false, nu-l împiedicară pe Bonifacio să admire acea figură nobilă, evocată de propia-i umbră pe peretele camerei sale. Bonifacio lîngă patul Emmei, acum adormită, adoră, la fel ca un chinez, sfinţenia religioasă a sufletelor părinţilor morţi. O, cît de clar îl vedea acum! Cum căpătau acum sens fapte şi iar fapte din viaţa tatălui său care lui i se păreau lipsite de importanţă! Uneori chiar se pomenise gîndind: „Eu sînt un oarecare; nu sînt un bărbat de geniu; voi fi la fel ca tatăl meu: un prostănac, o fiinţă banală". Şi acum sufletul îi striga: „O fiinţă banală!" De ce nu? Imbecilule, imită banalitatea tatălui tău! Aminteşte-ţi, aminteşte-ţi ce rîvnea acel om? Să fugă de afacerile murdare şi de minciunile lumii; să se izoleze cu copiii lui, nu pentru a le reaminti faptele nobile ale strămoşilor, ci pentru a iubi în linişte, potolit, vlăstarele lui. Era un anahoret, puţin dramatic... al familiei. Pustiul lui era căminul său. În lume ieşea din obligaţie. Casa sa îi vorbea în linişte cu dulceaţă păcii familiale, de tot idealismul de care era în stare spiritul său afectuos, umil. Zîmbetul tatălui său cînd stătea de vorbă cu străinii, tratînd despre afaceri curente, era de o tristeţe profundă şi tăinuită; se cunoştea că nu poate spera nimic de la cei din afară; nu credea în prieteni; se temea de răutatea aproape generalizată; vorbea mult copiilor mai mari de nevoia de a se pregăti împotriva vicleniilor din lume, care fără îndoială constituiau un duşman. Da; tatăl său vorbea celor din casă despre cele ce îi aştepta înafară, la fel cum omul preistoric putea vorbi în bîrlogul lui, pregătindu-i împotriva asalturilor fiarelor antediluviene, pregătindu-i pe cei mai mulţi din familia sa pentru lupta cu dihăniile care vor fi de întîlnit la ieşirea din adăpost. Bonifacio îşi mai reamintea că tatăl său, lăsa să se vadă în tristeţile

şi supărările lui, chiar dacă nu vorbea despre ele, că era un învins, că avea teamă de lupta fără drept de apel, pentru existenţă; că era sfios şi resemnat în sărăcia lui, în neputinţa cinstei lui uitate într-un ungher de trădare, păcatul, cruzimea şi tirania lumii, că el căuta în cămin un refugiu, o insulă de afecţiune, izolată cu totul de tot restul Universului, cu care nu avea nimic de a face. Pentru aceste fulguraţii despre ceea ce anume îi fusese tatăl, despre ce anume gîndea acesta, Bonifacio se lăsa purtat de nenumăratele lui amintiri, acum adunate şi pline de o vibraţie ce nu le putea fi refuzată; însă unde nu putea Bonifacio să ajungă era să întrezărească adevărul în ipotezele sale istorice, în recompunerea lui ca fapt de climat familial, lupta pe care tatăl lui a fost nevoit s-o ducă în vîltoarea dezamăgirii sale şi a neîncrederii sale faţă de lume, a groazei lui pentru impactul din afara căminului şi nevoia de a-şi ocroti copiii, de a-i înarma împotriva bătăilor, la care viaţa, după moartea lui, îi condamna. Don Pedro muri fără ca vreunul dintre copiii săi să-şi fi aranjat o situaţie; muri cînd familia se vedea nevoită să renunţe, din cauza precarităţilor multiple, la ultimele resturi de convenienţe burgheze în relaţiile sociale şi de afaceri. Atunci dăduse sărăcia acest aspect de plebeu decăzutului urmaş al neamului Reyes. Şi mama, de supărare, muri puţin mai tîrziu: nici după doi ani.

„Şi-acum sosea un alt Reyes. Adică ceva din spiritul şi din sîngele tatălui său." Bonifacio era îngrijorat că băieţii seamănă mai mult cu bunicii decît cu părinţii. Cuvîntul metempsihoză îi sună în auzul lui interior. Acestui cuvînt Bonifacio îi acorda o mare stimă, şi asta de la un timp încoace, prin exotismul lui, şi acum semnificaţia lui îl dezmierda realmente. „Nu o fi chiar metempsihoză, gîndi; însă poate conţine ceva din asta..., într-un alt fel. Cine ştie dacă nemurirea sufletului nu este ceva care se explică cam prin acest fel de renaştere? Da, îmi spune inima, şi-mi spune intuiţia; băiatul meu va avea ceva din tatăl meu. Şi acum toţi Reyesii se nasc bogaţi, ei se reîntorc la vechea strălucire..."

Gîndindu-se la acestea, brusc o sudoare rece îi cuprinse coloana vertebrală... Şi îşi reaminti esenţialul din două sau trei fraze, anume dialogul pe care îl surprinse chiar în noaptea aceea: dialogul dintre Nepomuceno cu Marta. Oh! să fi fost vorba numai despre familia Reyes? Se năştea unul în plus... şi... se năştea în plină ruină! Erau săraciţi, sau vor fi săraci foarte curînd, şi asta spusese unchiul, şi ştia el ce urmează!

Bonifacio se văzu nevoit să se aşeze pe un scaun, ştia doar că a se aşeza pe patul Emmei nu se putea nici măcar îndrăzni.

— Dumnezeule, nu există fericire în lume! În noaptea asta în care eu speram să fiu cuprins de bucurie, de o fericire lăuntrică..., ce tortură groaznică îmi oferi! Fiul meu sărăcit! Şi sărăcit din vina mea! Da, da, eu am început această operă... Şi mai ales, neîndemînarea mea, neştiinţa mea despre lucrurile mai importante ale vieţii!... despre cifre... despre bani... despre socoteli... proză, spuneam eu! Arta, pasiunea! Aceasta era poezia... Şi acum băiatul mi se naşte sărăcit.

Emma se mişcă puţin şi suspină ca şi cum ar fi bombănit.

Bonifacio avu un impuls de o clipă, s-o trezească. Lucrurile se precipitau şi el dorea să-i dezvăluie Emmei teribilul secret, cît mai repede, chiar în noaptea aceea. Nu trebuie pierdută nici măcar o singură zi: chiar în dimineaţa următoare cei doi trebuiau să-şi schimbe modul de viaţă, casa Valcárcel necesita sprijin şi asta cît mai repede...

„De acum înainte, mai puţine filozofări şi mai multă acţiune. Este vorba de fiul meu. Voi fi stăpînul, voi fi administratorul bunurilor noastre. Şi fabrica, această fabrică în care nu ştiu cu exactitate ce se produce? Vom vedea. O, stimate don Juan, iubitul meu Nepomuceno, vor fi scene, da, asta o ştiu! Însă sînt hotărît! Scena poate să vină. Toate astea pot începe chiar mîine. Acum, în clipa asta, actul bărbătesc, demn de un tată, care trebuia făcut în noaptea asta, era... s-o trezească pe Emma, să-i aducă totul la cunoştinţă."

Emma însă se trezi fără să fie rugată de nimeni, şi Bonifacio nu avu timp să se încumete să deschidă subiectul secretului descoperit; soţia îl acoperi cu insulte, ca în timpurile clasice ale dominaţiei ei, acuzîndu-l de gură-cască şi dîndu-l afară din dormitor, cu ţipete, o chemă pe Eufemia, subreta, şi îi ordonă acesteia să-i închidă lui Bonifacio uşa în nas.

„Şi toate acestea vor lua sfîrşit, însă... după naştere. Trebuia evitat avortul; Emma nu trebuia să fie iritată... Odată naşterea consumată... şi alăptînd... dacă va alăpta ea, aşa cum ar fi dorit, va sta apoi de vorbă, şi se va vedea dacă un Reyes mai poate fi, cum nici nu trebuia să fie, un sclav al unei Valcárcel."

„Cu toate acestea, sînt dator să intru, cu toate precauţiunile posibile, pentru a o anunţa de pericol.."

Apăsă pe mînerul uşii... însă îl lăsă să-şi recapete poziţia iniţială.

Se simţea foarte slăbit. Nu cinase încă. Vedea steluţe roşii în aer. Trebuia să fi luat ceva de mîncare, dar renunţă pînă a doua zi dimineaţă. Şi aşa era foarte tîrziu. Ceea ce era rău era că nu-i era foame, foamea aceea pe care el cu greu o pierdea.

Luă două ouă moi şi apoi se culcă. Adormi greu, şi visă, plîngînd, pe Serafina, care murise şi-l chema din pămînt, ţinînd în mîini un borcan. Borcanul conţinea un fetus uman în alcool.

XV

Emma îşi hrănea cu ferocitate şi cu o mulţime de chiţibuşării speranţa că doctorul greşeşte. Cît privea dovada evidentă a intimităţilor pe care ea trebuia să le recunoască, intimităţi care de regulă generală, constituiau o probă sigură, invoca drept excepţia naturii sale curioase, improprie oricărui ritm normal al fiziologiei celei mai obişnuite. Cel mai mare argument al Emmei era însă de a se posta în profil.

— Vedeţi ceva? Nimic!

Şi îşi strîngea corsetul din zi în zi mai mult, fără teamă, dispreţuind atît îndemnurile la prudenţă cît şi igiena în general recunoscută. Se purta ca o slujnicuţă nenorocită pentru care sarcina apărea ca o mare ruşine şi care doreşte să-şi ascundă cu totul dovada dezonoarei sale.

Prietenele Emmei se înşelau în bîrfelile lor, văzînd în această opoziţie îndărătnică a lui Valcárcel o mască a fatalităţii lucrurilor; nu, adevărul este că Emmei nu-i făcea plăcere să fie mamă acum, în momentul de faţă; şi iminenţa pericolului care i se părea suprem, nu-i lăsa loc pentru nici un fel de vanitate. Boală şi moarte..., numai asta îşi dorea.

„Nu voi putea să nasc; îmi spune inima. Eu nu voi naşte". se gîndea Emma înfiorată, cînd, singură, se simţea biruită de adevăr. „La vîrsta mea! Prima naştere! La vîrsta mea! Ce groaznic! Ce groaznic! Oasele atît de calcifiate!..."

Emma se încuia în dormitorul ei şi îşi privea în oglindă întregul corp, îmbrăcată uşor, uneori chiar complet desveşmîntată... se examina cu multă atenţie, se măsura, se compara cu tată... îşi urmărea şoldurile văzute din toate unghiurile cît şi celelalte părţi ale corpului său care, credea ea în vagile ei noţiuni de obstretică, erau decisive pentru acest pas anevoios. Şi astfel dezbrăcată, fără teamă de frigul nopţii se azvîrlea într-un fotoliu, şi izbucnea furioasă în plîns; într-un plîns fără lacrimi,

ca al copiilor răzgîiaţi, strigînd: „Nu vreau! Nu pot! Nu sînt în stare!"

Moartea era probabilă, boala sigură, durerile teribile, insuportabile... matematice; chiar de ar naşte bine, durerile trebuiau să apară. Nu! Nu! Niciodată! Pentru ce? Din nou în pat, din nou se va anemia, chipul i se va desfigura sub pielea palidă, apoi debilitatea, nervii, fierea... şi groaznicul abandon din partea celor din jur, a lui Bonifacio, a unchiului, a lui Minghetti! O, da! Minghetti, la fel ca şi ceilalţi, Minghetti o va lăsa să moară, Minghetti o va lăsa să sufere, fără ca el să sufere şi să moară împreună cu ea... Naşterea! Cruzime inutilă, pericol imens... şi pentru nimic; ce stupiditate! Femeile fericite, femeile care s-au dedat bucuriei, artei... baritonilor... femeile superioare nu nasc, sau nasc atunci cînd le convine, şi atîta tot. A naşte! Ce prostie! Cum de nu-i trecuse prin minte această eventualitate? Se lăsase la voia întîmplării... Cui să-i fi fost teamă?... Şi mînia ei, ca întotdeauna, se îndrepta împotriva lui Reyes. Spre cel care fusese nevoit să renunţe la încercările de înduioşare în doi, în întîmpinarea apropiatului şi fericitului eveniment, deoarece Emma nu acceptă nici măcar în glumă să se vorbească de iminentul pericol, ca despre un şir de zile fericite.

În sfîrşit, negarea apropiatei catastrofe, aşa cum o considera ea, ajunse o fandoseală inutilă şi ridicolă. Emma renunţă să-şi mai strîngă corsetul, renunţă să se mai apere; dacă în primele luni sarcina era puţin vizibilă, pe cît se apropia momentul critic, faptul atrăgea atenţia. Nu era o exagerare, spunea Marta, însă era; acolo se afla *le parvenu*,[28] cum îl denumea ea în franceză, rîzînd cu răutate, sigură fiind că numai Minghetti putea s-o înţeleagă. Sebastian, de asemenea cu surîsuri prefăcute, în aceleaşi convorbiri malițioase cu Marta, îl denumea «inopinatul».

Valcárcel, în primele zile cînd evidenţa deveni absolută înălţa mîinile la cer şi nu mai nega nimic, dar protesta. Situaţia aceasta însă, începu să fie tolerabilă şi Emma începu să se obişnuiască cu ideea răului necesar şi îi dispăru teama. Dar din cînd în cînd se plîngea totuşi, din obişnuinţă, ca de o teamă vagă, ca şi cum ziua crizei s-ar îndepărta, în loc să se apropie. Primul orgoliu pe care l-a avut nu a fost cel de a fi mamă, ci sentimentul corporalităţii ei într-o nouă accepţie. De vreme ce «era», cel puţin să fie, în mod demn. Şi se arăta, în sfîrşit, fără oprelişti, mîndră de starea ei, cu tot ceea ce la început dorise

[28] Parvenitul (în lb. franc.).

să ascundă. Totodată observă că înfăţişarea ei nu se schimba în rău; acei zece ani care în ziua aceea de spaimă îi reveniră pe obraz, acum îi dispărură; Emma se afla într-o formă mai plină; încordarea trăsăturilor feţei şi culoarea căpătată nu-i stăteau rău; se observa ceea ce este, însă arăta bine. „De fapt, ca fiinţă, starea era interesantă."

Mîngîierile acestea nu erau însă mulţumitoare. Oricum, aceasta era o atrocitate plină de pericole, de inconveniente, de viitoare neplăceri... şi de neplăceri prezente.

Cu Minghetti nu vorbea niciodată despre noutatea care îi căzuse pe cap. Era aici un subiect pe care îl evitau amîndoi în discuţii. Baritonul, fără nici o îndoială, era şi el surprins şi era stăpînit de ciudă, ceea ce îl făcea să surîdă cu o cinică nostalgie. Se simţea că ajunsese într-o situaţie ridicolă. Dacă n-ar fi fost doar pentru faptul că nu existau nu ştiu ce contracte importante, deoarece lumea artelor îl uitase, poate că ar fi preferat să renunţe la acea viaţă răsfăţată, la onorariile sale de director al Academiei de Arte Frumoase, la cheltuielile de secretariat, aşa cum îi spunea Mochi, înainte de a pleca..., la totul. Prietenii casei, chiar şi Marta şi chiar şi surorile Ferraz, fiecare în felul lor, vorbeau cu Gaetano despre păţania Emmei cu fraze răutăcioase, cu zîmbete abia conturate; şi Minghetti disimula cu efort supărarea de a fi de faţă la astfel de discuţii. „Ce om discret!", spuneau cu toţii. „În acest fel procedează adevăraţii tenori, cei fericiţi cu adevărat." Nimeni nu reuşi să surprindă la Minghetti nici cel mai neînsemnat semn de îngîmfare. Se observă chiar că îl privea pe Bonifacio cu un respect mai mare ca oricînd. Este adevărat: fusese surprins de nenumărate ori privind pe soţul Emmei cu o curiozitate, cu o expresie aparte, în care nimeni nu putea bănui vreo superbie de dispreţ. „Era, în fine, spuneau cu toţii, discreţia personificată."

Singura dată cînd Minghetti şi Emma vorbiră de sarcină nu folosi decît să-i zbuciume atît pe Bonifacio cît şi pe Aguado. Emma se încăpăţînă că trebuie să facă baie în mare; era epoca, şi problema în cauză încă mai putea aştepta puţin; era timp suficient atît pentru dus cît şi pentru înapoiere. Pe vremea aceea, băile de mare nu erau încă un lucru obişnuit, ca în ziua de azi. Orăşelul Emmei, cu toate că era situat la cîteva leghe de coastă, avea un număr neînsemnat de familii care căutau marea în timpul verii. Dar Emma, socotea acest fapt ca o distincţie, şi se încăpăţînă.

Medicul nu nega că o baie în valurile mării era un lucru cît se poate de inofensiv; însă depindea de situaţie; situaţia

putea lua o întorsătură la care nu te aşteptai şi, în asemenea caz, ar fi fost un act de curaj... Lucrul cel mai rău însă, cel mai rău, cu adevărat periculos, şi de o gravă imprudenţă, era zdruncinătura trăsurii... un drum dus şi întors... pe acele drumuri desfundate, cu hîrtoapele acelea. Absurd !

— Însă Minghetti a spus...

— Doamnă, Minghetti să-şi cînte ariile şi romanţele sale, însă să nu se bage unde nu-i fierbe oala...

— Minghetti a călătorit...

— Da, dar nu în postură de gravidă.

— Nu, asta nu. Spun că a călătorit, că a văzut multe, şi dă asigurări că...

— Că doamnele *comme il faut*[29] nu trebuie să nască. Da, cunosc teoria.

Şi astfel, împotriva sfaturilor lui Aguado, soţii Reyes porniră la băi.

Bonifacio căută să se opună, să-şi schimbe comportamentul, punînd de acum înainte mai multă energie în acţiunile sale, căci filiaţia era, mai mult sau mai puţin, sigură. Însă mînia care se observa pe faţa Emmei atunci cînd el pomenea de sfaturile medicului şi că ele ar fi trebuit luate în consideraţie, era într-atît de mare, încît bietul Reyes continuă să-şi modereze pretenţia de a lua conducerea casei şi de a fi bărbatul soţiei sale doar după naştere.

„Să deosebim esenţialul de secundar. Să nu o irităm ; o naştere nereuşită ar putea constitui o catastrofă groaznică ; catastrofa speranţelor sale, a întregii mele vieţi. După naştere, vom sta de vorbă."

„Dar Nepomuceno, Koerner, vărul Sebastian, Marta, surorile Ferraz, Minghetti, nu vor naşte. De ce nu se certa cu ei ? De ce nu-i gonea din casă pe aceşti paraziţi ? De ce nu făcea ordine în cheltuieli şi ordine în moravurile căminului său, copleşit de chefurile acelea nesfîrşite ?... Mai cu seamă, de ce nu se întîlnea cu Nepomuceno ca să-i spună : «Ei, ei, amice ; nu putem merge mai departe ! Ia să văd ; măcar explică-mi dumneata ce-i cu această situaţie financiară dezastruoasă apropiată de ruină...»

„De ce nu se înfrunta cu unchiul şi cu prietenii casei ?"

Călătoria la ţărmul mării îi oferise un răgaz, care nu era altceva decît un sofism al voinţei.

„Acum pornim, şi nu pot să mă opun la toate acestea.

[29] Cum trebuie (de bine) (în lb. franc.).

Cînd mă voi întoarce.. O ! În clipa înapoierii voi avea o explicaţie cu unchiul."

Singurul lucru ce îndrăznise Bonifacio înainte de a pleca la băi fusese să-şi bage nasul niţel în finanţele familiei. Cuteză, cu multă timiditate, să-i propună lui Koerner şi unchiului să-l ducă cu ei să vadă fabrica, care se afla la o leghe de oraş, o leghe de şosea plină cu gropi. Nimeni nu bănuise că această călătorie este făcută cu un ţel anume şi foarte aproape de un act de spionaj. Nepriceperea lui Bonifacio pentru orice fel de afaceri mai serioase, fie de ordin industrial sau economic, era de o asemenea măsură, încît auzindu-i vorbind pe unchi sau pe neamţ îi pricepea la fel ca şi cum aceştia ar fi vorbit greceşte. Vorbeau în prezenţa lui de starea rea a vechii afaceri, fără ca Bonifacio să înţeleagă nici un cuvînt. Afacerea nouă era cu totul altceva. Însă nu pomenea nimic cu privire la fondurile Valcárcel, aşa cum le denumea inginerul, dispreţuindu-le aproape total. Fabrica de produse chimice nu producea ; chestia cu extragerea materiei prime din alge nedînd rezultate, se renunţase la ea ; în teorie, afacerea era perfectă ; în practică, o prăbuşire. Dar ideea nu fusese abandonată complect sau din ambiţie Conturile căpătate pe seama unor sacrificii mari şi neproductive din fondurile Valcárcel erau întrebuinţate în alte afaceri aventuroase, demenţiale din punct de vedere economic ; şi încercările ce îi serveau lui Koerner pentru a experimenta noutăţile pe care le citea în revistele tehnice ! Dar în comerţ însă, în tristul comerţ spaniol, mai ales în acel colţ de Spanie, aproape lipsit de comunicaţii, fără cale ferată, nu reuşeau a fi decît dezastruoase, o nebunie pur şi simplu.

În aceste aventuri de romantism chimic se întrebuinţau puţini bani... şi asta deoarece acum banii nu mai existau ; nu mai existau, din averea care pînă atunci satisfăcuse toate fanteziile. Însă noua industrie era altceva. Nu mai era vorba de nebulozităţi, nici de experienţe duse la nesfîrşit cu rezultate dubioase ; acest altceva era... o fabrică de praf de puşcă, prima şi singura pe vremea aceea în provincie. Koerner o conducea ca inginer, iar Nepomuceno se afla în fruntea Societăţii în comandită care îi dădea posibilitatea de a pune în practică toată priceperea lui economică. De familia Valcárcel, aproape falimentară, s-au îndepărtat puţin, foarte puţin, fără ca ei să bănuiască ceva.

Fabrica de praf de puşcă se afla pe terenurile celei vechi, aşa cum denumeau ei prima lor fabrică. Nu se ştia din ce motiv se cumpărase pentru vechea industrie atîtea hectare ; lucrul

acesta fusese însă un noroc... pentru noua intreprindere, căci se putu achiziţiona, cu preţ scăzut, tot ce avea nevoie fabrica de praf de puşcă şi care celeilalte nu-i servise la nimic. Acest matrapazlîc industrial şi administrativ în care, pe drept sau pe nedrept, figurau întotdeauna Koerner şi Nepomuceno manevrînd totul, îi costase nu puţine certuri şi tranzacţii... şi nu puţini bani, pentru nevoia de a învinge rigorile legii Administraţiei publice, reprezentată prin personalul respectiv; însă, azi o masă îmbelşugată, mîine una alta, mici cadouri, lovituri prieteneşti pe umăr, recomandaţii şi alte expediente, au contribuit la depăşirea tuturor greutăţilor.

Bonifacio, vizitînd fabricile, nu se alese cu nimic în afară de o teamă de nestăpînit, care îl cuprinsese în tot timpul în care se afla în vecinătatea prafului de puşcă. Ideea de a sări în aer, mult mai firească acolo decît la o depărtare de o leghe, nu-l părăsi nici o clipă. În ceea ce priveşte vechea fabrică, cea de produse chimice nu i se păru — în general, şi privind superficial — că este atît de rea cum crezuse. Gîndea că va da de o ruină materială, cu pereţii scorojiţi, instalaţiile mecanice stricte, coşurile fără fum. Nimic din toate acestea; totul se afla în bună stare, aproape nou, plin de viaţă; exista zgomot, exista zel, existau muncitori, cu toate că erau puţini... Unde se afla ruina? Nu îndrăzni să întrebe despre ea deoarece nu dorea ca ceilalţi să bănuiască că el ştia ceva de stadiul afacerii.

„Cînd ne vom înapoia de la băi şi îi voi cere socoteli unchiului, voi cerceta dacă aceasta ne aduce vreun profit oarecare, sau ne ruinează complet."

Reveni în trăsura care înainta în salturi de prepeliţă şi pătrunse în oraş, hotărît să nu pună niciodată în practică, pe cont propriu, o industrie atît de periculoasă ca cea de explozive.

Koerner şi vărul Sebastian, de care era acum îndrăgostit unchiul Nepomuceno, şi pe care îl introdusese, într-o bună măsură, în afacerile sale, făcîndu-l să se intereseze de ele în scop lucrativ, constatară în acelaşi timp, şi-şi comunicară observaţia, că de mai multe săptămîni Bonifacio era foarte atent la discuţiile lor cu privire la fabrici, şi chiar îşi arunca privirea la toată corespondenţa primită şi expediată.

— Inbecilul acesta pare că vrea să se informeze, spuse Koerner.

— Da, am observat şi eu. Însă nu vezi ce mutră stupidă are? Nu înţelege nici un cuvînt.

— Da, dar... nu-mi inspiră încredere. Are nişte priviri... ca de spion. Trebuie să-l supraveghem şi pe el.

Intr-o zi unchiul, auzindu-l comentînd cu insistenţă curiozitatea de neînţeles a lui Reyes, rămase pe gînduri.

Nu spuse nimic, însă se puse şi el din simpatie pe observaţie. Pe măsuţa de noapte din dormitorul lui văzu nişte cărţi care îl puseră pe gînduri.

Nu erau versuri, şi nici psihologii logice şi etice, dintre cele citite de obicei de Bonifacio. Acolo se afla un tom din cele *O sută de tratate*, enciclopedie populară care, alături de un curs prescurtat despre creşterea găinilor şi a altor păsări de curte, se afla un compendiu de *Drept civil*. Peste acest tom a văzut un altul care spunea: *Laspra: Experienţă* de *barou*, şi un altul, care scria pe etichetă *Codul comercial comentat*.

Ce înseamnă asta?

In ziua următoare, Ferraz, veselul magistrat, îl întîlni pe stradă pe Nepomuceno şi-i zise:

— Dumneavoastră aveţi în perspectivă vreun proces?

— Ce fel de proces? Cu cine?

— Spun asta deoarece în fiecare seară îl văd pe Bonifacio stînd la taifas la Oliva cu Papiniano a lui Quintana, cu Cernuda cel tînăr.

„Ehei! Despre asta este vorba?" gîndi don Nepo; însă se abţinu să spună ceva. Şi cu glas tare, luînd în glumă ştirea, dar care în realitate îl alarmase, spuse:

— Se gîndeşte poate să devină avocat şi ia lecţii cu Cernuda. Prietene, acum cînd devine tată, vrea să fie un înţelept; studiază mult.

Cei doi au rîs de spirit şi, mai ales, de răutatea din el. Însă pe don Nepo altceva îl preocupa. Chestia cu Cernuda era gravă. De acum înainte trebuia să fie foarte atent.

Koerner, Marta, Sebastian şi unchiul o sfătuiră pe Emma să înfrunte cît mai repede riscul. Minghetti ieşea învingător. Se făcu rost de o caleaşcă cu perne moi, se dădu dispoziţie să meargă la pas, şi perechea conjugală şi Eufemia au pornit spre malul mării.

Emma dorea să simtă ceva neobişnuit prin zguduiturile trăsurii; spera din acea călătorie imprudentă un fel de miracol... natural. Să se descotorosească de fiu fără ca ea să fie vinovată. Gaetano spusese că această călătorie putea să facă să compromită temuta naştere. Valcárcel dorea să avorteze, fără nici o remuşcare. Nu era ea de vină; zdruncinăturile, hurducăturile, legile naturii, despre care vorbea atîta Bonifacio, care îl plictisea pe vizitiu cu temerile sale, cu sfaturile sale continui.

— Atenție! Ce zici? Ce e asta? Un hîrtop? Blestemat salt! Ia-o încet... la pas, la pas... nu sîntem grăbiți... Cum te simți fata mea? Inginerii ăștia de drumuri... Ce șosele! Ce țară!

Și Emma, neștiutoare de pericol, gîndea: „Da, da; țara, inginerii; povești nostime, legile, legile naturii, care ție ți se par neclintite și foarte plăcute, acestea, acestea sînt cele care îți vor juca o festă..."

Adormi, și aproape visînd, și în parte închipuindu-și voit, simțea că un copil diform, ridicol, un bătrînel cu zbîrcituri, ce părea un prunc Isus, plin cu piei acoperite cu puf de piersică iernatică i se desprindea din măruntaie, și cădea încetul cu încetul într-un abis întunecos și umed, cețos, și se despărțea făcînd strîmbături, spunînd adio cu mîna, ca singurul lui lucru frumos ce avea; o mînă de sidef, conturată frumos, o maimuță-reală... Și ea prindea acea mînă și o săruta; și spunea, spunea mîinii care se agăța de ale ei: „Adio... adio... nu poate fi..., nu poate fi...; eu nu sînt bună pentru asta... Adio..., adio... ia seama, legile naturii sînt cele care te fac să cazi, să te desprinzi de sînul meu... Adio, copila mea, mînuța mea; adio... adio... Pentru totdeauna." Și figurina, care de bună seamă că era de ceară, se împrăștia în ceața aceea întunecoasă, ce îl învăluia pe copil și de asemeni, și pe ea, pe Emma, și o sufoca, o asfixia. Deschise pleoapele tresărind, și îl văzu pe Bonifacio care, cu privirea lui de Mielul Domnului, așa cum spunea ea, înduioșată, privea fix cu ochii săi limpezi abdomenul în care se afla speranța sa.

Au ajuns cu bine pe plajă. Emma făcu baie în ziua următoare, cu precauțiile recomandate de medicul din localitate, consultat de Bonifacio. De la doctorul acesta află Valcárcel... îngrozită, cînd făcu o plimbare prin oraș că ceea ce ea credea să fie avort, în circumstanțele de acum putea fi mult mai periculos decît o naștere la vreme... deoarece era cu totul altceva: însemna o adevărată naștere înainte de termen, și nu un avort în regulă. Un născut la șapte luni cu viață șubredă și cu un pericol mare și cu mari pierderi pentru mamă... Aceasta era ceea ce putea produce călătoria de întoarcere la oraș dacă nu se luau precauții importante. Emma țipă, ridică mîinile la cer, îi insultă pe Bonifacio și pe Minghetti, și pe don Basilio și pe cei absenți. Ea, care credea că păcălește natura! Fugea de un pericol și dădea de altul mai mare! Dar, de ce nu mi s-a spus aceasta acasă?

— Bine, femeie, nu te-am avertizat, Aguado și cu mine...?

— Aguado vorbea despre pierderea sarcinii și nu despre pierderea mea. Dumnezeule! Eu nu mai plec de aici! Voi naște aici, în satul ăsta... voi muri aici... Eu nu mai fac un pas...

Emma a fost cu multă greutate urcată în trăsură. Medicul din sat a fost nevoit să o asigure, sub cuvînt de onoare, că el își ia răspunderea că nu se va întîmpla nimic dacă se iau măsurile de precauție pe care el le recomandă... Și se făcu totul, cuvînt cu cuvînt. S-a cerut cu împrumut unei contese din apropiere cea mai bună trăsură a ei; birjarul fusese nevoit să jure că va merge cu caii la pas egal; caleașca fusese umplută cu perne. Emma călătorea aproape suspendată și trebui să recunoască că aproape nici nu simțea mersul trăsurii. În timpul călătoriei, care a durat cu trei ore mai mult decît la venire, reușise să adoarmă, și rămase cu mîinile strînse pe pîntece. Cînd se trezi, îl văzu pe Bonifacio cu privirea gravă, de o expresie intensă, fixată peste aceeași umflătură sfîntă ce era apăsată de degetele ei. Îi mulțumi și zîmbi soțului care o ajută să nu-și descarce înainte de termen greutatea din măruntaiele sale, și-i arătă, rușinată, de dezmierdare, așa cum proceda mereu cînd avea asemenea slăbiciuni; îi arătă mulțumirea sa dîndu-i o plăcută lovitură de picior pe tibie. Și Bonifacio, care simți lacrimi pe pleoape, gîndi: „Cel mai bun lucru este să iubești pe fiu... și să iubești și pe mamă."

Coborînd din trăsură în fața porții casei sale, Emma pretinse să fie ajutată de două persoane, care nu erau altcineva decît Bonifacio și Minghetti; se lăsă cu toată greutatea corpului său pe ei, sigură că nu va fi scăpată din mîini. Apoi, în timp ce Bonifacio și don Nepo și ceilalți care se grăbiră să vină să o primească și dădeau ordine pentru a urca în casă bagajele, ea porni pe scări în sus, sprijinită de brațul lui Gaetano. La primul palier se opri, respiră cu greutate, îl privi fix pe bariton, și sfîrși prin a spune:

— Și dacă aș fi murit pe drum... din vina ta?

— Vorbă să fie!

— Da, vorbă să fie! Puteam pierde mult sînge. E absolut sigur.

— Nu, fata mea, nu. Vei naște fără dureri și vei avea un băiat sănătos.

Emma deveni stacojite. Minghetti, ca și cum era distrat, o lăsă de braț și porni urcînd pe scări, lipsit acum de politețe, cu mîinile în buzunarele pantalonilor și fluierînd o cavatină ca un șuierat de șarpe, de fapt o melodie care era una dintre preferatele lui. Valcárcel sfîrși prin a urca singură, agățată de mar-

ginea balustradei, şi apăsîndu-şi abdomenul, ca şi cum se temea să nu nască pe scări.

Se culcă şi ceru să vină don Bazilio. Ceru un examen medical din care rezultă că nu intervenise nimic nou şi că clipa cea mai mare se apropie cu paşi siguri, sau nesiguri în ocazia aceea, şi la timpul cuvenit.

Ceilalţi, aşa cum îi denumeau pe Mochi şi pe Gorgheggi, toţi cei care formau vesela companie, le trimiseră scrisori, întrebînd cu un interes deosebit de sănătatea Emmei.

Şi Minghetti era cel însărcinat cu corespondenţa, din partea celor de aici.

În La Coruna soseau puţine scrisori; însă din La Coruna soseau din abundenţă.

Absenţii simţeau nostalgia vieţii plăcute pe care o lăsaseră. Cea care abuza cu scrisul era Serafina. Într-un foarte frumost text în stil englezesc scria pagini întregi de literatură poliglotă; englezeşte, uneori — pentru lucrurile mai dificil de spus, şi care rămîneau de neînţeles dacă nu veneau Koerner sau Marta să le traducă — italieneşte adeseori, şi de obicei în spaniolă. Chiar în castiliană existau aici aliniate pe care nu reuşeau să le înţeleagă, nu din cauza cuvintelor, ci din cauza ideilor. Erau aluzii camuflate şi cu mult artificiu, ce mergeau direct la inima şi la amintirile lui Bonifacio. Acesta, în ciuda remuşcărilor sale, îi scria din cînd în cînd, deoarece aşa îi ceruse Serafina. Cîntăreaţa avea o adevărată pasiune pentru efuziunile epistolare, şi era foarte capabilă de a menţine trează o flacără amoroasă, mai mult sau mai puţin muribundă, şi în stare de a strînge pachete de scrisori parfumate pline de arabescuri mărunte şi cu mult înţeles. Dar dacă Bonifacio consimţi să continuie relaţiile lor prin scris, în schimb se opusese în mod categoric ca artista să-i scrie lui direct. Cu toate că el era sigur că Emma aflase că soţul ei era, sau a fost, intim cu prietena sa Gorgheggi, şi că ea trecea cu vederea, totuşi nu era cazul să se întindă prea mult coarda; poate că dacă se abuza de demnitatea ei de soţie înşelată, poate că, gîndea şi spunea Bonifacio complicelui său, atunci coarda s-ar fi rupt şi am fi avut un *populo barbaro*. La asta Serafina îi răspunse cu un zîmbet straniu: „Dacă soţia ta se poartă ca o doamnă mare, lipsită de griji, şi cunoaşte ce e lumea..."

Ideea aceasta a tolerării sale de către Emma îi revoltau sentimentele morale şi Bonifacio nu admitea ipoteze. „Nu; soţia sa nu putea să-l dispreţuiască, şi nici să se dispreţuiască pînă într-atît". În fine, nu acceptă nici o schimbare. Lui i se

puteau scrie epistole de dragoste; de bună seamă corespondenţa ar fi căzut în mîinile unchiului şi ale Emmei, deoarece în mod sigur nu i s-ar fi respectat secretul poştal, tot aşa cum nu i se respectau celelalte drepturi individuale. Gorgheggi fusese nevoită să se resemneze şi se mulţumi cu scrisul, nu numai către Minghetti, în numele ei şi al lui Mochi, ci adresîndu-se şi Emmei, prea scumpa ei prietenă; şi în scrisorile către Emma, existau răspunsuri voalate, intercalate cu un rafinament ce arăta o artă deosebită, la ideile cele mai subtile, din cele cîteva scrisori pe care le primise de la Bonifacio.

Cînd viitorul tată văzu paginile în care se făcea aluzie la apropiata naştere a soţiei sale, şi se făceau aluzii misterioase şi confuze care nu erau nici cîtuşi de puţin vreun răspuns la ceva din cele scrise de el, ci mai degrabă ironii răutăcioase şi inexplicabile, simţi chiar o contrareacţie morală şi tăie în carne vie.

Nu îi mai scrise Serafinei.

„Oricum totul trebuia să ia sfîrşit curînd. În clipa cînd se va naşte fiul." Ceva în plus: Reyes deveni superstiţios, în felul lui; şi dacă pe bună dreptate respinse ca absurdă — cu toate că foarte frumoasă şi simpatică — ideea de a face o făgăduială Maicii Preacurate din Cueto, imagine făcătoare de minuni de prin împrejurimi, hotărî să sacrifice succesului naşterii apropiate toate viciile sale, toate păcatele sale. „Stricta moralitate, gîndi, va fi pentru mine, aşa cum ar fi spus Maica Domnului a Bunei Naşteri." Îşi făcu un examen de conştiinţă, şi nu găsi păcat mai mare decît cel al scrisorilor sale compromiţătoare. Distruse scrisorile. Serafina, după cîteva săptămîni, se plînse cu obişnuitul ei ezoterism epistolar; Bonifacio nu se lăsă însă convins, şi sfîrşi prin a nu citi măcar scrisorile ce soseau mai întîi din La Coruña şi apoi din Santander. În acest fel a aflat, deoarece însăşi Emma îi spuse, şi apoi îi spuse şi Minghetti, că Serafina se afla într-o situaţie de neinvidiat, căci, lovitură peste lovitură, Mochi, plictisit, plecase în Italia fără un ban în buzunar, însă plin de datorii, şi ea, prietena şi discipola lui, rămînea în Santander fără angajament, fără bani şi cu întemeiate temeri că maestrul şi *babbo*-ul său spiritual nu va reveni la ea, cu toate că o asigurase de aceasta.

Emma, care cu teama de a muri la o dată fixă se simţea foarte cuprinsă de milă şi compătimea mult nenorocirile altora, în clipele sale de răgaz, stătu de vorbă cu Minghetti, într-o convorbire specială, de modul cum ar putea s-o ajute pe Serafina, într-un mod compatibil cu demnitatea ei de cîntăreaţă. Vorbi,

de asemenea și cu Nepomuceno, și acesta nu-și ascunse indiferența față de grija pe care și-o asuma Emma pentru protejata lui Mochi. Nepomuceno spuse, aspru, că nu se poate face nimic pentru Serafina, nici cu demnitate și nici fără demnitate, deoarece în oricare dintre aceste situații, soprana nu putea fi ajutată decît fără bani.

Lui Bonifacio nu i se spuse nimic despre proiectul de ajutor, în primul rînd, din înrădăcinatul obicei de a nu se sta de vorbă cu el pentru nimic, și apoi, deoarece atît lui Minghetti cît și Emmei le trecu prin cap, aproape telepatic, că era un nemaipomenit cinism și o lipsă de înțelegere de a se sta de vorbă cu Bonifacio despre o asemenea afacere.

Intr-o zi cînd, conform calculelor celor mai probabile, se apropia catastrofa care o îngrozea pe Valcárcel, și, acum părerea lui don Basilio, trebuia pregătit totul, deoarece acum evenimentul putea surveni dintr-o clipă în într-alta, Reyes se întîlni în poarta casei sale, la ieșire, cu factorul poștal, în mînă cu o singură scrisoare.

— Pentru dumneata, stăpîne, spuse omul, cu glas solemn, ca și cum dădea mare importanță unui caz neobișnuit.

— Pentru mine! Bonifacio luă scrisoarea ca pe o pradă rarisimă; privi tulburat spre scară și spre stradă, temîndu-se să nu fie văzut, și cînd poștașul plecă, îi spuse, speriat, tremurînd că nu-i trecuse prin cap să-l omenească:

— Poștaș, te rog... bănuțul, bănuțul, omule.

— Nu, stăpîne, nu e nici o grabă; cu altă ocazie.

— Nu, nu; din moment ce am. Te rog! Îmi plac socotelile clare. Te rog!

Și-i dădu o piesă de două parale.

— Prea mult stăpîne, rămîne o para, nu-i așa? Pentru mîine. Din moment ce dumneata ești atît de punctual, și eu de asemenea.

— Nu, nu; sub nici un motiv. Să-ți rămînă dumitale sau dă-o la săraci.

Poștașul plecă bine dispus.

— Pleacă de lîngă mine rîzînd, gîndi Bonifacio; o fi crezînd că am vrut să-i cumpăr tăcerea cu două lăscaie.

Nu reușise să citească adresa de pe plicul pe care îl ascunse, speriat, în buzunar. Dar nu era necesar să citească ceva. Era sigur o scrisoare din partea Serafinei. Într-adevăr: Bonifacio citi scrisoarea în cafeneaua *Oliva*; erau pagini în care Gorgheggi i se plîngea ca o Dido foarte versată în stilul epistolar. Ce elocvență în reproșuri! Toată proza aceea îi merse

lui Bonifacio la suflet. Serafina se plîngea de lunga lui tăcere; știa, prin scrisorile Emmei, că el, Bonifacio, nu-i mai citea scrisorile, scrisorile iubitei sale, Serafina. Din cauza aceasta, fără îndoială nu-i oferi nici un ajutor în situația nenorocită în care ajunsese. Poate că el nu credea în ce lipsuri se zbate; poate, ca un nemernic, gîndea că ea, Serafina, era în stare să se coboare la unele categorii de aventuri care să-i faciliteze procurarea unor mijloace cu care să trăiască din abundență. Păi, nu, nu. Fie că ar crede sau nu, ea nu putea să întoarcă spatele vieții liniștite, senine, pe care el o învățase să o prefere, copleșită în adevăratele ei bucurii.

Îi spunea, în felul ei, cu multe fraze romantice, dar cu sinceritate în ceea ce privește prezentul, că timpul acela pe care îl petrecuse în orășelul lui Bonifacio o transformase și nu putea să se dedice vieții lipsite de precarități în care frumusețea ei îi promitea succese și foloase. Trecea sub tăcere, ca întotdeauna, vechile aventuri, însă nu mințea în ceea ce privea viața ei din urmă.

În La Coruña și Santander, Serafina rezista tuturor seducțiilor banului, singurele care, într-adevăr, i s-au prezentat. Ar fi putut dispune de amanți bogați, dar n-a manifestat nici un interes în această direcție.

Serafina era credincioasă lui Bonifacio, ca o bună soție care chiar dacă nu-și iubește soțul, îl respectă, îi stimează, îi stimează și-i respectă, mai ales, onestitatea. Viața Serafinei, ca doamnă a orășelului, fusese foarte plăcută tot timpul cît a fost alături de Reyes; a unei doamne cu relații interzise, ăsta este adevărul, în afară de cele care se știau.

„Maestrul, continua să spună scrisoarea, mi-a promis că va reveni în Spania dacă va fi vorba de vreun contract acceptabil; însă timpul zboară, și pe mine mă cuprinde disperarea. Mochi nu vine și mă simt părăsită, nervoasă, foarte tristă... și foarte săracă. Vocea, mai ales, mi-o pierd repede; scena începe să-mi inspire teamă; publicul începe să arate față de mine în mod tacit, lipsă de grație, văzîndu-mă condamnată la foame într-un viitor apropiat și chiar, cu timpul, la spital. Nu-ți cer adăpost, nu-ți cer pomană. Însă vreau să fiu aproape de tine. Vreau să devin casnică. În casa ta, alături de tine, am învățat lucrul acesta, în felul meu. Pacea aceea sufletească despre care mi-ai vorbit de atîtea ori, de ea am nevoie și eu acum. Aceasta și o bucată de pîine... și un colț de patrie, chiar dacă ar fi de împrumut. Am căpătat dragoste pentru acest colț al tău, așa cum în alte timpuri pentru acel colț verde din Lombardia despre care îți vorbeam

eu cînd tu mă adorai ca pe *Madonna*. Eu știu că dragostea nu este eternă. Nu-ți cer dragoste, îți cer prietenie, puțină afecțiune ce nu o refuză nici chiar soții cei mai distanți față de soțiile lor. Și nici adăpost nu le refuză. Eu nu pot trăi în casa ta, însă pot trăi în orășelul tău. Măcar pentru cîtva timp; lasă-mă să vin. Simt nevoia să mă odihnesc. Mă simt bolnavă în adîncul sufletului. Zdruncinată. Simt nevoia să văd fețe prietene. Nu-ți dai seama ce suferință este să nu ai patrie adevărată atunci cînd ți-a obosit trupul, el vrea odihnă și sufletul cere pace și să trăiască din aduceri aminte. Cu timp în urmă, nu gîndeam astfel. Însă tu, cu maniile tale moralizatoare, chiar și harughia ta vetustă, cu aerele ei tradiționale, boierești, toate acestea mi-au pătruns în suflet. Uneori te-am auzit spunînd că noi, bieții artiști, v-am transmis, ție și alor tăi, obiceiurile noastre vesele, lipsite de griji. Totul se transmite. Și mie mi-ați transmis voi, tu, tu, Bonifacio, în primul rînd, preocupările voastre și teama voastră de viață nesigură, peregrină. Ca cineva să fie azvîrlit de vînt dintr-un loc într-altul, este teribil. Vin să te văd. În primul rînd, Bonifacio, vin să te văd. Pe tine știu că nu te interesează. Însă pe mine... mereu. Eu nu-ți sînt soție, însă tu ești soțul meu. Nu am pe altul. Dacă aș fi fiica răsfățată a avocatului Valcárcel, binecuvîntarea care a sfințit dragostea ta cu cealaltă ar fi căzut asupra mea. Nu acorda hazardului mai multă importanță decît merită. Îmi vei trînti ușa? Se potrivește cu morala pe care o afișezi acum? Pe tine, Bonifacio Reyes, te iubește încă mult de tot Serafina."

Bonifacio a crezut de la bun început sinceritatea acestei nesfîrșite proze. Simți o milă nesfîrșită, o dragoste retrospectivă; vechea voluptate, evocată de amintiri, se purifica. Se văzu dezorientat înlăuntrul conștiinței sale; busola datoriei i se agita în cap ca o nebună. El îi era dator cu ceva Serafinei. Dacă ea îi corupsese inima, el în schimb îi transmisese acele obiceiuri de viață ordonată, pașnică, onestă. Și, afară de aceasta... îi cerea pîine,... femeia care îl făcuse fericit.

„Sofisme, sofisme! îi striga deodată, „omul zilei", așa cum își spunea el. Voi fi tată, și în casa în care se va naște fiul meu nu pot pătrunde iubite ale tatălui lui. S-a terminat cu iubitele... și mai ales, s-au terminat și banii. Eu nu voi cheltui un ban cu lucruri care nu au legături cu fiul meu. Totul pentru el, totul pentru el. Și cu asta, gata. Nu-i voi răspunde. Asta înseamnă să fii rău. Asta înseamnă să fii egoist. Foarte bine. Egoist pentru fiul meu. Nu-mi repugnă. Pentru el fac orice. Mă agăț de absolut. Datoria de tată, dragostea de tată, reprezintă pentru mine absolutul."

Frazele acestea precum și altele în genul lor nu domneau întotdeauna în sufletul lui Reyes. Din clipa în care sosi scrisoarea Serafinei, existența lui Bonifacio fu o luptă continuă cu sine însuși; o luptă perpetuă, ca atîtea altele care se dădeau în el însuși și în care era întotdeauna învins.

Și Serafina sosi și se prezentă la hardughia neamului Valcárcel, unde a fost bine primită de Emma, de Nepo, de Sebastian, de Marta, de toți, și nici Bonifacio nu avu îndrăzneala să se arate rezervat și nici nu făcu pe amantul, după cum nici Serafina nu arăta deocamdată dorința de a reînnoda vechiul ei amor. Bonifacio cu toate acestea, își amintea ceea ce-i spusese Serafina în scrisoare. Ochii Serafinei păreau că recită cu privirea finalul epistolei; buzele însă nu spuneau nimic despre asemenea dezmierdări. Nici nu pomeni nimic despre chestiunea spinoasă și delicată a subsidiilor pe care părea să pretindă fosta lui iubită.

Cîntăreața spuse că-l așteaptă pe Mochi, care îi promisese că revine lîngă ea pentru a încheia un contract înainte de a pleca în America. Nu cerea nimic nimănui. Trăia foarte modest în vechea sa odaie de la *Oliva*. Era vizitată de Minghetti, Koerner, Sebastian și alți prieteni vechi. Bonifacio nu reușea s-o vadă decît în propria lui casă, adică în casa soției sale. Serafina nu se plîngea de această situație și nu făcea altceva decît să-l privească cu ochi iubitori ori de cîte ori se ivea ocazia să se afle singuri.

Reyes era satisfăcut de stăpînirea sa de sine. Suferise mult, mult, avînd-o în față pe Serafina... Dar se stăpîni, gîndind la viitorul său sacerdoțiu de tată. Lupta aceasta, în care se învingea acum pe sine însuși, i se părea o inițiere în viața virtuoasă, de renunțare la care se simțea chemat. Cu energia întrebuințată pentru a-și stăpîni vechile pasiuni, își epuizase toată forța bietei sale voințe, și-și ierta, cu slabe scrupule, răgazurile și amînările ce le dădea chestiei cu socotelile unchiului. Da, căuta să-și explice, gîndea să pună problema... însă zilele treceau și nu făcea nimic. Mult zgomot pentru nimic. Citea *Drept Civil*, citea un *Cod Comercial* care avea ca anexă un *Tratat de contabilitate*; se consulta cu Cernuda cel tînăr, avocat elocvent, și... atîta tot. O! Știa prea bine Bonifacio că Nepo poseda arma cu care să se apere. De aceea, de avîntat se avînta numai atît; de aceea tărăgăna chestiunea... de aceea, trebuie să recunoaștem, îi tremurau picioarele de fiecare dată cînd își spunea: „Chiar astfel îl chem deoparte pe unchiul, și-i spun..."

Dar dacă nici măcar nu știa ce să-i spună!

Într-o după amiază, poștașul aduse două scrisori trimise chiar din localitate. Una era a Serafinei, care nu-și făcuse apariția prin casa Emmei de vreo trei sau patru zile; de data aceasta, îi scria lui Bonifacio, fără a ține seama de cele convenite, de a nu-i scrie, și-i zicea că se simte rău și că are neplăceri din cauza unei scrisori a lui Mochi, care încă nu sosise. Îi cerea o compensație, o vizită și... un avans de bani. Regreta nespus că restauratorul de la *Oliva* o jignise în amorul propriu, o ofensase, și dorea să-și achite datoria, ca să poată părăsi acea locuință proastă, și să-i spună grosolanului că nu știe să se poarte cu o doamnă singură și lipsită de apărare.

Primele reacții ale lui Bonifacio în fața acestei scrisori au fost demne de un Bayard și de un Cresus într-o piesă de teatru. Pentru o clipă, uită de sacerdoțiul său și se văzu pe teren străpungînd cu spada pe hangiul de la *Oliva* și azvîrlindu-i la picioare o pungă din inele de zale așa cum obișnuia să poarte Mochi în opere... Însă scrisul pocit al celeilalte scrisori îi atrase atenția; rupse plicul și citi dintr-o lovitură — și ce lovitură! — conținutul anonimei, căci anonimă era. Nu spunea decît:

„Hoțule! Nelegiuitule! Unde sînt cei șapte mii de reali restituiți prin spovedanie de un păcătos căit?"

Bonifacio, care se afla în dormitorul lui, se prăbuși peste plapuma cu flori albastre a umilului său pat. Simți o sudoare rece, urmată de unele simptome de sufocare.

„Nu mă simt bine!" își spuse. Însă deodată uită de răul său, de anonimă, de tot, deoarece Eufemia intră țipînd... și alergînd și se poticni de genunchii lui Bonifacio, exclamînd:

— Conașule, conașule... pe cucoana au apucat-o facerile!

Bonifacio sări ca un tigru, alergă prin săli și coridoare — cu o gheată și un papuc — așa cum îl surprinseseră scrisorile nefericite, și ajunse în dormitorul soției sale din cîteva sărituri.

Îngrozită, cu o față de osîndit la toate chinurile Infernului, Emma se răsucea agățată cu unghii de oțel de umerii și de gîtul lui Minghetti, care nu avusese timp să se ridice de pe scăunelul de lîngă pian. El cînta și se acompania, ca deobicei, cînd eleva lui scoase un țipăt de spaimă, surprinsă și îngrozită de primul semnal dureros al nașterii și se agăță de maestru și prieten, nu numai cu instinctul oricărei femei în asemenea clipe, ci hotărîtă să nu moară singură, dacă se putea muri din asta, hotărîtă acum să nu lase prada și să ducă cu ea, pe cealaltă lume, pe primul care îi cădea la îndemînă.

Apărînd Bonifacio, în cei trei se născu o mișcare ce păru că se supune impulsului unui aceluiași ordin al conștiinței; Emma lăsă gîtul și umărul lui Gaetano; acesta făcu un salt, îndepărtîndu-se de Emma, iar Reyes avansă hotărît, cu un gest de revendicare, să ocupe locul lui Minghetti. Emma se agăță și cu mai multă ardoare, cu mai multă încredere de gîtul puternic și de pieptul soțului său, care simți în contactul cu unghiile și în strîngerea puternică, nervoasă, o plăcere stranie și nouă, prezența relevată indirect a ființei pe care o aștepta cu atîta dorință. Aceasta însemna «el», da, «el», fiul care se afla acolo, care se anunța cu durerea mamei, cu această solemnitate tristă și misterioasă, gravă, sublimă în nesiguranța ei,, ale tuturor clipelor mari din viață.

În strînsoarea disperată a Emmei la fiecare durere, Bonifacio simțea, în afară de efectele firești ale slăbiciunii feminine în asemenea ocazii, în afară de simplele fenomene fiziologice, caracterul soției; vedea egoismul, tirania, cruzimea dintotdeauna. Emma, rezemîndu-se de el, părea să-i transmită prin atingere o parte din vechile jigniri din durerea ei, pentru a se ușura, iar Bonifacio atribuia acest gest dorinței de a-l molesta, de a-l face să sufere din plăcere.

— Bonifacio, mor, mor! țipa ea, ținută în brațe de soțul ei.

Greutatea, lui i se părea plăcută, și glasul, iubitor. Căută obrazul Emmei, ce era sprijinit de pieptul lui, și întîlni o expresie ca cea a Melpomenei de pe coperțile din *Muzeul dramatic*. Ochii, speriați, cu un ușor strabism, al lehuzei, nu arătau nici un fel de tandrețe; de bună seamă, ea nu se gîndea la copil; se gîndea că suferă, și nimic mai mult, și la faptul că putea să moară, și că era cumplit lucru să moară ea iar ceilalți să rămînă acolo în viață. Suferea și era furioasă; situația critică o făcea, ca în acea clipă supremă, să fie ca un condamnat la moarte nevinovat, însă nu resemnat, ci atașat de viață. A existat o clipă cînd Bonifacio crezu că simte dinții ascuțiți ai soției sale în carnea gîtului.

Minghetti dispăru din dormitor sub pretextul că se duce să-i anunțe pe ceilalți.

În adevăr: peste puțin timp veni, palid, vărul Sebastian; și după alte cinci minute Marta, foarte contrariată, deoarece evenimentul putea întîrzia cu cîteva zile apropiata sa înrudire, și poate că nunta va fi eclipsată de botez. S-ar putea crede, după felul ei de a privi întîmplarea, că se dădură garanții că Emma nu va naște decît după ce ea se va căsători. În sfîrșit, se prezentă Nepomuceno însoțit de vechiul medic, mamoșul ilustru, să

ne fie iertat, don Basilio; aceasta, avîndu-se în vedere că Emma mai păstra în suflet trădarea lui; căci pînă în ziua critică era considerat Aguado. Dacă, în clipa decisivă, lucrurile nu vor lua o întorsătură neplăcută, va fi considerat în acest fel. Dorea să nască cu miraculosul mamoş popular, căruia nu i-a murit niciodată vreo pacientă. Doamne şi femei din popor aveau mai multă încredere în acest bărbat decît la Sfîntul Ramón. Cele care mureau, mureau întotdeauna în mîinile mamoşilor lipsiţi de acel prestigiu supranatural. Ilustrul mamoş ştia să facă apel, la timp, la colegii săi. În lipsă de ştiinţă, avea conştiinţă, şi în acest fel mărea legenda care îl considera drept infailibil.

Bonifacio, care îi apăra întotdeauna pe medicii din localitate şi ataca cu duritate faima miraculoasă a marelui mamoş, văzîndu-l pe acesta intrînd, se simţi contaminat de credinţa generală. Să ne ierte ştiinţa şi domnul Aguado..., dar şi el însuşi se simţea plin de încredere în prezenţa acelui ignorant atît de versat, cu atît mai mult cu cît într-o zi îndepărtată îl condamnase pe el pe nedrept de sterilitatea soţiei sale. Acela era un fals profet care îi distrusese speranţa de a fi tată, şi de a ajunge la demnitatea ce i se părea lui cea mai înaltă. Oricum ar fi, don Venancio intră, ca întotdeauna, ţipînd, dojenind, declarînd că nu-şi ia răspunderea deoarece a fost chemat tîrziu. Nu salută pe nimeni; pe Reyes îl îndepărtă de soţia sa cu o îmbrînciturăr; pe aceasta o făcu să se întindă pe pat, şi chiar sub nasul lui Bonifacio ceru atîtea ustensile, încît lui, viitorul tată, i se păru că ceea ce ilustrul mamoş solicita, nu era altceva decît materiale pentru a moşmondi sfori cu care să-l sufoce pe copil.

Sebastian devenit sceptic, de cînd se lăsase de romantism, şi se îngrăşase, zîmbea, dînd asigurări că lucrurile nu stau chiar aşa şi că evenimentul nu poate avea loc acum.

Don Venancio se grăbea, luînd măsuri cu abilitatea unui pompier în caz de incendiu. Întotdeauna făcea acelaşi lucru. Sebastian îl văzuse în multe ocazii, ce nu pot fi povestite acum.

Marta crezu că în rolul de fetiţă nevinovată care-i revenea în această comedie exista şi următoarea soluţie: să plece. Şi se retrase în sufragerie, unde dădu de Minghetti, care înmuia biscuiţi în vin de Málaga. Nu era într-atît de vesel cum ar fi trebuit să fie.

De aici se auzeau, din cînd în cînd, ţipetele în surdină ale Emmei.

Marta îl privea pe italian cu răutăcioasă curiozitate. „De-ale lumii!" gîndea nemţoaica, care, în fond, în tristeţile ei, era mai sceptică decît Sebastian. „Acesta stă aici, ca şi cum nimic nu-l privea cu nimic, iar celălalt nefericit..." Minghetti continua să înmoaie biscuiţi şi să bea vin. Sfîrşi prin a-şi pironi ochii în privirea insistentă şi expresivă a Martei. Prinse o ridiche de frunze şi, apropiindu-se de afectata nemţoaică, cînd ea crezul că vine să-i destăinuie un secret, să-i facă o confidenţă... o prinse de mijloc şi-i aplică pe buze un sărut zgomotos.

Ţipătul Martei se amestecă cu celălalt din depărtare, pe care îl scotea lehuza.

XVI

„Voi fi tată!" Şi la ideea aceasta în creierul lui Bonifacio cuvintele explodară ca nişte detunături de praf de puşcă în focuri de artificii. Reyes observă, cu mari regrete, că inima sa lua, cu ocazia acestui eveniment atît de solemn, parte mai mică decît capul... şi decît retorica. Acea demnitate nouă, prima, din viaţa sa, la care era chemat, de ce îl lăsa, în fond puţin rece? Mai ales, de ce nu iubea încă pe copilul din sufletul lui, în calitate de copil şi nu în calitate de concept? Băiat sau fată? Mister, gîndi Bonifacio, şi în clipa aceea se îndoia de sancţiunea pe care realitatea o poate da presimţirilor. Poate că fată; chiar dacă e aşa, să mă ferească Dumnezeu! tot mister este.

Apoi ridică plapuma aşternutului şi se culcă.

Faptul de a se culca, chiar pentru cîteva ore, i se părea un fel de abdicare. „Rolul de soţ, ajuns în clipa naşterii, este prea pasiv, şi neluat în seamă." Bonifacio era nerăbdător să facă ceva, să intervină direct şi cu eficacitate în această afacere, care avea pentru el o atît de mare importanţă.

Ceva în plus: cu toate că raţiunea îi spunea că, în asemenea cazuri, soţii din întreaga lume nu aveau ce face, şi că totul nu era decît treaba mamei şi a medicului, i se părea că stînd aici este şi mai inutil decît ceilalţi toţi în asemenea situaţie, că prea era ţinut deoparte, că prea se făcea abstracţie de el.

Cu toate acestea, ceea ce îi spusese Venancio nu putea fi contrazis.

— Dumneata, prietene Bonifacio, la culcare; pentru cîteva ore deoarece asta poate dura, şi vom avea nevoie de forţele tu-

turor; și dacă dumneata nu te odihnești acum, nu vei putea fi de folos atunci cînd va fi nevoie.

Bine, lucrul acesta este rațional. De aceea se culca, deoarece el se supunea întotdeauna argumentului plauzibil, și se gîndea să fie și mai supus, dacă se putea, acum cînd va fi tată și era dator să dea exemplu. Însă ceea ce nu era drept să fie, era să se despartă de toți ceilalți. Inclusiv de Emma și de privirile și de gesturile de mirare cu care ceilalți primeau dovezile sale de solicitudine paternală și conjugală, toți cei care se agitau în jurul soției sale: doña Celestina, moașa oficială, care venise la sfaturile lui don Venancio; soțul moașei, don Alberto, care și el se afla acolo; Nepomuceno, Marta, Sebastian și chiar generosul Minghetti, chiar dacă acesta îl privea din cînd în cînd cu priviri ce păreau că arată un oarecare respect și uimire.

Reflectînd și făcînd legătura dintre evenimente, Bonifacio ajunse să-și amintească că însăși Serafina dorise să-i dea de înțeles, cu timp în urmă, că nașterea copilului său, al lui Bonifacio, reprezintă ceva ce nu trebuie privit cu prea mare seriozitate; însuși Julio Mochi, într-o scrisoare trimisă cu luni în urmă din La Coruña, îi vorbea despre această problemă și despre entuziasmul său paternal, cu oarecare silă, în spatele căror cuvinte lui i se părea că vede zîmbete de compătimire și chiar zeflemitoare. Dar, în sfîrșit, gesturile Serafinei și ale lui Mochi puteau fi invidii și teama de a-și pierde prietenia și protecția sa. Serafina vedea, cu precizie, că ceea ce va veni, va fi un rival, care va sfîrși prin a fura cu totul inima fostului său iubit a bunului său prieten... „Biata Serafina!" Nu, nu trebuia să-i fie teamă. El avea inimă pentru toți. Caritatea, fraternitatea, erau compatibile cu morala cea mai strictă. Fără a mai pune la socoteală că... să o spunem pe față, chestia cu dragostea paternală nu era un lucru atît de intens, atît pe puternic, așa cum crezuse el că se vede de la distanță. Ei, aș! Se afla față de marile pasiuni la o distanță de o sută de poște. Unde se afla acea satisfacție intimă, egoistă, care întovărășește plăcerile dragostei și ale vanității satisfăcute? Unde este zîmbetul acela al vieții, care reprezintă cadrul care închide fericirea în clipele sublime ale pasiunii?

Asta era cu totul altceva; un sentiment auster, puțin cam rece, poetic, asta da, prin misterul care îl însoțea; însă avea mai mult din solemnitate și altceva nimic. Era ceva ca o investitură, ca a te face episcop; în sfîrșit, nu era o bucurie și nici o pasiune.

Și Bonifacio se răsucea în pat, nerăbdător, ca un mînz, stăpînindu-se doar pentru a îndeplini voința lui don Venancio.

„E limpede, e nevoie de ceva odihnă; poate să nască în noaptea asta, sau să nu nască nici pînă mîine dimineață... sau poimîine. Toate aceste țipete pot fi o alarmă falsă. Cît de bună este ea! Dacă don Venancio nu ar fi atins copilul... eu încă nu bănuiam nimic. Însă, oricum, Emma este în stare să se plîngă de dureri și cu o lună mai înainte decît e cazul. Asta e, da, să dormim. Chestia asta poate să dureze destul și va trebui să veghem mult, dacă intrușii ăștia mă lasă în pace. Ceea ce pare straniu este că Emma, care tot timpul m-a luat drept un infirmier, și drept un fel de măsuță de noapte, acum nu mă mai cheamă alături de ea. Rar așa femeie! Și acum, cînd eu aș ajuta-o cu atîta plăcere!."

Căldurica de sub plapumă, ce începea să-i ademenească somnul, înclinîndu-l pe Bonifacio spre viziuni cețoase, la o contemplare soporifică de imagini și amintiri plăcute, care îl făcură să gîndească, suspinînd.

„Dacă Serafina ar fi soția mea, și copilul acesta al ei, și eu ceva mai tînăr!"

Ca și cum felul acesta de a gîndi și a dori ar fi fost o tăietură de cuțit, undeva înlăuntrul lui, nu-și dădea seama unde, Bonifacio simți o durere spirituală, la fel ca un protest, și în urechi i se păru că aude un fel de zgomot foarte îndepărtat, dinspre camera soției sale; ceva asemănător cu primele plînsete ale unui copilaș.

„Dumnezeule, dacă...!" Fără a dori să mărturisească, simți o remușcare pentru că gîndea, și superstiția îl făcu să creadă că fiul său se năștea în aceeași clipă în care tatăl îi renega într-un oarecare fel și pe el și pe mama lui.

— Suflet din sufletul meu! strigă Bonifacio, dîndu-se dintr-un salt jos din așternut. Lucrul acesta ar fi fost ca și cum s-ar naște orfan de tată! Fiul meu! Emma, Emma, soțioara mea!

Deschide ușa dormitorului, și Bonifacio auzi, în primul rînd, în mod distinct, limpede, vaietul enigmatic al unui nou născut. „Propria lui carne se renăștea plîngînd!"

— Un copil! Ai un copil, domnule! — țipa Eufemia, care intra ca o furtună și ajungea chiar să-l atingă pe înspăimîntatul Bonifacio, fără să observe că stăpînul se afla în cămașă de noapte, în mijlocul camerei. Nici ea și nici el nu observaseră aceasta; slujnica era entuziasmată, înduioșată. Bonifacio îi mulțumi din suflet și, în timp ce-și trăgea pantalonii pe dos și-și îndrepta greșeala tremurînd, gîfîind, nu era hotărît încă dacă trebuie să rupă odată pentru totdeauna cu convenționalismul și

să alerge în indispensabili prin casă. Însă nu; se îmbrăcă pe îndelete, și poticnindu-se de pereți, de uși, de mobile, și de persoane, ajunse la patul soției sale.

În poala doñei Celestina văzu o masă de carne învinețită și cu mișcări ca de broască; ceva ca un animal troglodit ce se vedea surprins în viziunea lui și scos cu forța la lumină și la pericolele vieții; Bonifacio, într-o fracțiune de secundă, își aminti că citise că unele biete mici animale ale mării, fugind de dușmani mai puternici, se resemnau să trăiască ascunse sub nisip, renunțînd la lumină pentru a-și salva viața: într-o închisoare eternă, de teama lumii. Așa i se păru fiul său. Întîrziase atîta! Își închipui că se născuse cu greutate, și că porțile vieții îi erau deschise cu violență.

— Cu capul, Bonifacio, cu capul! spunea o voce slabă și alîntată, din pat.

Bonifacio, fără să înțeleagă ceva, se apropie de Emma și îi dădu o îmbrățișare plîngînd.

Emma plîngea și ea, nervoasă, foarte slăbită, epuizată, devenită dintr-odată bătrînă. Se lipi de gîtul soțului său cu puterea cu care ea se agăța de viață, și spuse ca și cum s-ar fi plîns, însă fără glasul aspru de altă dată:

— Cu capul, cu capul, ai aflat Bonifacio?; a ieșit cu capul!

— E limpede că s-a ivit cu capul! strigă don Venancio, care se afla de cealaltă parte a patului, cu mînecile suflecate, cu cîteva pete de sînge pe cămașă și pe redingotă, transpirînd, semănînd mai degrabă cu un măcelar.

— Dar fătul și-a arătat mult timp capul... Bonifacio!

— Da, secole, spuse medicul.

— Ție nu ți-a spus; ție ți-a spus să pleci. Dar a existat un pericol, nu-i așa, don Venancio?

— Vai, fata mea, nici n-am apucat să mă culc...

— Da, dar evenimentul era foarte aproape... I se vedea capul... și nu ți s-a spus ca să nu te sperii... A existat pericol!...

Și Emma plîngea cu o oarecare ciudă împotriva pericolului depășit, însă mult mai înduioșată de plăcerea de a trăi, de a se fi salvat, cu sufletul plin de un sentiment de recunoștință față de Dumnezeu, dar ea nu-l avea, deoarece nu se gîndea la Dumnezeu, se gîndea la sine însăși.

— În sfîrșit, în sfîrșit, mai puțină vorbă! strigă Venancio, și acoperi cu un șal umerii Emmei. Și-acum, ai grijă să dormi!

— Nu, fata mea, de dormit nu; lucrul acesta este periculos, exclamă Bonifacio, cuprins de un fior. Ideea morții soției sale îi trecu prin gînd ca o spaimă. Să moară, ea! Să rămînă «el» fără mamă! Și se întoarse spre fiul său, care plîngea ca un profet.

O, minunăție! În clipa aceea văzu pe obrazul noului născut, zbîrcit, lipsit de grație, lamentabil, imaginea vie a propriului său obraz, așa cum îl văzuse uneori într-o oglindă, noaptea, cînd își plîngea de unul singur umilirea sa, nenorocul. Își aminti de noaptea în care îi murise mama; el, la culcare, dezolat, se privise în oglinda pe care o întrebuința la bărbierit, cu gîndul aiurea, ca de obicei, pentru a observa dacă nu cumva avea cearcăne și limba încărcată, iar drept rezultat i se întipărise acea expresie tragicomică, fața aceea de maimuță care se sufocă, atît de diferită de cea pe care el credea că o are, cu simțămintele lui atît de pure și de poetice. Cu toate că avea trăsături regulate, în clipa cînd plîngea devenea foarte urît, chiar ridicol, cu o înfățișare asemănătoare celeia pe care i-o dădea feței sale muzica cea mai sentimentală interpretată la flautul lui Valcárcel. Fiul său, bietul său fiu, plîngea în felul acesta; foarte urît, vizibil și lamentabil în același timp. Însă... era leit lui! Da, avea aceeași expresie de sufocare. Apoi, liniștindu-se puțin mulțumită unei înghițituri de apă îndulcită cu zahăr, ce i se păru ca o inundație plăcută, făcu o strîmbătură din gură și nas, care-l făcu pe Bonifacio să-și reamintească de bătrîn. „O, la fel ca tatăl meu! Copia mea!"

Și în timp ce-și simțea spiritul liniștit și potolit, remușcarea de a fi procreat îl împunsa cu primele dureri ale paternității, ce continuă să crească prin îngrămădiri de emoții, prin suferințe stranii, ce rănesc, ca fiind proprii, sfînta milă a dragostei de copii.

Conștiința îi spunea lui Bonifacio: „Nu voi reuși să mai fiu vesel, lipsit de griji; însă complet nefericit niciodată... dacă-mi trăiește copilul." Deodată, lumea căpătă în ochii lui un înțeles solid, pozitiv; el devenea mai practic, mai puțin idealist, mai puțin visător, mai puțin cuprins de nostalgii celeste; însă și viața devenea mai serioasă; serioasă într-un fel nou. Copilul continua să plîngă, în ciuda faptului că avea un adăpost și niște scutece brodate, și foarte curate, care lui Bonifacio i se păreau nepotrivite avînd în vedere solemnitatea clipei, fiind foarte incomode. Oh, da; semăna cu el la... chip, și la modul de a se plînge de viață! Ceilalți s-ar putea să nu vadă această asemănare; însă el era sigur de ea, era o copie fidelă.

Era fiul viscerelor sale, poate și al cugetărilor sale și al sensibilităților sale, nesuspectate de lume, nici măcar, la rigoare, de Serafina.

Cîteva ore mai tîrziu, cînd dispăruse de acolo don Venancio și întregul cortegiu de masacru, sau, cel puțin, de lucru murdar pe care-l aveau acele mari împrejurări văzute de aproape, Bonifacio consimți ca Emma să vorbească din nou pe larg, și pînă în clipa în care au intervenit în discuție rudele și prietenii.

Ce de amintiri evoca Valcárcel! Însă toate erau în linie maternă. Reînvia în ea vechea manie patronimică și a neamului.

— Unchiule, unchiule! Sebastian, Sebastian! Să aud, cu cine seamănă Antonio? întrebă Marta.

— Păi, fată, stăpînul casei, fiul meu. Îl cheamă Antonio, pentru sufletul meu, din clipa în care eu am avut cap de a gîndi la ceva care să nu aibă legătură cu pericolul și durerea.

— Seamănă, firește, spuse Sebastian, cu eroul de la Las Alpujarras [30]... la tizul său don Antonio Diego Valcárcel y Meras, întemeietorul nobilei case Valcárcel.

— Și ca să nu fie zis în glumă, să fie adus portretul și se va vedea.

Nu a existat altă soluție. Doi servitori și Sebastian au dat jos tabloul restaurat al ilustrului bunic ca să-l confrunte cu fiul lui Bonifacio, pe care maică-sa îl scoase din căldura patului său. Unii au găsit că seamănă, cu toate că numai pe departe; alții au negat totul printre hohote de rîs. Antonio plîngea și Bonifacio continua să-i vadă asemănarea cu sine însuși, așa cum se văzuse în oglindă în noaptea cînd muri mama sa; dar ceea ce, după părerea lui, se accentua după trecerea anilor, era asemănarea cu Reyes bătrînul, cu don Pedro Reyes, mai ales printr-o cută de pe frunte, în linia nasului și în strîmbătura caracteristică a buzelor.

Marta, fără nici un motiv serios, era contrariată, și luase o mutră acră care deseori îi apărea pe față fără să-și dea seama, și o îmbătrînea și mai mult și o făcea și mai urîtă; mutră ce îi apărea mai ales atunci cînd era cuprinsă de invidie, cînd era neluată în seamă. Vedea în botez o demonetizare a nunții sale.

— Mie, spuse; Antoñito nu-mi amintește nici tipul Valcárcel și nici tipul Reyes. Pare să fie ceva străin. Fetițo, tu ai visat vreun prinț rus.

[30] Regiune în Spania, între Granada și Almeria, unde au avut loc ultimele lupte între mauri și spanioli (1568—1571) (N. tr.).

Surorile Ferraz, ce se aflau acolo, au rîs de glumă, simulînd nimic răutăcios în asta.

Ceilalți au tăcut, surprinși de îndrăzneală.

Emma nu sesiză aluzia. Bonifacio nici atît.

Bonifacio observă că se continua să se vorbească despre neamul Valcárcel, dacă copilul va semăna cu bunicul lui, dacă va fi avocat, dacă va fi un jucător de cărți, ca atîția alții din familia lui; amintirile din familie se adunau, bune sau rele. Nimeni nu-și amintea de antecedenții lui Reyes, neîncercînd nici o asemănare cu ei.

Antonio continua să plîngă, și lui Bonifacio nu-i lipsea mult să facă la fel.

„Tatăl său! Mama sa! Dacă mai trăiau! Dacă s-ar fi aflat acolo!". Bonifacio, atît cît putu, fugi de larmă. Îi lăsă pe ceilalți, care se distrau la toate împrejurările și evenimentele proprii acestei împrejurări. În acest timp, copilul dormea și nu i se permitea să-l vadă, iar Emma, acum mai puțin nervoasă, însă mai obosită, cu puțină febră, revenea la vechea ei deprindere și îl expedie de lîngă ea nefiindu-i de folos. Bonifacio se refugia în singurătatea dormitorului său, și cu gîndul își contempla fiul.

— Da, fiu, da! își spunea, cu fața afundată în pernă. Trebuia să fie fiu. Îmi spunea glasul lui Dumnezeu. Fiu! Unicul meu fiu!

Emma, în prima zi, și în tot cursul timpului, se aflase într-o stare de excitare sentimentală; soțul său crezu că maternitatea o va transforma; însă în dimineața următoare, se trezi cu o stare febrilă și deloc afectuoasă; cînd starea de slăbiciune îi permise, se înfurie pe măsura energiei sale. I-au vorbit de lehuzie, de pericolele postnatale, și din nou se îngrozi. Uita aproape de micuț, pe care îl ținea sub plapumă, și refuza să-l arate cuiva, nici chiar tatălui său, pentru a nu se deranja și a nu răci. Bonifacio nu reușea să-și vadă copilul decît la momentele solemne, cînd doña Celestina îl primenea. El lua într-una o altă înfățișare. Cînd aducea cu un absolut oarecare nou născut, își pierdea acea asemănare cu el însuși pe care Bonifacio o găsise din prima clipă. Reyes începu să se dezorienteze. Afară de aceasta, se văzu nevoit să renunțe să i se pună băiatului un nume, Bonifacio sau Pedro, deoarece Emma, de la bun început, a pretins să i se spună Antonio, chiar mai înainte de a fi botezat. Va fi numit Antonio Diego Sebastian, deoarece Sebastian va fi nașul. Bonifacio trecu peste toate. Nu dorea să existe neînțelegeri; orice neînțelegere putea fi interpretată de Emma drept ofensă. Nu, încă nu sosise timpul. Pe toate

le amîna. Nu se hotărîse el să fie foarte energic? Nu se decise el să salveze, dacă mai exista timp, interesele fiului său și a-i da exemplul propriei sale demnități? Așadar, nu avea motive să se precipite. Și nici nu voia, pentru moment, explicații cu Nepomuceno. Exista timp suficient pentru toate. Totuși, circumstanțele l-au obligat pe Bonifacio să-și impulsioneze atitudinea sa energică. Din Cabruñana, o așezare aproape de țărmul mării, acolo unde neamul Valcárcel avea cîteva gospodării țărănești ce proveneau din averea statului, sosiră știri proaste cu privire la un oarecare intendent de mîna a doua, care dispunea după bunul său plac de rentele Emmei, iertînd credite întîrziate sau, cel puțin, amînînd la nesfîrșit încasarea lor sau depunînd în contul său, cu dobîndă banii încasați; pe scurt, individul exploata în profit personal bunurile fostului său stăpîn. Nepomuceno nu prea dădea importanță acestui denunț. Afacerea s-a discutat la masa de seară; și cînd don Juan și vărul conveniră să treacă cu vederea amănuntul, spre marea surpriză a tuturor celor prezenți — adică a celor din neamul Valcárcel și ai familiei Koerner — Bonifacio, palid, cu glas tremurînd, însă ferm, ascuțit, țipător și dînd lovituri energice, totuși ponderate, cu mînerul unui cuțit, pe masă, spuse:

— Firește, eu văd lucrurile altfel, și chiar mîine, deoarece botezul va întîrzia, și mai ales că Emma nu vrea ca băiatul să aibe vreo constipație din cauza timpului nefavorabil, chiar mîine deci, cu toate că-mi este greu, iau diligența de Cabruñana și mă voi duce la Pozas și la Sariego, și voi controla socotelile domnului Lobato. Nu admit să ne mai fure în continuare.

Urmă o liniște solemnă.

Bonifacio nu ezită o analogie cu iminența unei furtuni. Deocamdată, el era cel care provocă o uimire incredibilă. Reyes își dădea bine seama că se afla singur acolo, că toți din neamul Valcárcel și viitoarele lui noi rude prin alianța Koerner îl vor devora cu cea mai mare satisfacție. Nu s-ar putea spune că ar fi fost neliniștit, sau chiar înspăimîntat de îndrăzneala sa; dar chiar era! Însă, este știut că un tată de familie întreprinzător este dator să fie erou. Începeau sacrificiile și bineînțeles, sacrificii dureroase; și astfel hai la drum. Sinceritatea în noua luptă începută se făcea cunoscută prin durere!

Cu toții îl priviră pe Bonifacio, și apoi pe don Nepomuceno, căruia îi cădea onoarea de a răspunde.

Don Juan, care era cu desăvîrșire un om greoi și potolit, se schimbase mult odată cu influența și ațîțările Martei. Mai ales, se baza mult pe debilitatea și ignoranța inamicului. Nu

ocoli problema cu vorbe complezente. Trecu direct la țintă și fără nici un fel de eufemisme. Doar în tonul vocii, de obicei calmă și liniștită, exista o oarecare lipsă de autoritate.

— Chestia asta, cum că sîntem furați, presupun că nu te-ai referit la mine?

Dacă cuvintele lui Bonifacio erau o mănușă azvîrlită, atunci această mănușă era ridicată de Nepomuceno cu toată aroganța. Înainte ca Reyes să răspundă, don Nepo își privi satisfăcut logodnica, care îi aprobă cu privirea comportamentul său curajos.

În clipa aceea, Bonifacio care nu se aștepta la o bătălie decisivă, la un duel mortal ca cel de față, își aminti cu groază de scrisoarea anonimă de acum două zile, pe care o uitase complet din cauza intempestivității evenimentelor.

„Acesta este purgatoriul, gîndi. Eu am păcătuit, eu am delapidat, eu am furat averea fiului meu, și acum mă aflu în purgatoriu, care arată așa, făcut din logică și etică, nimic mai mult decît din logică și etică."

— Pentru Dumnezeu, unchiule, spuse în tihnă și căutînd ca în glasul său să existe și măsură și integritate. Pentru Dumnezeu! Cum puteam să mă refer la dumneata? Am spus-o pentru Lobato, care este un tîlhar mare.

— Un tîlhar acceptat de mine de ani și ani de zile, dacă este să dăm crezare la ceea ce spune Pepe a lui Pepa José, denunțătorul nemulțumit... și care va să zică, Lobato și cu mine sîntem de acord să vă ruinăm pe voi, să lichidăm bunurile din Cabruñana.

— Nu a spus nimeni așa ceva, unchiule; nimeni nu a spus...

— Ceea ce spun eu, domnule Reyes — și domnul don Juan Nepomuceno dădu o lovitură de pumn, nu prea puternică, peste masă — este că tu nu ești un om practic și că îți stă rău noul rol pe care dorești să-l iei devenind tată de familie.

O pufnitură de rîs a Martei, seacă, stridentă, ce dorea mai mult să fie o pereche de palme, răsună în sufragerie, înspăimîntînd chiar și pe proprii ei aliați. Cu toții s-au privit în mare surprindere. Marta, cu obrazul ei de șarpe care se umflă, repetă pufnitura de rîs, privind cu cinism pe Bonifacio, care și el privi pe buna sa prietenă, fără să înțeleagă nici un cuvînt din rîsul acela inoportun.

Și don Nepo, a continuat.

— Un om practic, cu experiență în afaceri, nu exagerează zelul și nici neîncrederea precum și nici nu ia în serios toate

pălăvrăgelile. Bine ar fi ca eu, bunăoară, să dau crezare la ceea ce îmi spunea o scrisoare anonimă, pe care am primit-o zilele trecute, asigurîndu-mă că tu ai încasat două mii de duros de la o restituire făcută, sub secretul spovedaniei, la succesiunea socrului tău.

— Tot ce încasez eu îmi aparţine!... exclamă cu glas limpede, pe ton ridicat, destul de energic, stăpînul casei, ridicîndu-se în picioare, însă fără a da cu pumnul în masă.

Se ridicară cu toţii în picioare.

— Ţie nu-ţi aparţine nimic! răspunse vărul Sebastian, care făcu un pas spre Bonifacio, etalîndu-şi în faţa celor prezenţi musculatura vînjoasă, trupul ce părea herculean. Marta, fără să gîndească la ceea ce făcea, îşi sprijini o mînă peste umărul lui, ca şi cum l-ar încuraja la bătălie. Se ştie că avea mai mare încredere în puterea vărului Sebastian decît în cea a viitorului său soţ.

Bonifacio se văzu pus pe scenă şi la timp nepotrivit, aşa fără să fi intenţionat, prosteşte, şi ăsta era lucrul pe care dorea totdeauna să-l amîne.

— Domnilor, să nu facem atîta zgomot pentru nimic. Ceea ce eu nu permit nimănui, şi jur pe Dumnezeu că nu voi fi de acord, este ca acum să se işte un scandal. În primul rînd este vorba de soţia mea, şi dacă ea află de lucrul acesta... se poate întîmpla o nenorocire... şi vai de acela care îl va provoca!

Au rămas uimiţi cu toţii. Bonifacio părea un altul.

Chiar Sebastian, care era desigur un bărbat curajos şi puternic, şi în stare să-l azvîrle peste balcon pe funcţionarul unchiului său, se umili oarecum prin ceea ce el califică drept forţa morală a acelor cuvinte, a acelui gest şi a acelui ton.

Cu toţii au înţeles că bietul Bonifacio era dispus să muşte şi să zgîrie pentru a împiedica ca sănătatea Emmei să fie periclitată.

— În linişte putem avea orice discuţie — spuse don Nepo, care dorea să-l facă să vorbească pe imbecil pentru ca în felul acesta Bonifacio să spună tot ce ştie şi ce legi anume îi băgase în cap proaspătul avocăţel.

— Fără zgomot şi fără pasiune, îndrăzni să intervină respectabilul şi bucălatul Koerner, care se credea că poate lua parte la discuţie, ca mediator.

— Este adevărat, spuse Bonifacio. Pasiunea nu conduce niciodată la nimic, niciodată...

— Pe bună dreptate, adăugă neamţul. Şi dumneavoastră vă va fi uşor să vedeţi că aici, la rigoare, nu există nimic...

Nici Bonifacio nu poate să aibă neîncredere în unchi, şi nici unchiul faţă de Bonifacio, deoarece nimeni nu pune la îndoială dreptul său legitim.

— Fiecare cu drepturile lui, obiectă Nepo.

— Desigur; şi nu e momentul să se vorbească despre asta acum, cînd, în ultimă instanţă nu lipseşte cine să ne spună fiecăruia ce rol avem de îndeplinit.

Bonifacio îşi recîştigă încrederea.

Aluzia la justiţie era clară. Don Nepo simţi un val de mînie urcîndu-i-se la obraz. Şi recurse la răzbunarea sa supremă. Să se abţină şi să jure că i-o va plăti mizerabilului.

Îi biciui obrazul cu intenţia, şi avînd acum mînia uşurată se bucura de viitoarele cruzimi ale răzbunării, reuşind să-i spună senin şi surîzător:

— În sfîrşit, Bonifacio, ai dreptate; socotelile vor fi puse la punct cînd Emma se va însănătoşi, şi va putea vedea cifrele pe care tu eşti dator să le înţelegi, nu-i aşa? şi să ne spui ce aţi cheltuit voi, ce am economisit eu... şi cine... ce şi cui datorează. Ceea ce trebuie să te previn este că, dacă veţi continua să cheltuiţi ca pînă acum, falimentul este sigur... Sînteţi, se poate spune, ca şi ruinaţi. Emma a cheltuit ca o nebună, şi tu, cred că nu vei nega... i-ai dat exemplu... tu ai tîrît-o în această viaţă dezordonată. Şi ştim cu toţii de ce.

— Toţi, exclamă cu solemnitate Sebastian, care se ţinuse în zadar după Gorgheggi, pe care o mai dorea şi acum.

Bonifacio care în seara aceea avea energia de a se lupta cu oamenii, nu a mai avut-o pentru a rezista faptelor; şi faptele erau teribile; erau ruinaţi, şi aceasta începu de la el, şi chiar de ceea ce furase unchiul era tot el vinovat, că-i permisese! Şi furtul lui, furturile lui, pentru a plăti toate capriciile unei iubite!

Fusese nevoit să se aşeze, palid, fără a mai ţine socoteală că-i tremurau picioarele. Unchiul văzu acolo pe acelaşi Bonifacio de totdeauna, şi căpătă curaj, fără a fi însă arogant, ci doar fals împăciuitor.

— Vrei să te repezi pînă la Cabruñana şi să vezi ce se întîmplă acolo? De acord; porneşti mîine la opt, care este ora de plecare a diligenţei. Vino la mine în birou, şi vei vedea registrele şi scriptele de acolo... Totul, vei vedea totul. Vei lua tot ce ai nevoie, şi vei căuta să te documentezi, deoarece nu te vei prezenta în faţa lui Lobato numindu-l hoţ fără să ştii pentru ce, nu-i aşa?

Bonifacio, lipsit total de putere, îl urmă mașinal pe unchi, și în urma lor, Koerner, Marta și Sebastian rămaseră singuri în sufragerie.

Koerner, totdeauna în rol de rege Nepot, venea în calitate de asesor. Asta îi mai lipsea lui Bonifacio! În biroul unchiului suportă rușinea la care se și aștepta. Nepo, cu o mare viclenie, cu intenții feline, îi explica neîncetat toate problemele privind administrarea bunurilor din Cabruñana, în termenii cei mai tehnici din dreptul consuetudinar.

Bonifacio nu avea o noțiune clară despre contractul de arendare. Cuvîntul for îi suna a grecesc; întovărășire... arendă... răscumpărare... și apoi alte o sută de cuvinte din *Dreptul civil*, în plus cele din dialectul juridic al regiunii, trecură pe la urechile lui ca niște sunete lipsite de sens. Nu înțelegea nimic. Înțelegea în mod vag că este înșelat și că Nepomuceno dorea să-l zăpăcească și să-l umilească. Cădea în o mie de contraziceri, în nenumărate greșeli, dorind să-și explice ceea ce ei îi explicau, și cînd dorea să-și spună o părere personală, Koerner îl ajuta să-i scoată și mai în relief neîndemînarea și ignoranța lui.

— Însă, omule, eu, care sînt un străin... cunosc mai bine decît dumneata toate obiceiurile acestei țări... și legile Spaniei!...

Ajungîndu-se la cifre, Koerner se scandaliză în mod sincer, și Bonifacio nu știa să facă o împărțire, și abia putea să înmulțească.

Pentru a scăpa din acea mocirlă, umilit, stingherit, acoperit de rușine și plin de remușcări, Bonifacio vru să discute probleme mai importante, care să nu fie îngrozitor de mărunte și de obscure, și foarte încurcate pentru el, biet flautist... și ca atare îndreptă discuția, împotriva voinței lui, spre problemele fabricii.

Era ațîțat în amorul său propriu ofensat, și, uitînd de prudență, abordă delicata problemă a celor două industrii, fără a fi în prealabil pregătit. Era ora trei de dimineață cînd Koerner și Nepo, răniți în adîncul lor, i-au pretins să audă întreaga poveste a acelei administrări dezastruoase; trebuiau să se dezvinovățească, căci el provocase chestiunea, și pentru asta doar se aflau acolo, ca să răspundă...

Și, vrînd, nevrînd, Bonifacio fu nevoit să audă, să vadă și să înțeleagă. I se puseră în față registre de procese verbale, devize, polițe, planuri, dosare, o pădure întunecată care îl făcuse să piardă noțiunea de timp și de spațiu... Se credea în aer, într-o adunare vrăjitorească. Urechile îi vîjîiau. În timp ce ceilalți îi explicau, gesticulînd, ceea ce lui îi suna în grecește,

somnul, mînia, remușcarea îi umpleau creierul ca un viespar... Ar fi mușcat, s-ar fi înfuriat și plîns cu multă poftă. Ochii i se închideau, îi ardeau urechile, picioarele i se îndoiau... „Căzuse într-o cursă din slăbiciune, din imbecilitate. Sigur intrase acolo, cînd trebuia să vină cu un judecător, un contabil, un avocat, experți, și cu o pereche de jandarmi."

După două ore de zăpăceală, de adevărată agonie, Bonifacio avu putere doar să se îndrepte spre ușă, urmat de cei doi monștri, care continuau să-i explice în amănunțime ruina neamului Valcárcel în administrarea fabricii, și ruina lui Antonio Reyes, unicul său fiu. În sufragerie, și era aproape ora cinci dimineața, încă se mai aflau, așteptîndu-i, Marta și Sebastian, pe jumătate adormiți și căscînd. Și-au alăturat argumentele lor acelora ale lui Nepo și ale lui Koerner; și, urmărit de acel coșmar de nedescris, Bonifacio, mort de somn, beat de mînie, de febră și de oboseală, o luă pur și simplu la fugă și se încuie în camera sa, hotărît mai mult ca oricînd, asta da, să plece, odată cu revărsatul zorilor, la Carbruñana, întovărășit de documentele pe care unchiul i le puse la dispoziție. Va pleca fără să-și ia rămas bun de la Emma, fără a-și vedea fiul său, pentru a nu-și diminua din curaj, și nici ca soția sa să nu aibă timp să-i schimbe acea hotărîre irevocabilă. „Eu nu înțeleg nimic din jurisprudențe, nici din întovărășiri, nici din arendare, nici din cifre, și nici din fabrici; însă trebuie să fiu hotărît să merg mai departe. Am spus că voi pleca de dimineață, înainte de răsăritul soarelui. Plec. Febra Emmei nu este prea mare; va ceda. Cît despre Antonio, nu i se va întîmpla nimic; plec la Cabruñana, și-l voi obliga pe Lobato să-mi dea socoteală... și mă reîntorc poimîine cu două sau trei dădace, la alegere, căci prin părțile acelea sînt femei foarte bune. Emma poate că nu o să vrea, și, la rigoare, nu poate crește un copil. Îl vom crește noi, doica și cu mine. Oricum, cu cît mai puțin sînge Valcárcel, cu atît mai bine."

Bonifacio nu putu să doarmă, și continua să amestece în creierul său, împreună cu viziunile sale de coșmar, complet treaz, remușcările sale de odinioară, mîniile și rușinile de acum, intențiile de energie viitoare și aparențele sale de tată. „Acțiunea era un lucru teribil; era mult mai plăcut a gîndi, a imagina... Însă un tată este dator să fie harnic, practic, pozitiv... și el va fi; pentru Antonio, pentru Antonio al său... Însă, deocamdată, amărăciunea, rușinea pentru ignoranța pe care o are față de problemele cunoscute de toți cei ai casei, în afară de el, toată

acea harababură de pasiuni josnice, vulgare, de rînd, îi răpeau întreaga fericire prezentă, aceea de a fi tată."

Cînd toţi dormeau şi soarele începu să-şi recapete drepturile, Reyes ieşi din casă, cu hîrtiile sale într-un sac de mînă, luă diligenţa de Cabruñana, şi înainte de ora prînzului se şi afla disputînd cu Lobato în mijlocul unui parc, în faţa unor stejari pe care intendentul consimţise să-i doboare un gospodar din sat, deoarece, după gurile rele, cei doi erau în cîştig. Lobato, o fostă căpetenie carlistă, era un amestec de lup şi vulpe; vorbea cu greutate, citea silabisind, şi scria în aşa fel încît, dacă îi convenea, putea să nege că mîzgăliturile acelea ar fi fost litere... şi el era stăpînul ţinutului prin faptul că făcea politică, prin camătă şi prin matrapazlîcurile cu care îi obliga pe judecătorii de pace şi pe primarii satelor, prin influenţa lui personală. Nepomuceno îl alesese pe el deoarece în două cuvinte se înţeleseseră perfect, şi pentru că numai un om ca Lobato, care era teroarea consiliului comunal, putea să încaseze rentele acelor clienţi, care obişnuiau să primească cu pietre şi cu împuşcături pe aprozii şi pe intendenţii şi pe agenţii însărcinaţi pentru aceasta. Lobato în călătoriile sale de noapte, străbătea în goana mare anumite meleaguri cu vegetaţie bogată şi obscure, unde era sigur că va întîlni locuri de pîndă ale acelor ţărani, care la lumina zilei tremurau de frică în faţa lui. Într-o zi după ce încasă, în urma unui proces, banii de la un client ce îi datora restanţe pe vreo trei ani, pe cînd trecea prin pădure primi o asemenea ploaie de pietre, încît ajunse acasă complet fără simţiri, agăţat de coama calului său. Şi unui asemenea om venea să-i ceară socoteală o secătură, acel boieraş tîmpit, despre care don Juan Nepomuceno nu-i vorbise decît cu dispreţ! Cu o prefăcută umilinţă, Lobato îşi bătu joc de stăpînul lui; făcînd pe prostul, pe ignorantul, îl făcu să vadă că el, Bonifacio, nu ştia pe ce lume trăieşte. Clienţii rîdeau şi ei de stăpîn, cu un şiretlic ce nu putea fi socotit ca nerespectuos. Îşi scărpinau capul şi îşi menţineau părerea că nu pot plăti decît la scadenţă.

Bonifacio, disperat, părăsi văile acelea frumoase de eternă verdeaţă, cu umbre răcoroase, şi nuanţe infinite în diversitatea unduirii colinelor şi luncilor, unde şerpuiau ape limpezi... „Divin! Divin!... Însă ce ticălos este Lobato şi ce hoţi sînt toţi aceşti păstori!... În altă situaţie, fără aceste griji şi preocupări, ce zile plăcute aş fi petrecut eu în aceste locuri, în care se amestecă zgomotul coroanelor pinilor cu cel al mării, care pare că vine ca un ecou". Cabruñana era o regiune de coastă, şi văile sale păreau strîmte şi în o mie de figuri, de un verde zemos şi

întunecat pe povîrnişuri, iar pe cîmpiile mlăştinoase, albii de vechi rîuri, părăsite de ape. Toate aceste înălţimi şi coclauri, măguri şi cîmpii, prin formele lor violente, de exemplu, prin întreruperile versantelor catifelate, asemănătoare în prăbuşirea lor cu ţărmurile abrupte ale coastei, făceau să te gîndeşti la fundul misterios al mărilor.

Terminîndu-şi inutila sa treabă, fără alt rezultat decît să împrăştie ameninţări, pe care nu le luă nimeni în seamă, Reyes hotărî ca după amiază să încalece pentru a înnopta la primăria de district ce se afla la două leghe pe şosea. Înainte de a se înnopta, îşi propuse să ajungă la Raices, ce se afla pe drum, şi să se oprească pentru jumătate de oră. Pentru ce? Nu ştia. Pentru a visa, pentru a simţi, pentru a-şi închipui vremuri apuse, în felul său; pentru a putea gîndi în largul său, în singurătate, departe de Lobato, de Nepo şi Sebastian, la ceea ce au fost toţi Reyesii, şi ce au ajuns, şi ce vor deveni.

Raices era de fapt un loc de vreo douăzeci sau treizeci de case, împrăştiate într-o luxuriantă peninsulă abandonată de ape, pe terenurile mlăştinoase de la malul mării; în apropiere se aflau dunele, a căror creste galbene de nisip aveau figuri asemănătoare cu drumurile prăpăstioase ce înconjurau localităţile. Acestea însă ostentau de secole şi secole catifeaua de un verde închis a muşchilor şi a pajiştei lor, iar florile păşunilor erau la fel ca cele care se întîlneau mai în interior, departe de briza mării. Raices era o misterioasă ascunzătoare verde, ce inspira melancolie, austeritate, o detaşare de lume, poetică, resemnată. Un deal în formă de pisc, foarte înalt, al cărui versant, aproape vertical, arăta ca şi cum ar fi fost iedera unui zid ciclopic, cu pini, castani şi stejari ce se căţărau pe coastă, sus, ca şi cum ar escalada prin sud o fortăreaţă, ascunsă şi umilită. Aici marea şi dunele se lăsau în bătaia vînturilor din nord şi nord-est, iar resturile unei păduri înconjurau satul pe la răsărit şi apus. Locuinţele, puţine şi împrăştiate prin desişuri, erau, cele mai multe, colibe umile, altele vechi hardughii de piatră negricioasă, unele din ele avînd la porţi figuri alegorice.

Bonifacio sosi cu o oră înainte de asfinţit, într-o mică piaţă ce servea de scuar pentru mai multe case din cele mai vechi, însă cu un aspect mai nobil; căruţe sprijinite de oişte, ca adormite, împiedicau trecerea; copii pe jumătate goi, murdari şi în zdrenţe, negăsindu-se pe corpul lor nici un locşor curat unde să poată fi sărutaţi, în afară de ochii unora şi blondele plete ale altora, săreau şi alergau prin acea curte comună, care era, fără îndoială, pentru ei, întregul univers. Mult mai

serioşi în preocupările lor, nişte porci rîmau în bălegarul pe care-l scormoneau şi-l ciuguleau cocoşi şi găini, în timp ce doi cîini dormitau bîzîiţi de mii de musculiţe.

„De aici au pornit toţi Reyesii", gîndi Bonifacio, care contempla dintr-o uliţă învecinată cadrul de pace plăcută şi melancolică a acelei mizerii, izolată de marile deşertăciuni ale lumii. Un grup de castani şi un perete al unei grădini de zarzavat îl fereau de privirea copilaşilor şi a cîinilor, care, dacă ar fi observat prezenţa lui, s-ar fi alarmat. Se dădu jos de pe cal, îl legă de trunchiul unui castan şi se aşeză pe pajişte pentru a medita mai pe larg.

Îşi aminti de Ulise reîntorcîndu-se la Itaca... ; însă el nu era Ulise, ci un biet vlăstar al unei generaţii îndepărtate... El, Ulise din Raices, el Reyes care emigrase, nu se înapoiase... ; el nu putea fi recunoscut în locul din care era originar. Şi cum citise de multe ori *Odiseea*, şi îşi reamintea episoadele sale şi numele personajelor ei, Bonifacio gîndi : „Porcii şi cîinii pe care Ulise îi intîlni la Itaca, în locuinţa lui Eumaios, se aflau acolo ; însă Eumaios, cel care păzea porcii lui Ulise, cîinii aceia l-ar fi atacat dacă îl vedeau ; însă Eumaios, servitorul credincios, nu ar fi sărit în ajutorul lui... Ce s-ar fi întîmplat cu Ulise Reyes ! De ce plecase de acolo ? Cine poate şti ? Poate micuţii aceştia, ce par copii ai bălegarului, ca nişte rîme de pămînt, sînt rude de-ale mele... Sînt, poate, din tribul meu."

Deodată îşi dădu o palmă pe frunte. Amintirile clasice îl făcură să se gîndească la peisajul în care Ulise este recunoscut de Eurycleia, doica sa. El nu avusese drept Eurycleia decît pe mama sa, care murise ; însă Antonio, fiul său, avea nevoie de doică, şi el uitase că venise la Cabruñana să o caute. „Mai bine aici ! Da. Nu plec din Raices pînă ce nu caut o dădacă pentru fiul meu. Este o inspiraţie ! Cine ştie ! Poate se hrăneşte cu lapte din propriul său neam, cu sînge din sîngele său..."

Şi cum se hotărîse să fie din zi în zi mai activ şi mai puţin visător, bărbat practic, ca şi ceilalţi, la fel ca cei care cîştigă bani, să-i cîştige şi din dragostea pentru fiul său Antonio, renunţă la cugetările sale, se ridică, urcă pe cal, şi porni printre căsuţele şi uliţele acelea, din poartă în poartă, să caute ceea ce avea nevoie, o dădacă pentru urmaşul părinţilor săi, originară din Raices, obîrşie a neamului Reyes. Locurile acestea erau, din fericire, renumite pentru dădacele lor, avînd cea mai mare faimă în regiune ; şi într-un loc cu o populaţie atît de mică, fără a cerceta prea mult, Bonifacio întîlni două vaci bune de lapte cu aspect uman, deoarece ţinutul a era devenise

un fel de industrie imorală şi de export de servicii dintre cele pe care le căuta el. Rămase stabilit că în dimineaţa următoare, foarte devreme, Ross şi Pepa, căci aşa se numeau cele care îşi prezentau candidatura la onoarea de a-l creşte pe Antonio Reyes, vor fi prezente la primărie, hotărîte să se urce în diligenţa cu care Bonifacio le va duce la oraş, pentru a fi examinate de medic, şi cea care va îndeplini cele mai bune condiţiuni va primi *exequatur*-ul facultativ şi numirea oficială din partea Emmei.

Satisfăcut de promptitudinea şi de rezolvarea fericită a acestei probleme, Bonifacio, după ce părăsi locul, se opri la o cotitură a drumului pustiu, lîngă un podeţ ce traversa Raices, un rîuleţ poetic, sinuos, care, la umbra arborilor seculari, alerga spre oceanul apropiat, fără prea mare grabă, sigur fiind că va ajunge înainte de căderea nopţii ; şi asta cu toate că soarele se şi ascunse în spatele valurilor, care mugeau în depărtare. Reyes, privind înapoi, sigur de singurătatea sa, nemişcat în mijlocul drumului, rămase contemplînd colţul acela melancolic de pămînt de care se îndepărta, ca şi cum ar fi lăsat acolo ceva din sufletul său.

Nimic concret, nimic sugestiv nu-i vorbea şi nici nu putea să-i vorbească de legătura dintre neamul său şi acel paşnic, umil şi poetic loc ; şi cu toate acestea, se vedea legat de el prin subtile lanţuri spirituale, dintre cele ce se fac nevăzute pentru suflet, din clipa în care se verifică trăinicia lor.

„Nici eu nu ştiu în ce secol au părăsit Reyesii aceste locuri, nici ce erau ei aici, şi nici cum şi unde trăiau ; nici măcar de străbunicul meu, ca să nu merg mai departe, nu posed date, sau în orice caz foarte vagi. Ştiu doar că eram nobili, cu mult timp în urmă, şi că am plecat din Raices. O ! Dacă eu aş fi păstrat registrul de blazoane despre care îmi vorbise atît de mult mama, şi pe care tatăl meu, se pare, că îl dispreţuia !... Cum sînt atît de sfios... presupun că simt o oarecare simpatie pentru aceste meleaguri... Calmul acesta, liniştea, verdeaţa, sărăcia asta resemnată şi suportabilă... chiar muzica mării, care urlă în spatele acestor mormane de nisip...toate acestea mi se par că-mi aparţin asemănător inimii mele, gîndului meu şi asemănător caracterului tatălui meu. Neamul Reyes... nu trebuia să plece de aici... nu erau utili lumii ; s-a văzut foarte bine... Eu, ultimul, ce sînt ? Un nenorocit, un ignorant care nu a cîştigat în viaţa lui o peseta, care ştie doar să cheltuiască banii altora. Un visător... care a crezut că poate ajunge într-o zi ceva de folos datorită faptului de a putea simţi cu forţă lucruri deosebite şi despre

care nici măcar nu se pot explica. La acest rezultat a ajuns neamul meu!"

Se opri în monologul său, ca pentru a auzi ce-i spunea liniştea din Raices, la lumina crepusculului.

Un clopot, foarte îndepărtat, începu să bată pentru rugăciunea de după amiază.

Bonifacio, în ciuda îndoielnicei sale credinţe, îşi scoase pălăria, şi îşi aminti cuvintele cu care mama sa începea ruga de seară: „Îngerul Domnului o vesteşte pe Maria..."

O! Şi pe el îngerul Domnului, fără îndoială, îl vestise că va fi tată; de asemenea şi toate fibrele lui erau pline de dragoste pentru acel fiu, de acel Antonio, la care el se şi gîndea aşa cum se poate gîndi la o dragoste absentă, aruncînd priviri şi manifestînd dorinţi de a zbura lîngă orizontul după care se ascunde ceea ce iubim! O duioşie infinită îi invadă sufletul. Pînă şi calul, gînditor, nemişcat i se păru că înţelegea şi respecta emoţia. Raices! Fiul său! Credinţa! Credinţa sa de acum era fiul său.

Trecutul, moarte, descompunere, renunţare, greşeli..., uitare. Ce fusese propria sa existenţă? Un eşec, un faliment, ceva de prisos; dar tot ce el nu putu fi, va fi fiul... ceea ce în el fusese aspiraţie, virtualitate pur sentimentală, va fi în fiu facultate efectivă, energie, fapte realizate.

O! Inima îi spunea toate acestea... Antonio va fi ceva bun, gloria neamului Reyes... Şi poate, poate cînd va deveni bogat, dobîndind o mare situaţie politică sau scriind drame, ceea ce îl bucura mai mult, sau va atinge culmea fericirii, ca un mare compozitor de simfonii şi de opere, ca un Mozart, ca un Meyerbeer, el, tatăl lui, acum bătrîn, ramolit, ramolit pentru fiul său... îi va băga în cap să restaureze la Raices casa neamului Reyes... şi el, Bonifacio, va veni să moară acolo... în acea pace, în acea blîndeţe a acelui crepuscul, printre ramuri zgomotoase de arbori seculari, legănate de o briză muzicală şi plăcut mirositoare, ce se detaşau peste fondul violet al cerului de la orizont, unde ultima suflare a zilei trîndave se destrăma în noapte.

„O! În definitiv, în lume nu există nimic mai serios decît poezia! gîndi Bonifacio... Dar asta pentru Antonio al meu. El va fi poetul, muzicianul, marele om, geniul... Eu, tatăl său. Eu, să mă gîndesc la ceva practic, la ceva pozitiv, să cîştig bani să evit ruina neamului Valcárcel şi să restaurez pe toţi Reyesii. Şi, rămîi cu bine, Raices pînă la prima noastră revedere! Plec cu gîndul la fiul meu; poate ne reîntoarcem împreună."

Bonifacio, dînd din cap, prinzînd hăţurile pentru a scoate mîrţoaga visătoare din letargia sa, îşi continuă drumul la trap, fără a întoarce privirea înapoi, temător de visele sale, de nebuniile sale... dispus de fiecare dată cu mai multă înverşunare să sacrifice, pentru viitorul fiului său, temperamentul său de nerod neîncrezător şi sentimental.

Dormi în comuna cea mai importantă din district şi, luminîndu-se de zi, se urcă în diligenţa care făcea zilnic cursa spre capitala provinciei, în tovărăşia celor două Euryclee pe care le căutase la Raices.

Ajungînd la căminul său, găsi casa plină de lume, servitori şi prieteni agitîndu-se.

Doña Celestina, îmbrăcată în satin negru şi cu un şal de dantelă peste o calotă de pălărie fină, se afla în mijlocul sălii cu ceva nedesluşit în braţe un morman de pînză albă, brodată, cu dantele şi panglici albastre.

— Ce e asta? spuse Bonifacio, ce tocmai intra, avînd în dreapta şi în stînga dădacele alese.

— Asta este, răspunse moaşa — că îl vom face creştin pe acest păgîn de fiu al dumitale.

De fapt, Emma decretase în acest fel. Adevărul este că în ziua anterioară ea însăşi spusese să nu i se pomenească de botez pînă ce micuţului nu-i va trece iritaţia de la ochi; însă în dimineaţa aceea, şi ştiind că Bonifacio, fără permisiunea ei, lăsînd-o cu febră, plecase la ţară, să îndrepte nedreptăţi, pe care niciodată nu încercase să le rezolve, se supărase, şi drept răzbunare şi avînd în vedere că vremea era călduţă, hotărîse, pe loc, din pat, dînd ordine cum numai ea ştie să dea, ca pruncul să fie botezat chiar în după amiaza aceea, pentru ca tatăl să găsească totul făcut şi să se înfurie puţin.

Bonifacio nu se înfurie. Solemnitatea clipei nu admitea pasiuni josnice. Ceea ce făcu a fost să îmbrăţişeze pe soţia sa, care-i permise acest lucru cu chiu, cu vai.

Emma avea o febră uşoară; era foarte înviorată; şi nefiindu-i teamă de pericolul lehuziei, care încă nu trecuse, hotărîse să se gătească şi să gătească şi patul.

Scoase din fundul şifonierului rufăria, care reprezenta o avere, şi prietenele sale putură admira o mare de spumă, de zăpadă, din fir fin de dantelă dintre cele mai gingaşe. În mijlocul acestei spume apărea, ca un naufragiat, faţa slăbită, gălbuie, a Emmei, care luase calea definitivă a declinului ce nu mai admitea restaurări.

„Este o bătrînă", gîndi Bonifacio, resemnat, fără amărăciune, însă trist din dragoste pentru fiul său.

Valcárcel aprobă concursul de doici urzit de soţul ei, iar acesta nu înţelegea de ce Nepo, cei doi Koerner, Sebastian, surorile Ferraz, surorile Silva şi alte prietene şi prieteni rîdeau, cu hohote, unii mai pe înfundate, de inspiraţia de a fi adus cu el pe Pepa şi pe Rosa, cele două ţărănci voinice din Raices.

Sebastian şi Marta, de fiece dată cînd îşi aminteau de intrarea triumfală a lui Bonifacio împreună cu cele două ţărănci cu pieptul mare, se stricau de rîs.

După părerea Martei, lucrul acesta întrecea măsura şi nu mai încăpea prefăcătorie. Trebuie să se rîdă cu gura pînă la urechi.

Şi rîdeau cu toţii.

Bonifacio nu înţelegea, nici măcar nu încerca să înţeleagă. Ce-l interesau pe el rîsetele neroade ale acelei gloate, ce îi mîncase pîinea fiului său şi pe care ar fi dorit s-o gonească din casa sa?

Alaiul se puse în mişcare. Emma decretase şi nu mai exista altă soluţie decît tăcerea, ca Sebastian să fie naşul şi Marta naşa.

Se dădură ordine ca ceremonia să fie de clasa întîi. Cristelniţa bisericii parohiale era acoperită cu draperii de atlaz roşu, aprins cu franjuri auriţi; albia strălucea ca un jăratic de aur, iluminată de lumînări mari.

Bonifacio, care mergea singur, în spatele doñei Celestina, avînd grijă ca marama care acoperea faţa lui Antonio, adormit, să nu alunece, nu avusese timp, pe tot parcursul drumului, să simtă duioşia gravă şi poetică ce se iveşte în asemenea cazuri; mai degrabă, îşi amintea mai tîrziu, simţi un fel de ruşine în faţa privirilor curioase şi reci, aproape obraznice, asemănătoare a bătaie de joc, ale publicului, indiferent şi distrat. Însă, traversînd pragul bisericii, şi oprindu-se între uşă şi pridvor, şi văzînd acolo, înăuntru, în faţă, luminile cristelniţei, o emoţie pătrunzătoare, foarte plăcută, îmbibată de un mister nu lipsit de o oarecare teroare estompată în faţa nesiguranţei viitorului, îl domină, pînă să-l facă să uite de toţi acei mizerabili care-l înconjurau. Alteori, văzînd botezîndu-se copii străini, gîndise că era ridicol să goneşti demonii din corpul, sau ceva asemănător, nevinovaţilor îngeraşi care trebuiau să primească botezul. Acum nu privea lucrurile la fel. Să cunoşti sufletul uman şi care sînt clipele mari ale vieţii! Este atît de solemnă naşterea, luarea unui nume în comedia riscantă a vieţii! Botezul te face să te gîndeşti la viitor, la o sinteză misterioasă de înţepătoare curiozitate, la o nestăvilită dorinţă de a pătrunde viitorul! Cu toate că el, Bonifacio, nu credea în diverse dogme, nici măcar în minunile *Bibliei*, recunoştea că Biserica părea să fie, în clipele acelea, în mod efectiv, o mamă...

Fără aversiune, şi făcînd abstracţie de rezervele sale mentale, el aşeză peste sînul bunei credinţe pe fiul fibrelor sale. Fiul său, Antonio al său; îl avea acolo, carne din carnea sa, adormit, pierdut printre dantele; o pată colorată detaşîndu-se în alb!...

Nu semăna cu el; însă cu tatăl său, procuratorul Reyes, da: grimasa de suferinţă, strîmbătura din buze, încruntătura... toate acestea erau ale tatălui său. Vai, cum îi pătrundeau în suflet, în clocote, ca nişte lacrimi de duioşie care în loc să iasă, se adînceau ca dragoste faţă de acel fiu, faţă de acea fiinţă slabă, abandonată de îngeri printre oameni!; însă nu o dragoste abstractă, metafizică; o dragoste fără cuvinte, o dragoste deloc retorică... o dragoste inefabilă, care îi satisfăcea conştiinţa şi îi dădea consacrarea absolută a jurămîntului de sacrificiu statornic şi tăcut. Să trăieşti prin el, pentru el. Eu pentru asta m-am născut: pentru a fi tată. Bonifacio simţea la uşa catedralei aşteptînd pe duhovnicul care îl va mirui pe Antonio, simţea mulţumirea pe care Providenţa i-o trimitea sub formă de vocaţie, clară, distinctă, de vocaţie de tată. „Da, gîndea, acum simt ceva."

Văzu venind apoi un preot durduliu, surîzător, acoperit de aur, la fel ca altarul cristelniţei, înconjurat cu întregul mecanism sacru de acoliţi, lumînări şi prapuri, care fusese nevoit să recunoască că aparţineau momentului. El nu se opunea la nimic; totul era în perfectă ordine. Oricît de sigur era că Antonio al său, acel copilaş nevinovat cu faţa tristă, nu poseda în trupul său nici un fel de diavol şi nici vreun resentiment personal faţă de Biserică, Bonifacio recunoştea dreptul acesteia de a lua precauţii înainte de a admite în sînul ei pe noul născut. Pînă în clipa în care fiul său fu trecut la îndeplinirea formalităţilor sacramentale, toate acestea i se păreau rezonabile, cu toate că gîndea, clerul avea obligaţia să aibă grijă de anumiţi enoriaşi, care erau de o vîrstă oarecare, deoarece un curent rece format între uşi putea fi fatal şi să omoare pe un creştin în floare.

— Doña Celestina, spuse Reyes cu glas mieros, umil, abia perceptibil, cu intenţia ca domnul preot şi însoţitorul lui să nu dea o interpretare greşită cuvintelor sale, doña Celestina, fii bună şi treci dumneata în colţul acesta, deoarece acolo te afli în curent.

— Don Bonifacio, lasă-mă că ştiu eu ce fac.

Delegatul parohului începu cu latinismele sale, pe care Bonifacio le înţelegea doar pe jumătate.

Înţelese că fiul său se va numi în mod hotărît Antonio, nu-şi mai amintea şi ce alt lucru, şi Sebastian. Sebastian... de ce? În sfîrşit, nu avea importanţă.

Surorile Ferraz îl priveau pe copil şi pe preot cu gura căscată, la fel ca cineva care ia parte la o farsă foarte nostimă; erau tot atît de credincioase ca şi celelalte, însă în lume, pentru acele domnişoare, ca nişte limbute ce erau, totul nu reprezenta decît un nonsens, un subiect de glumă şi de rîs zgomotos.

Aici nu era loc de rîs, însă domnişoarele Ferraz tare mult ar fi vrut să se distreze. Marta, naşă, asista la scenă cu aer superior, se gîndea la superioritatea ideilor sale personale faţă de modul vulgar de a înţelege această ceremonie de către prietenele acelea frivole prezente acolo.

Deodată, cuvintele pe care preotul le citea cu un ton discret, plăcut, într-un ritm pios, simpatic, sugestiv, căpătară o adevărată valoare muzicală, la fel ca o recitare; deoarece, acolo undeva, cineva scotea sunete dintr-o orgă care umplu spaţiul pustiu, de rezonanţe, de şuvoaie de note zburdalnice, proaspete.

Antonio traversă, dacă putem spune aşa, pridvorul, pătrunse în biserică, precedat de preot şi purtat de Sebastian, impozant şi de data aceasta. Alaiul ajunse la cristelniţă. Prietenii îi înconjurau pe naşi; bătrîne, săraci şi copii formau un cerc, privind indiscret şi în aşteptarea căldăruşei cu mărunţiş ce se oferă ca pomană. Pentru Bonifacio, care îşi urmă copilul pînă la marginea Iordanului din marmură, totul prezenta o viaţă nouă, mai intensă, un sens mai armonios şi poetic. Muzica îl ajuta să înţeleagă, să pătrundă adînca semnificaţie a lucrurilor. Orga, orga îi spunea ceea ce el nu reuşea să-şi explice.

Aşadar, este limpede; Biserica este un linx; vede departe.

Sunetele orgii ce coborau din misterele cerului, treziră pe noul născut, pătrunzîndu-i prin trupşorul pe care degetele discrete şi experte ale doñei Celestina îl lăsa în aer odată cu dezbrăcarea lui acolo, cu notele, înaripate şi zburdalnice, îngeraşi care se zbenguiau cu tovarăşul lor uman, mai puţin fericit ca ei, însă nu mai puţin pur, nu mai puţin nevinovat.

Bonifacio îşi dădu seama că obrazul celor mai indiferenţi, pînă şi cel al celor mai şireţi care aşteptau bănuţii care se dau la asemenea ocazie, lua o expresie de interes, şi de o oarecare înduioşare. Flăcările luminărilor păreau şi ele să cînte oscilînd odată cu ritmul: străluceau şi mai roşii; strălucirea veşmintelor preotului şi a cristelniţei devenise şi mai intensă, mai aristocratică; copiii din cor ţepeni, solemni, dădeau, fără îndoială, respectabilitatea cuvenită actului. Orga era acea care îşi permitea

să rîdă în continuare, zburdînd, însă pe bună dreptate, deoarece reprezenta bucuria celestă, graţia inocenţei... Totuşi în adîncul acelor glume poetice şi sfinte ale muzicii bisericeşti, lui Bonifacio i se păru, deodată, că vede un fel de provocare glumeaţă puţin cam ironică. „Vom vedea", spunea orga: „Ce surprize păstrează viitorul? Ce va fi cu fiul tău? Ce este viaţa? Merită să trăieşti, sau nu merită? Totul este doar un joc? Totul este un vis? Există ceva în plus decît aparenţa?"... Şi pe de altă parte, muzica o lua, pe neaşteptate, fără logică, fără nici o formalitate; începea să zică ceva şi termina indicînd altceva... Pînă ce, în sfîrşit, Reyes observă că organistul cînta variaţiuni ale unor arii din *Traviata*, care pe vremea aceea era la modă. Bonifacio îşi aminti de *Dama cu Camelii*, pe care o citise, şi de acel Armand, care iubise pînă ce uitase pe *il suo vecchio genitor*,[31] aşa cum se spune în operă, şi, în adevăr, orga îi reamintea:

Tu non sai quanto sofri![32]

„Bietul de mine!", gîndi Bonifacio. Fiul poate să fie un ingrat. Va iubi, cu siguranţă, vreo femeie mai mult decît pe mine. Eu sînt născut pentru a nu fi iubit aşa cum aş fi vrut... Însă nu are importanţă, nu are importanţă; aşa este legea. Noi pe ei; ei pe ai lor sau deşertăciunile lumii. Lucru ciudat! De ce nu ar putea suna rău *Traviata* în biserică? lucrul acesta ar fi fost o profanare... şi nu era. Fapt este că în *Traviata*, bine sau rău, exista dragoste şi durere, adică dragoste şi moarte, întreaga religie şi întreaga viaţă... Oh, cum vorbea orga despre tainele destinului!... Iarăşi reveni la zeflemea, la întrebări ironice: „Ce va fi cu el? Ce va fi de tine? Ce va fi cu totul?..."

— Cine cîntă la orgă? — îl întrebă în şoaptă Marta pe Sebastian.

— Minghetti.

Naşul şi naşa zîmbeau privindu-se.

— Toană de bărbat! spuse nemţoaica, consacrînd baritonului o aducere aminte.

Bonifacio auzi şi întrebarea şi răspunsul.

„Cînta Minghetti. Era evident că acolo sus se afla un artist! Fusese o atenţie care trebuie apreciată... Artiştii, în definitiv, sînt poeţi... Păcat că sînt, pe lîngă aceasta, nişte ticăloşi! El, Bonifacio, între morală şi artă, în caz de incompatibilitate, ar rămîne în continuare cu morala. Pentru fiul său."

Antonio Diego Sebastian era de acum gata botezat; doña Celestina îl primea de braţ pe unchiul naş, şi, aşezată pe scău-

---

[31] Bătrînul său părinte (în limba italiană).

[32] Tu nu ştii cît sufăr! (în limba italiană).

nelul unui confesional, alături de un paraclis, înconjurată de acei prieteni și de curioși, era foarte îndemînatică cu aranjatul panglicilor și a dantelelor pentru a îngropa din nou, sub atîta morman de pînză, corpul debil și slab al copilului.

Bonifacio se separă de grup, și o porni prin biserică îndreptîndu-se spre sacristie, în urma preotului și a ajutoarelor sale. Chiar și lucrul acesta era solemn. Trebuia să dicteze înscrierea în registrul de botez, să așeze baza stării civile a fiului său. În timp ce Minghetti, pentru a se distra, continua să facă minuni la orgă, Bonifacio, în mijlocul bisericii, continua să gîndească: „Cine știe! Poate într-o zi, învățați, erudiți, curioși, vor veni în pelerinaj să contemple cu dragoste și respect, pagina acestui registru al parohiei în care eu voi dicta acum numele fiului meu, cel al părinților și bunicilor lui, locul său de origine, etc. etc. Bunici! Bietul meu Antonio nu are bunici în viață; dragostea aceasta îi va lipsi, însă a mea le va suplini pe toate."

Intrînd în sacristie, într-o capelă laterală, cufundată în umbră, văzu o femeie așezată pe un scăunel cu capul sprijinit pe altarul de un basorelief baroc.

— Serafina!

— Bonifacio!

— Ce faci aici?

— Ce pot face? Să mă rog. Și tu, ce cauți?

— Vin să-l trec în registru pe fiul meu, care a fost botezat acum.

Serafina se ridică în picioare. Zîmbi într-un fel care îl sperie pe Bonifacio, deoarece niciodată nu văzuse la prietena sa gestul de cruzime, de răutate rece, care îi întovărăși zîmbetul.

— Așadar... fiul tău?... Vorbă să fie!

— Cei cu tine Serafina? Pentru ce te afli aici?

— Mă aflu aici... pentru a nu rămîne în casă, pentru a fugi de stăpînul hanului. Mă aflu aici..., deoarece am hotărît să devin o femeie credincioasă. Nu este o glumă. Sau a face rugăciuni, sau a-mi da foc. Știi? Mochi nu se mai întoarce. Știi? Mi-am pierdut vocea! Da, am pierdut-o complet. În ziua în care ți-am scris... și mi-ai răspuns; doar știi, cînd ți-am cerut acei bani pentru a plăti hotelul... Bine; așadar, ziua aceea... noaptea aceea... cum mă obligasem să plătesc și nu am plătit... deoarece nu mi-ai răspuns, am avut un schimb de cuvinte cu don Carlos... infamul!

Gorgheggi tăcu pentru o clipă, deoarece emoția o sufoca; mînie, suferință, rușine... Două lacrimi, care trebuie să fi fost arzătoare, îi apărură în ochi.

— Infamul a avut îndrăzneala să mă insulte ca pe o femeie pierdută... m-a amenințat cu justiția, cu azvîrlirea mea în

stradă... Nu am fugit; am ieșit din casă, așa cum mă aflam, nici măcar cu pălărie... Însă m-am întors. Deoarece lăsasem totul acolo... Bagajul meu, singurul lucru pe care îl am pe lume. Nu știu ce am reușit să adun în noaptea aceea, o noapte rece și umedă, fiind foarte nervoasă... O! În sfîrșit, vocea mea de soprană, care se prezenta destul de prost, am pierdut-o pe neașteptate... Începînd din noaptea aceea cînd... la fel ca soția ta. Nu ies din hotel... deoarece nu pot plăti. Don Carlos mă insultă uneori, alteori mă curtează. Eu nu doresc amanți, nici bogați și nici săraci... pentru că nu vreau... pentru că toate acestea îmi produc dezgust. Mochi nu se mai întoarce... Nu a mai răspuns la ultimele mele scrisori. Așa cum ai procedat și tu. Sînteți niște cavaleri! Vi se cer cîțiva bani pentru a nu primi insulte de la un mizerabil..., și nu răspundeți... Nu știu unde să mă îndrept; acasă mă spionează un creditor, care dorește să fie amantul meu; pe stradă mă urmăresc niște neghiobi, mă plictisește curiozitatea stupidă a oamenilor... Nu am bani nici pentru a fugi... Pentru a fugi unde? Intru în biserică. Este a mea așa cum aparține tuturor. Tu m-ai învățat să simt în felul acesta, să iubesc pacea... să visez... să doresc imposibilul... Aici sînt liniștită... și mă rog în felul meu. Nu am credință, ceea ce se numește credință... Sfinții, toți sfinții, acel Sf. Roque, acest Sf. Sebastian, cu trupul plin de suliți...; acel domn episcop... Sf. Isidor... toți aceștia mă înțeleg. Nu posed o adevărată credință...; însă, deocamdată..., amanții îmi produc scîrbă..., nu doresc amanți...; aștept să văd dacă nu cumva îmi revine vocea... sau revii tu. Mochi este un om rău, un trădător, un mizerabil..., lucrul cesta îl știam, l-am știut întotdeauna. Tu însă... nu am crezut că poți fi la fel. Bonifacio, nu mă părăsi... Eu... încă te mai iubesc... mai mult decît înainte, mult mai mult și cu adevărat. Cred că sînt bolnavă... Lumea mă sperie... Doresc pace... doresc să dorm liniștită... doresc să fiu stimată... să nu trăiesc în minciună... și să am cele necesare care să nu fie cîștigate prin corpul meu vîndut unui necunoscut... pe care în clipa aceasta nici să nu-l cunosc. A ta, da. A altora, nu. Vrei?

Bonifacio, cu toate că nu era formalist în materie religioasă și, în ciuda faptului că vorbele și tonul și cele două lacrimi ale Serafinei îl înduioșaseră nespus de mult, se gîndi, în primul rînd, că se aflau în biserică și că locul nu era de loc potrivit unor negocieri de felul acestora.

Mai înainte de a da un răspuns, privi înapoi, spre cristelniță, pentru a vedea dacă a observat cineva întîlnirea sa cu cîntăreața. Alaiul botezului se risipi. Nimănui nu-i trecu prin

ɡind că Reyes lipsește, atît de neînsemnat era pentru toți, Minghetti, cu toate acestea, continua extaziat cu zburdălniciile armonice ale orgii. Avea această manie: de a ajunge aproape supărător, din glumă, cînd se pornea pe cîntat.

Bonifacio, cu dezgustul pe care-l avea de a vorbi despre asemenea lucruri atunci și acolo, însă mișcat pînă în fundul sufletului și, pe de altă parte, hotărît să nu abdice de la demnitatea sa de cap de familie lipsit de orice pată, de minciuni și de toate celelalte, spuse cu glas ce căuta a fi în același timp și drăgăstos și ferm, dar care se dovedi a fi tremurător, gîngav și slab:

— Serafina... eu îți datorez întregul adevăr... Eu, de acum nainte, doresc să trăiesc pentru fiul meu... Amorurile noastre... erau ilegale... Îi sînt dator lui Dumnezeu marele bine pe care mi l-a făcut, o mare favoare... faptul de a avea un fiu... Am promis sacrificiul pasiunilor mele pentru fericirea lui Antonio... Afară de aceasta sînt ruinat... Pe tărîm material..., voi face pentru tine... tot ceea ce pot... doar se vede!... Cu acest don Carlos, care este lipsit de scrupule... voi sta eu de vorbă și-l voi pune la punct... Dar sînt ruinat... Vocea... vocea ta... își va reveni...

Și amintind de vocea pe care el o adorase, Bonifacio fu pe punctul de a plînge.

Obrazul Serafinei însă îl făcu să se sperie. Femeia aceea atît de frumoasă, care pentru Bonifacio era o cadră de bunătate personificată... i se păru deodată un chip de șarpe... O văzu privindu-l cu ochi de oțel, cu privirea subțire ca lama; îi văzu încrețindu-se colțurile gurii într-un fel ce era simbolul cruzimii nesfîrșite; îi văzu trecînd prin buzele roșii vîrful foarte delicat al unei limbi umede și foarte ascuțite... și, cu presentimentul unei răni otrăvite, așteptă cuvintele cumpănite ale femeii care cîndva îl făcuse fericit pînă la nebunie.

Gorgheggi spuse:

— Bonifacio, întotdeauna ai fost un imbecil. Fiul tău... nu este fiul tău.

— Serafina!

Și bietul Bonifacio nu putu spune mai mult. Și el își pierdea vocea. Se rezemă de altarul capelei din umbră, pentru a nu se prăbuși.

Cum nu vorbea, Serafina avu îndrăzneala să adauge:

— Dar omule; toată lumea știe lucrul acesta... Tu nu știi al cui este fiul tău?

— Fiul meu!... Al cui este fiul meu?

Gorgheggi întinse un braț, și arătă în sus, spre cor.

— Al organistului.

A!, exclamă Bonifacio, ca și cum ar fi simțit pe iubita sa otrăvindu-i gura dîndu-i un sărut...

Se îndepărtă de altar, se înfipse pe picioarele sale, zîmbi așa cum zîmbea Sf. Sebastian, acolo aproape, ciuruit de săgeți...

— Serafina... te iert..., deoarece ție trebuie să-ți iert totul... Fiul meu este fiul meu. Ceea ce tu nu ai, și cauți, îl am eu; am încredere, am încredere în fiul meu. Fără această încredere nu aș putea trăi. Sînt sigur, Serafina; fiul meu... este fiul meu. Oh, da! Dumnezeule! Este fiul meu!... Însă... cele spuse de tine, ca o lovitură de pumnal, asta-i bună! Dacă mi-ar fi spus-o altul..., nici nu aș fi crezut, și nici nu aș fi simțit nimic. Mi-ai spus-o tu..., și tot nu cred... Eu nu am avut timp să-ți explic ce se întîmplă acum cu mine... ce înseamnă asta, să fii tată... Te iert, însă mi-ai făcut un mare rău. Cînd mîine îți va părea rău de cuvintele tale, adu-ți aminte de ceea ce îți spun acum: Bonifacio Reyes este ferm convins că Antonio Reyes y Valcárcel este fiul său. Este unicul său fiu. Înțelegi? Unicul său fiu.